AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON wewn. 4415/92

Prof. dr Kazimierz NOŻKO

KIERUNKI STRATEGICZNEGO I OPERACYJNO-TAKTYCZNEGO KSZTAŁCENIA I SZKOLENIA KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH ORAZ JEDNOSTEK WOJSK OPERACYJNYCH I OBRONY TERYTORIALNEJ W SYSTEMIE OBRONNYM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
1857
60436

WARSZAWA 1992

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 60436
II
Akademii Obrony Narodowej

AON wewn. 4415/92

Prof. dr Kazimierz NOŻKO

KIERUNKI STRATEGICZNEGO I OPERACYJNO-TAKTYCZNEGO KSZTAŁCENIA I SZKOLENIA KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH ORAZ JEDNOSTEK WOJSK OPERACYJNYCH I OBRONY TERYTORIALNEJ W SYSTEMIE OBRONNYM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
IV
Działu Zbiorów Zwartych - Akademii ON
30
S/1857

WARSZAWA 1992

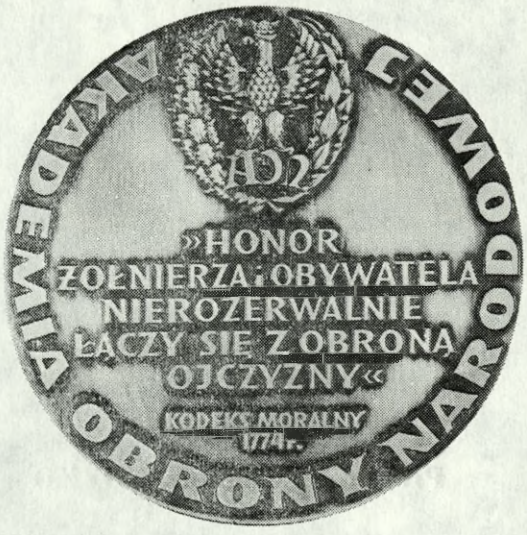

Niniejszy materiał studyjny zalecam do wykorzystania w procesie dydaktycznym Akademii Obrony Narodowej.

Autor zaprezentował w nim własne poglądy dotyczące kształcenia i szkolenia strategicznego i operacyjno-taktycznego kadr dowódczo-sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) w systemie obronnym RP.

KOMENDANT

gen.dyw.prof.dr inż. Tadeusz JEMIOŁO

Spis treści

Strona

1. Wyzwania współczesności 5

2. Specyfika przygotowania kadr dowódczych i sztabowych w systemie obronnym RP 13

3. Strategiczne i operacyjno-taktyczne uwarunkowania szkolenia dowódców i oficerów sztabu oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) 19

4. Strategiczne, operacyjne i taktyczne przygotowanie kadr dowódczych i sztabowych do odparcia agresji przeciwnika 27

5. Wnioski 40

Bibliografia 43

Rysunki:

1. System obronny RP 45
2. Tendencje zmian roli i zadań sił zbrojnych 46
3. Zagrożenia bezpieczeństwa RP 47
4. Zagrożenie militarne terytorium RP 48
5. Położenie geograficzne RP 49
6. Sztuka wojenna 50
7. Przygotowanie kadr dowódczo-sztabowych 51
8. Schemat "gry komputerowej" 52
9. Planowanie strategiczne 53
10. Elementy potencjału obronnego 54
11. Obniżanie potencjału obronnego 55
12. Główne zakresy działalności strategicznej 56
13. Zależność i współzależność strategii wojennej 57
14. Realizacja celów operacyjnych na obszarze kraju 58
15. Obrona przed bronią precyzyjną 59
16. Model kształcenia oficerów w WP (wariant) 60
17. Cykl kierowania szkoleniem 61
18. Integracja szkolenia zespołowego i indywidualnego .. 62
19. Rola dowódcy w integrowaniu szkolenia 63
20. Relacje między przeznaczeniem, zadaniami szkoleniowymi i bojowymi ZT (oddział, pododdział) 64

Schematy:

1. Ideowy schemat obrony pozycyjnej 65
2. Ideowy schemat obrony manewrowej 66
3. Ideowy schemat operacji odwrotowej 67

Załączniki:

A. Badania teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń 69
B. Konspekt panelowej dyskusji operacyjno-taktycznej 1 Korpusu WP na Zachodzie (oryginalny dokument) 137
C. Ryzyko w kształceniu i szkoleniu dowódców i oficerów sztabu 173

1. WYZWANIA WSPÓŁCZESNOŚCI

Kto chce odnieść zwycięstwo w wojnie powinien doskonale szkolić i przygotowywać żołnierzy; kto chce uzyskiwać wspaniałe rezultaty, powinien prowadzić działania wojenne w oparciu o zasady sztuki wojennej, a nie hołdować przypadkowości.

Wegecjusz

Obecne uwarunkowania polityczne, wciąż dokonujące się zmiany polityczno-militarne w Europie i na świecie wymagają, aby system obronny RP był tworzony na fundamencie własnych możliwości i własnych sił. Oparcie polskiego systemu obronnego o własne siły nie oznacza izolacji obronnej ani od Zachodu, ani od pozostałych sąsiadów.

Przeciwnie, własna wiarygodna siła obronna w sposób zasadniczy będzie przybliżała Polskę, i to w coraz szybszym tempie, do zachodnich struktur obronnych i przyspieszała dobrą współpracę, w tym i obronną z naszymi sąsiadami wschodnimi i południowymi.

Musimy mieć polski, bardzo czytelny dla społeczeństwa, spójny system obronny państwa, opracowany w sposób realistyczny i racjonalnie realizowany przez cały naród. W takim systemie podstawową rolę będą odgrywać doskonale przygotowane kadry dowódczo-sztabowe oraz wyszkolone jednostki wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, zdolne do podejmowania walki o różnej skali i charakterze, przystosowane do skutecznej obrony terytorium RP.

Ze słabym partnerem, w tym i pod względem militarnym, nikt się nigdy nie liczył - ani w przeszłości, ani - tym bardziej - współcześnie. Słabość obronna państwa stanowi naturalną zachętę do wielowymiarowej i wieloaspektowej dominacji sąsiedzkiej. Nie należy również oczekiwać jakiegokolwiek sojuszniczego, bezinteresownego rozpięcia parasola ochronnego nad Polską, jeżeli sami wykażemy w tym względzie zaniedbania zarówno natury politycznej, jak i wojskowej. W związku z tym system obronny państwa musi być powszechny, oparty na trwałym gruncie przygotowania psychologicznego i obronnego całego społeczeństwa (rysunek 1).

W systemie obronnym, obok sił zbrojnych, należy przygotowywać całą sferę innych elementów struktur organizacyjnych państwa, zapewniających ich funkcjonowanie w okresie zagrożenia i wojny. Elementy te trzeba rozpatrywać przede wszystkim w procesie kształcenia i szkolenia dowódców i oficerów sztabu, określać ich bezpośredni i pośredni wpływ nie tylko na system obronny państwa, lecz także, a być może przede wszystkim na koncepcję strategiczną, założenia i zasady operacyjno-taktyczne. Oficer w procesie edukacyjnym powinien poznać głębię motywacyjną wpływu poszczególnych elementów systemu obronnego na gotowość bojową sił zbrojnych.

Aby system obronny był trwały funkcjonalnie każdy z jego elementów powinien mieć przydzielony zakres zadań obronnych, wykonywanych obligatoryjnie w okresie pokoju oraz w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa narodowego i ewentualnego konfliktu zbrojnego. Ten problem należy eksponować przede wszystkim w czasie szkolenia kierownictwa państwowego i administracji terenowej. W tym celu we wszystkich ćwiczeniach na szczeblu strategicznym należy włączać wybrane ministerstwa resortów cywilnych, a na szczeblu operacyjnym (OW) władze administracji terenowej.

Z kolei każdy oficer powinien w swojej pracy i działalności uwzględniać, że podstawowym warunkiem bezpieczeństwa RP jest dalekowzroczna, mądra, aktywnie prowadzona polityka zagraniczna. Najważniejsze bowiem jest zapewnienie dobrosąsiedzkich stosunków z ościennymi państwami i budowanie więzów trwałej przyjaźni z tymi państwami, które mogą, w razie potrzeby, udzielić konkretnej pomocy politycznej, ekonomicznej oraz militarnej.

Mimo iż na szczeblu strategicznym należy jak najpełniej uwzględniać kierunki, tendencje i racje polityczne, to jednocześnie trzeba - w imię interesu bezpieczeństwa państwa - wysuwać niezbędne sugestie (wnioski) pod adresem architektów polityki

państwa, dotyczące bezpieczeństwa i systemu obronnego. Należy bowiem mieć na uwadze, że współcześnie jałtański oraz ugruntowujący go poczdamski podział Europy jeszcze długo będzie kładł się cieniem na stosunki Polski z jej sąsiadami. Dlatego konieczne jest bardzo realistyczne ocenianie sytuacji polityczno-militarnej w sąsiednich państwach i przewidywanie ewentualnych zagrożeń bezpieczeństwa RP. Współcześnie każda armia, która chce być armią nowoczesną w coraz większym stopniu uzależniona jest od możliwości ekonomicznych i naukowo-technicznych państwa.

Ponadto nie wolno także zapominać o tym, że obecnie potęga ekonomiczna państwa staje się taką samą lub groźniejszą bronią w osiąganiu celów politycznych, jak siła militarna.

Zmienia się i nadal będzie ulegać przeobrażeniom rola i zadania sił zbrojnych, zwłaszcza w państwach silnych gospodarczo. "Agresja gospodarcza" w realizacji celów politycznych jest bowiem współcześnie korzystniejsza, bardziej opłacalna i skuteczniejsza niż bezpośrednia agresja militarna.

Stwierdzenie Clausewitza, że "wojna jest przedłużeniem polityki", można obecnie sparafrazować następująco: agresja ekonomiczna stanowi przedłużenie polityki, ale wówczas, gdy znajduje silne wsparcie gotowej do zbrojnego działania armii. Oczywiście, aby ekspansja gospodarcza mogła osiągnąć cele polityczne, siły zbrojne muszą być gotowe do użycia (wymuszenia ustępstw tylko pod groźbą działań zbrojnych) i w razie konieczności poparcia polityki siłą - użyte do bezwzględnego działania zbrojnego.

Przykłady potwierdzające powyższą tezę można byłoby mnożyć (m.in. ostatnia wojna w Zatoce Perskiej lub wojna w Jugosławii). Dlatego w edukacji kadr dowódczo-sztabowych, ich przygotowania i szkolenia strategicznego, operacyjno-taktycznego, oraz szkolenia bojowego jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej), także zmianę roli i zadań sił zbrojnych trzeba poważnie uwzględniać zarówno w procesie planowania, organizowa-

nia, jak i prowadzenia procesu szkoleniowego (tendencje zmian roli i zadań sił zbrojnych w osiąganiu celów politycznych ilustruje rysunek 2).

Mimo iż coraz trudniejsze jest i będzie dokonywanie ocen bezpośredniego zagrożenia militarnego państwa, to jednak realistyczne i dalekowzroczne oceny zagrożeń bezpieczeństwa państwa powinny stanowić zasadniczy element w planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu kształcenia oraz szkolenia dowódców, oficerów sztabu i wojsk. W ćwiczeniach na szczeblu strategicznym i częściowo operacyjnym należy wprowadzać elementy zagrożeń niemilitarnych, determinujących zagrożenia militarne. Współcześnie bowiem nie tylko zagrożenia militarne są groźne dla bezpieczeństwa państwa. Najczęściej mogą one być poprzedzone zagrożeniami niemilitarnymi (rysunek 3 i 4). Zagrożenia niemilitarne, a głównie takie, jak: ekonomiczne, naukowo-techniczne, psychologiczne i "kryzysowe" mogą przybliżać groźbę militarnej interwencji. W sposób zasadniczy wywierają one ujemny wpływ na trwałość systemu obronnego. Trafne ustalenia zagrożeń, w tym niemilitarnych, stanowią podstawowy warunek właściwie ukierunkowanych założeń strategicznych i operacyjno-taktycznych, a więc i przygotowania całego systemu obronnego, w tym sił zbrojnych, stanowiących jeden z jego filarów. Do wykonania wyjątkowo trudnych zadań obronnych przez wojska operacyjne i jednostki obrony terytorialnej (regionalnej) dowódcy i oficerowie sztabu muszą być wszechstronnie przygotowani, aby skutecznie prowadzić działania zbrojne przeciwko każdemu agresorowi.

W procesie edukacyjnym i szkoleniowym przy tworzeniu założeń strategicznych i operacyjno-taktycznych, w których przedstawia się wizję zagrożenia, zwłaszcza militarnego RP oraz charakter operacji, bitew i walk zmierzających do odparcia agresji, należy mieć pełną świadomość, że przeciwnik będzie miał przewagę liczebną, a nawet techniczną nie tylko w skali strategicznej, lecz także w wymiarze operacyjno-taktycznym.

Dlatego zasadniczym elementem ćwiczebnej i szkoleniowej edukacji powinno być takie tworzenie sytuacji wyjściowych, zwłaszcza operacyjnych i strategicznych, w których przeciwnik ma przewagę liczebną. Ponadto z geopolitycznego położenia RP (rysu- nek 5) wynika, że w wypadku agresji, należy się liczyć z innym przeciwnikiem, który może dokonać agresji ze wschodu, a zupełnie z innym - z zachodu. Różne także będą cele polityczne i motywacje historyczne działań zbrojnych oraz odmienne warunki i właściwości terenu, na którym mogą toczyć się bitwy i walki. I dlatego w przygotowaniu sił zbrojnych, w edukacji kadry i szkoleniu wojsk należy te różnice uwzględniać i eksponować. Ponadto trzeba się liczyć z obiektywną rzeczywistością, że w wypadku agresji przeciwnik będzie liczebnie większy w stosunku do sił, które mogą być skierowane do przeciwdziałania.

Dlatego trzeba uczyć dowódców i oficerów sztabu oraz szkolić wojska w tworzeniu przewagi, w tym i liczebnej, w określonym miejscu i czasie, a przede wszystkim na decydujących kierunkach. Ponadto należy szukać przewagi nad przeciwnikiem w wartościach niewymiernych, tj. nie zawsze materialnych, które można policzyć i porównać[1/].

Obecnie musimy jak najpełniej sięgać do chlubnych tradycji polskiej sztuki wojennej, której znamienną cechą było uzyskiwanie zwycięstw mniejszymi liczebnie siłami w stosunku do przeważających sił przeciwnika. Największe historyczne zwycięskie bitwy osiągano na przestrzeni naszej historii liczebnie mniejszymi siłami i przy minimalnych stratach własnych[2/]. Współcześnie i w przyszłości coraz większą wartość zyskuje i będzie zyskiwać przewaga intelektualna kadr dowódczo-sztabowych, doskonałe wyszkolenie bojowe wojsk oraz sprawne kierowanie systemem obronnym państwa i dowodzenia siłami zbrojnymi.

1/ *K. Nożko,* Walka o przewagę, Warszawa 1985.
2/ Opr. zb., Zwycięskie bitwy w polskiej sztuce wojennej, wyd. AON, 1992.

Dlatego w procesie kształcenia i szkolenia, aby przygotować się do skutecznych działań i odnoszenia zwycięstwa nad przeciwnikiem równymi lub mniejszymi liczebnie siłami, należy: poznać istotę przewagi zarówno własnej, jak i strony przeciwnej; określić kryteria jej oceny i znaczenie dla obu przeciwstawnych stron; ustalić mechanizmy, które pozytywnie (bądź negatywnie) wpływają na procesy jej tworzenia; oceniać zmienne wartości przewagi; racjonalnie wykorzystać utworzoną przewagę, aby osiągnąć cel operacji lub walki nawet z liczebnie silniejszym przeciwnikiem kosztem minimalnych strat własnych. Przejawianie najwyższej troski - przez każdego dowódcę i oficera - o minimalizację strat własnych, w tym i środowiska, w którym mogą się toczyć walki i przebiegać operacje, stanowi podstawową zasadę dowódczo-sztabowego i bojowego działania.

W procesie edukacyjnym, zwłaszcza w czasie wszelkich ćwiczeń należy nieustannie wzbogacać wiedzę i doskonalić umiejętności oficerów, mających na celu opanowanie sztuki tworzenia przewagi o szczególnych właściwościach - przewagi intelektualnej. Oni bowiem w okresie pokoju są odpowiedzialni za poziom wyszkolenia i bojowego przygotowania żołnierzy - od pojedynczego szeregowca po związek operacyjny włącznie. Jednostki wojskowe powinny, jak nigdy dotąd, odznaczać się wysoką gotowością i zdolnością bojową, zapewniającą sprawne osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej w celu skutecznego zapobiegania agresji i odparcia napaści przeciwnika.

W związku z tym, że liczebność sił zbrojnych RP w okresie pokoju może wynosić zaledwie 230-250 tys. z tendencją malejącą, konieczne jest systematyczne i na wysokim poziomie przygotowanie rezerw osobowych oraz materiałowych zarówno dla wojsk operacyjnych, jak i jednostek obrony terytorialnej (regionalnej).

Dlatego konieczne jest prowadzenie takich badań i dokonywania uogólnień teoretycznych (załącznik A), które zapewnią opracowanie właściwej koncepcji systemu kształcenia i szkolenia kadr dowódczych i sztabowych oraz organów dowodzenia i wojsk zarówno w celu podnoszenia progu ryzyka napaści przeciwnika, a także

utrzymania wiarygodnej determinacji obronnej, dla odparcia ewentualnej agresji przeciwnika. Osiągnięcie powyższego zamierzenia będzie uzależnione od właściwego rozwiązania szeregu problemów, które można sformułować następująco:

1. Jaka powinna być specyfika kształcenia i szkolenia kadr dowódczo-sztabowych na potrzeby wojsk operacyjnych i jednostek obrony terytorialnej (regionalnej) przy uwzględnieniu obecnych i przewidywanych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych.

2. W jaki sposób określać cele, treści, zasady, formy i metody edukacji oraz szkolenia dowódców i oficerów sztabu na okres prowadzenia skutecznych działań wojennych w wypadku ewentualnej agresji przeciwnika.

3. Jaki przyjąć najbardziej racjonalny system przygotowania organów dowodzenia do wykonywania zadań strategicznych i operacyjno-taktycznych podczas odpierania agresji przeciwnika.

4. W jaki sposób szkolić i przygotowywać jednostki wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) do wykonywania zadań bojowych na wypadek agresji przeciwnika.

5. Jaki jest wpływ psychologicznych aspektów współczesnego pola walki na proces kształcenia i szkolenia dowódczo-sztabowego oraz szkolenia wojsk i jednostek obrony regionalnej.

Oczywiście z każdego problemu głównego wynika szereg problemów szczegółowych, które powinny być rozwiązywane w toku prowadzonych badań i na podstawie cząstkowych uogólnień teoretycznych oraz ćwiczebnych doświadczeń. Szczególnie wysoką rangę należy nadawać badaniom i głębokiej ocenie doświadczeń historycznych oraz wnioskom ze współczesnych wojen i konfliktów zbrojnych, przewartościowując je przez pryzmat obecnych uwarunkowań politycznych, gospodarczych i obronnych RP. Duże zainteresowanie powinny wzbudzić załączniki A i B. Załącznik A ukazuje rolę i znaczenie badań teorii wojskowej w czasie ćwiczeń. W naszych polskich uwarunkowaniach systemu obronnego, jest to najtańszy, najprostszy, a jednocześnie najskuteczniejszy sposób nieustannego doskonalenia teorii strategii, sztuki operacyjnej i taktyki.

Załącznik B z kolei ukazuje jak wielką wagę i znaczenie przywiązywano do wszechstronnego szkolenia dowódców i oficerów sztabu w czasie działań wojennych. 1 Korpus WP, pomimo iż miał za sobą chlubny szlak bojowy w kampanii włoskiej, a oficerowie mieli poważne doświadczenie bojowe w prowadzeniu działań zaczepnych, to w grudniu 1944 r. przechodzili intensywne szkolenie z prowadzenia walk odwrotowych. Załącznik B, to oryginalny dokument również ze względu na ciekawą i pouczającą formę szkolenia dowódczo-sztabowego. Załącznik B jest oryginalnym dokumentem - konspektem opracowanym przez sztab 1 Korpusu WP na Zachodzie do szkolenia sztabu korpusu i sztabów podwładnych. Podobna metoda panelowej dyskusji operacyjno-taktycznej, jest szeroko stosowana w armiach zachodnich i USA również obecnie.

2. SPECYFIKA PRZYGOTOWANIA KADR DOWÓDCZYCH I SZTABOWYCH W SYSTEMIE OBRONNYM RP

Rozmyślnie się decyduj i dzielnie wykonuj. O sile nieprzyjaciół staraj się być najlepiej i zawsze informowanym, siły zaś twoje utrzymuj w porządku, subordynacji i w duchu cnotliwego zapału".

T. Kościuszko

Przygotowanie kadr dowódczo-sztabowych dotyczące strategicznego i operacyjno-taktycznego działania obejmuje teorię i praktykę zamierzeń edukacyjnych i szkoleniowych dowódców i oficerów sztabów wszystkich szczebli dowodzenia w dziedzinie planowania, organizowania i prowadzenia operacji, bitwy i walki oraz szkolenia jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) w wykonywaniu zadań bojowych zmierzających do zapobiegania agresji, a w razie napaści przeciwnika - jej skutecznego odparcia.

Teoria i praktyka przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego, oparte na trwałym fundamencie strategii wojennej, sztuki operacyjnej oraz taktyki (rysunek 6), wzajemnie się warunkują i uzupełniają, stanowiąc zasadnicze ogniwo systemu obronnego RP.

Ważnym elementem praktycznej strony strategicznego i operacyjnego przygotowania dowódców, oficerów sztabu i wojsk (rysunek 7) powinna być właściwa, bardzo realna, prognostycznie opracowana teoria. I odwrotnie: dobre założenia teoretyczne stanowią najtrwalszą i najpewniejszą podstawę właściwej i racjonalnie stosowanej praktyki edukacyjnej i szkoleniowej dowództw sztabów i wojsk.

Z teoretycznego punktu widzenia w pojęciu "przygotowanie strategiczne i operacyjno-taktyczne" mieszczą się różne rodzaje i formy działalności edukacyjnej i szkoleniowej. Od studiów i kształcenia w uczelniach poprzez informacje, wykłady, seminaria, konwersatoria i pokazy - aż do różnorodnych ćwiczeń, gier wojen-

nych, treningów sztabowych, podróży studyjnych, operacyjno-taktycznych i historycznych, w czasie których przeplata się teoria z praktyką szkoleniową. Na rysunku 7 przedstawiono różne rodzaje i metody przygotowania kadr dowódczych i sztabowych oraz utrzymywania ich kondycji operacyjno-taktycznej w dowództwach, sztabach i wojskach. W sztuce wojennej rzeczywista zaś praktyka "to działania wojenne, operacje, bitwy i walki. Dlatego pojęcie "teoria i praktyka przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego" jest przyjęte umownie.

Do teoretycznych założeń i zasad zaliczać należy wszystkie te rodzaje i formy szkolenia, które przygotowują kadry dowódcze i sztabowe oraz jednostki wojskowe do ćwiczebnej praktyki szkoleniowej. Praktyka zaś (umowna), to wszelkiego rodzaju ćwiczenia i treningi oraz podróże, w czasie których konfrontuje się założenia teoretyczne strategii wojennej, sztuki operacyjnej i taktyki oraz kształtuje i nabywa umiejętności dowódczego i sztabowego działania, a także wykonywania zadań bojowych przez jednostki wojsk operacyjnych i obrony regionalnej. W rezultacie tych zamierzeń i przedsięwzięć zapewnia się wysoką gotowość i zdolność bojową sił zbrojnych i obrony terytorialnej.

Ponadto w procesie edukacyjnym i szkoleniowym rozwija się, pogłębia, doskonali i sprawdza lub wręcz opracowuje od nowa założenia i zasady strategiczne i operacyjno-taktyczne, zwłaszcza w czasie ćwiczeń, w których prowadzi się badania teorii sztuki wojennej - załącznik A.

Tak więc teoria i praktyka przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego spełnia niejako dwie równoległe, bardzo ważne funkcje: edukacyjną i szkoleniową oraz naukowo-badawczą.

Mogą być także prowadzone odrębne ćwiczenia doświadczalne (badawcze), w czasie których, zarówno w okresie ich przygotowywania, jak i prowadzenia dopełnia się (spełnia) funkcja edukacyjna i szkoleniowa (załącznik A).

Dlatego tak ważne miejsce i szczególną rolę powinna spełniać teoria i praktyka przygotowania kadr dowódczych i sztabowych oraz mistrzowskie wyszkolenie jednostek wojskowych do wykonywania zadań bojowych.

Doświadczenia drugiej wojny światowej i wnioski z szeregu konfliktów zbrojnych prowadzonych współcześnie wskazują, że w czasie tej rzeczywistej praktyki wojennej dowódcy wszystkich szczebli wykorzystywali ustabilizowanie sytuacji na froncie lub okres przygotowawczy do operacji i walki, w celu prowadzenia szkolenia dowódców, sztabów i wojsk. Uogólniano doświadczenia własne, sąsiadów, a także z innych odcinków frontu, a następnie przekazywano je w formie opracowań teoretycznych i wszystkich możliwych rodzajów i form szkoleniowych dowódcom, oficerom sztabu i jednostkom wojskowym. Jak wielką wagę przywiązywano do wszechstronnego szkolenia kadr dowódczych i sztabowych niech posłuży oryginalny dokument polskiego 1 Korpusu, którego dowództwo 15.09.1944 r. przeprowadziło bardzo ciekawą panelową dyskusję operacyjno-taktyczną na temat walk odwrotowych, pomimo iż korpus był w ciągłym natarciu (konspekt tego szkolenia - załącznik B). Podobny charakter szkoleń był w czasie wojny i jest obecnie bardzo szeroko stosowany w armii USA i Wielkiej Brytanii.

Na szczególną uwagę zasługują formy i rodzaje bardzo intensywnych szkoleń stosowanych przez wojska sprzymierzone w okresie przygotowywania i prowadzenia wojny w Zatoce Perskiej. Generał Schwarzkopf osobiście prowadził wiele ćwiczeń z podległymi mu dowódcami i sztabami oraz sprawował bezpośredni nadzór nad szkoleniem do batalionu włącznie.

We wszystkich ćwiczeniach ("grach komputerowych"- rysunek 8) od dywizji wzwyż szczególnie intensywnie wykorzystywano symulację komputerową. Natomiast w armii irackiej nie prowadzono żadnych poważniejszych szkoleń poza propagandowymi działaniami oraz intensywnie rozbudowywano obronę na zasadzie "ani kroku do tyłu", obronę, która absolutnie nie mogła spełnić żadnego celu, była ona dobra, ale w okresie drugiej wojny światowej.

Celem teoretycznego przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego jest przyswojenie, pogłębienie, ugruntowanie i rozwinięcie założeń i zasad sztuki wojennej[3/] oraz przygotowanie dowództw, sztabów i wojsk do planowania, organizowania i prowadzenia ćwiczebnych działań zbrojnych: operacji, bitwy i walki, obecnie przy szerokim wykorzystaniu symulacji komputerowej, "gier komputerowych".

Celem praktycznego przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego jest przekształcanie założeń teoretycznych sztuki wojennej w określone modele operacji, bitwy i walki, w czasie realizacji których ćwiczący oprócz ugruntowywania wiedzy kształtują i rozwijają umiejętności dowódczego i sztabowego działania. Ponadto, zwłaszcza w czasie ćwiczeń, powinno się dokonywać w miarę realistycznej - weryfikacji założeń i zasad teoretycznych strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. W tym celu konieczne jest jak najpełniejsze wykorzystanie ćwiczebnej edukacji kadr dowódczo-sztabowych do prowadzenia badań teorii sztuki wojennej (załącznik A).

Dlatego z całym przekonaniem można stwierdzić, że praktyka strategicznego i operacyjno-taktycznego przygotowania dowódców, oficerów sztabów i jednostek wojskowych stanowi naturalny stymulator rozwoju, doskonalenia i weryfikowania teoretycznych założeń i zasad planowania, organizowania i prowadzenia operacji i walki.

Ponadto, systematyczność i odpowiednio dobrana tematyka kształcenia i szkolenia zapewnia utrzymywanie sił zbrojnych w wymaganym stopniu gotowości bojowej, w tym w niezbędnej kondycji operacyjno-taktycznej dowódców i oficerów sztabu.

Jedną z ważniejszych właściwości przygotowania strategicznego dowódców, sztabów i w ogóle sił zbrojnych powinien być jego ścisły związek ze wszystkimi elementami systemu obronnego pań-

---

3/ *K. Nożko,* Zasady współczesnej sztuki wojennej w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej, AON, 1991 r.

stwa. W ćwiczeniach o charakterze strategicznym należy przyjąć jako zasadę uczestnictwa resortów cywilnych oraz organów administracji terenowej. Niezależnie od tego dla kierownictwa państwowego powinno być przeprowadzone (raz w ciągu roku lub co dwa lata) specjalne "Studium systemu obronnego RP". Jego celem byłoby zapoznanie kierownictwa państwa z wybraną problematyką systemu obronnego RP oraz przybliżenie zagadnień związanych z zadaniami i funkcjonowaniem sił zbrojnych na tle ogólnej sytuacji politycznej i gospodarczej w kraju i Europie oraz w świecie, a także przypomnienie tradycji oręża polskiego i polskiej myśli wojskowej na przestrzeni dziejów.

Odpowiednio do tak sformułowanego celu powinny być opracowane konkretne zadania i tematyka wykładów, seminariów i innych form zajęć dydaktycznych w zależności od potrzeb i ewentualnych propozycji uczestników studium.

Przygotowanie operacyjne koncentruje się przede wszystkim na planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu współczesnych operacji i bitew w różnych warunkach i sytuacjach polityczno-militarnych, z uwzględnieniem warunków geograficznych i topograficznych własnego kraju. Obejmuje ono swoim zasięgiem przede wszystkim dowództwa i sztaby od szczebla związku taktycznego do szczebla związku operacyjnego. W przygotowaniu operacyjnym powinny także uczestniczyć te jednostki organizacyjne administracji państwowej i terenowej, które ponoszą współodpowiedzialność za obronność państwa. Takie rozwiązania, stanowiące doskonałe wzorce, stosuje się z bardzo dobrymi rezultatami m.in. w: Szwecji, Finlandii, Szwajcarii i Izraelu.

Przedmiotem przygotowania taktycznego jest planowanie, organizowanie i prowadzenie walki we wszystkich jej wymiarach. Specyfiką przygotowania taktycznego jest to, że szkolenie taktyczne skupia niemal wszystkie inne rodzaje szkolenia żołnierzy, integruje ich wysiłki. W ścisłym związku z przygotowaniem taktycznym pozostaje przygotowanie techniczne, ogniowe, specjalne, fizyczne i inne.

Mimo różnej skali, zasięgu, szczebla i treści, przygotowania strategiczne, operacyjne i taktyczne powinny być ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie na siebie oddziaływać. Jednak dominująca rola należy do przygotowania strategicznego, gdyż każda operacja, bitwa i walka powinna w konsekwencji zmierzać do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych.

W naszych, polskich uwarunkowaniach będzie to polegać na zapobieganiu agresji, a w sytuacji jej zaistnienia - na skutecznym odparciu napaści w wymiarze strategicznym najczęściej liczebnie silniejszego przeciwnika.

3. STRATEGICZNE I OPERACYJNO-TAKTYCZNE UWARUNKOWANIA SZKOLENIA DOWÓDCÓW I OFICERÓW SZTABU ORAZ JEDNOSTEK WOJSK OPERACYJNYCH I OBRONY TERYTORIALNEJ (REGIONALNEJ)

Mając siły równe siłom przeciwnika lub mniejsze niż przeciwnik, można jednak mieć większą swobodę operowania nimi.
Silniejszego przeciwnika zbiorowego można pokonać, staczając walki kolejno z poszczególnymi uczestnikami zespołu, a względem każdego z osobna mając przewagę.

T. Kotarbiński

Wysoki poziom edukacji i szkolenia strategicznego oraz operacyjno-taktycznego dowódców i oficerów sztabów, a także jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) jest zasadniczym warunkiem skutecznego działania w razie agresji przeciwnika. Szkolenie, zwłaszcza operacyjno-taktyczne, powinno wypełniać czas pracy dowódców i oficerów sztabu w okresie pokoju. Powinno ono być kontynuowane nawet w warunkach działań wojennych. Potwierdza się stara rzymska maksyma, że "... w czasie bitwy żołnierze i jednostki będą walczyć tak dobrze lub tak źle, jak byli szkoleni w poprzedzających ją dniach".

Pododdziały i oddziały oraz związki taktyczne powinny odbywać większość szkolenia zgodnie z przewidywanymi do wykonania na okres "W" zadaniami. Jednocześnie trzeba szczególną uwagę poświęcić indywidualnemu wyszkoleniu żołnierzy oraz przygotowaniu do prowadzenia walki w składzie pododdziału i oddziału.

Szkolenie w jednostkach powinno zmierzać do osiągnięcia maksymalnej skuteczności w wykonywaniu konkretnych zadań bojowych, wspólnie z organicznymi lub wspierającymi rodzajami wojsk. Oznacza to stosowanie standardowych procedur i ćwiczeń w celu uzyskania najlepszej koordynacji i współdziałania oraz sprawności w dowodzeniu i działaniu bojowym.

Należy jednak pamiętać o tym, że po opanowaniu przez żołnierzy i jednostkę określonej sprawności bojowej trzeba podnosić próg trudności szkoleniowych.

Szkolenie w jednostkach powinno "symulować", możliwie wiernie, warunki współczesnego pola walki, uświadamiać trudności i bezwzględny charakter działań bojowych, a także konieczność szczególnej determinacji w działaniu. Dowództwa, sztaby i jednostki, które będą wykonywać określone zadania operacyjno-taktyczne i bojowe wspólnym wysiłkiem, powinny być szkolone na jednolitym tle operacyjno-taktycznym i regularnie występować we wspólnie prowadzonych ćwiczeniach, w których powinny uczestniczyć rodzaje sił zbrojnych oraz eksponować rolę logistycznego wsparcia. Szkolenie obejmujące różne rodzaje wojsk i służb jest dużo skuteczniejsze i bardziej realistyczne niż szkolenie sztabów i jednostek w pewnej izolacji (samodzielnie) od ich rutynowego wzmocnienia i wsparcia.

Konieczność uwzględniania w procesie szkoleniowym trudności ekonomicznych oraz złożoność współczesnej walki sprawiają, że coraz większą wagę należy przywiązywać do programów szkolenia pododdziałów i oddziałów. Dowódcy i sztaby tych jednostek (i o jeden szczebel wyżej) szczególnie wiele uwagi powinni poświęcać realizmowi sytuacji operacyjnych, taktycznych i bojowych, kształtując i premiując inicjatywę i nowe, nieszablonowe sposoby działań podwładnych dowódców. Najlepsze rezultaty osiąga się w ćwiczeniach wymagających szybkich i zdecydowanych działań w wymiarze lądowo-powietrznym, zwłaszcza przy gwałtownie zmieniających się sytuacjach bojowych oraz wówczas, gdy przeciwnik jest silny, stosuje nowoczesną broń, działa zdecydowanie i podstępnie. Należy również ukazywać możliwości skutecznego działania w sytuacjach, w których przeciwnik jest liczebnie silniejszy, uczyć samodzielności działania, zwłaszcza w sytuacjach, w których nie ma rozkazów i wytycznych lub dokładnych danych od wyższych przełożonych.

Wysokiego poziomu wyszkolenia dowódców, oficerów sztabów i jednostek nie można zapewnić bez przygotowania logistycznego. We wszystkich ćwiczeniach należy ukazywać zależność możliwości wykonania zadań bojowych od ciągłości wsparcia logistycznego.

Szkolenie jednostek logistycznych powinno przebiegać w podobnych warunkach i sytuacjach bojowych do tych, w których ćwiczą dowództwa, sztaby i jednostki taktyczne (operacyjne).

W czasie przygotowywania programów szkoleniowych oraz przy doborze treści poszczególnych zajęć i ćwiczeń, należy:

1. Właściwie formułować cele edukacyjne i szkoleniowe oraz wynikające z nich zadania, na przykład: doskonalenie, ugruntowanie, rozwijanie, pogłębianie, nauczanie, kształtowanie umiejętności dowódczo-sztabowych, rozwiązywanie nowych problemów operacji, bitwy i walki, trenowanie opanowania nowej techniki, zbadanie nowych problemów strategicznych, operacyjnych i taktycznych, studiowanie kierunków operacyjnych lub konkretnego obszaru działania bojowego wojsk, utrwalanie nabytych umiejętności, sprawdzanie (sprawdzenie) działających systemów, np.: rozpoznania, dowodzenia, łączności, wsparcia logistycznego, uczenia koordynacji i współdziałania, itp.

Obok celów szkoleniowych powinny być sformułowane cele badawcze (załącznik A).

Oczywiście w zależności od warunków i sytuacji oraz miejsca edukacji lub szkolenia (uczelnia, jednostka, sztab, składnica, urząd) cele mogą być diametralnie różne, uwzględniające specyfikę szkolonych. Zawsze jednak formułowaniu celów i zadań trzeba nadać najwyższą rangę merytoryczną i metodyczną.

2. Określać i ustalać metodykę (metody) zapewniającą osiągnięcie celów i wykonanie zadań szkoleniowych oraz zapewnić niezbędne zabezpieczenie materiałowe przygotowania i prowadzenia ćwiczeń lub innych zajęć kształcących. Prawdziwą jest sentencja, że "... lepiej przeprowadzić jedno ćwiczenie lecz bardzo dobrze przygotowane niż 10 ćwiczeń niedopracowanych i źle zabezpieczo-

nych". Dlatego "mniej a lepiej" musi mieć moc obowiązującą przede wszystkim w siłach zbrojnych RP.

3. Szczególnie wysokie wymagania należy stawiać przekazywaniu treści dotyczących założeń i zasad strategicznych, operacyjnych i taktycznych. Od doboru treści szkoleniowych i edukacyjnych oraz od ich zasadności operacyjno-taktycznej w poważnej mierze będzie uzależniony realizm współczesnego, ćwiczebnego pola walki, a także właściwe, na wymaganym poziomie przygotowanie kadr dowódczych, sztabowych i jednostek wojskowych do realizacji celów i wykonania zadań bojowych w okresie "W".

4. W procesie kształcenia i szkolenia należy jak najpełniej uwzględniać, że opracowanie programów edukacji kadr dowódczo-sztabowych i szkolenia jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) ma kapitalne znaczenie dla zapewnienia właściwej gotowości i zdolności bojowej wojsk.

Osiągnięcie celów i wykonanie zadań ujętych w programach kształcenia dowódców i oficerów sztabu w poważnej mierze będzie uzależnione od skupienia głównego wysiłku przede wszystkim na wszechstronnym rozwijaniu i ugruntowywaniu wiedzy ze sztuki wojennej, tj. strategii, sztuki operacyjnej i taktyki.

Jednocześnie, przygotowując kadry dowódczo-sztabowe i jednostki wojskowe na okres "W", należy wiedzę i umiejętności profesjonalne dotyczące wojsk lądowych, lotnictwa i obrony powietrznej oraz marynarki wojennej zespalać ściśle z wiedzą humanistyczną, a także kształtowaniem cech zawodowo-osobowych.

Strategia oraz sztuka operacyjna i taktyka rodzajów sił zbrojnych i wojsk, wspierane i wzbogacane przez inne dyscypliny naukowe oraz szkoleniowe, uczą logiki i precyzji myślenia, a także racjonalnego działania, rozwijają horyzonty myślowe, stanowią podstawę do podejmowania decyzji w sytuacjach wyjątkowo trudnych, złożonych i niepowtarzalnych, zmuszają do wysiłku in-

telektualnego i fizycznego, kształtują dyscyplinę osobistą i zdyscyplinowanie zespołów - sztabów oraz jednostek wojskowych.

Jednym z podstawowych wymagań stawianych edukacji i szkoleniu operacyjno-taktycznemu jest wpojenie przyszłym dowódcom i oficerom sztabu różnych rodzajów wojsk i sił zbrojnych oraz służb - poczucia obowiązku żołnierskiego, koleżeństwa, odpowiedzialności i współodpowiedzialności, a także uczenia trudnej sztuki dowodzenia, planowania, organizowania i - w razie agresji przeciwnika - zwyciężania. W trudnych sytuacjach operacyjno-taktycznych ćwiczebnego działania kształtuje się silną wolę, wytrwałość i odporność psychiczną, hart ducha, a także uświadomienie konieczności konsekwentnego, zdecydowanego, nie pozbawionego rozsądnego ryzyka realizowania celów walki, bitwy i operacji.

Trzeba tak działać, aby każdy żołnierz był świadom tego, że "... lepiej wiadro potu na ćwiczeniach niż kropla krwi w zbrojnym starciu z przeciwnikiem".

W procesie kształcenia i szkolenia dowódczo-sztabowego trzeba mieć świadomość, że działalności oficera nie da się porównać z żadną inną działalnością intelektualną człowieka. Za każdą bowiem decyzją powziętą przez dowódcę, oceną oraz pracą planistyczną i organizacyjną oficera sztabu kryje się ogromna odpowiedzialność moralna i materialna.

Za niewłaściwe lub nie uwzględniające realiów współczesnego pola walki decyzje dowódcy, niedokładne przedstawienie ocen oraz niewłaściwe zaplanowanie walki i operacji przez oficera sztabu, płaci się najwyższą cenę: jest nią przelana krew podwładnych, danie przeciwnikowi szansy wygrania walki lub bitwy, co również związane jest z ogromnymi, niepowetowanymi stratami. Błędy w szkoleniu kadr i jednostek wojskowych, popełnione w okresie pokoju, w czasie wojny zwielokrotniają niepowetowane straty; mogą też stać się przyczyną porażki, zanim jeszcze uderzy przeciwnik. Ponadto, w warunkach RP, niski poziom gotowości bojowej sił

zbrojnych, stanowi naturalną zachętę dla przeciwnika do ekspansji, do łatwego zrealizowania własnych celów politycznych.

W procesie kształcenia i szkolenia stale musimy pamiętać, że w decyzji dowódcy i w planach sztabowców powinna znaleźć odzwierciedlenie idea, kunszt i sztuka skutecznego działania, racjonalne użycie ogromnej ilości różnych rodzajów wojsk, sił i środków obrony regionalnej dla uzyskania przewagi nad przeciwnikiem w wybranym miejscu i czasie oraz osiągnięcia celu operacji i walki przy jak najmniejszych stratach własnych.

W kształceniu i szkoleniu operacyjno-taktycznym, przyznając teorii poczesne miejsce, należy dążyć do jak najściślejszego zespolenia wypracowanych założeń teoretycznych z praktyką ich wykorzystania i zastosowania. Zakłada się bowiem, że prawidłowa teoria decyduje o racjonalnej praktyce w osiąganiu celów operacji i walki lub utrzymaniu wojsk i rezerw osobowych w należytej sprawności organizacyjnej i bojowej. I odwrotnie: właściwie uogólnione doświadczenia przyspieszają proces prawidłowego rozwoju teorii operacyjno-taktycznej (załącznik A).

Ważne miejsce w ogólnym przygotowaniu kadr dowódczych i sztabowych na okres "W" powinny zajmować przykłady, doświadczenia oraz wnioski historyczne, zwłaszcza z polskiej sztuki wojennej.

Stanowią one nadal ożywcze źródło inspiracji w procesie edukacji i szkolenia strategicznego, operacyjnego i taktycznego oraz praktycznej działalności dowódczo-sztabowej i szkoleniowej żołnierzy. Aby jednak doświadczenia historyczne spełniły swoje zadania, należy je traktować nie jako opis historycznych wydarzeń i nie sumę informacji o przygotowaniu i prowadzeniu operacji i walk, chociaż i to jest ważne, lecz jako najwyższy wyraz praktyki wojennej, pisanej krwią żołnierzy i narodu, jako rezultat rzeczywistych umiejętności dowódców, oficerów sztabu, tworzących przewagę intelektualną nad przeciwnikiem, jako teorię, która została zweryfikowana w rzeczywistym, a nie tylko ćwiczeb-

nym działaniu doskonale wyszkolonych wojsk działających na polu walki.

Wykorzystując doświadczenia historyczne, te odległe i te, które wynikają ze współczesnych konfliktów zbrojnych, należy dążyć do ukazywania pewnych prawidłowości, zjawisk i zasad, które występowały w przeszłości, a które będą aktualne również obecnie i w przyszłości.

Wnioski i doświadczenia z ponadtysiącletnich chlubnych tradycji oręża polskiego i polskiej myśli wojskowej mają współcześnie ogromny walor motywacyjny, że mniejszymi liczebnie siłami można odnosić historyczne zwycięstwa nad przeważającymi liczebnie armiami przeciwnika. W systemie zaś obronnym RP właściwa, oparta na polskich uwarunkowaniach zewnętrznych i wewnętrznych strategia wojenna i wynikająca z niej sztuka operacyjna oraz taktyka mają kapitalne znaczenie w skutecznym przeciwdziałaniu przeważającym liczebnie siłom przeciwnika.

Jeżeli przeciwnik ma przewagę liczebną, a takiego należy przede wszystkim brać pod uwagę w zajęciach edukacyjnych i ćwiczeniach szkoleniowych, to zarówno w koncepcjach strategicznych, jak i założeniach operacyjno-taktycznych należy uczyć (szkolić) takich elementów i sposobów przygotowania i prowadzenia operacji i walki, aby zapewnić przewagę nad przeciwnikiem, zwłaszcza w rezultacie: doskonalszych systemów dowodzenia, lepszego wykorzystania właściwości geograficzno-topograficznych własnego terenu, wykonania skuteczniejszego manewru i zaskakującego uderzenia lub oporu, stosowania forteli wojennych, a także innych zabiegach przewagotwórczych[4/].

We wszystkich ćwiczebnych przedsięwzięciach należy dążyć do tworzenia takich sytuacji operacyjno-taktycznych, w których realizacja celu operacji, bitwy i walki będzie wymagać uzyskiwania i wykorzystywania przewagi nad silniejszym liczebnie przeciwni-

---

4/ *K. Nożko*, Walka o przewagę, Warszawa 1985.

kiem. W polskim systemie obronnym należy nadawać najwyższą wartość przewadze intelektualnej kadr dowódczych i sztabowych. Jest to najtańsza, a jednocześnie najwyżej procentująca inwestycja obronna, zwłaszcza przy uwzględnieniu naszych, polskich uwarunkowań. Szczególnie w uczelniach wojskowych trzeba nie tylko nawiązywać do chlubnych tradycji oręża polskiego i polskiej myśli wojskowej, lecz studiować te bitwy, w których mniejszymi liczebnie siłami odnoszono wspaniałe historyczne zwycięstwo przy minimalnych stratach własnych.

Przewagotwórcze i trudnowymierne wartości historyczne trzeba przystosowywać (przewartościowywać) do warunków współczesnych.

Wydaje się, że wymienione aspekty kształcenia i szkolenia powinny być w pełni przestrzegane zgodnie z prezentowanymi uwarunkowaniami i poziomami sztuki wojennej wykazanymi na rysunku 6 oraz uwzględniane w modelu kształcenia (szkolenia) oficerów w WP (rysunek 16). Ponadto w okresie szkolenia kadr dowódczo-sztabowych w dowództwach, sztabach i jednostkach wojskowych należy kierować się następującymi założeniami:

1. Cyklami kierowania szkoleniem (rysunek 17).

2. Integracją szkolenia zespołowego i indywidualnego (rysunek 18).

3. Rola dowódcy w integracji szkolenia (rysunek 19).

4. Relacją między przeznaczeniem, zadaniami szkoleniowymi i bojowymi ZT (oddział, pododdział) (rysunek 20).

4. STRATEGICZNE, OPERACYJNE I TAKTYCZNE PRZYGOTOWANIE KADR DOWÓDCZYCH I SZTABOWYCH DO ODPARCIA AGRESJI PRZECIWNIKA

"Pokój jest niczym innym, jak tylko zawieszeniem broni, które trwać będzie tak długo, jak długo rzetelni zwolennicy będą w stanie bronić go w razie potrzeby siłą".

Wł. Sikorski

W poprzednich zagadnieniach wspomniano, że przygotowanie obronne państwa, w tym sił zbrojnych, w poważnej mierze jest i będzie uzależnione od opracowania i praktycznego realizowania właściwej strategii wojennej i wynikających z niej założeń sztuki operacyjnej i taktyki[5/].

W przygotowaniu sił zbrojnych RP, uwzględniając współczesne polskie uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne, należy przyjąć, że strategia wojenna stanowi spójne założenia teoretyczne i odpowiadające im rozstrzygnięcia praktyczne dotyczące obronnego przygotowania państwa i sił zbrojnych, które powinny być w stałej gotowości do przeciwdziałania napaści przeciwnika. Teoria i praktyka strategii wojennej obejmują system planowania, organizowania i prowadzenia operacji strategicznych, zmierzających do odparcia agresji i utrzymania niepodległości, a także integralności terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Spójny system założeń strategicznych powinien znaleźć pełne odzwierciedlenie (zmaterializowanie) w jednolitym planowaniu strategicznym (rysunek 9), w którym jak najpełniej powinno się uwzględniać zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania stanowiące o wiarygodności obronności państwa.

Na rysunku 9 przedstawiono strukturalne powiązania planowania strategicznego z organizacją sił zbrojnych i jednostek obrony

---

5/ Zasady współczesnej sztuki wojennej w systemie obronnym RP, wyd. AON, 1992.

terytorialnej (regionalnej) okresu "P" i "W" z planowaniem, a następnie szkoleniem. Przedstawione zależności i współzależności w planowaniu strategicznym uwiarygodnia utrzymanie wymaganej gotowości obronnej państwa, a przede wszystkim stałej gotowości bojowej sił zbrojnych oraz sprawne osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej w okresie zagrożenia i w razie agresji przeciwnika.

W planowaniu strategicznym, a przede wszystkim w praktycznej działalności na rzecz obronności państwa i przygotowaniu sił zbrojnych należy przejawiać najwyższą troskę o niezbędny poziom potencjału obronnego RP. Na rysunku 10 przedstawiono główne elementy potencjału obronnego, zwłaszcza zaś te, których realizacja nie wymaga wielkich nakładów finansowych, a jedynie mądrej, codziennej, dalekowzrocznej polityki państwa, ukierunkowanych zabiegów organizacyjnych i sprawnego systemu edukacyjnego, a także szkoleniowego kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej).

Jednocześnie należy stale pamiętać o tym, aby uwzględniać w praktyce te czynniki i elementy, które mogą w poważny sposób obniżać system obronny państwa, a przede wszystkim potencjał bojowy sił zbrojnych (rysunek 11).

Planując proces przygotowania kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej należy w założeniach edukacyjnych i ćwiczebnych uwzględniać zarówno bezpośredni, jak i pośredni wpływ elementów potencjału obronnego oraz tych, które obniżają potencjał obronny systemu obronnego państwa, a także wywierają wpływ na gotowość i zdolność bojową sił zbrojnych.

W systemie przygotowania obronnego państwa, a zwłaszcza kadr dowódczo-sztabowych szczebla operacyjnego i strategicznego oraz kadr centralnej administracji państwowej, należy uwzględniać w treściach szkoleniowych główne zakresy działalności strategicz-

nej. Na rysunku 12 zostały one przedstawione jako elementy systemu wynikającego z teoretycznych założeń i praktycznych rozstrzygnięć strategii wojennej.

Szczególnie wysoką rangę należy nadawać realistycznie i obiektywnie formułowanym celom strategicznym[6/]. Powinny one m.in. stanowić o przedmiocie szkolenia i przygotowania kadr wojskowych i cywilnych oraz ukierunkowywać tworzenie struktury organizacyjnej sił zbrojnych i jednostek obrony regionalnej, a także sprawne funkcjonowanie systemu mobilizacyjnego, kierowania i dowodzenia włącznie do strategicznego i operacyjnego rozwinięcia.

Ważne miejsce w przygotowaniu kadr dowódczych i sztabowych zajmuje koncepcja wykorzystania sił zbrojnych i jednostek obrony regionalnej w warunkach zagrożenia militarnego i agresji przeciwnika. Warianty takiej koncepcji stanowią swoisty zamiar (koncepcję) do ćwiczeń nie tylko na szczeblu strategicznym, lecz także ukierunkowują opracowanie zamiarów na szczeblu operacyjnym i taktycznym.

W koncepcjach i założeniach strategicznych nie należy polegać tylko i wyłącznie na siłach zbrojnych i na wykorzystaniu do odparcia agresji jedynie potencjału militarnego. Przeciwnie, obronne przygotowanie państwa musi stanowić dalekosiężną wytyczną dla polityków i kierownictwa państwowego oraz sił zbrojnych, w jaki sposób w okresie pokoju tworzyć warunki zapobiegające agresji (odstraszające) oraz w jaki sposób przygotować i skutecznie wykorzystać wszystkie dostępne siły, którymi dysponuje państwo, aby odeprzeć agresora w razie zaistnienia sytuacji kryzysowej.

Dlatego w czasie kształcenia i szkolenia kadr dowódczo-sztabowych i cywilnych w treści strategii wojennej powinny przejawiać się, wzajemnie uzupełniać i warunkować zarówno wątki zapobiega-

---

6/ K.Nożko, Problemy strategii wojennej w systemie obronnym RP, AON, 1991, s. 48.

nia wybuchowi konfliktu zbrojnego, jak też realna ocena przeciwnika, jego możliwości dokonania napaści zbrojnej oraz odparcia agresji.

Z punktu widzenia strategicznego i operacyjnego zapobiegania nagłej napaści (agresji) polegać powinno przede wszystkim na:

- ciągłej współpracy MON z MSZ oraz MSW;
- organizowaniu i ciągłym prowadzeniu rozpoznania przeciwnika, doskonałej znajomości jego koncepcji strategicznych, operacyjno-taktycznych oraz struktur organizacyjnych sił zbrojnych i ich uzbrojenia;
- skutecznym i sprawnie działającym systemie OP;
- wysokiej sprawności organizacyjnej dowództw i sztabów oraz stałej gotowości bojowej i szybkim osiąganiu wyższych stanów gotowości bojowej;
- sprawnym systemie kierowania państwem i dowodzenia siłami zbrojnymi;
- nieustannym doskonaleniu strategii, sztuki operacyjnej i taktyki w konfrontacji z obowiązującymi podobnymi koncepcjami ewentualnego przeciwnika;
- zapewnieniu niezbędnych warunków do wykonania mobilizacyjnego oraz operacyjnego rozwijania oraz dokonywaniu manewru wojsk na najbardziej zagrożonych kierunkach (operacyjne przygotowanie terenu);
- przygotowaniu elementów obrony i ochrony obiektów gospodarczych i wojskowych przed bronią precyzyjną; szczególnie eksponując maskowanie strategiczne i operacyjne;
- wysokiej gotowości i sprawności logistyki.

Pozbawiając przeciwnika uzyskania zaskoczenia należy jednocześnie dążyć do jego uzyskania w stosunku do strony przeciwnej. Możliwości uzyskania zaskoczenia są ogromne.

W związku z tym w ćwiczebnym przygotowaniu kadr dowódczo-sztabowych i wojsk oraz jednostek obrony regionalnej należy uwzględniać fakt, że zakres problematyki strategicznej nie ogranicza się do spraw czysto militarnych. Jest on bardzo rozległy, łączący się niemal z każdą dziedziną życia i działalności poli-

tycznej, ekonomicznej i naukowo-technicznej własnego kraju, państw sojuszniczych i potencjalnego przeciwnika.

Zależność i współzależność treści strategii i jej powiązania z zasadniczymi dziedzinami wiedzy i praktyki, zwłaszcza tymi, które są przedmiotem kształcenia, studiowania i ćwiczebnego działania - ilustruje rysunek 13. W czasie ćwiczeń o charakterze strategicznym, jako ćwiczący, obok Sztabu Generalnego WP, dowództw OW i rodzajów sił zbrojnych, powinny występować kierownicze ogniwa resortów cywilnych. Wskazane byłoby aby takim ćwiczeniem kierował zwierzchnik sił zbrojnych - Prezydent RP. Przy wieloszczeblowych ćwiczeniach o charakterze strategicznym powinna również uczestniczyć terenowa administracja cywilna.

Realizowaniem koncepcji i założeń strategicznych zajmuje się sztuka operacyjna, której przedmiotem jest planowanie, organizowanie i prowadzenie operacji i bitew na obszarze kraju.

Z teoretycznego punktu widzenia - na użytek przygotowania kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej - można przyjąć, że sztuka operacyjna stanowi teorię i praktykę planowania, organizowania i prowadzenia (samodzielnych i wspólnych) operacji przez siły związków operacyjnych lub kilku związków taktycznych różnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk, dla osiągnięcia operacyjnych lub operacyjno-strategicznych celów wojny przy minimalnych stratach własnych[7/].

O miejscu i roli sztuki operacyjnej w procesie przygotowania sił zbrojnych do oczekujących je zadań w okresie "W" każdorazowo będzie decydować strategia, która określa cele i zadania danej operacji oraz precyzuje, który z rodzajów sił zbrojnych wykonuje w danej sytuacji zadania główne, przy wspólnym realizowaniu celów operacyjnych lub operacyjno-strategicznych. Na rysunku 14 uwidoczniono pewien system realizacji tych celów zarówno w okresie przygotowania ćwiczebnych założeń teoretycznych, jak i praktycznych różnego rodzaju ćwiczeń.

7/ *K. Nożko*, Sztuka operacyjna w systemie obronnym RP, wyd. AON, 1991.

Rozpatrując problematykę operacyjną, stanowiącą przedmiot operacji przedstawionych na wymienionym rysunku, należy wiązać ją ściśle z możliwościami przewidywanego przeciwnika oraz konkretnymi właściwościami geograficzno-topograficznymi i demograficznymi określonych obszarów kraju, na których przewiduje się prowadzenie działań zbrojnych w razie naruszenia granicy państwowej przez siły zbrojne obcego państwa.

Przy określaniu celów szkoleniowych na szczeblu operacyjnym należy jednocześnie brać pod uwagę lub precyzować konkretne zadania operacyjne. One bowiem stanowią podstawę formułowania celów szkoleniowych.

Głównymi wyznacznikami celów operacyjnych, stanowiących przedmiot działania ćwiczebnego powinny być "demonstracyjne" ukazywanie gotowości obronnej sił zbrojnych i obronnie przygotowanego społeczeństwa w celu zniechęcenia przeciwnika do dokonania zbrojnej agresji.

Zasadniczą jednak tematyką szkolenia SZ RP powinno być - **- przygotowanie i prowadzenie operacji na obszarze kraju we współdziałaniu z pozostałymi elementami systemu obronnego państwa.** Zawierać ona może m. in. następujące treści szkoleniowe:

- utrzymywanie dowództw, sztabów i jednostek wojskowych w wysokiej, stałej gotowości bojowej oraz sprawne osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej w okresie zagrożenia i w sytuacji zaistnienia konfliktu zbrojnego;
- prowadzenie ciągłego i różnorodnego rozpoznania przeciwnika oraz skuteczne i ciągłe obezwładnianie radioelektroniczne jego systemów dowodzenia i kierowania bronią precyzyjną;
- mobilizacyjne i operacyjne rozwijanie SZ, stosownie do zaistniałego zagrożenia;
- orgnizacja i zabezpieczenie wykonywania marszów i przegrupowań na bliższe i dalsze odległości, w tym także w przewidywaniu wejścia do bitwy (walki) wprost z marszu;

- organizacja obrony powietrznej realizowanej w ścisłym współdziałaniu wszystkich sił OP i OPL;

- zajmowanie i prowadzenie obrony na różnych kierunkach zagrożenia, w tym również na nieplanowanych;

- wykonywanie zwrotów zaczepnych bezpośrednio w pasach przygranicznych, jak również w głębi operacyjnej i strategicznej;

- przechodzenie w toku napiętej bitwy obronnej do przeciwuderzeń i do przeciwnatarcia;

- walka z desantami powietrznymi i morskimi;

- dokonywanie sprawnych i szybkich manewrów na kierunki najbardziej zagrożone lub decydujące o powodzeniu (manewr w wymiarze lądowym i powietrznym powinien być integralnym elementem każdego ćwiczenia);

- realizacja przedsięwzięć fortyfikacyjnej rozbudowy terenu z eksponowaniem niszczeń, w tym również obiektów o znaczeniu militarnym;

- planowanie i realizacja przedsięwzięć maskowania bezpośredniego i operacyjnego;

- obrona i ochrona przed bronią precyzyjną przeciwnika;

- organizacja i realizacja przedsięwzięć zabezpieczenia logistycznego w działaniach obronnych i zaczepnych na obszarze kraju z wykorzystaniem technicznej, materiałowej i medycznej infrastruktury stacjonarnej;

- użycie sił MW RP w morskiej i przybrzeżnej strefie obrony oraz współdziałanie z wojskami lądowymi i wojskami OP przy zwalczaniu desantów powietrzno-morskich przeciwnika;

- prowadzenie działań bojowych na tyłach nacierających zgrupowań wojsk przeciwnika;

- przyjmowanie przez wojska operacyjne w podporządkowanie - - znajdujących się w wyznaczonych im rejonach działania innych jednostek, w tym obrony terytorialnej i sił pozamilitarnych;

- koordynacja wysiłków wszystkich rodzajów sił zbrojnych do osiągnięcia celów i zadań głównych, decydujących o powodzeniu;

- organizacja współdziałania wojsk operacyjnych z siłami pozamilitarnymi podczas przygotowania i prowadzenia działań obronnych oraz podczas wykonywania zwrotów zaczepnych;

- organizowanie, planowanie i prowadzenie operacji i walki z powietrzno-lądowymi siłami przeciwnika.

W szkoleniu o charakterze strategicznym i operacyjnym dowództw i wojsk konieczne jest eksponowanie prowadzenia operacji obronnych całością SZ lub oddzielnie wojskami wydzielonymi z okręgów wojskowych w ramach przydzielonych im operacyjnych stref odpowiedzialności. Przewidywać także należy oddziaływanie części lub całości wojsk operacyjnych na korzyść innego OW, a w przypadku konfliktu lokalnego, angażowania w pierwszej kolejności sił czasu "P", w tym szybkiego reagowania.

We wszystkich ćwiczeniach o charakterze strategicznym i operacyjnym dążyć do eksponowania racjonalnego użycia i działania sił szybkiego reagowania.

Ponadto, jak w największym stopniu do ćwiczeń tego typu włączać kierownicze ogniwa administracji państwowej i terenowej.

Dążyć również należy, aby zdecydowana większość ćwiczeń nosiła charakter ćwiczeń dwustronnych i chociaż w ograniczonych zespołach - wieloszczeblowych. Szczególnie wysoką rangę nadawać sprawnemu dowodzeniu i to od najniższego do najwyższego szczebla. Jednocześnie kształtować dużą samodzielność w sposobach wykonywania zadań bojowych przez najniższe szczeble dowodzenia.

Wprowadzić do procesu szkolenia operacyjnego (strategicznego) ćwiczenia o charakterze manewrów - zwykle w okresie jesiennym.

W każdej sytuacji, ogólnym celem szkoleniowym powinno być skuteczne odparcie agresji przeciwnika przez siły zbrojne uniemożliwiając mu wykonanie początkowego uderzenia przez zaskoczenie, niezależnie od charakteru i siły początkowego uderzenia zbrojnego agresora.

W edukacyjnym i ćwiczebnym przygotowywaniu kadr dowódczych i sztabowych konieczne jest eksponowanie problematyki zapobiegania

zaskoczeniu ze strony przeciwnika oraz uzyskiwanie zaskoczenia przez wojska własne zarówno przechodzące do obrony, jak i wykonujące zwroty zaczepne. W każdym ćwiczebnym przedsięwzięciu wyjątkowo wiele miejsca należy poświęcać obronie przed bronią precyzyjną przeciwnika (rysunek 15). Jej wybrane, bardzo proste w wykonaniu elementy mogą okazać się wyjątkowo skuteczne w ochronie i obronie obiektów zarówno cywilnych, jak i wojskowych. Będzie to bardzo poważne obniżenie strat i zniszczeń od uderzeń przeciwnika. Wojna w Zatoce Perskiej potwierdziła skuteczność prostych zabiegów w obronie przed bronią precyzyjną.

Poważne kontrowersje w systemie obronnym RP wzbudza problem dotyczący charakteru i istoty operacji obronnej stosowanej przy odparciu agresji: obrona pozycyjna, czy manewrowa?

Trudno o jednoznaczną odpowiedź. Na pewno oba rodzaje obrony powinny znaleźć szerokie zastosowanie zarówno w procesie kształcenia, jak i szkolenia. Potwierdza m.in. tę tezę przykład 1 Korpusu WP na Zachodzie, który będąc w nieustannym natarciu jednocześnie prowadził szkolenie sztabów z walk odwrotowych (załącznik B).

Dlatego, uwzględniając różnice między obroną pozycyjną i manewrową, trzeba w procesie szkoleniowym wydobywać (ustalać) wszystko to, co je łączy (schematy: 1, 2 i 3), ukazując jednocześnie dodatnie i ujemne strony każdej z nich.

W założeniach edukacyjnych i szkoleniowych trzeba wskazywać, że fundamentem każdej operacji obronnej i walki (pozycyjnej i manewrowej) musi być jej aktywność, trwałość i odporność, wyrażająca się w umiejętnym łączeniu zdecydowanego oporu z manewrem i odpowiednią rozbudową inżynieryjną terenu, śmiałymi oraz zaskakującymi przeciwnika kontratakami i przeciwuderzeniami, a tam gdzie to możliwe i konieczne - wycofaniem na kolejne rubieże obronne.

W ćwiczeniach poświęcać część ćwiczebnego czasu do prowadze-

nia działań bojowych, zwłaszcza w składzie batalionu i rzadziej pułku na tyłach nacierających wojsk przeciwnika.

Uwzględniając wspólne cechy obrony pozycyjnej i manewrowej w szkoleniu dowódców, sztabów i wojsk, trzeba także brać pod uwagę dość istotną specyfikę w modelu operacji obronnych i zaczepnych prowadzonych na wschodnich i zachodnich obszarach RP. Siły zbrojne, związki operacyjne i taktyczne, a zwłaszcza kadra dowódcza i sztabowa muszą być w jednakowym stopniu przygotowane do skutecznych działań - niezależnie od właściwości przeciwnika i specyfiki terytorium, na którym będą prowadzone operacje, bitwy i walki.

Ważne miejsce w przygotowaniu kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej zajmuje taktyka[8/]. Jej głównym przedmiotem była i jest walka; przez nią można osiągnąć ostateczne rozgromienie przeciwnika lub zmuszenie go do kapitulacji, opanowanie i utrzymanie - ważnych z taktycznego, a nawet operacyjnego punktu widzenia - obiektów i obszarów.

W polskim systemie obronnym taktyce (walce) powinno się nadawać wyjątkowo wysoką rangę, zwłaszcza w szkoleniu jednostek wojsk operacyjnych i terytorialnych. W taktyce zaś samodzielne prowadzenie działań bojowych przez pododdziały i oddziały. Ważne miejsce w procesie szkolenia powinno zajmować prowadzenie działań bojowych (walki) na tyłach przeciwnika i w oderwaniu od sił głównych.

Do taktyki o szczególnych właściwościach, w której bezpośrednio nie występuje typowa walka, należą: marsze[9/] (przesunięcia

---

8/ Projekt regulaminu opracowanego wspólnie przez GZSz WP, AON i WSWZmech., Wyd. 1992 r.

9/ Uwzględniając dyslokację jednostek wojsk operacyjnych WP oraz zagrożenie militarne, należy najwyższą rangę nadawać przegrupowaniom i marszom na bliższe i dalsze odległości, a także wchodzenie pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wprost z marszu do walki.

wojsk i urządzeń logistycznych oraz SD), uchylanie się od uderzeń przeciwnika (wycofanie, odejście), wykonanie manewru, przenikanie na tyły przeciwnika, np. w celu prowadzenia działań rajdowych. Planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu działań rajdowych należy poświęcać wiele uwagi, niemal w każdym ćwiczeniu. Wojska, zwłaszcza na szczeblu pododdziału muszą umieć prowadzić skuteczną, wybitnie o manewrowym charakterze walkę w oderwaniu od własnych sił głównych. Działania rajdowe stwarzają doskonałą po temu okazję. Uczą przede wszystkim samodzielności, wykazywania inicjatywy i odwagi oraz ryzyka, a także szerokiego stosowania forteli wojennych.

Zasadniczy wpływ na kształtowanie się taktyki i na zachodzące w niej zmiany, które należy uwzględniać w procesie szkoleniowym, wywiera nowa technika bojowa i nowe środki walki, wchodzące do uzbrojenia bądź to wojsk własnych, bądź przeciwnika. Każdy nowy rodzaj uzbrojenia wprowadzany do jednostek wojskowych własnych lub tylko przeciwnika zmusza do zmian założeń taktycznych. Niedostrzeganie lub zlekceważenie tego wpływu na konieczność wprowadzania zmian w taktyce prowadzi do klęski i dużych strat. Powyższe uwarunkowania należy uwzględniać w czasie opracowywania założeń do ćwiczeń zarówno w czasie szkolenia jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej, jak i kadr dowódczych i sztabowych.

W procesie szkolenia taktycznego należy eksponować następujące główne problemy:

1. Skryte, sprawne i szybkie wykonywanie manewrów i przesunięć jednostek wojskowych oraz przegrupowań na bliższe i dalsze odległości, a także sposoby ich bezzwłocznego wchodzenia do walki obronnej lub zaczepnej, a w razie konieczności - wyjście z niej i ześrodkowanie się w określonym rejonie, zajęcie rubieży obronnej w głębi, niekiedy rozpoczęcie działań bojowych w innym miejscu i czasie.

2. Sposoby ochrony i obrony wojsk oraz urządzeń logistycznych i SD przed uderzeniami broni precyzyjnej przeciwnika, bez względu na odległość od linii frontu i rodzaju prowadzonych działań.

3. Metody i sposoby bardzo elastycznego przygotowania i prowadzenia walki, uchylenie się we właściwym czasie od niszczącego uderzenia przeciwnika i ponowne podjęcie walki w innym miejscu i czasie w dogodniejszych dla siebie warunkach; sposoby sprawnego i skrytego koncentrowania sił i środków na kierunkach decydujących o powodzeniu walki obronnej lub zaczepnej. Sposoby uzyskiwania zaskoczenia oraz zapobieganie jego osiągnięciu przez przeciwnika.

4. Sposoby zwiększenia aktywności w działaniach obronnych, polegające na manewrze oraz wykonywaniu kontrataków i przeciwuderzeń nie tylko w warunkach dziennych, ale i nocnych.

Umiejętne łączenie aktywności na lądzie z aktywnością w powietrzu oraz WRE, a także na tyłach nacierających zgrupowań przeciwnika.

5. Organizowanie i prowadzenie skutecznej walki z jednostkami przeciwnika prowadzącymi działania lądowo-powietrzne oraz zwalczanie desantów powietrznych i morskich.

6. Szerokie stosowanie manewru w walce obronnej i zaczepnej, przede wszystkim w warunkach dynamiki działań bojowych i przewagi przeciwnika w powietrzu. Jednocześnie stosowanie takich działań, które będą paraliżować (ograniczać) manewr przeciwnika. Prowadzenie działań desantowo-szturmowych w różnorodnym środowisku geograficznym terytorium RP.

7. Zapewnienie ciągłości dowodzenia (łączności) w warunkach zmasowanych uderzeń elektronicznych. Poważnego usprawnienia wymaga zdobywanie, opracowywanie i wykorzystywanie informacji, szczególnie na szczeblu pułku i dywizji (obieg informacji) oraz racjonalne stosowanie techniki komputerowej (symulacji komputerowej) w procesie dowodzenia. Stosowanie aktywnych sposobów oddziaływania na systemy dowodzenia przeciwnika, traktowanie ich jako obiektów pierwszej kolejności rażenia.

8. Systematyczne doskonalenie szkolenia rezerw osobowych oraz sprawne prowadzenie mobilizacyjnego rozwijania, z równoczesnym włączeniem zmobilizowanych żołnierzy do ćwiczeń bojowych (do walki).

9. Uwzględniając polskie realia, szczególnego znaczenia nabiera szkolenie taktyczne jednostek obrony terytorialnej (regionalnej), a przede wszystkim przygotowanie kadry dowódczej. Należy przy tym uwzględniać dość istotną specyfikę szkolenia wojsk obrony terytorialnej, ich współdziałania z wojskami operacyjnymi. Konieczne jest także podjęcie ogólnej edukacji obronnej społeczeństwa. Ważne miejsce w procesie edukacyjnym powinny zająć właściwości obrony przed bronią precyzyjną, a w systemie obrony terytorialnej z niektórymi jej elementami (rysunek 15).

Ponadto w procesie kształcenia i szkolenia kadr dowódczych i sztabowych szczególne miejsce powinno zająć nauczanie wkalkulowywania w procesy decyzyjne ryzyka (ujęcie tego problemu przedstawia załącznik "C").

Oczywiście można byłoby wymienić jeszcze wiele innych bardzo istotnych problemów, które powinny być przedmiotem procesu edukacyjnego i szkoleniowego kadr dowódczych i sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej. Podane zostały przede wszystkim te, które wynikają z założeń strategicznych i operacyjnych, w których taktyka zarówno w sferze teoretycznej, jak i praktycznej odgrywa bardzo istotną rolę w osiąganiu celów walki i operacji przy minimalnych stratach własnych oraz te, które odpowiadają naszym, polskim uwarunkowaniom systemu obronnego państwa.

5. WNIOSKI

"Teoria powinna tedy rozważać istotę środków i celów. Środkami w taktyce są wyszkolone siły zbrojne, ktore mają toczyć walkę, celem zaś jej jest zwycięstwo".

C. Clausewitz

1. W czasie planowania, organizowania i prowadzenia kształcenia oraz szkolenia kadr dowódczo-sztabowych i wojsk należy koniecznie uwzględniać uwarunkowania polityczne, gospodarcze i wojskowe polskiego systemu obronnego. W systemie tym szczególne miejsce zajmują doskonale wykształcone i wyszkolone kadry dowódcze i sztabowe. One bowiem są bezpośrednio odpowiedzialne za proces i poziom wyszkolenia oraz operacyjno-taktycznego przygotowania jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej). Pośrednio zaś ponoszą odpowiedzialność za psychologiczne i obronne przygotowanie społeczeństwa, stanowiące fundament systemu obronnego RP.

2. W procesie edukacyjnym i szkoleniowym należy możliwie realnie przewidywać warunki zapobiegania agresji i jej skutecznego przeciwdziałania w wypadku dokonania napaści przez przeciwnika. Jednocześnie należy zakładać, że przeciwnik dokonujący zbrojnej agresji nie tylko w skali strategicznej, lecz także w wymiarze operacyjno-taktycznym będzie miał przewagę liczebną nad siłami przeznaczonymi do zbrojnego oporu. Stąd w przygotowaniu dowódców i oficerów sztabu należy szczególnie mocno akcentować te wartości i umiejętności dowódczo-sztabowego działania, które zapewnią tworzenie i racjonalne wykorzystanie takiej przewagi i w tych kategoriach, których nie posiada przeciwnik. Uczyć trzeba osiągania celów operacji i walki przy przewadze lub równowadze liczebnej przeciwnika, jednocześnie dążąc do minimalizacji strat własnych. W tym celu należy sięgać do chlubnych ponadtysiącletnich tradycji oręża polskiego i doświadczeń innych armii, które odnosiły historyczne zwycięstwa mniejszymi liczebnie siłami i przy minimalnych stratach własnych.

3. W przygotowaniu kadr dowódczych i sztabowych naczelne miejsce powinny znaleźć właściwie i realistycznie opracowane założenia strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, determinujące wysoki poziom szkolenia dowódców, oficerów sztabów oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej. Szczególne miejsce powinno zajmować pozbawianie przeciwnika uzyskiwania zaskoczenia i dążenie do jego uzyskania w czasie własnych działań.

4. Teoria i praktyka przygotowania strategicznego i operacyjno-taktycznego spełniać powinna niejako dwie równoległe, bardzo ważne funkcje: edukacyjno-szkoleniową oraz naukowo-badawczą. Każde ćwiczenie od batalionu z wojskami i od pułku jako dowódczo-sztabowe wzwyż powinno być przedmiotem prowadzenia badań teorii strategii, sztuki operacyjnej i taktyki. Szczególnie wysoką rangę należy nadawać ćwiczeniom o charakterze strategicznym (w tym manerwom wojskowym) z udziałem kierownictwa administracji państwowej.

5. Szkolenie w jednostkach wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej (regionalnej) powinno być prowadzone przy zachowaniu możliwie pełnego realizmu współczesnego pola walki, przybliżając w ten sposób jej bezwzględność oraz uświadamiając konieczności szczególnej determinacji, mądrości, finezji operacyjno-taktycznej oraz podejmowaniu rozsądnego ryzyka w prowadzeniu działań bojowych.

6. Złożoność współczesnej walki sprawia, że coraz większą wagę należy przywiązywać do programów kształcenia i szkolenia zarówno na różnych poziomach, jak i w różnych układach funkcjonalnych.

Jednocześnie należy zachowywać ciągłość edukacyjną i szkoleniową kadr dowódczo-sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony regionalnej. Ze względu na małą liczebność sił zbrojnych w procesie kształcenia i szkolenia, priorytetowo trzeba się odnosić do mobilizacyjnego rozwijania wojsk oraz przygotowania rezerw osobowych i materiałowych.

7. W kształceniu i szkoleniu dowódców i oficerów sztabu szczególne miejsce w ćwiczebnych założeniach powinny znaleźć

problemy dotyczące wszechstronnej oceny właściwości geograficzno-topograficzne terenu oraz ich wykorzystanie w planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu operacji i walki jako jednego z zasadniczych elementów przewagotwórczych. W ćwiczebnej praktyce rekonesansom nadawać szczególnie wysoką rangę.

8. Od najniższego poziomu kształcenia i szkolenia dowódczo-sztabowego i bojowego jednostek wojskowych szczególnie eksponować problematykę współdziałania rodzajów wojsk, zwłaszcza w czasie dynamiki walki, bitwy i operacji. Uwzględniając nasze polskie uwarunkowania szczególnego znaczenia w tworzeniu przewagi nad przeciwnikiem nabiera sprawne, wysoce zorganizowane koordynowanie wysiłków wszystkich rodzajów sił zbrojnych i wojsk na szczeblu strategicznym i operacyjnym oraz współdziałania na szczeblu taktycznym.

9. Przygotowując kadry dowódczo-sztabowe i jednostki wojskowe na okres "W" należy wiedzę i umiejętności profesjonalne dotyczące wojsk lądowych, lotnictwa i obrony powietrznej oraz marynarki wojennej zespalać ściśle z wiedzą humanistyczną, a także kształtowaniem cech zawodowo-osobowych.

Bibliografia

1. Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń wojskowych w SZ RP (tymczasowa), Sztab Gen. WP 1990 r.
2. Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w oddziałach i ZT, ASG WP 1984 r.
3. *St. Kołcz,* Podział i ogólna charakterystyka ćwiczeń wojskowych. Wyd. SOW 1991 r.
4. Materiały do gry decyzyjnej z dnia 12.06.1991 r. na temat: "Weryfikacja metod szkolenia operacyjno-taktycznego dowództw i wojsk pod kątem doskonalenia SZ RP w latach dziewięćdziesiątych". Dyskusja i wnioski z gry decyzyjnej. Wyd. Sztab Generalny WP 1991 r.
5. *K. Nożko,* Doskonalenie strategii wojennej, sztuki operacyjnej i taktyki, AON 1991 r.
6. Programy studiów w AON, AON 1991-1992; 1992-1993.
7. Założenia programowe PSOS, AON 1991-1992; 1992-1993.
8. Programy studiów Uniwersytetu Obrony Stanów Zjednoczonych AP, Waszyngton 1991 r.; Akademii Wojennej Sił Lądowych USA 1991 r.; Wyższej Szkoły Wojennej w Paryżu 1991-1992 i Akademii Dowodzenia Bundeswehry 1991 r.
9. Operations, F 100-5, Waszyngton, D.C. 1986 r.
10. Wojennoencykłopediczeskij Słowar, Moskwa 1986 r.
11. Leksykon Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1979 r.
12. Wnioski i doświadczenia z wojny w Zatoce Perskiej, AON 1991 r.
13. Koncepcja szkolenia doskonalącego kadry zawodowej, GZSzB WP, 1991 r.
14. Szkolenie kadr dowódczych i sztabowych oraz 4 brygady zmechanizowanej wojsk kanadyjskich w Europie, wykład wygłoszony w AON przez dowódcę 4 KBZ w dniu 16 grudnia 1991 r.

15. G.R.SULIVAN, Delivering Decisive Victory: Improving Synchronization, Military Review, September 1992, s. 2-11.

16. D.E.SHAVER, C.RANKS, The Secret of Army Active and Reserve Component Harmony, Carlisle Barracks, 1992.

17. T-D.YOUNG, W.T.JOHNSEN, Reforming NATO's Command and Operational Control Stuctures: Progress and Problems, Carlisle Barracks 1992.

18. FM 25-100 Traing the Force, Cheif of Staff U.S.Army, Fort Leavenworth 1988.

Rysunek 1

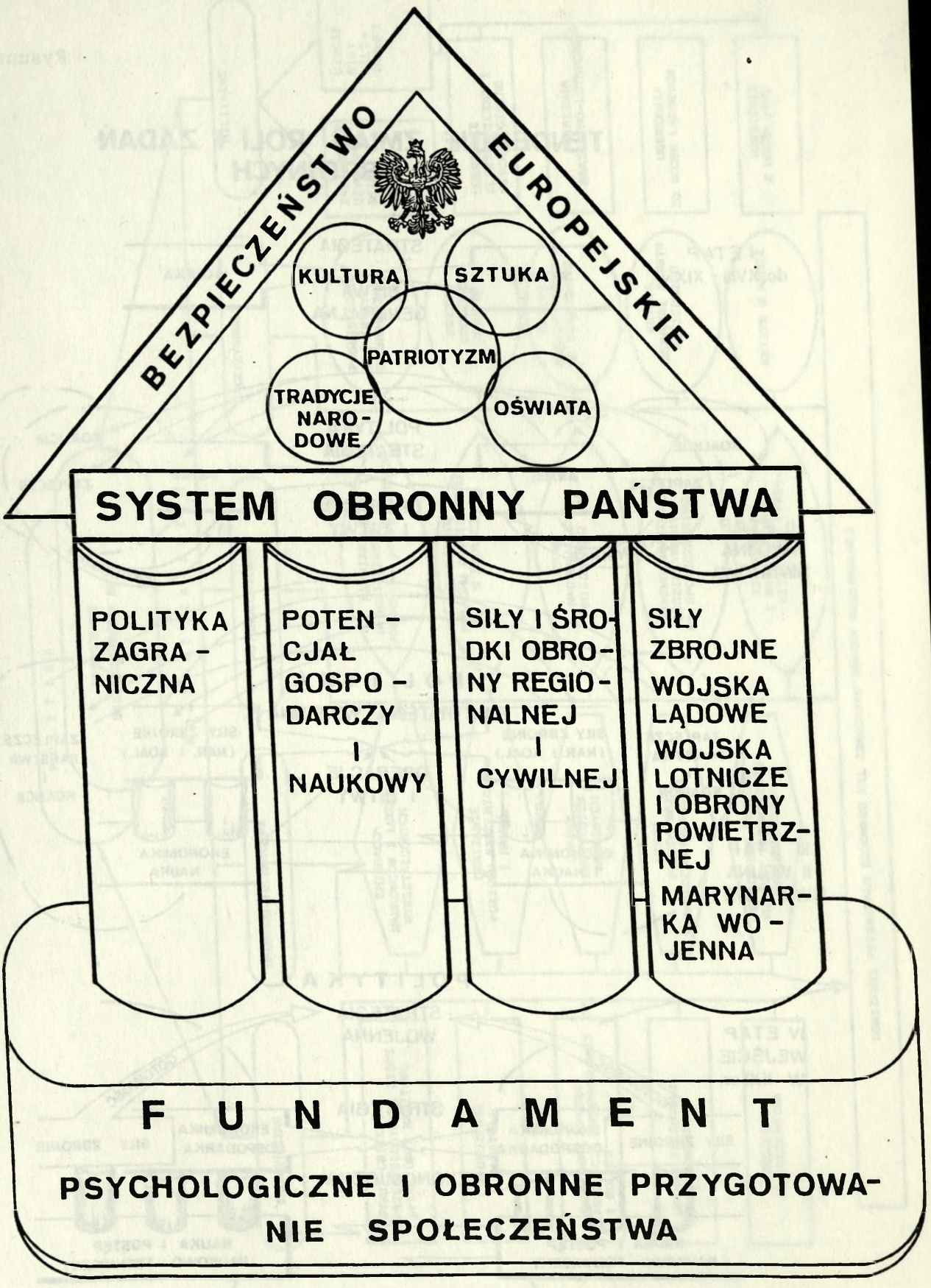
BEZPIECZEŃSTWO EUROPEJSKIE
KULTURA
SZTUKA
PATRIOTYZM
TRADYCJE NARODOWE
OŚWIATA
SYSTEM OBRONNY PAŃSTWA
POLITYKA ZAGRANICZNA
POTENCJAŁ GOSPODARCZY I NAUKOWY
SIŁY I ŚRODKI OBRONY REGIONALNEJ I CYWILNEJ
SIŁY ZBROJNE
WOJSKA LĄDOWE
WOJSKA LOTNICZE I OBRONY POWIETRZNEJ
MARYNARKA WOJENNA
FUNDAMENT
PSYCHOLOGICZNE I OBRONNE PRZYGOTOWANIE SPOŁECZEŃSTWA

Rysunek 2

TENDENCJE ZMIAN ROLI I ZADAŃ SIŁ ZBROJNYCH

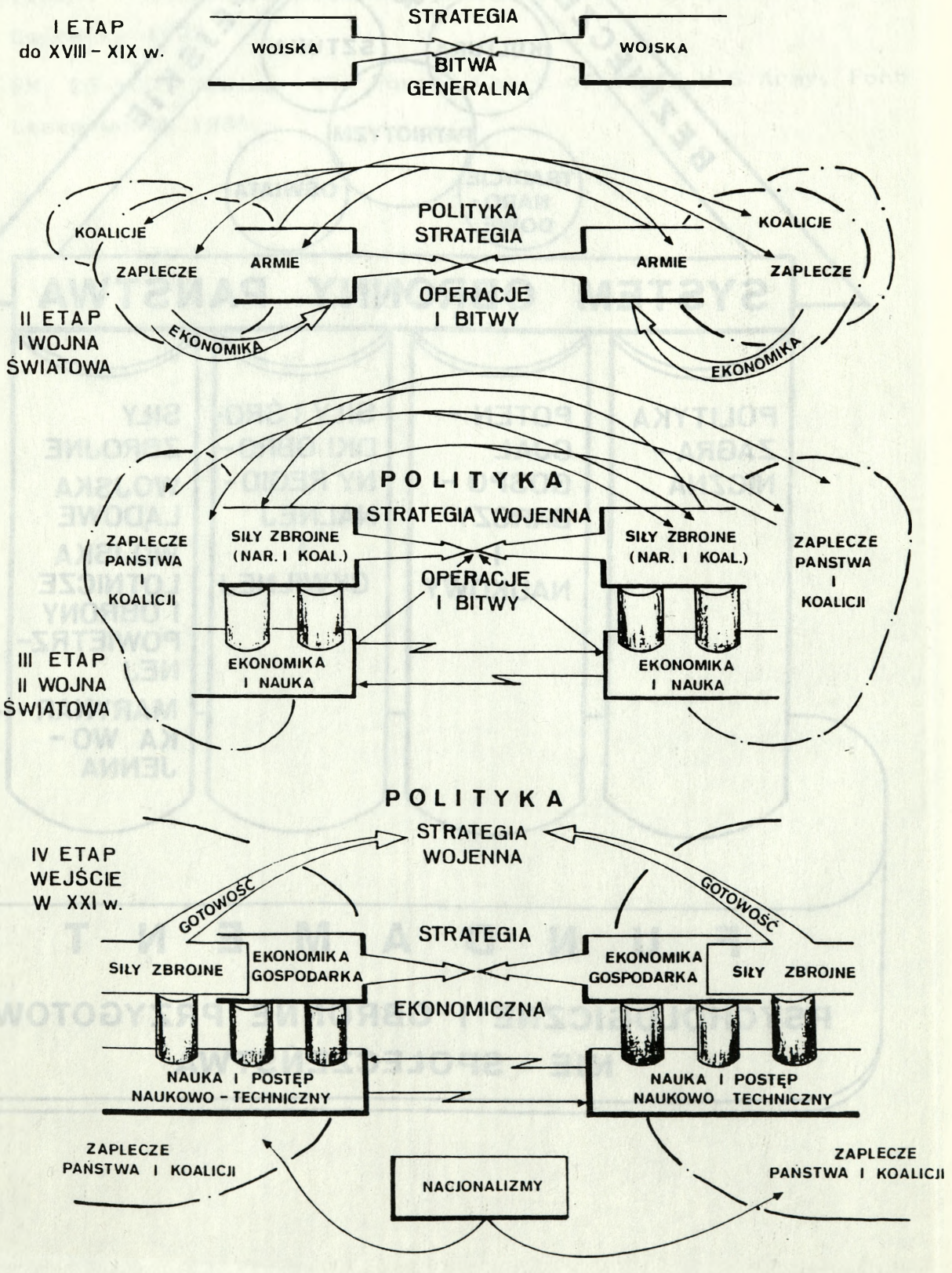

Rysunek 3

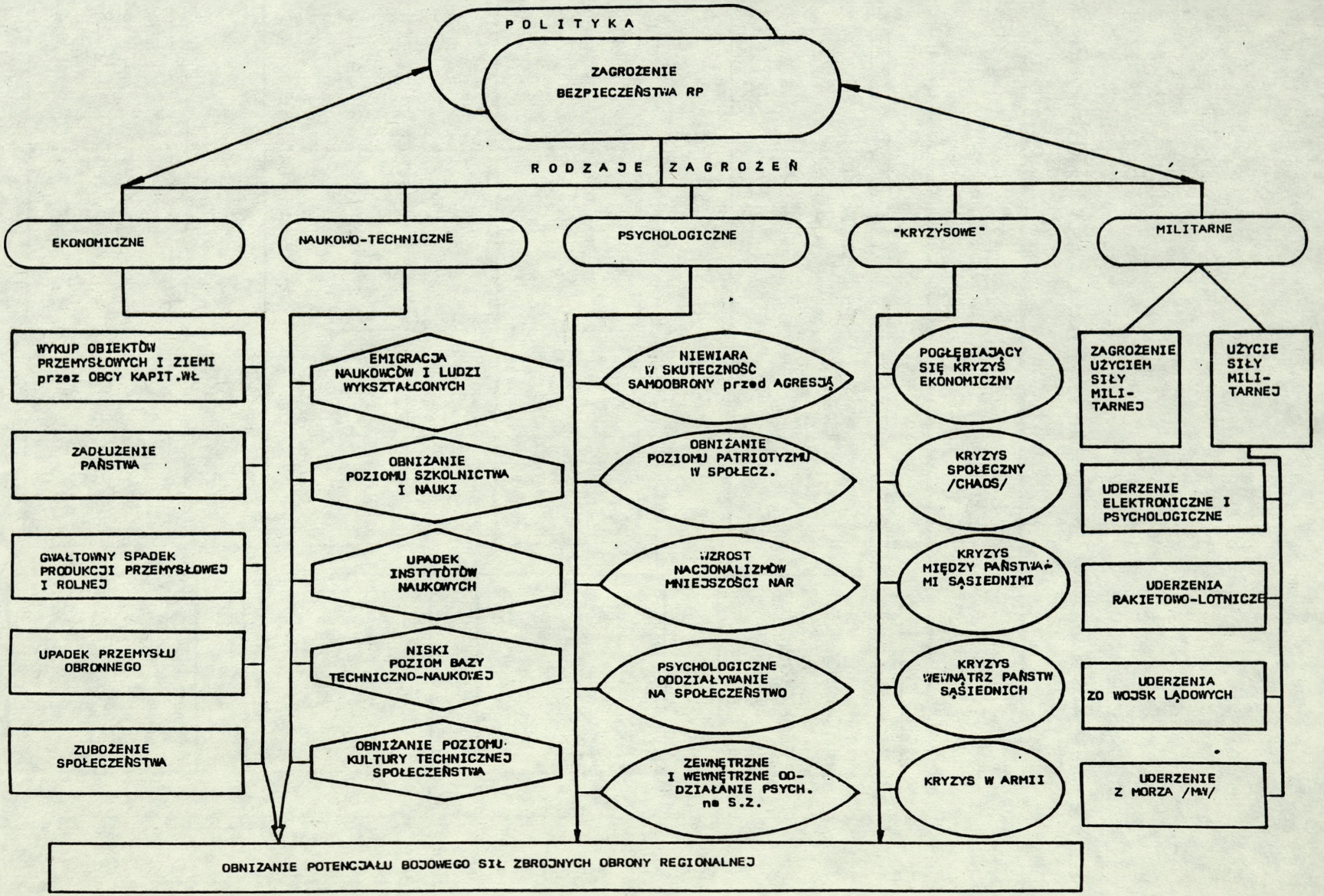
POLITYKA
ZAGROŻENIE BEZPIECZEŃSTWA RP
RODZAJE ZAGROŻEŃ
EKONOMICZNE
NAUKOWO-TECHNICZNE
PSYCHOLOGICZNE
"KRYZYSOWE"
MILITARNE
WYKUP OBIEKTÓW PRZEMYSŁOWYCH I ZIEMI przez OBCY KAPIT.WŁ
ZADŁUŻENIE PAŃSTWA
GWAŁTOWNY SPADEK PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ I ROLNEJ
UPADEK PRZEMYSŁU OBRONNEGO
ZUBOŻENIE SPOŁECZEŃSTWA
EMIGRACJA NAUKOWCÓW I LUDZI WYKSZTAŁCONYCH
OBNIŻANIE POZIOMU SZKOLNICTWA I NAUKI
UPADEK INSTYTUTÓW NAUKOWYCH
NISKI POZIOM BAZY TECHNICZNO-NAUKOWEJ
OBNIŻANIE POZIOMU KULTURY TECHNICZNEJ SPOŁECZEŃSTWA
NIEWIARA W SKUTECZNOŚĆ SAMOOBRONY przed AGRESJĄ
OBNIŻANIE POZIOMU PATRIOTYZMU W SPOŁECZ.
WZROST NACJONALIZMÓW MNIEJSZOŚCI NAR
PSYCHOLOGICZNE ODDZIAŁYWANIE NA SPOŁECZEŃSTWO
ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OD-DZIAŁANIE PSYCH. na S.Z.
POGŁĘBIAJĄCY SIĘ KRYZYS EKONOMICZNY
KRYZYS SPOŁECZNY /CHAOS/
KRYZYS MIĘDZY PAŃSTWAMI SĄSIEDNIMI
KRYZYS WEWNĄTRZ PAŃSTW SĄSIEDNICH
KRYZYS W ARMII
ZAGROŻENIE UŻYCIEM SIŁY MILITARNEJ
UŻYCIE SIŁY MILITARNEJ
UDERZENIE ELEKTRONICZNE I PSYCHOLOGICZNE
UDERZENIA RAKIETOWO-LOTNICZE
UDERZENIA ZO WOJSK LĄDOWYCH
UDERZENIE Z MORZA /MW/
OBNIŻANIE POTENCJAŁU BOJOWEGO SIŁ ZBROJNYCH OBRONY REGIONALNEJ

Rysunek 4

ZAGROŻENIA MILITARNE TERYTORIUM RP

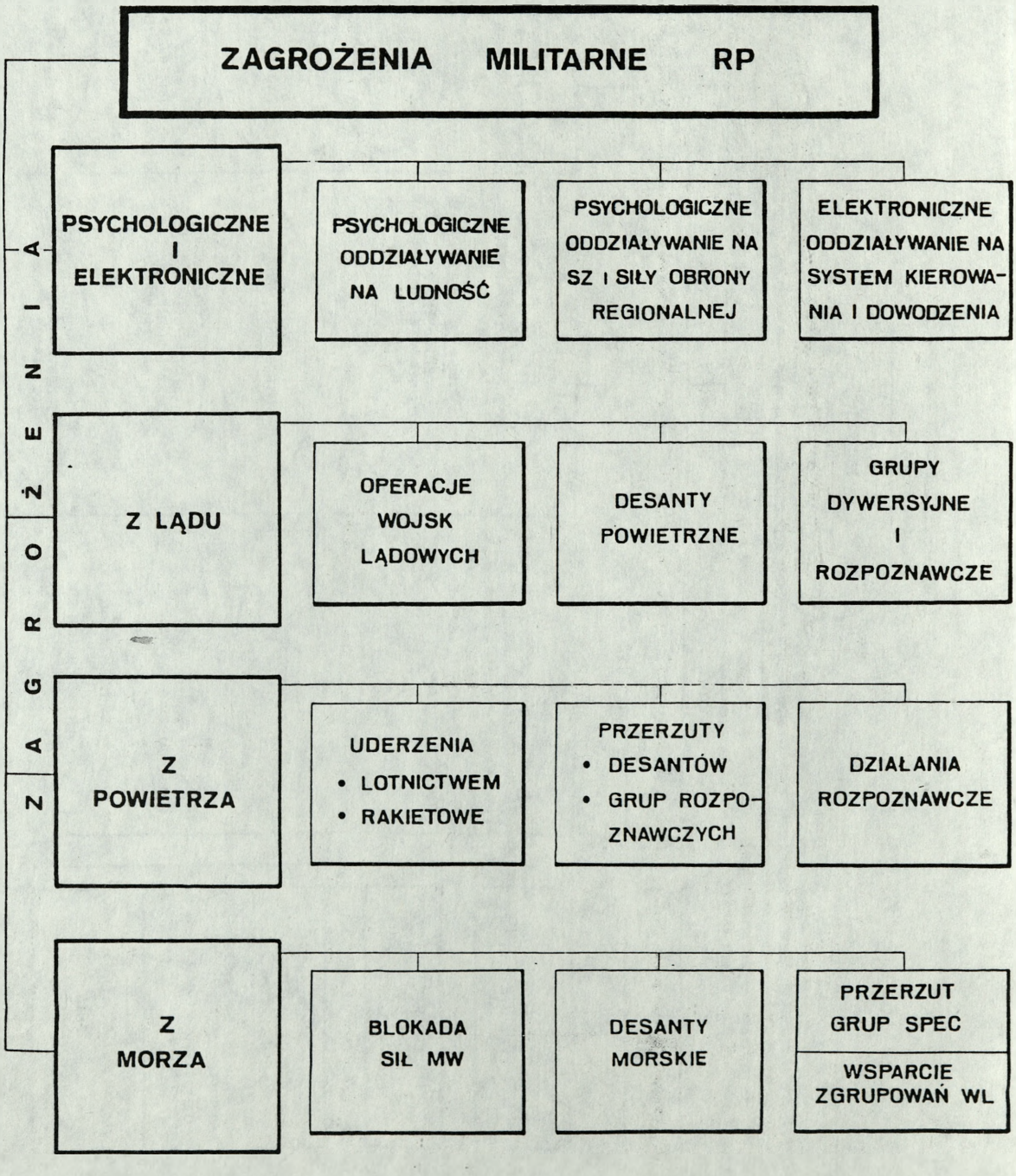

Rysunek 5

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE RP

Rysunek 6

UWARUNKOWANIA i POZIOMY KSZTAŁCENIA i SZKOLENIA

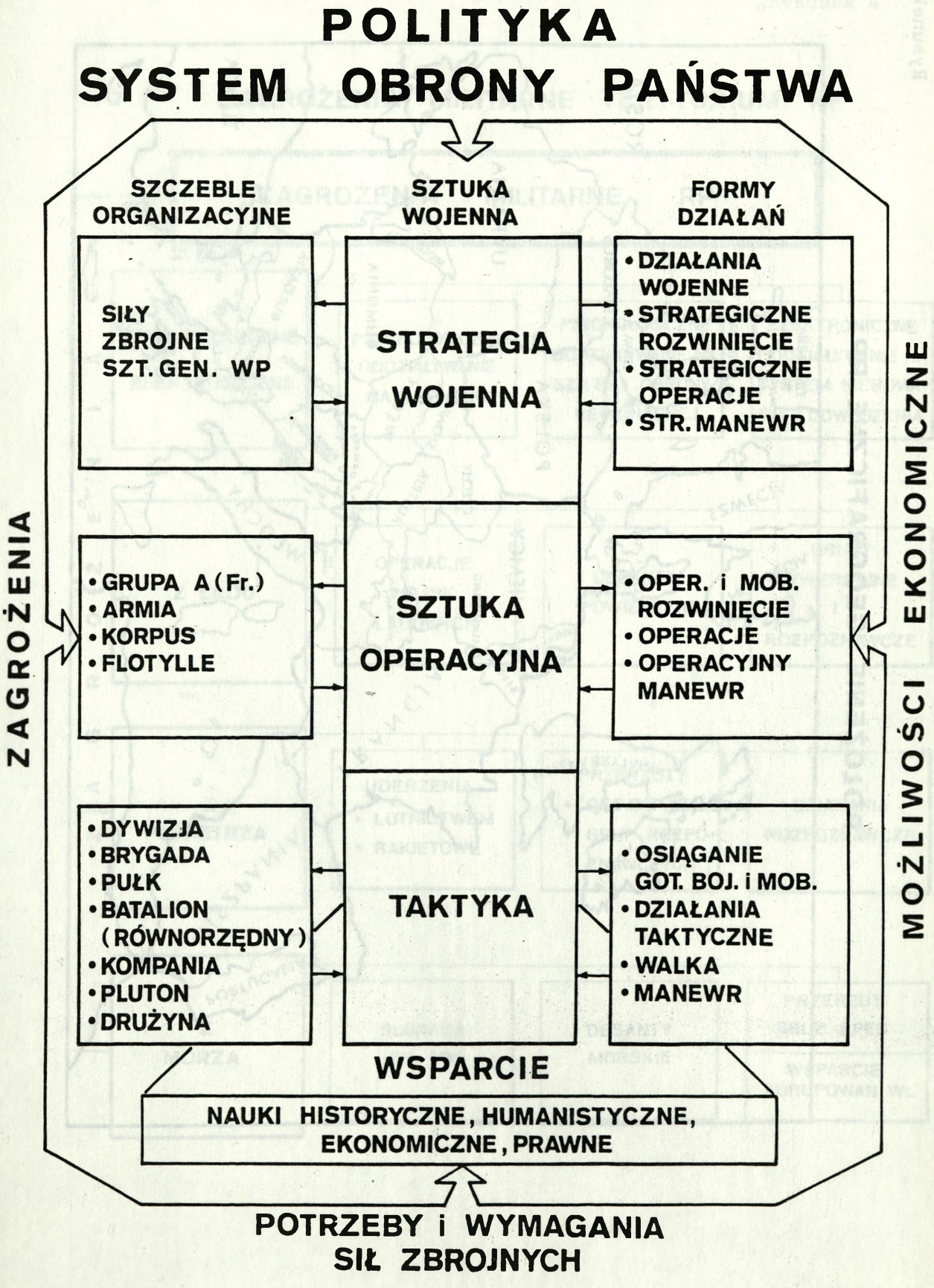

Rysunek 7

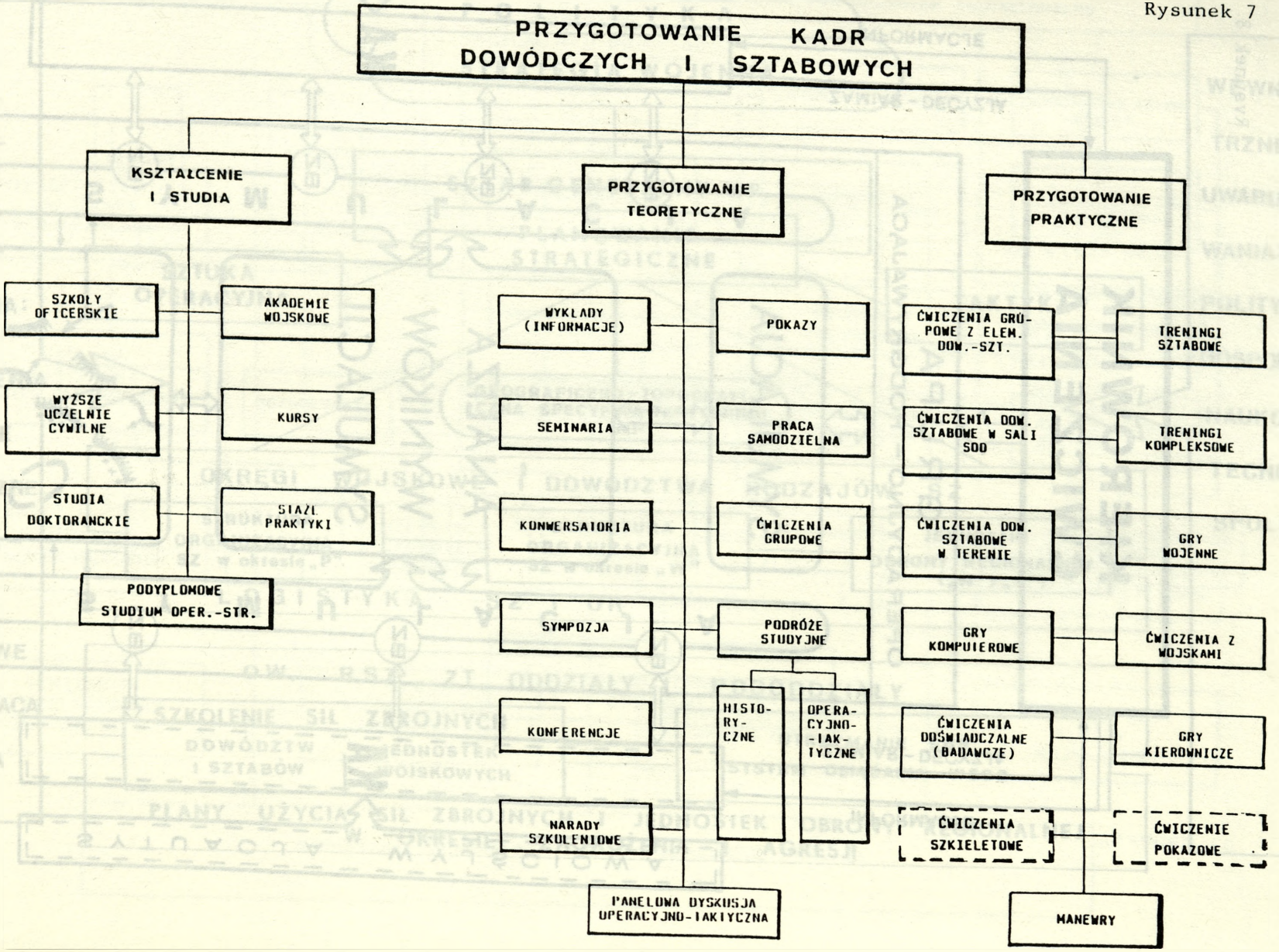
PRZYGOTOWANIE KADR DOWÓDCZYCH I SZTABOWYCH
KSZTAŁCENIE I STUDIA
PRZYGOTOWANIE TEORETYCZNE
PRZYGOTOWANIE PRAKTYCZNE
SZKOŁY OFICERSKIE
AKADEMIE WOJSKOWE
WYŻSZE UCZELNIE CYWILNE
KURSY
STUDIA DOKTORANCKIE
STAŻE PRAKTYKI
PODYPLOMOWE STUDIUM OPER.-STR.
WYKŁADY (INFORMACJE)
POKAZY
SEMINARIA
PRACA SAMODZIELNA
KONWERSATORIA
ĆWICZENIA GRUPOWE
SYMPOZJA
PODRÓŻE STUDYJNE
KONFERENCJE
HISTORYCZNE
OPERACYJNO-TAKTYCZNE
NARADY SZKOLENIOWE
PANELOWA DYSKUSJA OPERACYJNO-TAKTYCZNA
ĆWICZENIA GRUPOWE Z ELEM. DOW.-SZT.
TRENINGI SZTABOWE
ĆWICZENIA DOW. SZTABOWE W SALI SOO
TRENINGI KOMPLEKSOWE
ĆWICZENIA DOW. SZTABOWE W TERENIE
GRY WOJENNE
GRY KOMPUTEROWE
ĆWICZENIA Z WOJSKAMI
ĆWICZENIA DOŚWIADCZALNE (BADAWCZE)
GRY KIEROWNICZE
ĆWICZENIA SZKIELETOWE
ĆWICZENIE POKAZOWE
MANEWRY

Rysunek 8

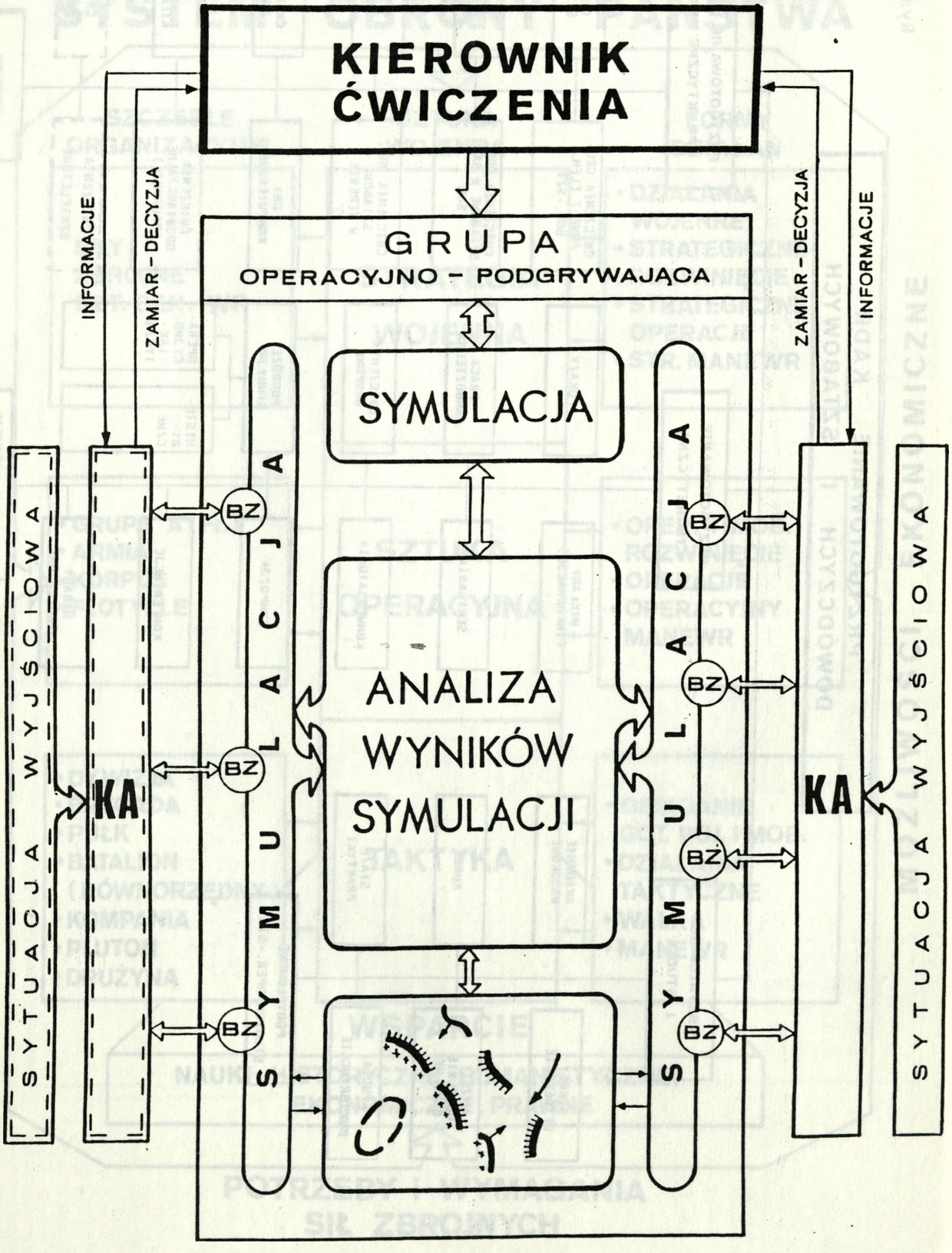
KIEROWNIK ĆWICZENIA
INFORMACJE
ZAMIAR - DECYZJA
GRUPA
OPERACYJNO - PODGRYWAJĄCA
SYMULACJA
ANALIZA WYNIKÓW SYMULACJI
SYMULACJA
SYMULACJA
BZ
BZ
BZ
BZ
BZ
BZ
KA
KA
SYTUACJA WYJŚCIOWA
SYTUACJA WYJŚCIOWA
ZAMIAR - DECYZJA
INFORMACJE

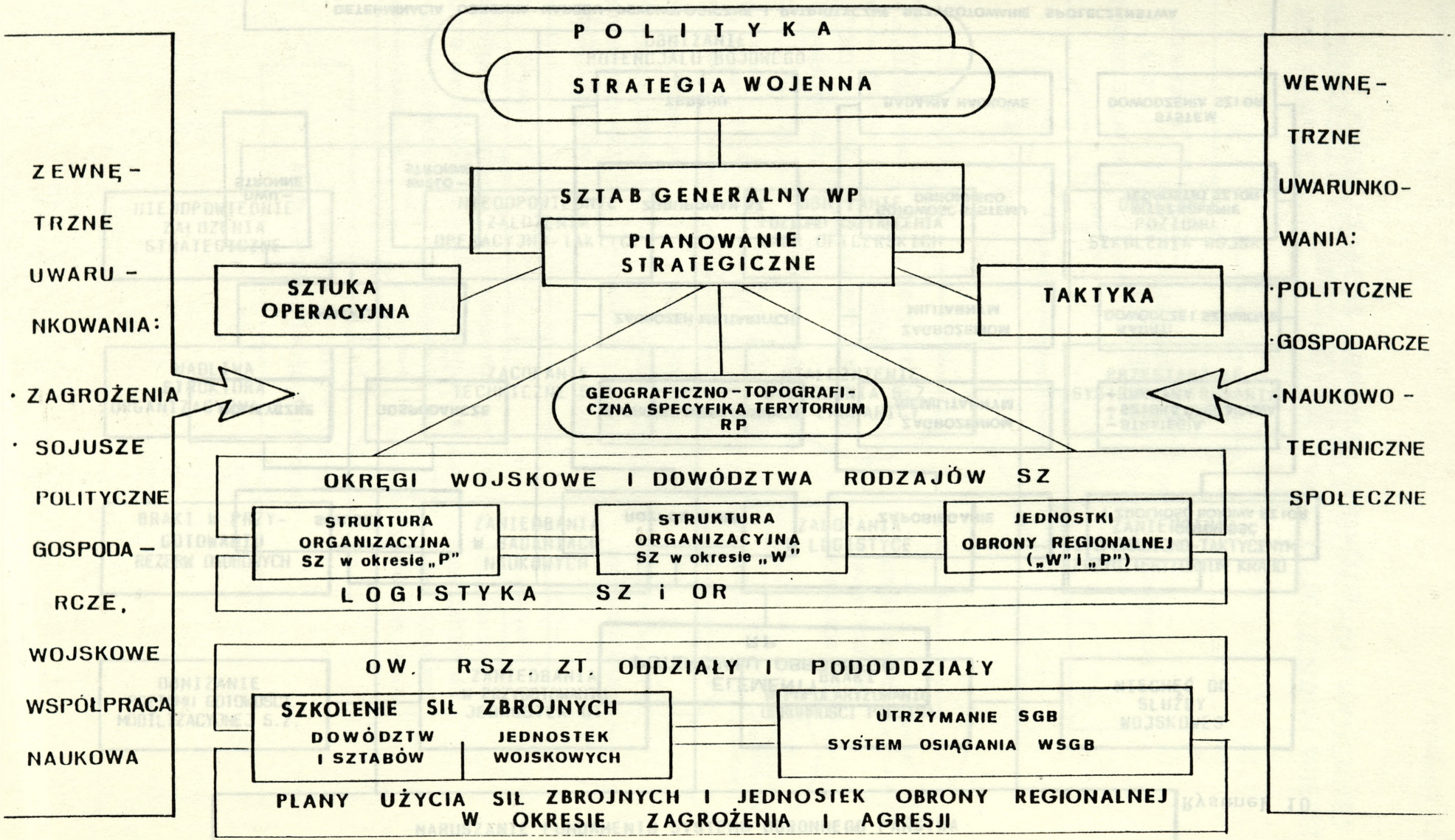
ZEWNĘ-
TRZNE
UWARU-
NKOWANIA:
· ZAGROŻENIA
· SOJUSZE
POLITYCZNE
GOSPODA-
RCZE,
WOJSKOWE
WSPÓŁPRACA
NAUKOWA
POLITYKA
STRATEGIA WOJENNA
SZTAB GENERALNY WP
PLANOWANIE STRATEGICZNE
SZTUKA OPERACYJNA
TAKTYKA
GEOGRAFICZNO-TOPOGRAFI-
CZNA SPECYFIKA TERYTORIUM
RP
OKRĘGI WOJSKOWE I DOWÓDZTWA RODZAJÓW SZ
STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZ w okresie „P"
STRUKTURA ORGANIZACYJNA SZ w okresie „W"
JEDNOSTKI OBRONY REGIONALNEJ („W" I „P")
LOGISTYKA SZ i OR
OW. RSZ. ZT. ODDZIAŁY I PODODDZIAŁY
SZKOLENIE SIŁ ZBROJNYCH
DOWÓDZTW I SZTABÓW
JEDNOSTEK WOJSKOWYCH
UTRZYMANIE SGB
SYSTEM OSIĄGANIA WSGB
PLANY UŻYCIA SIŁ ZBROJNYCH I JEDNOSTEK OBRONY REGIONALNEJ
W OKRESIE ZAGROŻENIA I AGRESJI
WEWNĘ-
TRZNE
UWARUNKO-
WANIA:
·POLITYCZNE
·GOSPODARCZE
·NAUKOWO-
TECHNICZNE
SPOŁECZNE

Rysunek 10

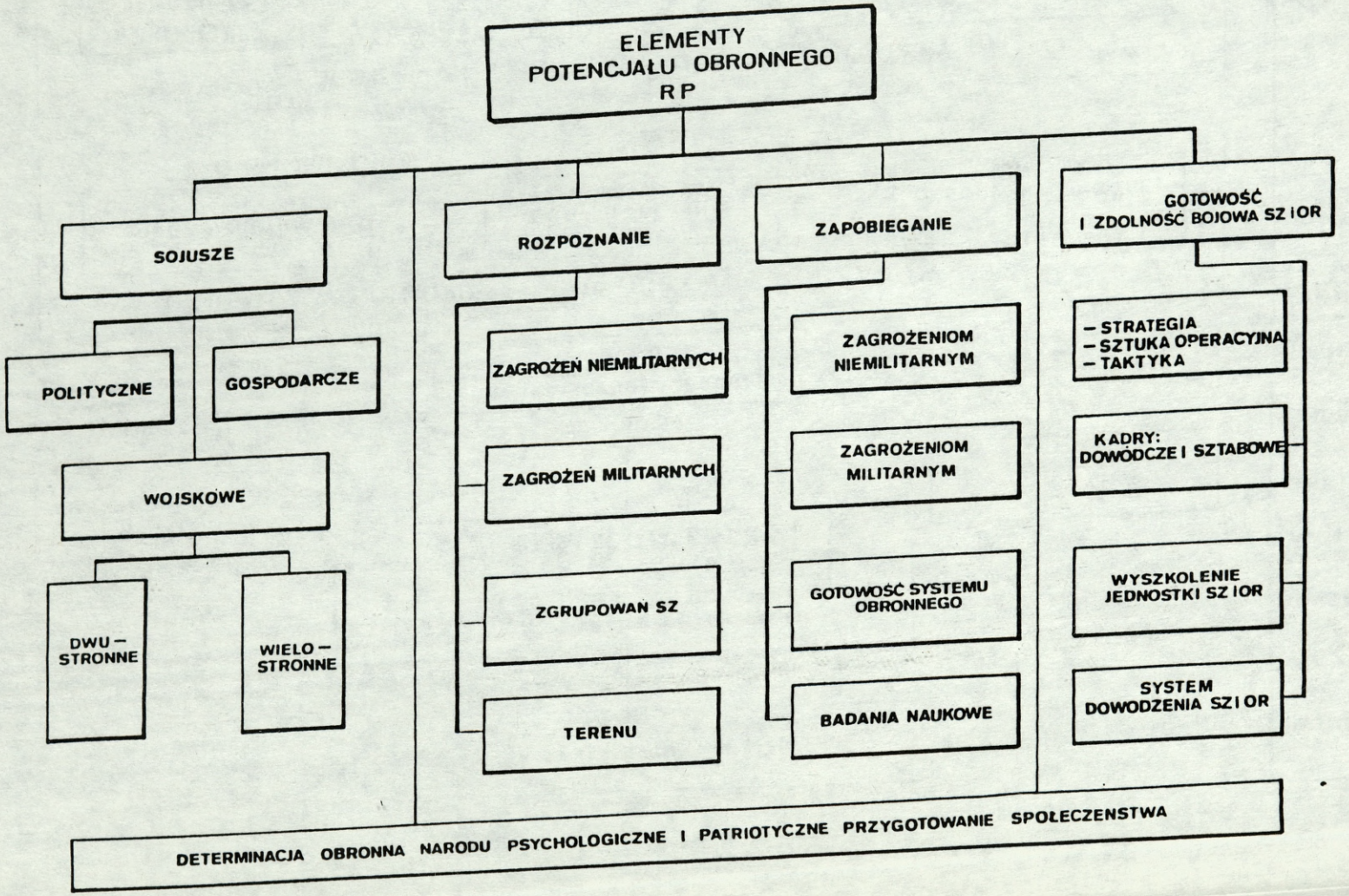
ELEMENTY POTENCJAŁU OBRONNEGO RP
SOJUSZE
POLITYCZNE
GOSPODARCZE
WOJSKOWE
DWU – STRONNE
WIELO – STRONNE
ROZPOZNANIE
ZAGROŻEŃ NIEMILITARNYCH
ZAGROŻEŃ MILITARNYCH
ZGRUPOWAŃ SZ
TERENU
ZAPOBIEGANIE
ZAGROŻENIOM NIEMILITARNYM
ZAGROŻENIOM MILITARNYM
GOTOWOŚĆ SYSTEMU OBRONNEGO
BADANIA NAUKOWE
GOTOWOŚĆ I ZDOLNOŚĆ BOJOWA SZ IOR
– STRATEGIA
– SZTUKA OPERACYJNA
– TAKTYKA
KADRY: DOWÓDCZE I SZTABOWE
WYSZKOLENIE JEDNOSTKI SZ IOR
SYSTEM DOWODZENIA SZ IOR
DETERMINACJA OBRONNA NARODU PSYCHOLOGICZNE I PATRIOTYCZNE PRZYGOTOWANIE SPOŁECZENSTWA

Rysunek 11

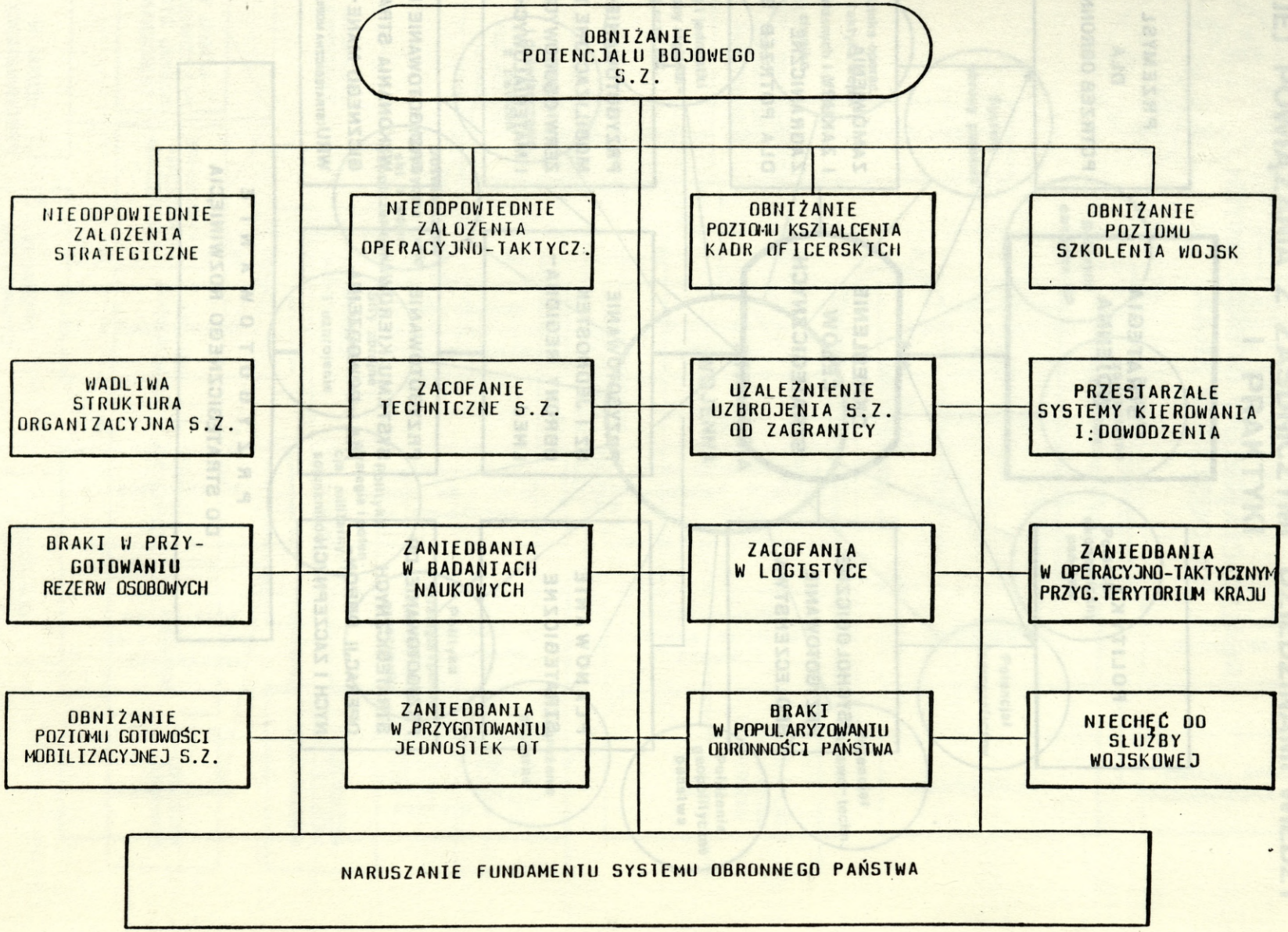
OBNIŻANIE POTENCJAŁU BOJOWEGO S.Z.
NIEODPOWIEDNIE ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE
NIEODPOWIEDNIE ZAŁOŻENIA OPERACYJNO-TAKTYCZ.
OBNIŻANIE POZIOMU KSZTAŁCENIA KADR OFICERSKICH
OBNIŻANIE POZIOMU SZKOLENIA WOJSK
WADLIWA STRUKTURA ORGANIZACYJNA S.Z.
ZACOFANIE TECHNICZNE S.Z.
UZALEŻNIENIE UZBROJENIA S.Z. OD ZAGRANICY
PRZESTARZAŁE SYSTEMY KIEROWANIA I DOWODZENIA
BRAKI W PRZY-GOTOWANIU REZERW OSOBOWYCH
ZANIEDBANIA W BADANIACH NAUKOWYCH
ZACOFANIA W LOGISTYCE
ZANIEDBANIA W OPERACYJNO-TAKTYCZNYM PRZYG. TERYTORIUM KRAJU
OBNIŻANIE POZIOMU GOTOWOŚCI MOBILIZACYJNEJ S.Z.
ZANIEDBANIA W PRZYGOTOWANIU JEDNOSTEK OT
BRAKI W POPULARYZOWANIU OBRONNOŚCI PAŃSTWA
NIECHĘĆ DO SŁUŻBY WOJSKOWEJ
NARUSZANIE FUNDAMENTU SYSTEMU OBRONNEGO PAŃSTWA

Rysunek 12

GŁÓWNE ZAKRESY DZIAŁALNOŚCI STRATEGICZNEJ

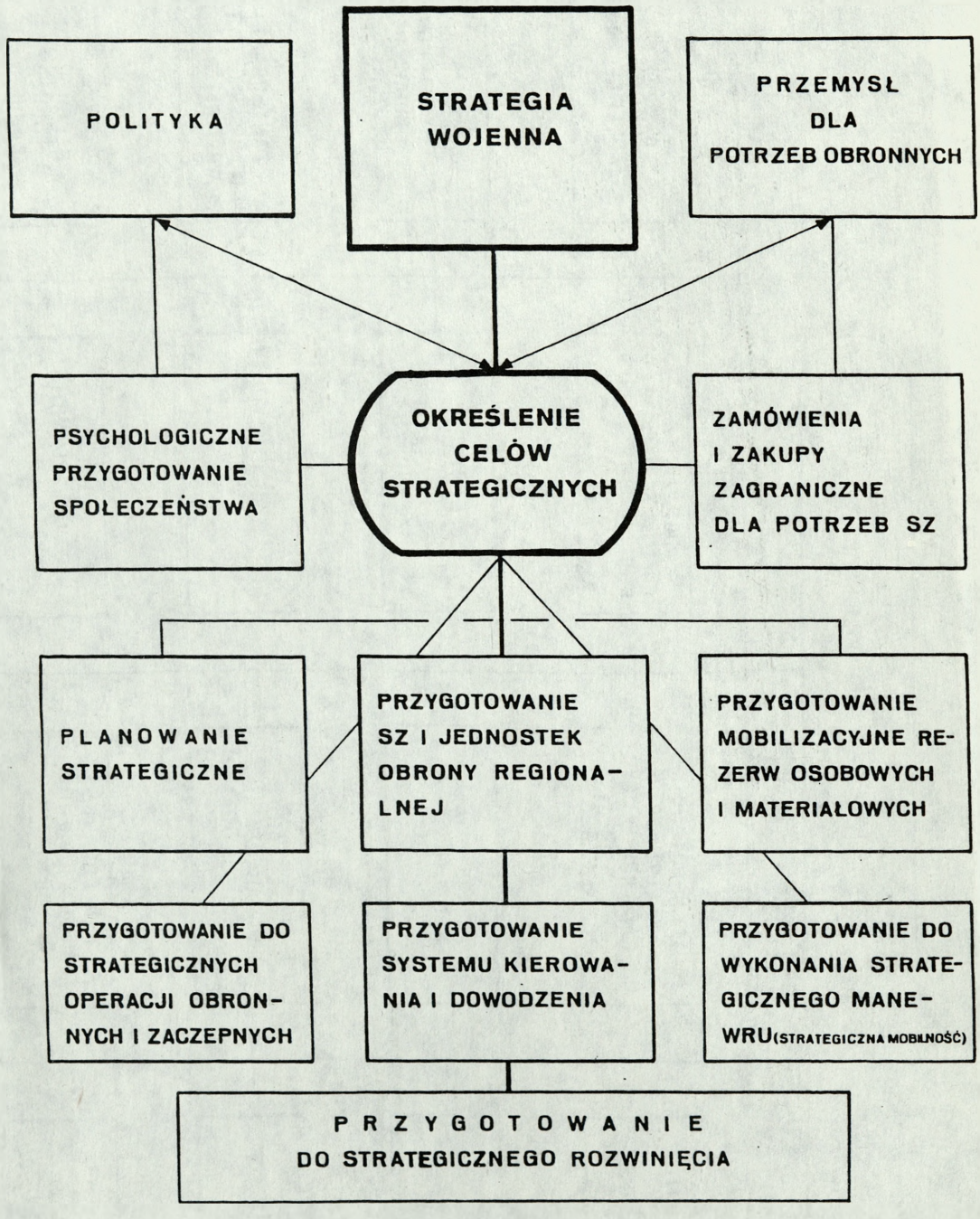

Rysunek 13

ZALEŻNOŚCI I WSPÓŁZALEŻNOŚCI STRATEGII WOJENNEJ I JEJ POWIĄZANIA Z ZASDNICZYMI DZIEDZINAMI WIEDZY I PRAKTYKI

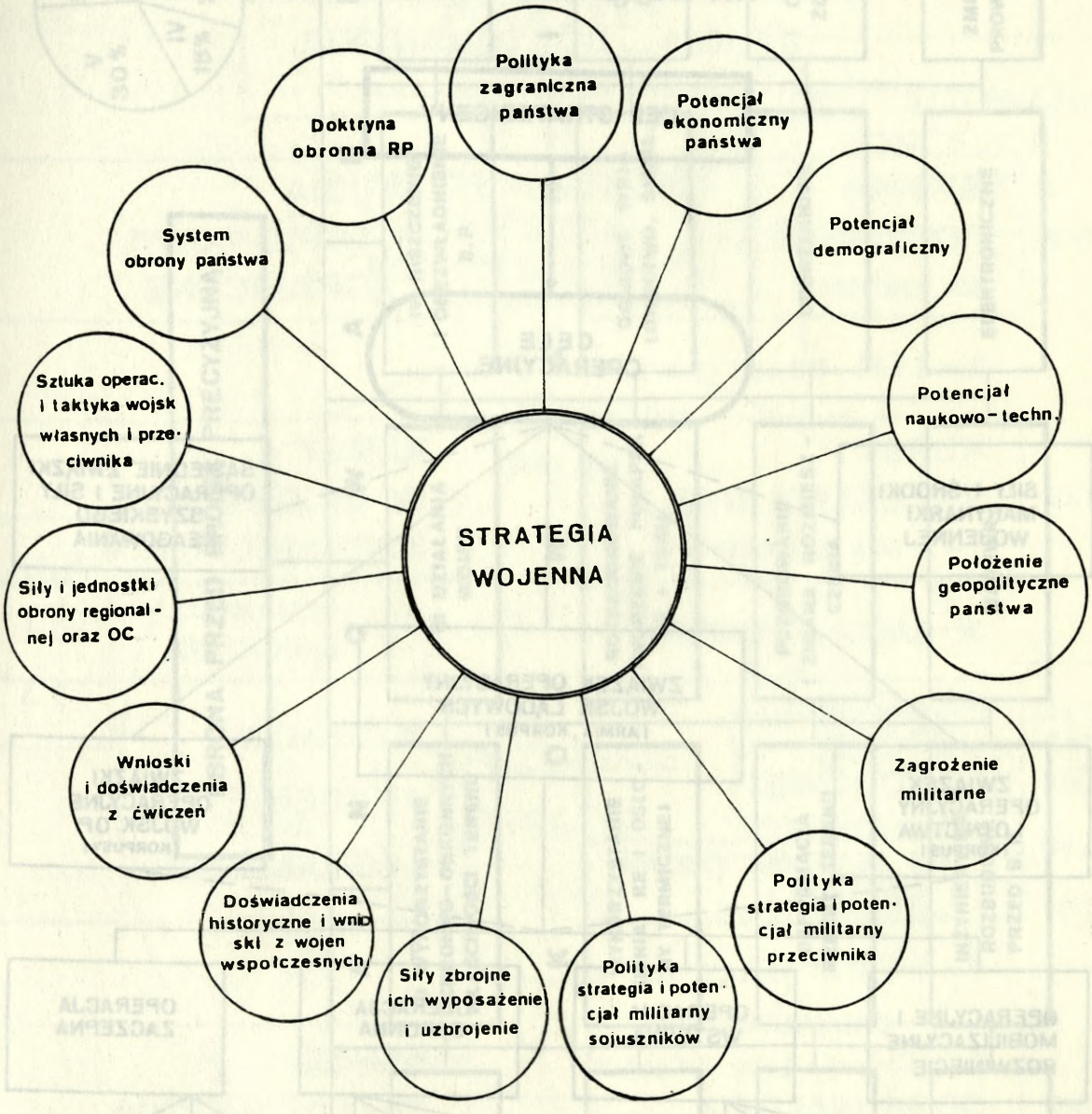

Rysunek 14

REALIZACJA CELÓW OPERACYJNYCH NA OBSZARZE KRAJU

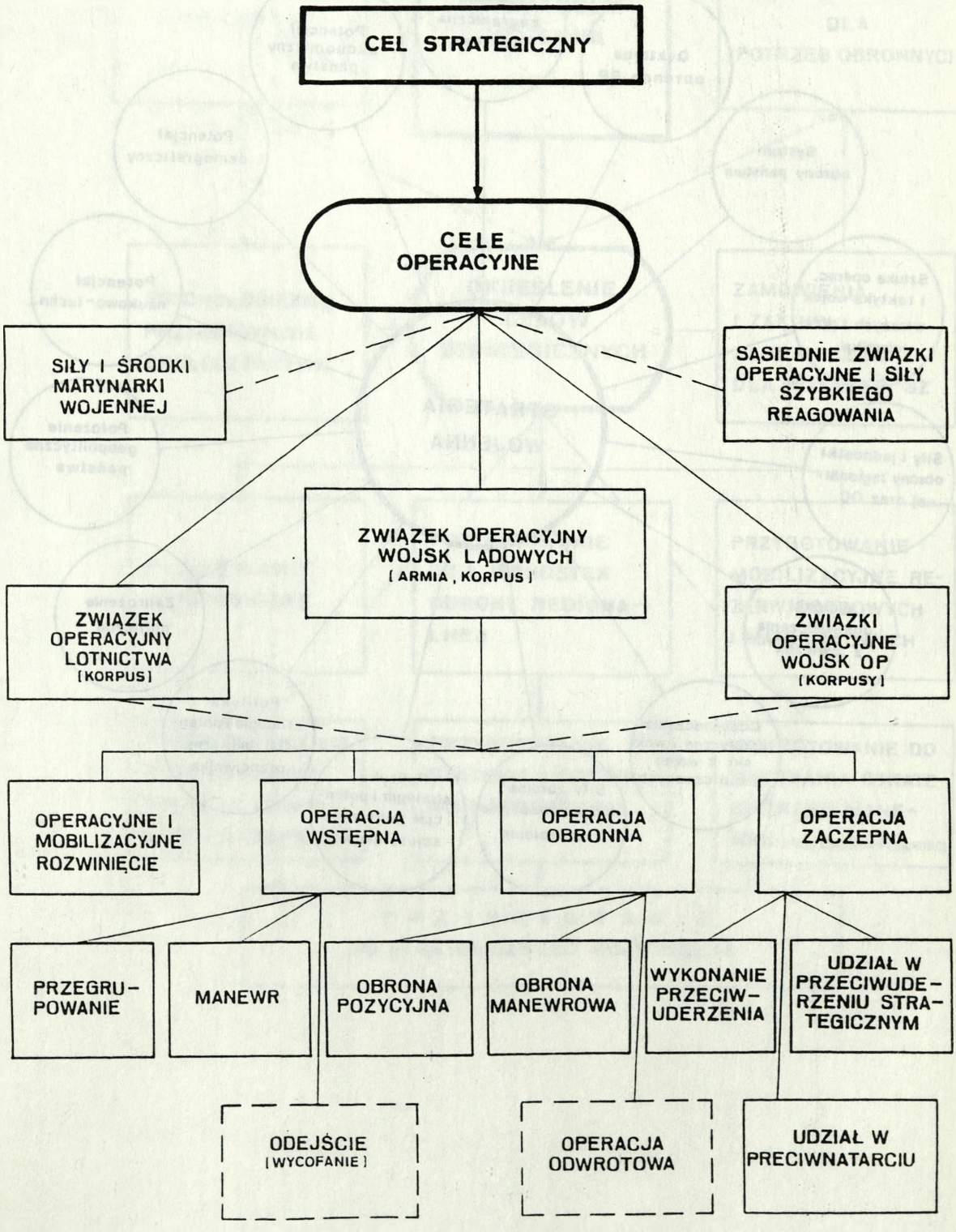

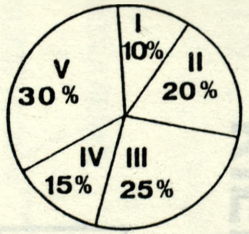

OBRONA PRZED BRONIĄ PRECYZYJNĄ

P L	A N	O W	A N	I E
I ROZPOZNANIE	II WYKORZYSTANIE OCHRONNO-OBRONNYCH WŁAŚCIWOŚCI TERENU	III DZIAŁANIA WOJSK	IV NISZCZENIE I OBEZWŁADNIENIE B. P.	V LIKWIDACJA SKUTKÓW B. P.
W Y	**K O**	**N**	**A N**	**I E**
ROZPOZNANIE B. P.	WYKORZYSTANIE CIENIA RE I OSŁONY TERMICZNEJ	ROZŚRODKOWANIE I TWORZENIE PUŁAPEK RE I TERM.	OGNIOWE WRIA LOTNICTWO, ŚMIGŁ.	ODTWORZENIE DOWODZENIA
ZWALCZANIE SIŁ I ŚRODKÓW ROZPOZNANIA	DEFORMACJA RZEŹBY TERENU	POZOROWANIE I ZMIANA ROZMIESZCZENIA	UDERZENIOWE	ODTWORZENIE ZDOLNOŚCI BOJ.
MASKOWANIE	INŻYNIERYJNA ROZBUDOWA PRZED B. P.	MANEWR	ELEKTRONICZNE	ZMIANA SPOSOBÓW PROWADZENIA WALKI

Rysunek 16

MODEL KSZTAŁCENIA OFICERÓW W WP

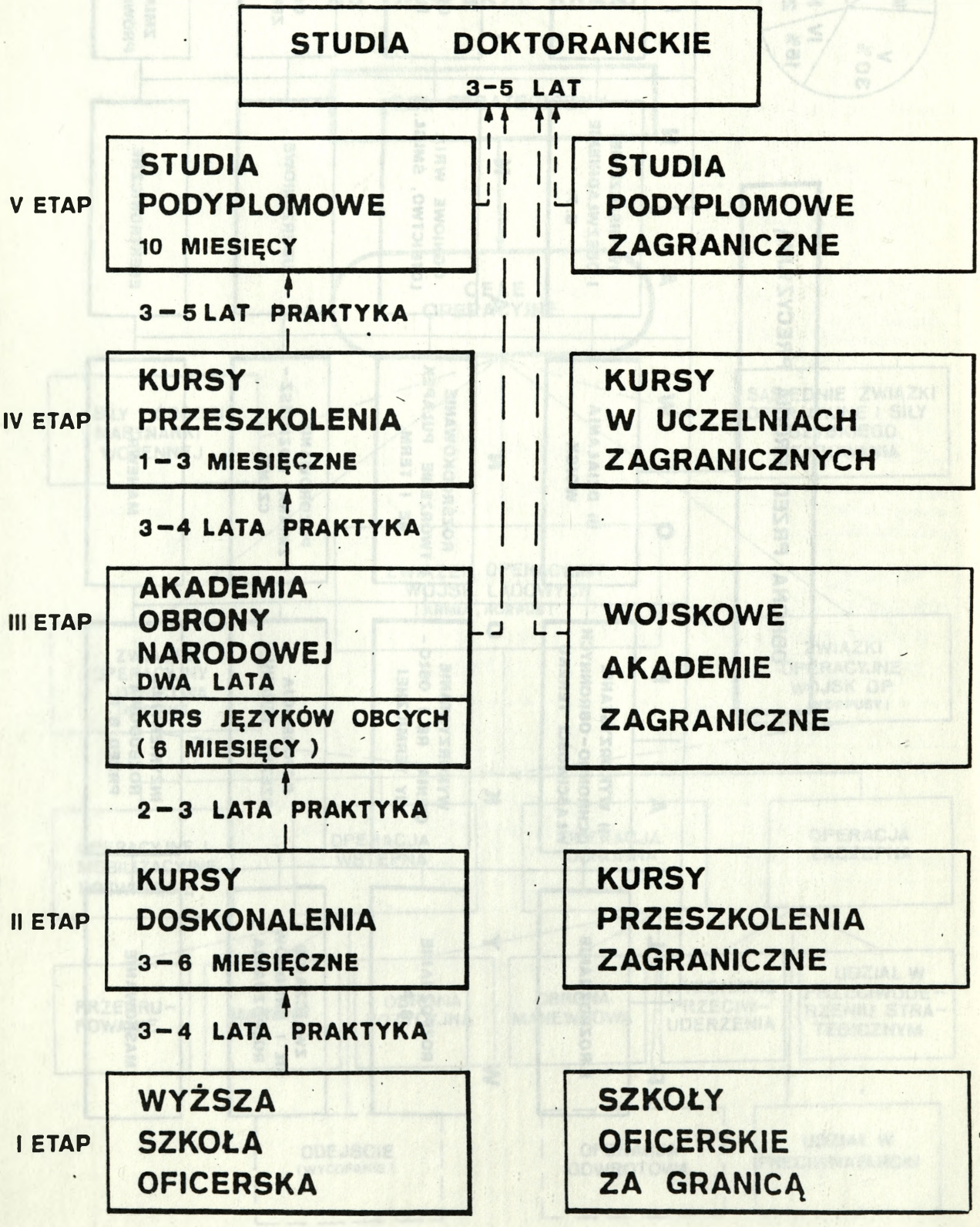

Rysunek 17

CYKL KIEROWANIA SZKOLENIEM

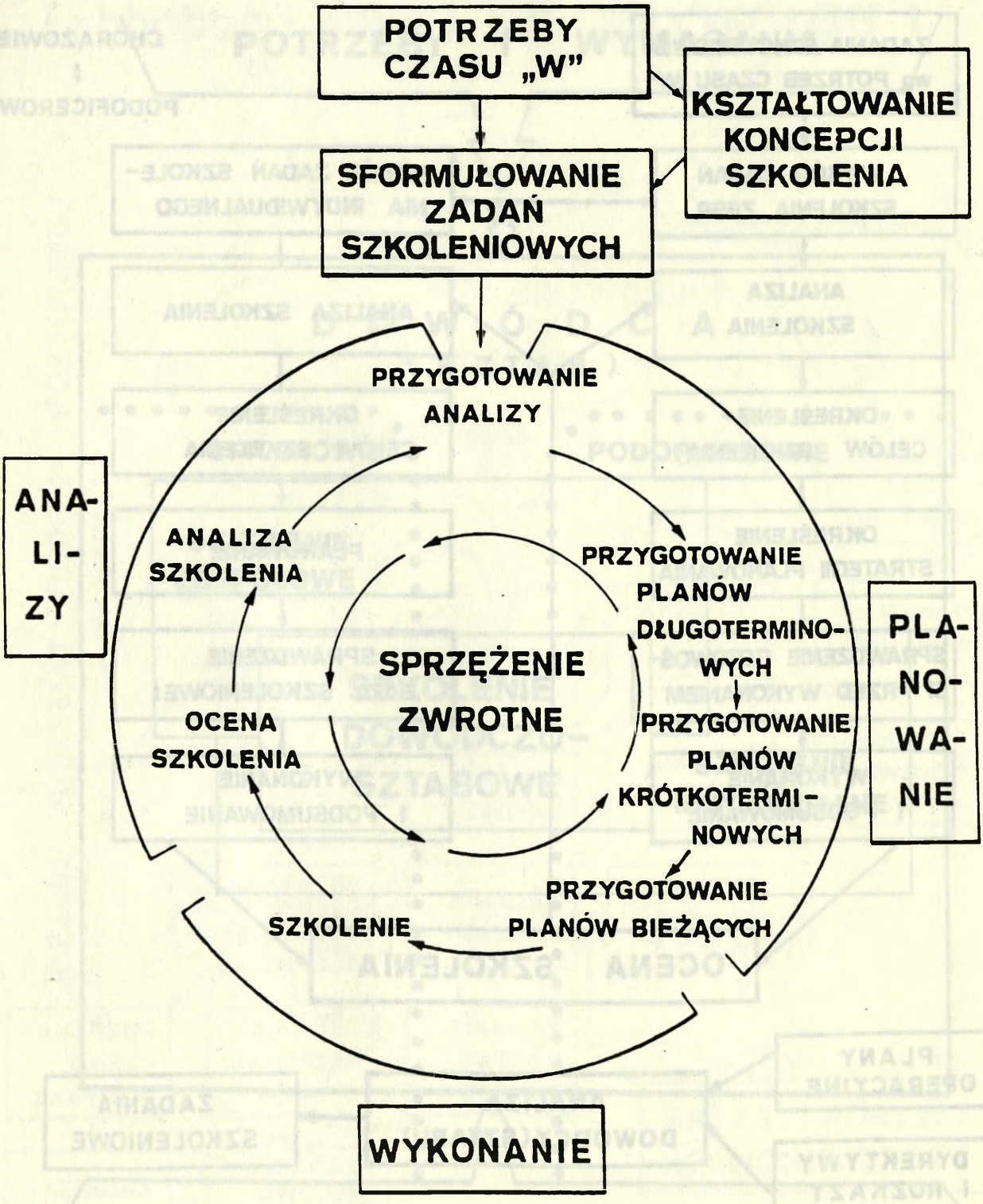

Rysunek 18

INTEGRACJA SZKOLENIA ZESPOŁOWEGO I INDYWIDUALNEGO

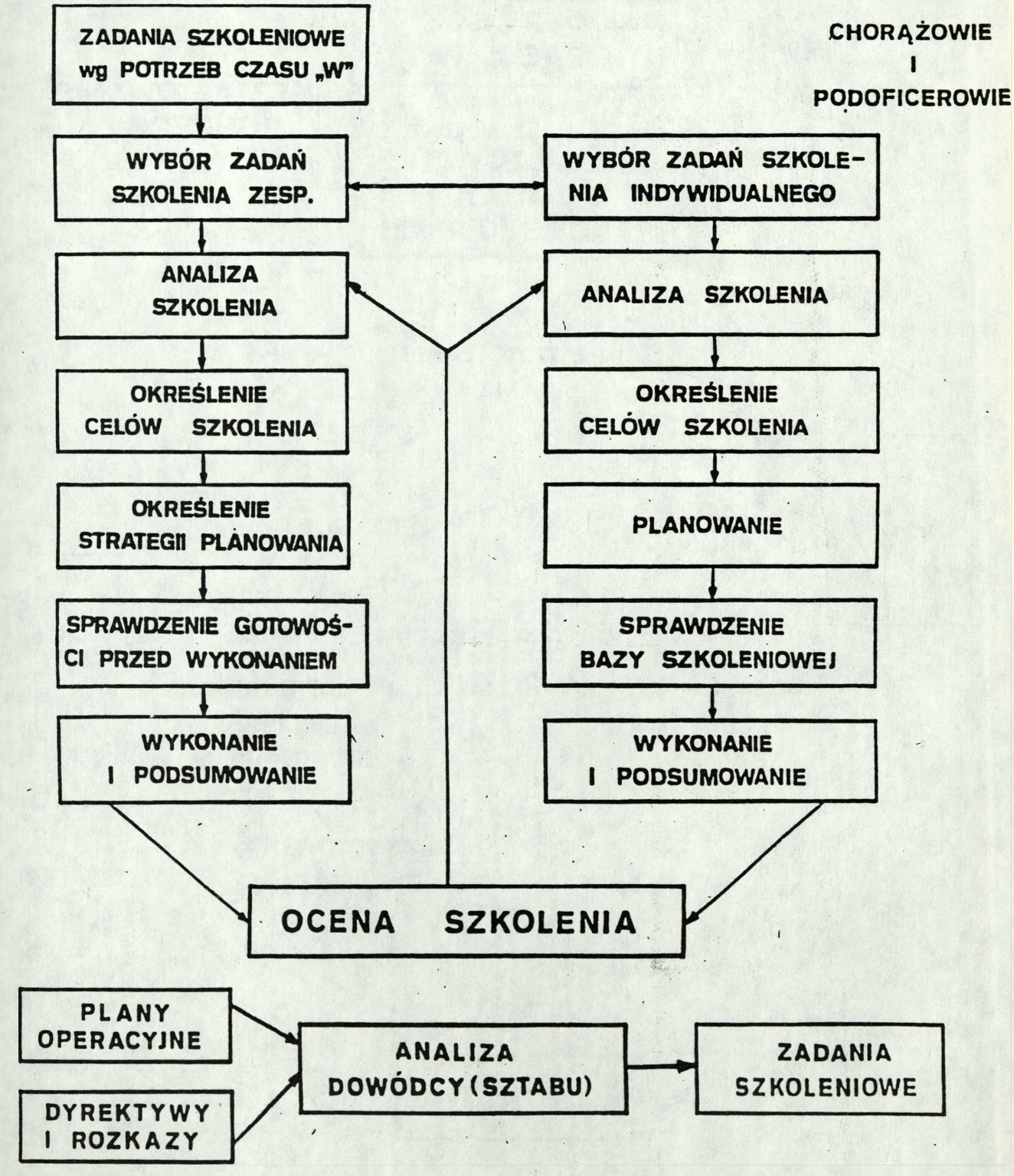

Rysunek 19

ROLA DOWÓDCY W INTEGROWANIU SZKOLENIA

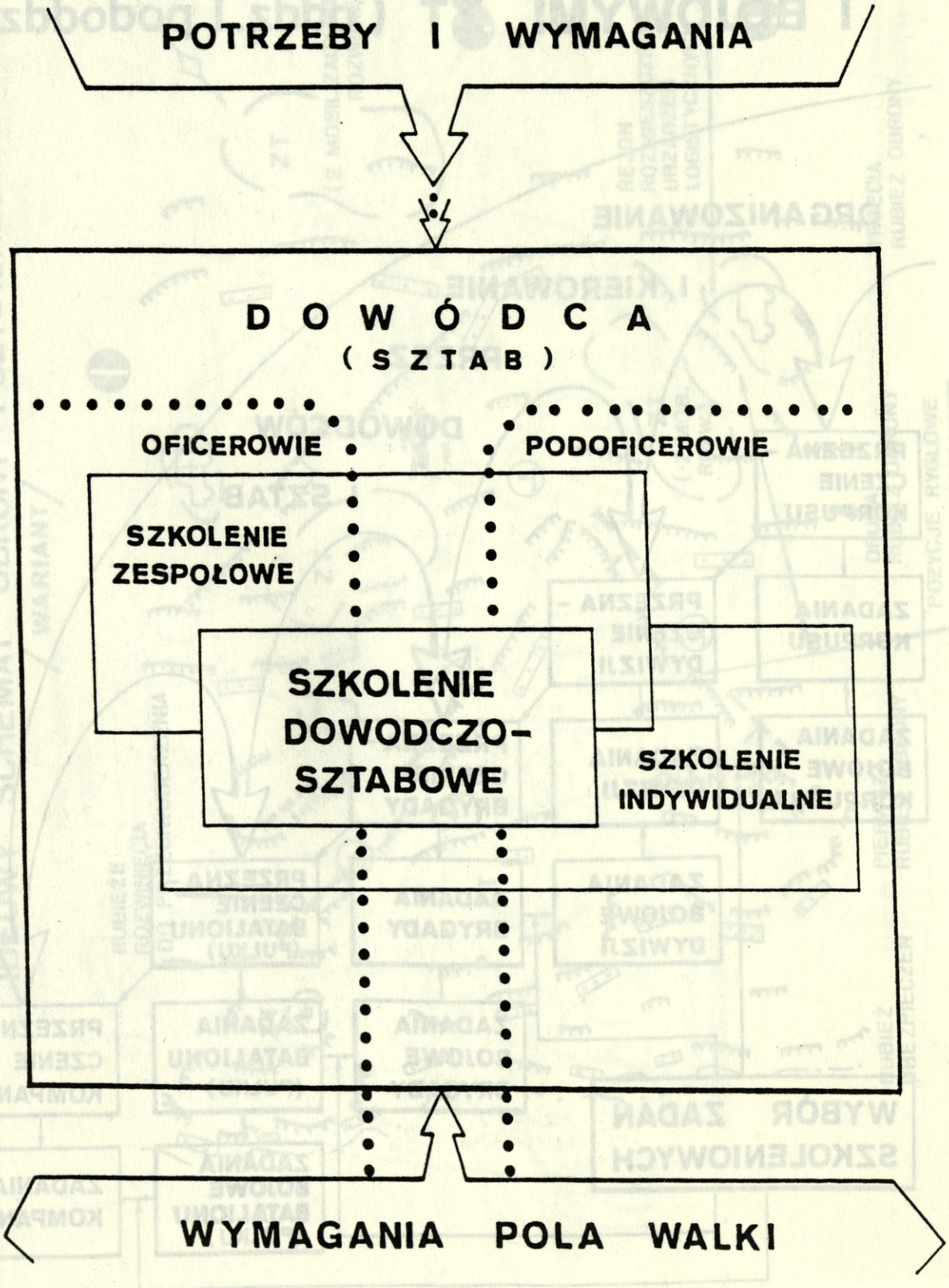

Rysunek 20

RELACJE MIĘDZY PRZEZNACZENIEM, ZADANIAMI SZKOLENIOWYMI I BOJOWYMI ZT (oddz. i pododdz.)

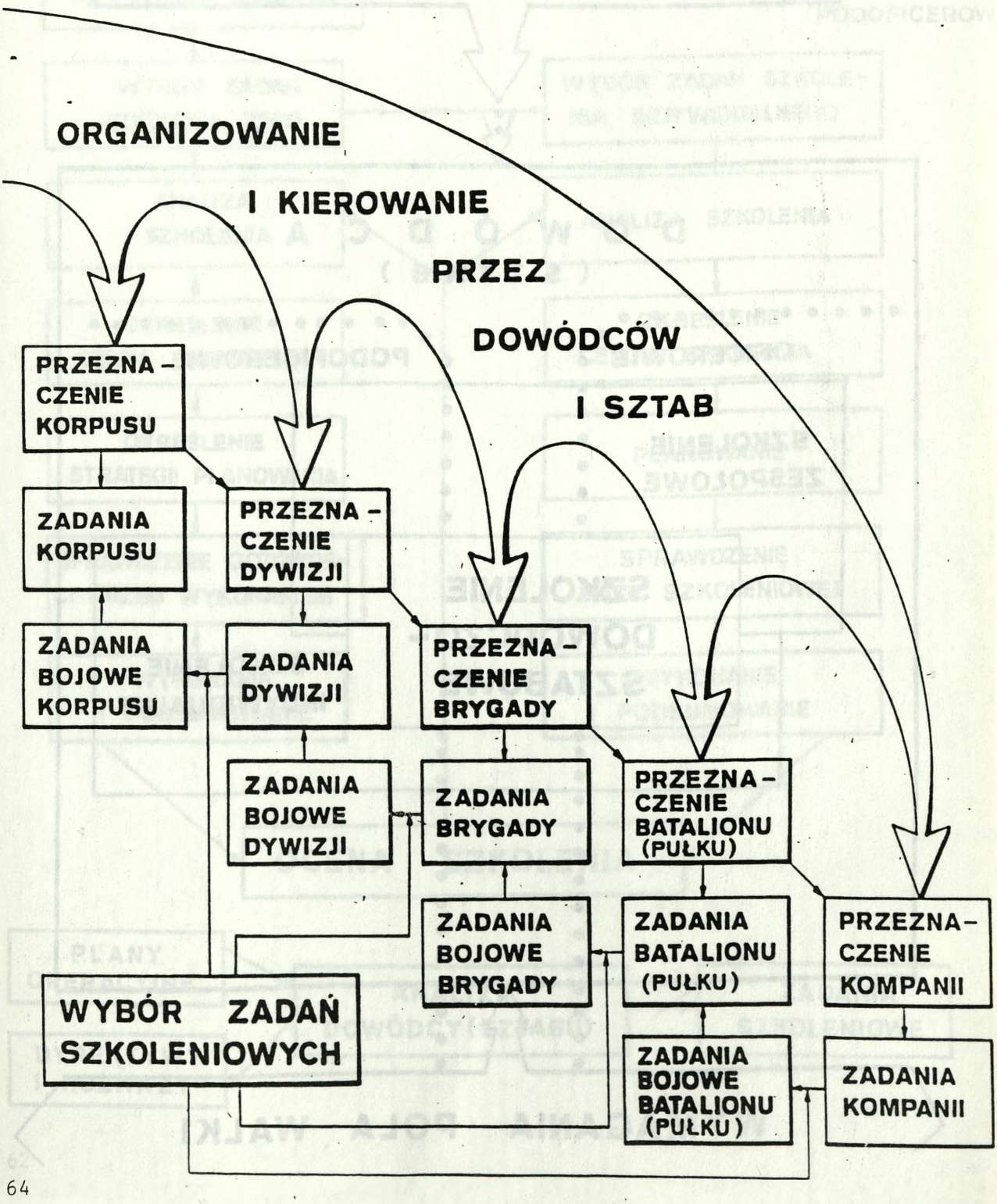

Schemat 1

IDEOWY SCHEMAT OBRONY POZYCYJNEJ

/ WARIANT /

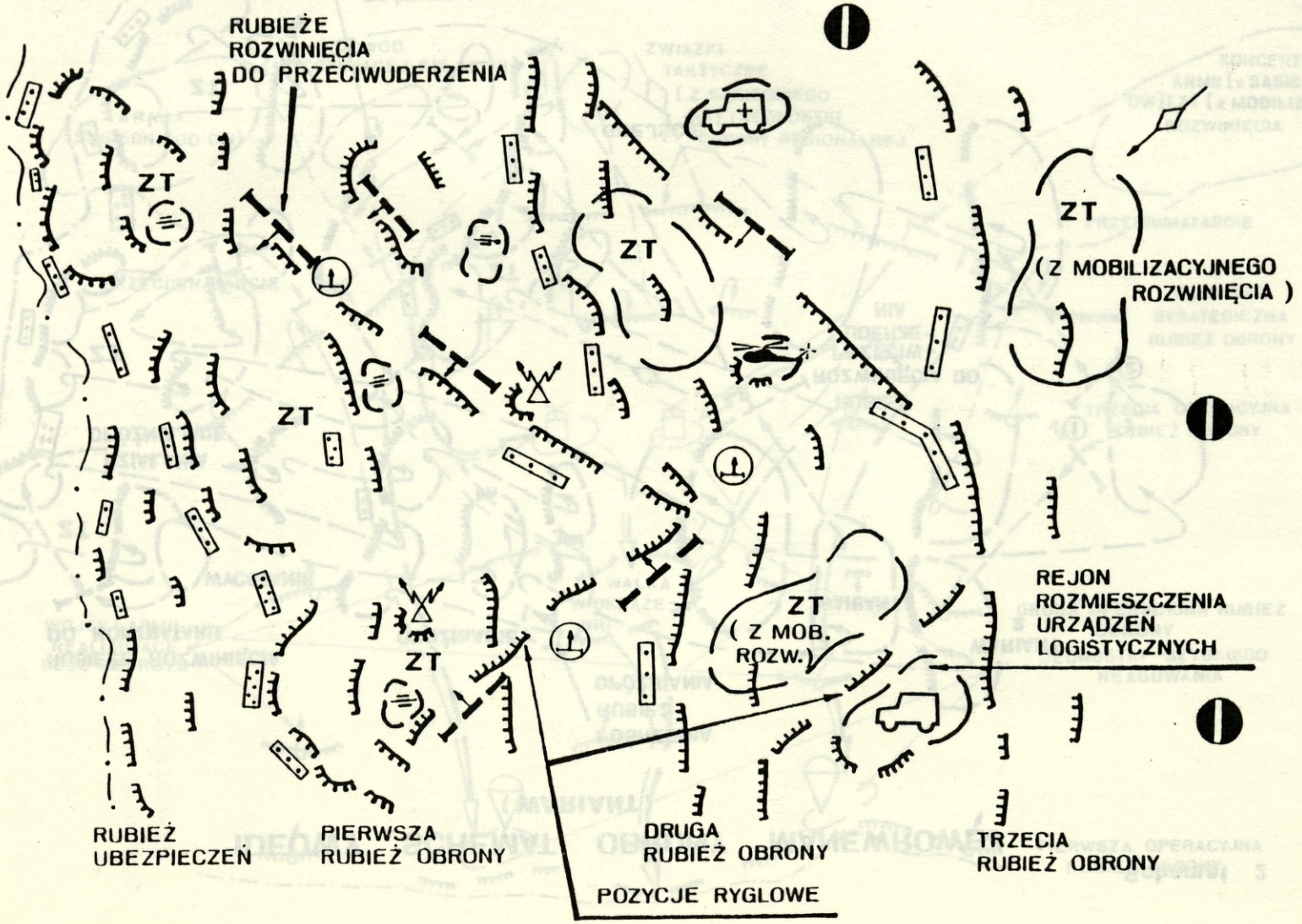

Schemat 2

IDEOWY SCHEMAT OBRONY MANEWROWEJ
(WARIANT)

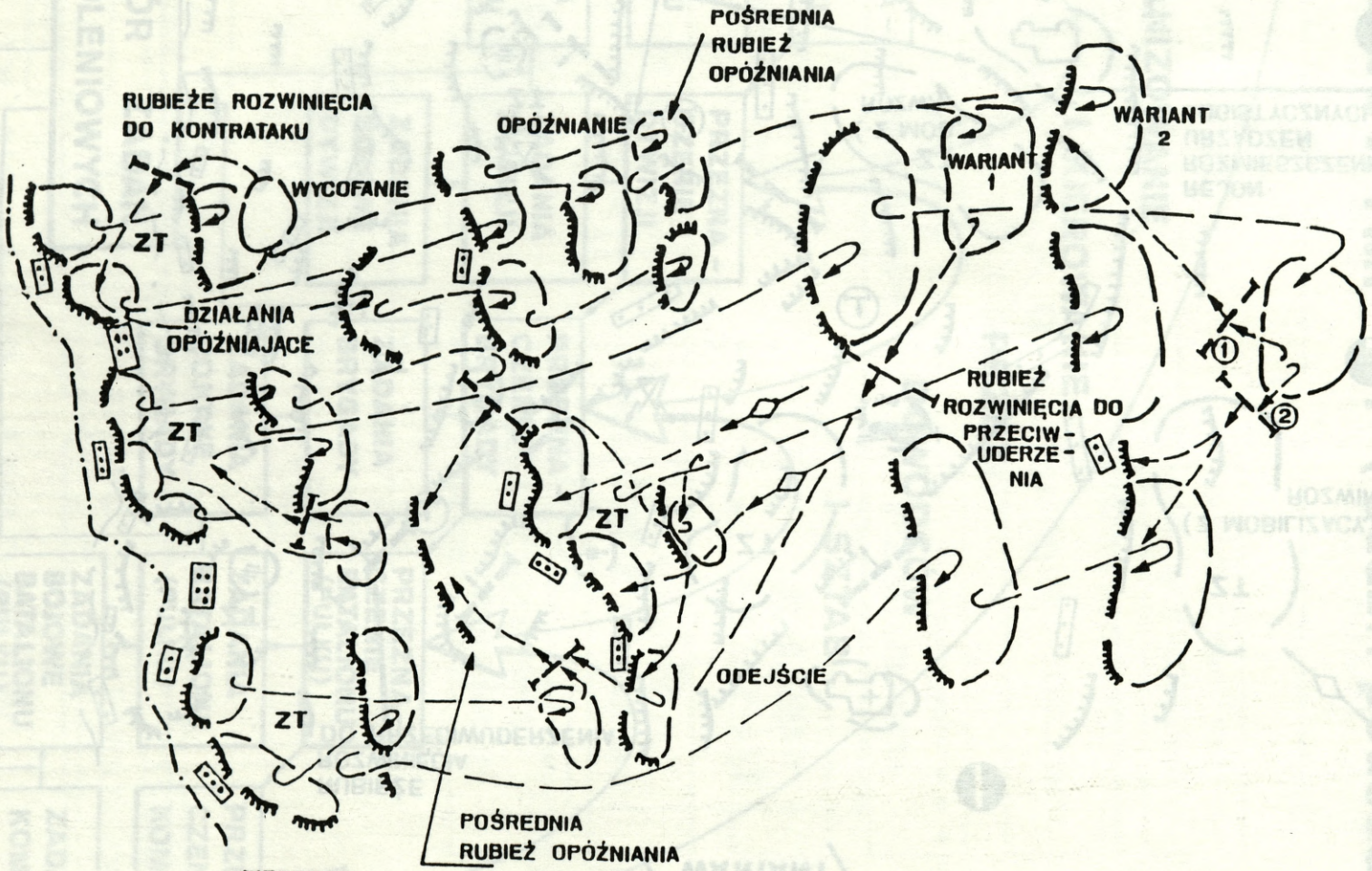

Schemat 3

IDEOWY SCHEMAT OPERACJI ODWROTOWEJ I PRZEJŚCIE DO PRZECIWNATARCIA

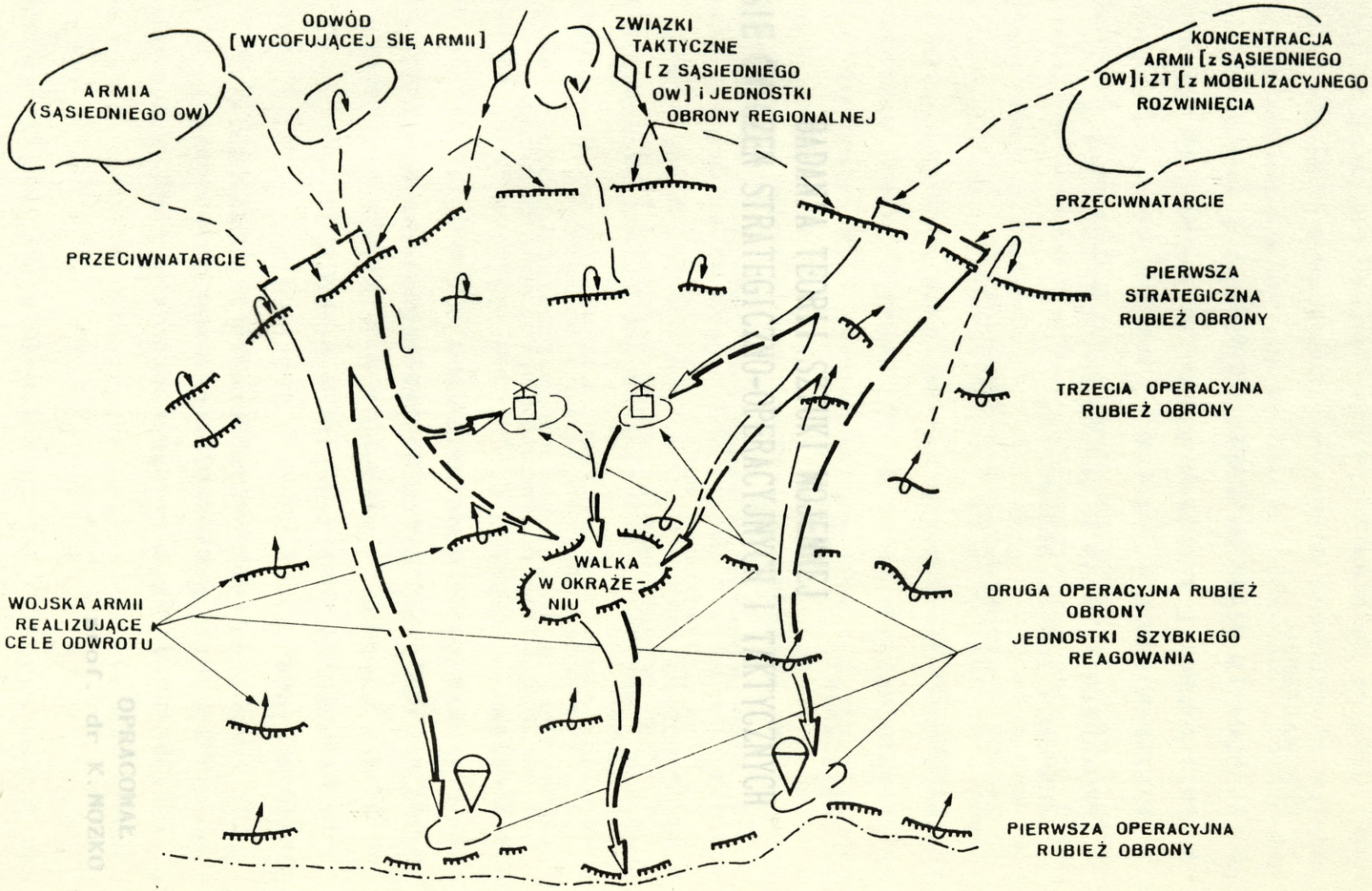

Załącznik A

BADANIA TEORII SZTUKI WOJENNEJ W CZASIE ĆWICZEŃ STRATEGICZNO-OPERACYJNYCH I TAKTYCZNYCH

OPRACOWAŁ
prof. dr K. NOŻKO

TREŚĆ ZAŁĄCZNIKA A

Strona

1. WPROWADZENIE 71

2. PLANOWANIE BADAŃ W CZASIE ĆWICZEŃ 73

3. PRZYGOTOWANIE ZESPOŁÓW (GRUP) BADAWCZYCH DO PROWADZENIA BADAŃ 83

4. PROWADZENIE BADAŃ W CZASIE ĆWICZEŃ ORAZ PRACA ZESPOŁÓW (GRUP) BADAWCZYCH 91

5. ZASADY OPRACOWYWANIA WYNIKÓW BADAŃ 104

6. ZAKOŃCZENIE 109

BIBLIOGRAFIA 113

ZAŁĄCZNIKI:

1. Plan kalendarzowy przygotowania badań 115
2. Plan prowadzenia badań (wariant A) 116
3. Plan prowadzenia badań (wariant B) 117
4. Plan przygotowania zespołów (grup) badawczych 119
5. Plan pracy zespołu (grupy) badawczego 120
6. Arkusz badań dokumentów opracowanych przez sztab 121
7. Arkusz badań współdziałania 122
8. Arkusz oceny sytuacji taktyczno-operacyjnej... 124
9. Arkusz badań wykorzystania lotnictwa 125
10. Arkusz badań przejęcia dowodzenia 126
11. Ankieta 127
12. Ideowy schemat przygotowania i prowadzenia ćwiczenia, w którym prowadzone są badania 129
13. Sprawozdanie z przeprowadzonych badań 130

1. WPROWADZENIE

Praktyka wojenna jest najwyższym weryfikatorem założeń i zasad sztuki wojennej oraz teorii naukowych prowadzenia działań wojennych, stanowiąc zasadnicze źródło ich rozwoju i doskonalenia. W warunkach pokojowych odpowiednikiem praktyki wojennej są różnego rodzaju ćwiczenia, zwłaszcza dowódczo-sztabowe i z wojskami przy szerokim wykorzystaniu symulacji komputerowej.

Dlatego też - mimo wszelkich nieuchronnych ograniczeń i umowności - powinny one być, w jak największym zakresie nie tylko weryfikatorem badań teoretycznych, ale także warsztatem naukowym służącym opracowywaniu nowych zasad i założeń taktyczno-operacyjnych oraz zasadniczym sprawdzianem przydatności uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego. Muszą również inspirować nowe rozwiązania koncepcyjne i konstrukcyjne oraz być stymulatorem nieustannego doskonalenia teorii i praktyki sztuki wojennej, doskonalenia umiejętności dowódczych i sztabowych.

W czasie ćwiczeń można zbadać różnorodne hipotezy i problemy naukowe, zweryfikować je, uzyskać cenny materiał do gruntownych uogólnień w zakresie teorii sztuki wojennej. Praktyka i doświadczenia zdobyte w czasie ćwiczeń umożliwiają: dokonywanie krytycznych przewartościowań, odrzucanie tego, co się już przeżyło, wyeliminowanie arbitralnych ustaleń i rozwiązań, nie mających uzasadnienia teoretycznego i umotywowania praktycznego. Ćwiczenia operacyjno-taktyczne i strategiczne, w czasie których prowadzone są badania stanowią doskonałą szkołę łączenia i konfrontacji teorii sztuki wojennej z praktyką hipotetycznie przewidywanych współczesnych i przyszłych działań wojennych, określania słabych stron (elementów) systemu obronnego.

Znaczenie ćwiczeń jako warsztatu badawczego wzrasta tym bardziej, im większy jest przedział czasowy między współczesnością a minioną wojną oraz im szybszy jest rozwój jakościowy środków walki zbrojnej.

Od wojny dzieli nas już kilkadziesiąt lat, zapoczątkowany zaś na początku lat pięćdziesiątych burzliwy rozwój uzbrojenia i bo-

jowego sprzętu technicznego trwa nieustannie. Konflikty zbrojne po II wojnie światowej dostarczają wiele wniosków i doświadczeń, ale i one muszą być weryfikowane w czasie ćwiczeń przez pryzmat naszych polskich uwarunkowań i mieszczących się w systemie obronnym RP.

Dlatego też nie pomniejszając znaczenia doświadczeń historycznych, w tym wniosków ze współczesnych konfliktów zbrojnych należy coraz bardziej rzetelnie i ofensywnie studiować doświadczenia i wnioski z ćwiczeń wojsk operacyjnych oraz prowadzonych w układzie terytorialnym tj. wojsk obrony terytorialnej (regionalnej). Ćwiczenia powinny w coraz większym stopniu stawać się ćwiczebnym "teatrem działań wojennych", na którym koncentrowałaby się twórcza działalność dowódców, oficerów sztabu i pracowników naukowych uczelni wojskowych, mająca na celu wzbogacanie teorii sztuki wojennej oraz ustalanie praktycznych rozwiązań taktyczno-operacyjnych i strategicznych. Jest to najprostszy i najtańszy i wyjątkowo skuteczny sposób doskonalenia gotowości bojowej sił zbrojnych, a zwłaszcza przygotowania kadr dowódczych i sztabowych.

W naszych siłach zbrojnych prowadzi się od dawna, w czasie ćwiczeń badania teorii sztuki wojennej. Zgromadzone w czasie badań uogólnione doświadczenia i wnioski powinny być nieustannie upowszechniane. Niemałe osiągnięcia w tym względzie mają zarówno okręgi wojskowe, jak i szczebel centralny. Pozytywne wyniki uzyskiwała również Akademia Sztabu Generalnego WP, a obecnie Akademia Obrony Narodowej. Szczególnie wysoką rangą - badaniem w czasie ćwiczeń - należy nadawać współcześnie, gdy konieczne jest przewartościowywanie wielu dotychczasowych ustaleń i tworzenie od podstaw systemu obronnego RP, w którym założenia strategii wojennej, sztuki operacyjnej i taktyki powinny odgrywać rolę doniosłą. Każde więc ćwiczenie zwłaszcza dowódczo-sztabowe w WP powinno być w maksymalny sposób wykorzystane do prowadzenia badań i weryfikowania teorii sztuki wojennej.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że właściwe ukierunkowanie i przygotowanie badań w czasie ćwiczeń jest liczącym się

krokiem na drodze doskonalenia strategii, sztuki operacyjnej i taktyki.

Ze względu na wyjątkowo rozległe obszary badań teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń[1/] szczególną uwagę poświęcono opracowaniu następujących problemów:

1. W jaki sposób organizować badania teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń, w tym zwłaszcza planowania badań i przygotowania zespołów (grup) badawczych.

2. W jaki sposób prowadzić badania teorii strategii, sztuki operacyjnej i taktyki.

3. W jaki sposób opracowywać wyniki badań teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń i po ich zakończeniu.

Racjonalne i skuteczne opracowanie ww. problemów przyczyni się do bardziej ukierunkowanego wykorzystywania ćwiczeń w rozwijaniu teorii sztuki wojennej w systemie obronnym RP.

W warunkach polskich sił zbrojnych niemal każde ćwiczenie od ćwiczenia batalionowego z wojskami i od szczebla pułku innych form ćwiczeń (samorządnych) wzwyż powinno być wykorzystywane do prowadzenia badań i rozwiązywania najbardziej istotnych problemów stanowiących o doskonaleniu gotowości bojowej sił zbrojnych oraz sprawności dowódczo-sztabowej w planowaniu, organizowaniu i prowadzeniu operacji, bitwy i walki.

2. PLANOWANIE BADAŃ W CZASIE ĆWICZEŃ

Planowanie badań w czasie ćwiczeń stanowi integralną część ich organizowania i prowadzenia.

Planowanie to ma zapewnić:

- właściwe określenie celów badawczych i ich ścisłe powiązanie z celami szkoleniowymi;

- odpowiednie zorganizowanie i przygotowanie zespołów (grup)

1/ Badania dotyczące teorii strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, które nie "przejdą" konfrontacji ćwiczebnej stanowią jedynie pobożne życzenia badaczy, którzy najczęściej "unaukowiają" własne poglądy szeroko wspierając je wielkimi nazwiskami i dziełami klasyków.

badawczych lub tych oficerów, którym powierzy się prowadzenie badań;

- zebranie wartościowego materiału badawczego oraz późniejsze jego naukowe i szkoleniowe wykorzystanie.

Za najbardziej korzystną należy uznać taką sytuację, gdy precyzowaniu tematu, celu i rozmachu ćwiczenia oraz ustalaniu zagadnień szkoleniowych towarzyszy określanie celów badań i problemów badawczych, tym bardziej że przeważnie jest konieczne odpowiednie skorelowanie celów szkoleniowych ćwiczenia z celem podejmowanych w nim badań. Cele szkoleniowe wpływają bowiem na formułowanie treści celów badawczych i odwrotnie: cele, potrzeby i wymagania badawcze mogą wywierać istotny wpływ na cele i zagadnienia szkoleniowe oraz metodę przygotowania i prowadzenia ćwiczenia. Ponadto równoległe planowanie ćwiczeń i badań stwarza przesłanki do właściwego, głębszego ujęcia zarówno zagadnień szkoleniowych, jak i problemów badawczych oraz umożliwia odpowiednie rozłożenie wysiłku szkoleniowego i badawczego, a także racjonalny podział problemów badawczych w ćwiczeniu.

Oczywiście zdarzały się często i będą się zdarzać przypadki, gdy cele badawcze będą dostosowywane do już opracowanego ćwiczenia. Ale najlepsze warunki do badania teorii sztuki wojennej można uzyskać tylko wówczas, gdy cele badań będą ściśle skorelowane z celami ćwiczenia.

Formułując cel badań w danym ćwiczeniu należy odpowiedzieć na następujące pytania:

- czy jest on w ogóle osiągalny?
- jaki jest stopień możliwości jego zrealizowania (rezultat końcowy)?
- jaki powinien być lub będzie zakres i główny kierunek badań?
- które problemy mogą być badane, a które należy pominąć?
- jak wpływają cele badawcze na organizację zespołów (grup) badawczych?
- jakie metody badawcze można i trzeba zastosować?

- jakie wymagania należałoby przedstawić organizatorom ćwiczenia, aby osiągnąć zakładane cele badań?

- kiedy i w jaki sposób w prowadzeniu badań wykorzystać technikę komputerową, a ściślej symulację komputerową?

Uzyskanie trafnych odpowiedzi na wymienione pytania zależy w dużym stopniu właśnie od równoległego planowania ćwiczeń i badań. Najlepiej można je zapewnić koncentrując całość planowania w pionie operacyjnym sztabu (w uczelni katedry) organizującego ćwiczenie. Wskazane jest do prac planistycznych włączać oficera lub zespół specjalizujący się w badaniach w czasie ćwiczeń, a także oficerów - badaczy z uczelni wojskowych i innych placówek naukowych realizujących określony temat naukowy. Ich obowiązkiem byłoby uzgodnienie z zespołem opracowującym ćwiczenie celów i problemów badawczych, a następnie przedstawienie ich dowódcy lub szefowi sztabu do zatwierdzenia. Zawsze trzeba pamiętać, że planowanie stanowi w istocie początek badania teorii wojskowej w czasie ćwiczeń.

Co powinno stanowić podstawę właściwego, odpowiednio ukierunkowanego wyboru problemów badawczych i precyzowania celów badań na odpowiednim szczeblu dowodzenia? Ogólnie sprawę ujmując - należy przestrzegać tych samych zasad, które obowiązują w planowaniu szkolenia, a zwłaszcza ćwiczeń.

W doborze problemów badawczych powinno się uwzględnić:

- problemy rozwiązywane przez sztab nadrzędny;

- problemy rozwiązywane przez dowództwo (sztab, katedrę) organizujące dane ćwiczenie;

- wnioski i problemy z poprzednich ćwiczeń;

- wnioski i doświadczenia historyczne oraz wynikające ze współczesnych konfliktów zbrojnych;

- problemy badawcze zgłoszone przez uczelnie wojskowe, instytuty naukowe lub oficerów ze sztabu nadrzędnego;

- problemy badawcze proponowane indywidualnie przez oficerów przygotowujących prace dyplomowe (magisterskie), opracowujących rozprawy doktorskie i habilitacyjne lub temat w ramach planowych prac naukowo-badawczych.

Planowanie badań w ćwiczeniach doświadczalnych powinno być w zasadzie podobne do planowania badań w ćwiczeniach o celu głównie szkoleniowym. Wprawdzie w ćwiczeniu doświadczalnym dominacja celów i problemów badawczych musi się wyraźnie zaznaczać, ale jest oczywiste, że tylko wnikliwe potraktowanie celów szkoleniowych również w ćwiczeniu doświadczalnym sprzyjać będzie osiągnięciu celów badawczych oraz merytorycznej głębi badań. Odmienność zaś ćwiczenia doświadczalnego od szkoleniowego polega głównie na odwróceniu proporcji między celami, na doborze treści i metod ćwiczenia oraz na opracowaniu planu jego przebiegu przede wszystkim w aspekcie badań. Nie oznacza to jednak eliminacji lub całkiem marginesowego traktowania celów szkoleniowych. Planując badania w czasie ćwiczeń należy uwzględniać:

- racjonalny "podział" zadań badawczych na ćwiczenia prowadzone w różnej formie i w odmiennych warunkach;
- świadome powtarzanie w kilku ćwiczeniach różnych związków taktycznych lub operacyjnych tych samych problemów badawczych w celu uzyskania bogatego materiału porównawczego.

We wszystkich wypadkach należy ponadto wyraźnie precyzować założenia badawcze, przestrzegać zasady kompleksowości badań oraz dążyć do uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- które z zagadnień szkoleniowych ćwiczenia należy szczególnie rozbudować sytuacyjnie ze względu na zakres i treść problemu (problemów) badawczego?
- jakie problemy badawcze powinny stanowić główny przedmiot badań w danym ćwiczeniu?
- jaki zespół badawczy zapewni osiągnięcie celu badawczego?
- w jaki sposób zachować równowagę między tematami wynikającymi z problemów węzłowych, a tematami nie mieszczącymi się w ich obszarze?
- jak selekcjonować cele i problemy badawcze w stosunku do planowanego ćwiczenia (ćwiczeń)?
- jaką postać nadać planom badań?
- które z ćwiczeń poprzedzić symulacją komputerową i w jakim zakresie należy ją stosować w czasie prowadzenia badań?

Znalezienie racjonalnych odpowiedzi na powyższe pytania zapewnia właściwe zestawienie planów badań. Opracowuje się je na szczeblu:

- Sztabu Generalnego WP;
- dowództw rodzajów sił zbrojnych, sztabów rodzajów wojsk i szefostw służb;
- dowództw okręgów wojskowych i dowództw dywizji (brygad);
- uczelni wojskowych i instytutów naukowo-badawczych.

W skali sił zbrojnych główne problemy badawcze, z obowiązkowym zaznaczeniem celów ich rozwiązania, może być planowane:

- na pięciolecie;
- na każdy rok szkoleniowy;
- na każdy rok akademicki w uczelniach wojskowych.

W planowaniu uwzględniać należy możliwość prowadzenia badań kompleksowych: operacyjno-taktycznych, wojsk operacyjnych i terytorialnych, materiałowych i technicznych, a niekiedy także OC.

W każdym planie badań w czasie ćwiczeń należałoby ujmować: temat i cele badań; główne problemy badawcze i związane z nimi hipotezy robocze; tematy (ewentualnie i cele) określonych ćwiczeń, w których przewiduje się prowadzenie badań, terminy przeprowadzenia ćwiczeń i badań; jednostki organizacyjne (osoby) odpowiedzialne za przygotowanie badań; przewidywane nakłady na badania i spodziewane efekty badań.

Pięcioletnie i roczne plany badań w czasie ćwiczeń stanowią podstawę do szczegółowego planowania i prowadzenia określonych badań.

Przed rozpoczęciem planowania szczegółowego konieczne jest rozstrzygnięcie problemu: kto i jakimi metodami prowadzić będzie badania w czasie ćwiczeń? Kto opracuje całość uzyskanego materiału badawczego?

Najprostszym rozstrzygnięciem tej kwestii byłoby powołanie specjalizujących się w badaniach grup lub zespołów badawczych. Nie zawsze będzie to jednak możliwe, jeżeli nawet na określonych szczeblach dowodzenia byłyby etatowe zespoły (grupy) lub wyznaczeni oficerowie specjalizujący się w badaniach.

W zależności od celu badań i zagadnień badawczych w planowaniu przewiduje się, oprócz powołanych grup (zespołów) badawczych, możliwość udziału:

- kierownictwa ćwiczenia;
- rozjemców;
- zespołów (grup) omówienia;
- ewentualnie ćwiczących.

Przy szerokim kręgu osób mogących wziąć udział w badaniach, wymagane jest bardzo konkretne określenie ich zadań i zakresu obowiązków. Wnikliwie zwłaszcza należy rozpatrywać zakres udziału w badaniach ćwiczących.

Wspomniałem, że szczegółowe planowanie badań należy ściśle zintegrować z przygotowaniem konkretnego ćwiczenia. Dlatego jednocześnie z powołaniem zespołu autorskiego do opracowania ćwiczenia powinno się ustalić zespół (grupę) badawczy lub obarczyć tym zadaniem zespół, który opracowuje ćwiczenie. Niekiedy dobrym rozwiązaniem może okazać się powołanie tylko kierownika zespołu lub odpowiednio przygotowanego oficera, który weźmie udział w przygotowaniu podstawowych dokumentów planistycznych opracowywanych równocześnie z przygotowaniem ćwiczenia, później zaś wejdzie w skład zespołu badawczego.

Dokumentem ukierunkowującym pracę zespołu autorskiego i zespołu badawczego powinien być plan kalendarzowy przygotowania ćwiczenia. Plan ten zawiera przede wszystkim wykaz wybranych problemów taktyczno-operacyjnych lub sprawdzanych parametrów taktyczno-technicznych nowego uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego itd. W planie tym (załącznik 1) należy również przedstawić cele szkoleniowe i badawcze ćwiczenia. Ważne miejsce w planie kalendarzowym powinny ponadto zająć wymagania dotyczące zarówno strony taktyczno-operacyjnej i szkoleniowej, jak i badawczej ćwiczenia. Przykładowo mogą one dotyczyć określenia:

- sytuacji taktyczno-operacyjnych, w których przewiduje się prowadzenie badań;
- terenu, na którym zamierza się przeprowadzić ćwiczenie. Jeżeli zaistnieje potrzeba, należy także ustalić terminy rekone-

sansu terenu lub opracowania specjalnego opisu (notatki) obszaru ćwiczenia;

- ilości sił i środków angażowanych do ćwiczenia (trzeba uwzględnić, że niekiedy do prowadzenia badań może być konieczne powoływanie na ćwiczenia określonych jednostek wojskowych - na całe ćwiczenie lub tylko jego fragmenty);
- rodzaju i ilości materiałów potrzebnych do sprawnego przeprowadzenia badań;
- organizacji i przygotowania zespołów (grup) badawczych;
- trybu przygotowania ćwiczących, zwłaszcza z punktu widzenia osiągnięcia celów szkoleniowych i rozwiązywania problemów badawczych.

Kolejny rozdział planu kalendarzowego powinien dotyczyć opracowania ćwiczenia i zawierać:

- skład zespołu autorskiego opracowującego ćwiczenie i ewentualny skład zespołu (grupy) badawczego lub tylko nazwisko oficera, który będzie współpracował z zespołem autorskim w sprawach badawczych;
- nazwę przedsięwzięć (zamierzeń) związanych z opracowaniem ćwiczenia i badań;
- dokumenty wymagające szerszego omówienia lub zatwierdzenia przez przełożonych (kierownika ćwiczenia);
- wykaz czynności i dokumentów opracowywanych przez zespół (grupę) badaczy;
- terminy realizacji poszczególnych zadań.

Istotnym, a często pomijanym rozdziałem planu kalendarzowego jest rozdział dotyczący przygotowania rejonu lub miejsca przeprowadzenia ćwiczenia. Ujmuje się w nim przedsięwzięcia związane z przygotowaniem rejonu ćwiczeń (osoby odpowiedzialne, siły i środki oraz terminy wykonania).

Plan kalendarzowy może być korygowany i uzupełniany w toku opracowywania ćwiczenia i przygotowania badań.

Kolejnym dokumentem z zakresu badania teorii sztuki wojennej podczas ćwiczeń, opracowywanym zazwyczaj równocześnie z planem przeprowadzenia ćwiczenia, jest plan badań taktyczno-operacyj-

nych w ćwiczeniu. Może on być opracowany w różnych wariantach. Jeden z jego wariantów - wariant A (załącznik 2) może zawierać cele badań, a następnie - uszeregowaną według etapów ćwiczenia - - treść etapów prowadzenia badań. W poszczególnych etapach badań mogą być wyszczególnione:

- główne problemy badawcze;
- metody badań;
- ogniwa organizacyjne ćwiczących, których działanie będzie stanowiło przedmiot badań;
- czynności zespołu badawczego w stosunku do działalności osób funkcyjnych, komórek organizacyjnych oraz wojsk;
- terminy zebrania materiałów badawczych i przedstawienia na ich podstawie uogólnionych wyników.

Inny wariant - wariant B (załącznik 3) planu przeprowadzenia badań może być jeszcze bardziej związany treściowo z ćwiczeniem. W planie tym ujmuje się:

- cele ćwiczenia;
- cele badawcze, a niekiedy sformułowanie hipotezy roboczej;
- cele poszczególnych etapów - szkoleniowe i badawcze;
- zagadnienia szkoleniowe;
- problemy badawcze związane z zagadnieniami szkoleniowymi;
- wykonawców (dowódców i sztaby uczestniczące w ćwiczeniu, których objęto badaniami, dowództwa i szefostwa rodzajów wojsk i służb oraz ich działanie w każdym etapie itp.).

Następnym rozdziałem omawianego planu będzie rozdział określający kolejność zbierania i opracowywania materiałów badawczych. Powinien on zawierać:

- nazwę materiałów badawczych i jednostki, których te materiały dotyczą;
- zespół, grupę, oficera odpowiedzialnych za wykonanie poszczególnych zadań;
- adresata i formę, w jakiej należy przedstawić materiał badawczy;
- terminy wykonania zadań.

Trzeci rozdział planu może zawierać kolejność i sposób uogólnienia wyników badań. W rozdziale tym określa się:

- treść materiału badawczego i przez kogo ma być on opracowywany (zespół, grupę, oficera);
- komu i w jakiej formie należy przedstawić uogólnione wyniki badań (artykuł, wnioski wdrożeniowe, projekt zarządzenia wykonawczego, instrukcji, studium, rozdziału podręcznika, uzupełnienia regulaminu itp.);
- osobę odpowiedzialną za całość planowanych badań oraz termin ich zakończenia i przedstawienia wyników.

Przedstawione przykładowo plany ukierunkowują i zmuszają do systematycznego przygotowywania badań oraz wiążą je ściśle z celami i zagadnieniami opracowywanego ćwiczenia.

Ćwiczenia, w których celem jest sprawdzanie założeń teoretycznych (problemów) sztuki wojennej, mogą być prowadzone na podstawie planów (programów) długofalowych. Jeżeli, na przykład, zarysował się nowy kierunek rozwoju wojsk lądowych, to wówczas trzeba opracować do jego zbadania program na kilka lat, przewidujący wiele różnorodnych sprawdzianów i eksperymentów oraz przeprowadzenie ćwiczeń doświadczalnych (eksperymentalnych). Do takiego programu należy włączyć również opracowania teoretyczne oraz przewidzieć w nim przeprowadzenie ćwiczeń z zastosowaniem elektronicznej techniki obliczeniowej, modeli strukturalno-logicznych i matematycznych. Słuszne wydaje się, aby każde przewidziane w programie ćwiczenie doświadczalne poprzedzone było opracowaniem i analizą odpowiednich modeli.

Konsekwentne dążenie do nadania należytej rangi badaniom teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń wymaga opracowania planu przygotowania kierownictwa ćwiczenia i zespołów (grup) badawczych do przeprowadzenia ćwiczenia i badań. W planie tym precyzuje się:

- cele ćwiczenia;
- cele przygotowania do ćwiczenia kierownictwa ćwiczenia i zespołów (grup) badawczych.

Następnie ustala się zasadnicze przedsięwzięcia w zakresie przygotowania do ćwiczenia, w których wyróżnia się:

- główne przedsięwzięcia szkoleniowe, tematy i zagadnienia szkoleniowe;
- samodzielne studiowanie literatury przedmiotu, terenu, wniosków z ćwiczeń, doświadczeń historycznych;
- zorganizowane przygotowanie teoretyczne (wykłady, seminaria, konwersatoria, zajęcia grupowe);
- studiowanie dokumentów dotyczących przygotowania i prowadzenia ćwiczenia oraz przygotowania i prowadzenia badań;
- szkolenie praktyczne, podczas którego ćwiczebnie przerabia się fragmenty ćwiczenia (w tym rekonesans), a niekiedy nawet ćwiczenie w całości, zwłaszcza metodą "gry komputerowej".

Plan przygotowania kierownictwa ćwiczenia i zespołów (grup) badawczych powinien uwzględniać zarówno realne warunki zorganizowania, jak i przeprowadzenia ćwiczenia oraz przewidywanych w nim badań. Odpowiednie integrowanie zespołów badawczych z kierownictwem i zespołem autorskim ćwiczenia stanowi rękojmię głębokiego zrozumienia istoty i treści rozgrywanych sytuacji, poznania szkolonych i terenu działań. Ma to ogromne znaczenie dla racjonalnego przygotowania tych zespołów (grup) do prowadzenia badań.

Niekiedy może być konieczne opracowywanie specjalnego planu przygotowania zespołów (grup) badawczych. W planie tym (załącznik 4), oprócz celu ćwiczenia i celu przygotowania tych zespołów (grup) określa się:

- przedsięwzięcia zapewniające to przygotowanie na odpowiednim poziomie;
- termin i czas trwania danego przedsięwzięcia; kto je organizuje i prowadzi, miejsce realizacji.

Po powołaniu zespołu (grupy) badawczego lub powierzeniu tej funkcji innym zespołom występującym w ćwiczeniu, opracowuje się założenia do prowadzenia badań - plan pracy zespołu (grupy) badawczego (załącznik 5).

Na podstawie powyższych założeń zespół (grupa) badawczy opracowuje dokumenty robocze służące usprawnieniu badań i uzyskaniu niezbędnych, wyczerpujących materiałów badawczych w odniesieniu do każdego problemu. Mogą to być specjalne arkusze badań (załączniki 6,7,8,9,10) lub specjalne ankiety (załącznik 11).

Wszystkie te dokumenty mogą być odpowiednio modyfikowane, uzupełniane, rozszerzane lub skracane, stosownie do konkretnych potrzeb związanych z zebraniem i opracowaniem wyników badania teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczenia. Treść tych pomocniczych dokumentów dodatkowo przemawia za tym, aby równocześnie powoływać zespół autorski ćwiczenia i zespół do planowania badań.

Podczas przygotowania ćwiczeń inspekcyjnych, w których realizowane byłyby cele badawcze, powinny obowiązywać zasady planowania omówione wcześniej.

Ideowy schemat przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia, w którym bada się teorię sztuki wojennej został przedstawiony w załączniku 12.

3. PRZYGOTOWANIE ZESPOŁÓW (GRUP) BADAWCZYCH DO PROWADZENIA BADAŃ

Zespoły badawcze organizowane są w ćwiczeniach, w których bada się wiele problemów, natomiast grupy badawcze - wówczas, gdy w ćwiczeniach bada się tylko 1-2 problemy. Do badania problemów wycinkowych mogą być angażowani oficerowie kierownictwa, oficerowie grup operacyjnych, rozjemcy lub oficerowie z grupy omówienia ćwiczenia. Praktyka wielu ćwiczeń wskazuje, że niekiedy powierzenie grupie omówienia, jednocześnie zbadanie kilku problemów było owocne.

Do podstawowych zadań zespołów (grup) badawczych należy:

- opracowanie planu badań;
- przeprowadzenie bezpośrednich badań w ćwiczących dowództwach, sztabach i wojskach;
- zebranie materiałów opracowanych przez osoby nie wchodzące w skład zespołu badawczego (grupy badawczej), na przykład: od

rozjemców, grupy omówienia, grup podgrywających itp. i odpowiednie ich wykorzystanie;

- opracowanie wyników badań;
- udział w upowszechnianiu wyników badań[2/].

Organizacja zespołu badawczego zależy głównie od rodzaju, formy, skali i czasu trwania ćwiczenia, zakresu prowadzonych badań, stopnia przygotowania oficerów do pracy badawczej itp. Najczęściej w skład tego zespołu wchodzą:

- kierownik zespołu badawczego podlegający bezpośrednio kierownikowi ćwiczenia;
- grupy badawcze (kilka) realizujące konkretne zadania badawcze.

Praktyka również wskazuje, że należy dążyć do ograniczania liczebności zespołów (grup) badawczych, nie może to jednak wpływać ujemnie na jakość badań.

Zespoły (grupy) badawcze organizują albo sztaby przygotowujące ćwiczenia, albo inne instytucje, głównie akademie i inne wojskowe placówki naukowe, wyższe szkoły oficerskie itp. Zespoły (grupy) realizują w zasadzie plany badań tych instytucji, które je wyznaczyły.

W skład zespołów (grup) badawczych zwykle wchodzą specjaliści różnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i służb, stosownie do problematyki badań. W niektórych wypadkach, na przykład podczas badania problemów jednego rodzaju wojsk (jednorodnej problematyki) zespół (grupę) mogą tworzyć oficerowie tylko jednej specjalności. Jeżeli w ćwiczeniu bada się nowe rodzaje uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego, to w skład zespołów (grup) badawczych celowo jest włączać specjalistów zakładów produkujących tę broń lub sprzęt.

Od osób wyznaczonych do składu zespołów (grup) badawczych wymaga się: głębokiej wiedzy ogólnej i operacyjno-taktycznej; odpowiedniego doświadczenia, zwłaszcza w pracy badawczej; umiejęt-

---

2/ Zespoły (grupy) badawcze mogą również wykonywać inne bardzo istotne zadania, m.in. takie, jak: opracowanie założeń badawczych, teorii problemów przewidzianych do badania, udział w opracowaniu dokumentacji ćwiczenia itp.

ności analizy i uogólniania faktów; dokładności w wyrażaniu myśli; wyjątkowej dociekliwości i uporu.

Przy formowaniu zespołu (grupy) należy kierować się zasadami:

- kompetencyjności i fachowości, tj. wyznaczania do zespołu (grupy) oficerów, którzy powierzone zadania wykonają najlepiej, posiadających głęboką wiedzę taktyczno-operacyjną, duże doświadczenie dowódczo-sztabowe, wysoką sprawność metodyczną w prowadzeniu badań, umiejętność przedstawiania w formie pisemnej wyników badań itp.;
- kompleksowości, czyli włączania do zespołu (grupy) zgodnie z potrzebami oficerów różnych specjalności;
- tolerancji, czyli doboru takich ludzi, którzy byliby zdolni, mimo różnych przeszkód i warunków, do wspólnego wysiłku;
- ciągłości, tzn. z jednej strony - zachowania trwałości osobowej zespołu, z drugiej - permanentnego doboru najlepszych oficerów do jego składu (jeżeli zespół działa przez dłuższy czas).

"Trwałość" osobowa zespołu jest szczególnie ważna, gdy rozwiązuje się złożony problem wymagający zazwyczaj wielokrotnych badań na ćwiczeniach. Ze względu przede wszystkim na efektywność rozwiązania złożonego problemu celowe jest, aby te wielokrotne badania prowadziła ta sama grupa (zespół) oficerów.

Praktyka dowodzi, że nie zawsze przestrzega się racjonalnych zasad doboru oficerów do zespołów (grup) badawczych. Często wyznacza się coraz to innych oficerów oraz tych, którzy nie mieli w ogóle do czynienia z badaniami teorii sztuki wojennej podczas ćwiczeń[3/]. Zbyt duże zmiany w zespole, a tym bardziej wyznaczanie oficerów niekompetentnych wpływają ujemnie na poziom badań.

Wydaje się, że jednym ze środków podniesienia poziomu badań może być przygotowanie w sztabach, niektórych IC MON, uczelniach wojskowych i innych placówkach naukowych pewnej liczby oficerów specjalizujących się w badaniach teorii sztuki wojennej w czasie

---

3/ Problem ten szczególnie ostro występuje w ćwiczeniach z wojskami, ponieważ "...przeprowadzenie ćwiczeń z wojskami wymaga zaangażowania dużej ilości najbardziej przygotowanych oficerów do kierowania ćwiczeniami i realizacji celów szkolenio-

cd. odnośnika na str.86

ćwiczeń. Chodzi przede wszystkim o wytypowanie oficerów o odpowiednich predyspozycjach do pracy naukowej, a następnie o utworzenie z nich względnie ustabilizowanych zespołów badawczych. Doświadczenia zdobyte przez zespół (grupę) na kolejnych ćwiczeniach w znacznym stopniu przyczynią się do wzbogacenia wiedzy poszczególnych oficerów i ich sprawności działania.

Innym środkiem podniesienia poziomu badań może być włączanie do zespołów (grup) badawczych organizowanych przez poszczególne sztaby oficerów akademii wojskowych, wyższych szkół oficerskich, instytutów naukowych itp. Wówczas wyniki badań i ich opracowanie byłyby niewątpliwie bardziej pełne.

Podstawowym warunkiem pomyślnego przeprowadzenia badań teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń jest staranne przygotowanie zespołów (grup) badawczych do wykonania powierzonych im zadań. Kolejność i sposób przygotowania zespołów (grup) badawczych do pracy zależą od wielu czynników m.in., takich jak: ogólna koncepcja przygotowania osób funkcyjnych do ćwiczeń, posiadane doświadczenie w prowadzeniu badań, ilość czasu przeznaczonego na przygotowanie zespołu (grupy) do badań w konkretnym ćwiczeniu, zakres prowadzonych badań itp.

Kolejność i sposób przygotowania zespołów (grup) badawczych mogą być następujące:

- zapoznanie się z planem badań i założeniami badawczymi oraz z planem przeprowadzenia ćwiczenia (celami szkoleniowymi, zamiarem stron, zarysem dynamiki walki itp.);

- studiowanie: teorii problemu przygotowanej w formie zwięzłej notatki specjalnie na ćwiczenie, literatury przedmiotu; doświadczeń z przeprowadzonych ćwiczeń, doświadczeń historycznych, w tym z lokalnych konfliktów zbrojnych ostatniego okresu oraz studiowania terenu;

---

cd. odnośnika ze str. 85
wych, a więc do wykonywania zasadniczych czynności wynikających z ich funkcji na zajmowanym stanowisku służbowym. Uszczupla to znacznie możliwości tworzenia należytego aparatu badawczego. W sytuacji, gdy te same osoby organizują i prowadzą ćwiczenia, a niekiedy i same ćwiczą, z konieczności do zespołów (grup) badawczych trafiają ludzie do badań nie przygotowani pod względem metodycznym, a często zbyt wąsko przygotowani pod względem teoretycznym".

- studiowanie metodyki prowadzenia badań teorii wojskowej w czasie ćwiczeń;

- przygotowanie technicznych środków i dokumentów pomocniczych wykorzystywanych podczas badań.

Zespół (grupa) badawczy powinien również zapoznać się z planem badań na odprawie instruktażowej prowadzonej przez kierownika zespołu (grupy) na 1-2 miesiące przed terminem ćwiczenia. Należy wówczas dokładnie omówić plan badań, sposób przygotowania się zespołu (grupy) do pracy, a także wyjaśnić różne sprawy organizacyjne. Należy też ustalić terminy zasadniczych przedsięwzięć związanych z przygotowaniem zespołu (grupy) do pracy i przeprowadzeniem badań. Każdy członek zespołu (grupy) powinien być zapoznany z tematem ćwiczenia, celami, problemami i założeniami badawczymi, metodami badawczymi, jakie będą stosowane w ćwiczeniu oraz z materiałowo-technicznym zabezpieczeniem badań. Powinien ponadto poznać innych członków zespołu (grupy), wiedzieć, jakie problemy będą oni badali.

Członkowie zespołu (grupy) badawczego muszą dokładnie poznać zarówno część opisową, jak i graficzną planu przeprowadzenia ćwiczenia. Podczas studiowania części opisowej szczególną uwagę należy zwracać na: cele szkoleniowe; rodzaj i czas przeprowadzenia ćwiczenia; skład wojsk; rozmach i etapy ćwiczenia; organizację podgrywki, łączności i dowodzenia. W ćwiczeniach dwustronnych dotyczy to, oczywiście, obydwu stron. Część graficzna umożliwia przede wszystkim poznanie: zamiaru operacyjno-taktycznego (taktycznego) stron, położenia wyjściowego, zadań bojowych wojsk i zarysu dynamiki walki. Jest to niezbędne do zrozumienia istoty ćwiczenia i dalszego przygotowania się zespołu do badań. Niekiedy celowo niektóre fragmenty ćwiczenia "przetestować" metodą symulacji komputerowej.

Bardzo ważne jest zapoznanie się z planowanym działaniem wojsk realnie biorących udział w ćwiczeniu. W ćwiczeniach z wojskami ich planowanemu działaniu należy poświęcić szczególnie dużo uwagi. W żadnym razie nie można stracić z pola widzenia ważnych pod względem badawczym fragmentów rzeczywistych działań

wojsk, może to bowiem spowodować niezrealizowanie celów badań. Dlatego też studiując plan przeprowadzenia ćwiczenia należy analizować poszczególne sytuacje przez pryzmat zadań badawczych i dokładnie uwzględniać warunki oraz orientacyjny czas ich rozegrania. Jest to niezbędne do właściwego zorganizowania pracy zespołów (grup) badawczych podczas prowadzenia badań.

Jest, rzecz jasna, najlepiej, gdy plan przeprowadzenia ćwiczenia zawczasu uwzględnia konkretne potrzeby badań. W ćwiczeniach doświadczalnych, szczególnie z wojskami, powinno to być regułą, zwłaszcza, że w tym wypadku bardzo często niektóre fragmenty ćwiczenia trzeba opracować i przewidzieć do przećwiczenia w kilku wariantach. Opracowanie i przygotowanie zawczasu różnych wariantów działania wojsk - wykorzystując szeroko symulację komputerową - usprawnia przebieg badań i podnosi ich efekty. Warianty te powinny być opracowane na mapach lub szkicach (schematach) z odpowiednią legendą, a każdy z wariantów wnikliwie przestudiowany przez członków zespołu (grup) badawczego.

Studiowanie literatury przedmiotu i przeprowadzenie dyskusji seminaryjnej można zaliczyć do podstawowych etapów przygotowania zespołów (grup) badawczych. Bez przestudiowania niezbędnych materiałów teoretycznych i odpowiedniej ich weryfikacji w toku dyskusji niemożliwe są efektywne badania w toku ćwiczeń oraz dokonywania uogólnień dostarczających właściwych wniosków, wzbogacających lub stanowiących wiarygodną podstawę dalszego doskonalenia teorii sztuki wojennej w naszym polskim systemie obronnym.

Wszechstronne studiowanie literatury ściśle odpowiadającej przedmiotowi badań powinno umożliwić: głębokie zrozumienie genezy, stanu obecnego i tendencji rozwojowych badanego zjawiska, określenie wpływu środków walki własnych i przeciwnika oraz innych czynników na ten rozwój, a także ustalenie właściwego sposobu podejścia do badanych problemów.

Zagadnienia sztuki operacyjnej i taktyki oraz metodyki prowadzenia badań powinny być studiowane przez wszystkich członków zespołu, natomiast specjalistyczne - przede wszystkim przez oficerów badających bezpośrednio dany problem.

Wyodrębnione miejsce wśród literatury przedmiotu zajmują doświadczenia z ćwiczeń oraz doświadczenia z drugiej wojny światowej i wojen lokalnych ostatniego okresu. Przy studiowaniu materiałów z uprzednio przeprowadzonych ćwiczeń trzeba przede wszystkim określić, w jakim stopniu dane ćwiczenie odzwierciedlało taktyczno-operacyjne zasady i założenia współczesnej walki, bitwy lub operacji. Należy uwzględniać doświadczenia uzyskane nie w czasie jednego, lecz kilku ćwiczeń. Im większa liczba ćwiczeń zostanie przeanalizowana, tym mniejsze jest prawdopodobieństwo wyciągnięcia niewłaściwych wniosków. Porównywanie doświadczeń z kilku ćwiczeń sprzyja znacznie wszechstronniejszemu i obiektywnemu spojrzeniu na problem, ułatwia także metodyczne podejście do jego rozwiązania.

Studiując materiały z ćwiczeń w żadnym razie nie można tendencyjnie dobierać różnych danych do jakiegoś panującego (modnego) poglądu na problem. Trzeba przejawić uczciwość naukową i śmiałość , a jeśli dane z ćwiczeń przekonywająco świadczą o niesłuszności poglądów panujących, to nie należy sugerować się nimi. Jest oczywiste, że studiować trzeba zarówno doświadczenia pozytywne, jak i negatywne, uwzględniając przy tym dokładnie warunki, w jakich te doświadczenia uzyskano.

Studiowanie doświadczeń historycznych minionych wojen rozszerza horyzonty myślowe, rozwija wyobraźnię operacyjno-taktyczną oraz przyczynia się do poznania trwałych uwarunkowań i prawidłowości występujących na polu walki. Wiele przykładów historycznych można wykorzystać dla udokumentowania różnych tez i twierdzeń wysuwanych przez zespoły (grupy) badawcze. Dlatego doświadczenia historyczne mają duże wartości poznawcze i użytkowe. Należy stale pamiętać, że ogólne zasady sztuki operacyjnej i taktyki stosowane w minionych wojnach nadal zachowują swoją wartość, zmienia się tylko ich konkretny wyraz pod wpływem nowych uwarunkowań współczesnego pola walki.

Bardzo cenne są doświadczenia z wojen i konfliktów lokalnych prowadzonych po drugiej wojnie światowej, oczywiście jeśli bada się je krytycznie i wnikliwie uwzględniając ich swoisty charak-

ter oraz szczególne właściwości polityczne, militarne i fizyczno-geograficzne itp.

Studiowanie doświadczeń drugiej wojny światowej i wojen lokalnych[4/] wymaga od zespołów (grup) badawczych posługiwania się metodą analogii i porównawczą, umiejętności dostrzegania w przeszłości symptomów współczesności i eliminowania tego, co się już przeżyło, ujawniania ciągłości rozwojowych zjawisk mimo dużej zmienności środków i warunków walki. Historia powinna dopomóc w zrozumieniu teraźniejszości i prognozowaniu przyszłości. Doświadczenia historyczne trzeba badać konkretnie, tzn. w takich warunkach, w jakich je uzyskano, jednakże oceniać ich przydatność przez pryzmat współczesności. Wymaga to trzeźwego krytycyzmu, selekcji faktów i zjawisk, odpowiedniej ich interpretacji oraz bardzo wyważonego wykorzystania wniosków w praktyce.

Właściwości geograficzno-topograficzne obszaru działań są, jak wiadomo, jednym z zasadniczych czynników determinujących działania wojenne. Wpływ terenu na przebieg i wyniki badań powinien być ściśle w nich uwzględniony. Stąd też zespoły (grupy) badawcze przygotowując się do pracy powinny gruntownie przestudiować właściwości terenu w pasie ćwiczących wojsk i sąsiadów.

Sprawność metodyczna członków zespołu (grup) badawczego polega na umiejętności dobierania właściwych metod badawczych i posługiwania się nimi w celu zebrania obiektywnych wartościowych faktów badanej rzeczywistości. Bez głębokiej znajomości metod badawczych niemożliwe jest rozwiązywanie problemów badawczych. Członkowie zespołów (grup) badawczych muszą posługiwać się metodami empirycznymi (głównie obserwacja, eksperyment i towarzyszący im pomiar, a także np. ankietowanie, wywiad itp.) oraz metodami operacji myślowych (analiza, synteza, indukcja, dedukcja, abstrahowanie, analogia, porównanie, uogólnienie itp.).

Metodyka badań nastręcza najwięcej trudności zespołom (grupom) badawczym. Składa się na to wiele przyczyn, a w tym odczu-

---

4/ Tu także można i należy wykorzystywać symulację komputerową (w C.I. AON programy są opracowane i z dużym powodzeniem są one wykorzystywane).

walny niedostatek opracowań z zakresu metodologii i metodyki wojskowych badań naukowych oraz brak doświadczenia w prowadzeniu badań. Stąd też zespół (grupa) badawczy przygotowujący się do pracy powinien szczególną uwagę zwrócić na studiowanie zagadnień metodycznych, a przede wszystkim na zapoznanie się z:

- metodami badań, które będą zastosowane w konkretnym ćwiczeniu;
- zasadami i metodami opracowywania wyników badań;
- organizacją pracy zespołów (grup) badawczych podczas badań.

Problemy merytoryczne, które będą przedmiotem badań powinny być treścią wykładów, seminariów, konwersatoriów a nawet zajęć grupowych z wykorzystaniem symulacji komputerowej.

Właściwe przygotowanie pracy zespołu (grupy) badawczego pod względem merytorycznym i metodycznym znacznie ułatwia jego pracę i eliminuje wiele prawd już opracowanych.

Należy też zaznaczyć, że tok przygotowania zespołu (grup) badawczego do pracy na ćwiczeniach może ulec istotnej modyfikacji, jeżeli zespół będzie się składał z doświadczonych pod względem naukowym oficerów, dobrze znających przewidziane do badania problemy, a zwłaszcza jeżeli oficerowie ci będą brali aktywny udział w organizacji badań i pracach badawczych w czasie przygotowania ćwiczenia.

4. PROWADZENIE BADAŃ W CZASIE ĆWICZEŃ ORAZ PRACA ZESPOŁÓW (GRUP) BADAWCZYCH

Badanie problemów operacyjno-taktycznych podczas przygotowania ćwiczenia powinno się rozpoczynać już od momentu przystąpienia do jego opracowania i obejmować:

- sprecyzowanie problemów badawczych (jeżeli nie uczyniono tego wcześniej);
- opracowanie założeń badawczych oraz teorii badanego problemu (problemów) w świetle aktualnego stanu wiedzy i panujących poglądów;

- uczestniczenie w opracowaniu dokumentów ćwiczenia lub krytyczną analizę już sporządzonej dokumentacji szkoleniowej i opracowanie uzupełniających ją dokumentów badawczych ćwiczenia[5/], tj. w istocie dostosowanie treści ćwiczenia do celów i potrzeb badawczych;

- uściślenie zadań i sposobów badawczych odpowiednio do właściwości terenowych obszaru ćwiczenia.

Prace powyższe mogą wykonać najlepiej oficerowie bardzo dobrze znający problemy przewidziane do badania na ćwiczeniu, tzn. przede wszystkim ci, którzy już przedtem uczestniczyli w ich badaniu. Im też należy głównie powierzać omawiane prace. Spełniona wówczas zostanie jedna z ważnych zasad badawczych - zasada zachowania personalnej ciągłości badań. Jest też ze wszech miar wskazane, aby - właśnie w myśl tej zasady - osoby głęboko znające ustalone problemy badań stanowiły skład zespołu (grupy) badawczego lub chociażby jego trzon oraz aby zespół ten, co najmniej zaś kierownik zespołu i kilka kompetentnych pod względem naukowym osób, zostali powołani jednocześnie z powołaniem zespołu autorskiego ćwiczenia.

W razie, gdy jest to z różnych względów niemożliwe i zespół składał się będzie z osób nie mających bezpośredniego związku z dotychczasowymi badaniami ustalonych problemów, trzeba wtedy koniecznie zapewnić bezpośrednią pomoc organizatorom badań i bezpośrednim ich wykonawcom ze strony specjalistów - pracowników naukowych (przeważnie z wyższych uczelni i innych wojskowych placówek naukowych) w opracowaniu, jako minimum, założeń do badań i teorii problemów przewidzianych do badania oraz konsultację w zakresie pozostałych prac.

Założenia do badań oraz teorię przewidzianych do tych badań problemów w świetle aktualnego stanu wiedzy i panujących pogląd-

---

5/ W ćwiczeniu doświadczalnym będzie to z reguły wiodące uczestnictwo w opracowaniu dokumentów, w ćwiczeniu zaś o przewadze celów szkoleniowych - albo równoległe współuczestnictwo, albo - gdy opracowanie ćwiczenia pod względem szkoleniowym wyprzedziło jego badawcze przygotowania - analiza krytyczna już opracowanej dokumentacji szkoleniowej.

dów należy opracować po sprecyzowaniu celów ćwiczenia i ustaleniu problemów badawczych w danym ćwiczeniu.

Powinna to być zarazem inspiracja do twórczego "wejścia" z poszczególnymi problemami w ćwiczenie.

Syntezę teorii pojedynczego problemu należy przedstawić maksymalnie na 2-5 stronach maszynopisu.

W teoretycznym ujęciu planowanego do badań na ćwiczeniu problemu pożądane jest zawrzeć:

- zwięzłą prezentację teoretycznej wiedzy o nim przed rozpoczęciem ćwiczenia; różne poglądy na dany problem własne i potencjalnego przeciwnika;

- czy i w jakich ćwiczeniach dany problem był badany, stopień i zakres prowadzonych badań i uzyskane wyniki (kto, gdzie i kiedy prowadził badania); jeżeli problem był poddawany symulacji komputerowej, to celowo jest przedstawić jej wyniki;

- czy i w jakim stopniu wyniki badań zostały wdrożone do praktyki działania dowództw, sztabów i wojsk;

- aspekty danego problemu nasuwające najwięcej trudności i wątpliwości (pytania, na które nie można udzielić właściwej odpowiedzi); ewentualnie - główny wysiłek badań.

W notatce zawierającej teorię problemu można czasem sformułować ogólne założenia sytuacji, w których najpełniej wystąpiłyby właściwości (charakterystyczne cechy) badanego problemu. Należy jednak zaznaczyć, że oficerowie - badacze rzadko będą mogli sugerować rozwiązania sytuacyjne, dotyczy to (zwłaszcza decyzji dowódców lub pracy oficerów sztabu). Jest to w pełni możliwe tylko w odniesieniu do ćwiczeń doświadczalnych.

Oficerowie opracowujący teorię problemów powinni omówić ją z zespołem autorskim, a następnie przedstawić kierownictwu ćwiczenia. Referować teorię danego problemu powinien ten oficer, który ją opracowywał lub kierownik zespołu (grupy) badawczego (jeżeli już został powołany).

Szczególnie dokładnie należy zanalizować tło operacyjne (taktyczne) ćwiczenia, ujawniając zakres możliwości prowadzenia badań. Należy uzyskać odpowiedzi na pytania: w jakim stopniu tło

operacyjne (taktyczne) uwzględnia problematykę badawczą i zapewnia realność badań, jaka część tła będzie wykorzystana do badań; jakie warunki pracy (działania) stworzą dla zespołu (grupy, oficerów) badawczego przypuszczalne sytuacje.

Na podstawie analizy tła operacyjnego (taktycznego) ćwiczenia należy ustalić: miejsce i rolę badanego problemu (problemów) w ćwiczeniu; stopień zbieżności celów i zagadnień szkoleniowych ćwiczenia z celami i problemami badawczymi.

Analiza sytuacji wyjściowej i poszczególnych kolejnych sytuacji taktyczno-operacyjnych pozwala ustalić konkretne przejawy w ćwiczeniu badanej problematyki, miejsca i zakres działania, a także szczegółowe metody pracy zespołu (grupy) badawczego. Pozwala również ujawnić słabe strony tych sytuacji z punktu widzenia badań. Wnioski z analizy sytuacji wyjściowej i kolejnych sytuacji powinny umożliwiać skonkretyzowanie planów pracy zespołu (grupy) badawczego i zaproponowanie niezbędnych uzupełnień (zmian) sytuacyjnych.

Wszelkie wnioski i propozycje wynikające zarówno z analizy tła operacyjnego (taktycznego), sytuacji wyjściowej i poszczególnych kolejnych sytuacji przedstawia się do rozpatrzenia i decyzji kierownikowi ćwiczenia. Mogą również wyłonić się problemy badawcze wymagające specjalnego "wyczulenia" na nie ćwiczących zespołów, dowództw (sztabów) lub wojsk. Wówczas może okazać się celowy aktywny udział ćwiczących w badaniach. W tym celu kierownik zespołu badawczego na podstawie analizy dokumentów ćwiczenia przedstawia kierownikowi ćwiczenia propozycje np. odnośnie do przeprowadzenia w czasie ćwiczenia planowej dyskusji (narady) z ćwiczącymi dowództwami i sztabami itp.

Odrębnym zagadnieniem jest analiza planu przeprowadzenia ćwiczenia. W planie tym, jak dotąd, uwzględnia się tylko czynności kierownictwa ćwiczenia, rozjemców, grup podgrywających, ćwiczących oraz działania wojsk własnych i nieprzyjaciela. Pomija się natomiast czynności i działania zespołu (grup) badawczego. Uzupełnienie planu pod tym względem umożliwiłoby lepszą koordynację wysiłku badawczego ze szkoleniowym. Jeżeli - co bywa najczęś-

ciej - w planie nie uwzględniono działania zespołów (grup) badawczych, to na podstawie analizy planu przeprowadzenia ćwiczenia opracowuje się lub uaktualnia plan przeprowadzenia badań.

Z analizy planu przeprowadzenia ćwiczenia wynikają konkretne wnioski co do urealnienia i sprzężenia pracy zespołu (grupy) lub poszczególnych oficerów aparatu badawczego z działalnością kierownictwa ćwiczenia i ćwiczących.

Na podstawie wszechstronnej analizy dokumentów ćwiczenia może być ściśle określoną praca zespołu (grupy) badawczego, a także konkretne zmiany (korekty) jakie należy do niej wprowadzić. Można również opracować lub uzupełnić badawcze dokumenty robocze.

Praca zespołu (grupy) badawczego podczas prowadzenia ćwiczeń koronuje cały poprzedzający ją wysiłek organizacyjny i badawczy zarówno członków zespołu, jak i pracowników naukowych (oficerów sztabu) nie wchodzących w jego skład uczestniczących jednak w przygotowaniu badań. Ma ona na celu zebranie faktycznego materiału, umożliwiającego sprawdzenie w praktyce założeń badanej teorii lub niezbędnego do rozwiązania jej problemów.

Metody pracy zespołu (grupy) badawczego w toku ćwiczeń muszą być dostosowane do konkretnego ćwiczenia, celów i zadań badawczych. Ogólnie można w nich wyróżnić metody organizacyjne i metody badawcze. Te pierwsze dotyczą osobnego toku pracy zespołu, jego związków z kierownictwem ćwiczenia, rozjemcami i ćwiczącymi. Powinny one zapewnić wytworzenie takiego ładu organizacyjnego, który najlepiej sprzyjałby zastosowaniu metod badawczych i uzyskaniu dobrych efektów badań.

Metody organizacyjne obejmują m.in.: sposób kierowania zespołem przez jego kierownika, sposoby współdziałania z kierownictwem ćwiczenia, rozjemcami itp., w tym zbierania materiałów badawczych od nich, sposoby sukcesywnego uogólniania wyników badań w toku trwania ćwiczenia i ich podsumowania bezpośrednio po jego zakończeniu.

Praktyka dowodzi, że kierownik ćwiczenia powinien bezpośrednio uczestniczyć w badaniach najważniejszych problemów, a także

sprawować stały nadzór nad przebiegiem badań (nad pracą poszczególnych grup badawczych lub oficerów).

Dla sprawnego kierowania zespołem, oprócz bieżących kontaktów osobistych kierownika zespołu z poszczególnymi członkami zespołu w toku prowadzenia przez nich badań, niezbędne są odprawy całego zespołu pod koniec każdego dnia i etapu ćwiczenia. Na odprawach tych należy krótko omówić i ocenić już przeprowadzone badania oraz sprecyzować zadania badawcze na następny dzień (etap).

Oficerowie bezpośrednio prowadzący badania powinni wstępnie uogólniać ich wyniki natychmiast po zakończeniu badania ustalonego działania (fragmentu działania) ćwiczących oraz dokonywać szerszych uogólnień po każdym dniu pracy przed odprawą kierownika zespołu. Ułatwi to później dokonanie ogólnego podsumowania badań i opracowania sprawozdania z nich.

Zbieranie materiałów od rozjemców, grup podgrywających itp. najlepiej jest organizować w uzgodnieniu i łącznie z dostarczaniem przez nich sprawozdań kierownictwu ćwiczenia. Można albo w ogólnym sprawozdaniu zawrzeć punkt dotyczący badań, albo też opracować i dostarczyć zawczasu rozjemcom (kierownikom podgrywki) formularz (wzór) odrębnych sprawozdań ujmujących sprawy badawcze.

Wybór odpowiednich metod badań zależy od istoty, treści i charakteru badanego problemu oraz od sytuacji taktyczno-operacyjnej, rodzaju ćwiczenia i sposobu jego prowadzenia. Duże znaczenie, o czym już wspomniano, mają kwalifikacje fachowe i naukowe badaczy oraz przewidywania co do wyników badań, jakie można uzyskać przy zastosowaniu określonej metody.

Najbardziej przydatnymi metodami badań w czasie ćwiczeń są: obserwacja, eksperyment i związany z nimi pomiar, a także analiza krytyczna wytworzonych dokumentów, ankietowanie i wywiad.

Obserwacja jest najbardziej podstawową i powszechną metodą, stosowaną bądź to samodzielnie, bądź też w ramach eksperymentu.

Eksperyment zapewnia większe możliwości badawcze, pozwala na uzyskanie bardziej wartościowych faktów. Jednakże wymaga spełnienia określonych warunków niemożliwych do uwzględnienia w

przeciętnych ćwiczeniach. Dlatego też jego zastosowanie jest ograniczone. Czasem stosuje się do tego tylko w wybranych fragmentach ćwiczenia najczęściej zaś - w ćwiczeniach doświadczalnych.

Analiza krytyczna wytworzonych dokumentów jest jedyną metodą oceny ich treści i formy. Ze względu na to, że na ćwiczeniu czas jest z reguły ograniczony może być zastosowana tylko wstępnie, dla ogólnego rozeznania i powinna być kontynuowana po ćwiczeniach.

Ankietowanie i wywiad stosuje się bezpośrednio na ćwiczeniach jako metdy uzupełniające. Przeprowadzone w odpowiednim momencie, zakresie i poprawnie metodycznie mogą znacznie wzbogacić informacje uzyskane innymi metodami. Trzeba jednak zapewnić taką ich organizację, aby nie zakłócać normalnego toku ćwiczenia.

Prowadzenie obserwacji i eksperymentu wiąże się ściśle ze znajomością metod pomiaru oraz opisu, selekcji i wstępnej klasyfikacji ustalonych faktów naukowych. W badaniach teorii wojskowej w toku ćwiczeń mogą znaleźć pełne zastosowanie po pewnych modyfikacjach metody pomiaru efektywności przedsięwzięć szkoleniowych szczebla taktycznego i operacyjnego. Przy opisie, selekcji i klasyfikacji faktów naukowych należy się kierować ogólnymi ustaleniami metodycznymi obowiązującymi w tym zakresie.

Trzeba też zaznaczyć, że niezależnie, od zastosowanych metod uzyskane wyniki badań zawsze będą zawierały w sobie element subiektywny, będą tylko w jakimś stopniu prawdziwe. Należy więc dążyć wszędzie, gdzie to możliwe, do określenia stopnia wiarygodności wyników. Do ustalenia ich wartości naukowej. Należy przy tym pamiętać, że fakty, zdarzenia i sytuacje należy opisywać nie w sposób wyizolowany, lecz uwzględniając całość warunków, w jakich się one przejawiły.

Najszersze możliwości stosowania różnych metod badania teorii sztuki wojennej stwarzają ćwiczenia doświadczalne z wojskami. Są to ćwiczenia najbardziej dostosowane do potrzeb badawczych i w dużym zakresie urealniające warunki pola walki. Stwarzają one

przede wszystkim możliwość eksperymentowania. Eksperymentując można w sposób kontrolowany zmieniać albo parametry, cechy, właściwości badanego obiektu, albo warunki jego działania. W jednym i w drugim przypadku należy dokładnie ustalić, co i w jakim zakresie ma być zmierzone. Powtarzanie podczas eksperymentu tych samych czynności bez celowej i kontrolowanej zmiany pewnych czynników nie może przynieść dobrych wyników.

W ćwiczeniu doświadczalnym zespół (grupa) badawczy może występować jednocześnie jako kierownictwo ćwiczenia. Można też włączać do badań dowództwa i sztaby, które organizowały dane ćwiczenie i uczestniczą w kierowaniu nim. Można im powierzać między innymi: notowanie przedsięwzięć realizowanych przez dowódców, sztaby i wojska; określanie czasu rozpoczęcia i zakończenia tych przedsięwzięć, przeciętnej prędkości ruchu (tempa) wojsk; ocenę: wykorzystania dróg marszu, rejonów odpoczynków, odcinków przełamania obrony, forsowania przeszkód wodnych, rubieży rozwinięcia, rozliczenia doby bojowej i wiele innych zadań, które stanowić mogą podstawę do analizy badawczej.

Ćwiczenia z wojskami pod względem przydatności badawczej różnią się od ćwiczeń doświadczalnych z wojskami, głównie znacznie bardziej ograniczonymi możliwościami przeprowadzenia eksperymentów. Ich zaletą jest natomiast to, że czasem swoim rozmachem i skalą znacznie przewyższają ćwiczenia doświadczalne.

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe (gry wojenne, "gry komputerowe") na mapach stwarzają duże możliwości prowadzenia badań pracy dowództw i sztabów stosunkowo prostymi metodami badawczymi. W ćwiczeniach na mapach można przede wszystkim badać proces wypracowania decyzji i niektóre techniki pracy sztabowej. Na tych ćwiczeniach celowo jest prowadzić dyskusję z ćwiczącymi nad badanymi problemami.

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe w terenie pozwalają - dzięki wykorzystaniu środków łączności i działaniu ćwiczących w warunkach polowych z odpowiednim wyposażeniem bardziej realnie i wszechstronniej zbadać określone problemy dowodzenia i pracy sztabów.

Na ćwiczeniach dowódczo-sztabowych z ograniczonym udziałem wojsk istnieje ponadto możliwość sprawdzenia założeń teoretycznych w praktycznym, najczęściej epizodycznym, działaniu pododdziałów lub związków taktycznych.

Szersze możliwości badawcze stwarzają ćwiczenia dwustronne i kilkuszczeblowe (w tym również "gry komputerowe"), wzrasta bowiem stopień realizmu pola walki. Dzięki temu można lepiej ujawnić związki przyczynowo-skutkowe występujące w badanych zjawiskach oraz wyraźniej dostrzec błędy popełniane przez przeciwstawne strony lub poszczególne ćwiczące szczeble. Ostrzej rysują się problemy badawcze, co sprzyja ich badaniom i wyciąganiu trafnych wniosków. Zespoły (grupy) badawcze mają większe możliwości oceny pomysłowości i inicjatywy dowódców i oficerów sztabu, zastosowania przez nich nowych, nie przewidzianych wcześniej rozwiązań taktyczno-operacyjnych; uwzględnienia dodatkowych aspektów w badaniu ustalonych problemów.

Do rozegrania pewnych epizodów do ćwiczeń dwustronnych mogą być powoływane określone jednostki wojskowe (oddziały, a nawet związki taktyczne). Ich ćwiczebne działania bojowe umożliwiają sprawdzenie realności podjętych przez ćwiczących decyzji. W ćwiczeniach tych szeroko można uwzględniać odpowiednie zjawiska meteorologiczne (roztopy, mrozy, deszcze, mgły itp.), sprawdzić użycie uzbrojenia i bojowego sprzętu w tych warunkach w konkretnym terenie i przy odpowiednim przeciwdziałaniu strony przeciwnej.

W ćwiczeniach dwustronnych sytuacja rozgrywa się najczęściej w czasie rzeczywistym i na podstawie decyzji stron. Umożliwia to uzyskanie większego realizmu w działaniach dowództw i wojsk, zespołom (grupom) badawczym zaś pozwala badać te działania w nieprzerwanym ciągu ich rozwoju. W razie gdy w ćwiczeniach czas operacyjny jest zbieżny z czasem astronomicznym tylko podczas rozgrywania określonej sytuacji taktyczno-operacyjnej, potem zaś następuje przerwa (wykorzystywana zwykle przez kierownictwo dla szczegółowej oceny kolejnych decyzji stron i ustalenia dalszej rozgrywki), to można ją spożytkować do bardziej wszechstronnego

przedyskutowania badanych problemów z uwzględnieniem realności rozwiązań w warunkach konkretnego działania strony przeciwnej.

Niekiedy może okazać się celowe do takiej dyskusji włączać ćwiczących dowódców lub oficerów sztabu. W ćwiczeniach dwustronnych pouczającym epizodem ćwiczenia będzie konfrontacja decyzji i jej motywacja przez obie "walczące" ze sobą strony.

Podczas prowadzenia ćwiczeń dwustronnych i wieloszczeblowych możliwe jest rozgrywanie sytuacji uzupełniających wynikających ze szczegółowego zanalizowania w czasie przerwy operacyjnej sytuacji głównych. Sytuacje dodatkowe powinny być wykorzystywane do uzupełnienia (uszczegółowienia) materiału badawczego oraz do ponownego zbadania niektórych problemów.

Ćwiczenia epizodyczne umożliwiają uzyskanie wartościowego materiału porównawczego w zakresie rozwiązywania ważnych, wybranych problemów pewnych fragmentów organizacji i prowadzenia działań walki lub operacji.

Uzyskany w ćwiczeniach epizodycznych materiał powinien być dokładnie przestudiowany i zazwyczaj przedyskutowany z ćwiczącymi. Następnie uzyskane informacje i wnioski należy uogólnić teoretycznie w celu wykorzystania do dalszych badań podczas kolejnych ćwiczeń.

Taktyczno-operacyjne zadania epizodyczne mogą być również rozwiązywane z udziałem wojsk, których działanie wynikające z danego epizodu służy do sprawdzenia racjonalności przyjętych rozwiązań, określenia optymalnych wariantów działania oraz opracowania na tej podstawie bardziej realnych założeń teoretycznych.

Podróże studyjne i polowo-historyczne rzadko wykorzystuje się do badania teorii sztuki wojennej. Mogą one jednak stanowić bogate źródło inspiracji twórczych. Podczas podróży studyjnych można bezpośrednio w terenie i w konkretnych warunkach klimatycznych studiować przebieg walk i bitew, które miały miejsce w przeszłości oraz rozmieszczenie i działania wojsk w warunkach współczesnych.

Najczęściej pracę badawczą podczas podróży studyjnych organizuje się w grupach specjalistycznych (np. wojska pancerne, artyleria, wojska obrony przeciwlotniczej,wojska inżynieryjne itp.), studiując w szczegółach fragmenty walki, bitwy lub operacji. Następnie, w określonym czasie zbiera się wszystkie grupy, dokonuje syntetycznej wymiany uzyskanych informacji i omawia problemy (głównie w aspekcie historycznym, lecz z konkretnymi wnioskami dla współczesnych działań). Warunki współczesne mogą być rozpatrywane na tle sytuacji historycznych i motywowane doświadczeniami historycznymi. Podróże studyjne mogą stanowić wstępny etap do przeprowadzenia na obszarze objętym podróżą ćwiczeń, od najprostszych do najbardziej złożonych.

Akademia Obrony Narodowej uzyskała cenne doświadczenia w organizowaniu i prowadzeniu podróży studyjnych i polowo-historycznych. Oficerowie rozpoczynają drugi rok studiów od podróży studyjnej i polowo-historycznej. W czasie ich trwania nie tylko konfrontują założenia strategiczne i operacyjno-taktyczne z obszarem konkretnego okręgu wojskowego, lecz także zbierają materiał do prac dyplomowych, zapoznają się z całokształtem życia politycznego i społecznego, zwiedzają uczelnie wojskowe, obiekty przemysłowe i zabytki kulturalne, uczestniczą w różnych ćwiczeniach jeżeli w tym czasie na danym terenie są prowadzone. To wyjątkowo pouczająca lekcja wiedzy o systemie obronnym RP, o koncepcjach strategicznych i operacyjno-taktycznych w aspekcie historycznym i współczesnym.

Szczególny charakter mają badania w warunkach poligonowych. **Badania poligonowe** stosuje się zwykle dla praktycznego sprawdzenia nowych i istniejących wzorów uzbrojenia, bojowego sprzętu technicznego i wyposażenia oraz określenia sposobów ich doskonalenia, a także dla weryfikacji wybranych problemów taktyczno-operacyjnych.

Podczas badań poligonowych można zapewnić odpowiednie warunki do obiektywnej oceny możliwości bojowych w zakresie niszczenia (rażenia) różnych obiektów nieprzyjaciela, można również ustalić

racjonalne normy taktyczno-operacyjne dotyczące działań bojowych, ich bojowego i logistycznego wsparcia.

Celem badań poligonowych może być także zweryfikowanie wniosków i doświadczeń uzyskanych w badaniach prowadzonych na różnych ćwiczeniach dowódczo-sztabowych. Metodą badań poligonowych zwykle określa się potrzeby w zakresie sił i środków do obezwładnienia przeciwnika, przełamania jego obrony, zwalczania obrony przeciwpancernej, organizowania i wykorzystania systemu ognia, działania desantów, śmigłowców wsparcia ogniowego i wiele innych zadań. Poligony są najlepszym warsztatem badawczym już skonkretyzowanych problemów taktyczno-operacyjnych. Zaletą badań poligonowych jest to, że w zależności od potrzeb, można używać ostrą amunicję i konkretnie określać jej skutki oraz odpowiednio modelować kształt i zakres prowadzonych badań.

Podczas weryfikowania materiału badawczego z doświadczeń poligonowych należy brać pod uwagę jednostronność działania (brak przeciwnika).

Główną sprawą w pracy badawczej we wszystkich przypadkach jest wszechstronna analiza uzyskanych wyników, ich obiektywna ocena, wyciąganie właściwych wniosków dla praktyki działania dowództw, sztabów i wojsk. Dlatego też w ćwiczeniach, oprócz zespołów (grup) badawczych w zbieraniu i weryfikowaniu materiałów badawczych uczestniczą: kierownictwo ćwiczenia, rozjemcy, specjalnie powoływane zespoły badawcze i grupa omówienia.

Kierownictwo ćwiczenia nie tylko zapewnia właściwe warunki do badań, lecz także inspiruje podejmowanie nowych problemów i ukierunkowuje działania ćwiczących i zespołów (grup) badawczych. Stawia również nowe zadania oraz podsumowuje wynik pewnych fragmentów ćwiczenia, a następnie jego całość.

Cennym materiałem do badań są relacje i sprawozdania rozjemców. Opracowywane przez nich materiały, aby spełniały zadania, powinny uwzględniać potrzeby badawcze. W tym celu - określając ogólne zadania rozjemców należy również sprecyzować ich zadania w aspekcie prowadzonych badań. W sprawozdaniach mniej powinno być opisów rozgrywanych sytuacji, więcej zaś głębszych analiz i

syntez faktów i zjawisk, które wystąpiły w ćwiczeniu. Dużą wartość poznawczą mają takie dane, jak: czas otrzymania zadania i doprowadzenie jego do wykonawców i obieg informacji; normy taktyczno-operacyjne; charakterystyka i przydatność dokumentów opracowywanych w sztabach w różnych okresach i etapach; treść zadań taktyczno-operacyjnych; nowe rozwiązania; inicjatywa; ryzyko; przewidywania itp.

Szczególnie bliska współpraca i twórcze współdziałanie powinno występować między zespołem (grupą) badawczym i grupą omówienia ćwiczenia. Ciągła wymiana informacji, wspólne przedyskutowanie problemów stanowiących przedmiot badań w ćwiczeniu, dokonywanie uogólnień teoretycznych, wyodrębnienie tych problemów, które nie zostały rozwiązane i wymagają dalszych badań - są istotą tej współpracy.

Przedstawione zasady wprowadzenia badań w czasie ćwiczeń wojsk operacyjnych są przydatne również w systemie terytorialnym. Problematyka obrony terytorialnej nie wymaga wyraźnie odmiennych zasad ustalania problemów (zagadnień) badawczych i opracowywania programów (zadań) badania ich w czasie ćwiczeń. Również obrona cywilna powinna być przedmiotem badań. Obronie tej - oprócz ćwiczeń organizowanych i prowadzonych planowo na zasadach podobnych, jak w wojskach operacyjnych, poświęca się także ćwiczenia obejmujące likwidację skutków klęsk żywiołowych, wielkich awarii przemysłowych, katastrof itp.

W metodach badań oraz w problemach i zagadnieniach badawczych wystąpią pewne różnice, wynikające z istoty obrony cywilnej i charakteru ćwiczeń (np. dotyczących likwidacji klęsk żywiołowych). Prowadzone w nich badania charakteryzować będzie możliwość uzyskiwania realnych rezultatów. Ustalenie problemów badawczych, założeń i planowanie w tych ćwiczeniach będzie trudniejsze, często związane z improwizacją organizacyjną. Stąd też występuje konieczność już wcześniejszego przygotowania specjalnych zespołów (ludzi), którzy zajmą się przede wszystkim badaniami.

W naszych warunkach niemal wszystkie ćwiczenia wojsk operacyjnych powinny być powiązane z ćwiczeniami lub działaniem w

systemie układu terytorialnego. Wobec tego styczność problematyki badawczej wojsk operacyjnych z problematyką wojsk terytorialnych jest znaczna. Ta ostatnia powinna być szeroko uwzględniana w ćwiczeniach wojsk operacyjnych, podobnie jak problematyka wojsk operacyjnych w ćwiczeniach układu terytorialnego.

5. ZASADY OPRACOWYWANIA WYNIKÓW BADAŃ

Opracowanie wyników badań uzyskanych podczas ćwiczeń jest końcowym etapem pracy zespołów (grup) badawczych. Rozpoczyna się ono jeszcze na ćwiczeniu i trwa po jego zakończeniu, niekiedy nawet dość długi czas.

Opracowanie wyników badań polega na wnikliwej ich analizie, następnie zaś - uogólnieniu w formie twierdzeń, hipotez, wniosków, postulatów i propozycji. Dotyczą one nowej uzyskanej wiedzy, dalszych badań oraz wdrożenia wyników badań do praktyki.

W tym celu trzeba najpierw materiał uzyskany zarówno bezpośrednio przez zespół badawczy, jak i z wszelkiego rodzaju innych źródeł (kierownictwo ćwiczenia, rozjemcy, ćwiczących itp.) odpowiednio **uporządkować formalnie i merytorycznie**, tzn. zewidencjonować, opisać, wyselekcjonować, sklasyfikować i usystematyzować z różnego punktu widzenia: rodzaju badanych problemów, uzyskanych wyników, ich badania, potrzeby dalszych badań i pozyskania dodatkowego materiału itp.

Materiały z badań w czasie ćwiczeń z punktu widzenia naukowo-badawczego celowo jest dzielić na:

a) materiały dotyczące problemów pomyślnie rozwiązanych na ćwiczeniu lub problemów, których proponowane przed ćwiczeniem rozwiązanie zostało sprawdzone z dobrym skutkiem;

b) materiały do problemów nadal nie rozwiązanych (częściowo rozwiązanych), które będą wymagały dalszych badań (teoretycznych na ćwiczeniach, rozpatrzenia na sympozjach, konferencjach naukowych itp.);

c) materiały do porównań z innymi posiadanymi materiałami na ten sam lub podobny problem badawczy;

d) nowe problemy, które powinny stanowić przedmiot badań teoretycznych, jak i praktycznych na kolejnych ćwiczeniach.

Można oczywiście stosować inne zasady podziału (klasyfikacji) uzyskanych materiałów badawczych, np. dosyć przejrzystą zasadę podziału według problemów, które były przedmiotem badań (z odpowiednim wewnętrznym uszeregowaniem materiałów na potwierdzające wstępne założenia, materiały wskazujące na potrzebę dalszych badań itp.). Trzeba jednak zawsze dążyć do tego, aby zasada podziału materiałów badawczych sprzyjała ich dobremu opracowaniu i wykorzystaniu.

Wstępne uporządkowanie i zanalizowanie materiałów przeprowadzają, na podstawie wytycznych i pod kierownictwem kierownika zespołu badawczego, członkowie zespołu jeszcze na ćwiczeniach i zaraz po ich zakończeniu. Pogłębiona praca nad porządkowaniem i analizą materiałów badawczych powinna być kontynuowana po ćwiczeniach. Jest wskazane, aby zasada porządkowania materiałów badawczych została określona przez kierownika zespołu badawczego jeszcze przed ćwiczeniem lub najpóźniej w początkowej jego fazie. Pozwoli to na sukcesywne porządkowanie materiałów w miarę ich gromadzenia.

Wstępne uporządkowanie, zanalizowanie i uogólnienie materiałów badawczych stanowi podstawę do opracowania **sprawozdania z przeprowadzonych badań.**

Sprawozdanie z przeprowadzonych badań w czasie ćwiczeń jest ważnym dokumentem badawczym. Jest ono pierwszym uogólnieniem badań i uzyskanych wyników.

Formułuje pierwsze oceny, wnioski i propozycje, generalnie ukierunkowuje dalsze opracowanie wyników badań, stanowi podstawę do ostatecznych szczegółowych analiz i naukowego uogólnienia uzyskanych materiałów badawczych. Niekiedy oprócz zbiorczego sprawozdania opracowuje się sprawozdania cząstkowe z badań poszczególnych problemów. Stanowią one wówczas załączniki do ogólnego sprawozdania.

Sprawozdanie ogólne z przeprowadzonych badań opracowuje kierownik zespołu badawczego przy udziale wyznaczonych członków

zespołu. Zatwierdza je kierownik ćwiczenia. Sprawozdania cząstkowe opracowują członkowie zespołu odpowiedzialni za konkretny dział pracy (problem).

Opracowując wszechstronnie wyniki badań na podstawie uporządkowanych materiałów badawczych należy m. in.:

a) porównać uzyskany materiał empiryczny z dotychczasowym teoretycznym ujęciem problemu przed ćwiczeniem i uzyskanym materiałem po ćwiczeniu; ustalić kierunek i zakres opracowania teoretycznego zbadanych problemów;

b) skonfrontować uzyskany materiał z materiałami dotyczącymi podobnych zagadnień (zdarzeń, sytuacji i faktów) z innych ćwiczeń;

c) określić metody i zakres dalszych badań;

d) ustalić, jaki powinien być skład zespołów badawczych prowadzących dalsze badania (lub opracowanie uzyskanych materiałów), jakiej instytucji należy zlecić badania uzupełniające i opracowanie teoretyczne danego problemu lub tematu;

e) sporządzić notatkę bibliograficzną na potrzeby naukowej informacji wojskowej o rodzaju i treści uzyskanych materiałów badawczych, wskazując, gdzie będą one przechowywane.

Podczas porządkowania materiałów badawczych mogą ujawnić się braki i luki w badaniach, wymagające odpowiedniego uzupełniania innymi materiałami, może też okazać się potrzebne skorzystanie z doświadczeń historycznych, w tym doświadczeń z lokalnych konfliktów zbrojnych ostatniego okresu.

Opracowanie materiałów zespół badawczy powinien prowadzić z dostatecznie dużą intensywnością i systematycznością, zakończyć swoje prace w miarę szybko i z należytym efektem naukowym. Dlatego też zespół badawczy należy formalnie rozwiązać dopiero po pełnym zakończeniu opracowania zebranych materiałów.

Niekiedy do pracy nad materiałami badawczymi uzyskanymi w czasie ćwiczeń celowo jest zaangażować oprócz zespołu badawczego większe grono osób - specjalistów z zakresu badanych problemów. Można wówczas zorganizować kilka zespołów opracowywania materiałów badawczych.

Najprostszym sposobem weryfikacji materiału badawczego, wzbogacenia jego treści i rozwinięcia niektórych zagadnień jest seminarium naukowe w kręgu najlepiej znających badane problemy specjalistów. Czasem, jeżeli problemy są stosunkowo proste, seminarium może okazać się wystarczające do teoretycznych uogólnień wyników badań, tj. pisarskiego ujęcia rozwiązania badanego problemu; częściej jednak będzie ono stanowić inspirację do rozwinięcia badań.

Jeżeli ranga badanych problemów jest duża i zaawansowany znacznie stopień ich opracowania, to może być celowe zorganizowanie sympozjum lub konferencji naukowej. Szczególną uwagę należy zwrócić na opracowanie materiałów teoretycznych, które będą przedmiotem obrad. Materiał na sympozjum (konferencję) może obejmować doświadczenia i dorobek jednego lub kilku ćwiczeń, a także rezultaty wieloletnich dociekań teoretycznych. Do opracowania materiałów na sympozjum (konferencję) celowo jest powoływać specjalny zespół. Najlepiej jest polecić przygotowanie zasadniczych materiałów zespołowi, który prowadził badania podczas ćwiczeń. Materiał na sympozjum (konferencję) powinien przede wszystkim być dobrą podstawą do rzeczowej i twórczej dyskusji; przedstawiając więc uogólnioną teorię problemu powinien wyraźnie eksponować sprawy nie rozwiązane, dyskusyjne, sporne. Wyniki sympozjum (konferencji) w dużej mierze zależą od właściwego poziomu materiałów wyjściowych, doboru uczestników i odpowiedniego ich przygotowania do dyskusji.

Sympozjum (konferencja) naukowe powinno zostać zakończone konkretnymi wnioskami i propozycjami badawczymi oraz wdrożeniowymi dotyczącymi tych założeń i problemów, które były przedmiotem badań i uogólnień.

Dotychczasowe wywody wyraźnie wskazują na to, że po zakończeniu ćwiczenia zespoły (grupy) badawcze dopiero rozpoczynają zasadniczą pracę mającą podsumować ich działalność w czasie ćwiczeń. Praca ta ma doniosłe znaczenie dla rozwoju teorii i praktyki sztuki wojennej. Skłania to raz jeszcze do wniosku, że oficerowie prowadzący badania teorii wojskowej w czasie ćwiczeń po-

winni się po prostu systematycznie w prowadzeniu badań specjalizować; nie mogą to być oficerowie przypadkowo wyznaczani, kończący pracę równocześnie z zakończeniem ćwiczenia. Z praktyki wynika, że tylko oficerowie odpowiednio przygotowani do prowadzenia badań teorii sztuki wojennej w czasie ćwiczeń mogą rzeczywiście osiągnąć pozytywne rezultaty.

Odrębną sprawą jest gromadzenie i przechowywanie uporządkowanych i opracowywanych materiałów badawczych uzyskanych podczas ćwiczeń. Materiały uzyskane z badań teorii wojskowej w czasie ćwiczeń w skali sił zbrojnych powinny być pieczołowicie przechowywane:

a) na szczeblu centralnym - ćwiczeń centralnych, okręgowych i rodzajów sił zbrojnych (wojsk);

b) na szczeblu okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych (wojsk) - z ćwiczeń prowadzonych przez dywizje (równorzędne).

Powinna też być zaprowadzana dokładna centralna ewidencja (bibliografia) materiałów badawczych uzyskanych w czasie wszystkich ćwiczeń. Stworzyłoby to doskonałą bazę do badań, opracowania taktyczno-operacyjnych materiałów studyjnych i monografii. Łatwiej byłoby również wykorzystywać ten wartościowy materiał w celach szkoleniowych.

Jest to zadanie dla Centralnego Ośrodka Naukowej Informacji Wojskowej. Idzie zwłaszcza o:

a) opracowanie notatek bibliograficznych z materiałów uzyskanych podczas badań w ćwiczeniu;

b) wydawanie streszczeń lub krótkich opracowań wyników badań, na przykład dotyczących rozwiązania określonego problemu.

Ponadto dorobek badawczy nadal należy upowszechniać w "Biuletynie Informacyjnym" Sztabu Generalnego WP, "Myśli Wojskowej", "Przeglądzie Wojsk Lądowych", "Zeszytach Naukowych AON" i w innych fachowych periodykach wojskowych.

W zakończeniu ponownie powtórzę tezę, że uzyskanie i właściwe opracowanie oraz wdrożenie wyników badań teorii strategii, sztuki operacyjnej i taktyki stanowią najprostszy, najtańszy, a jed-

nocześnie wyjątkowo skuteczny sposób przygotowania sił zbrojnych do oczekujących (przewidywanych) zadań w systemie obronnym RP.

6. ZAKOŃCZENIE

1. W nowych uwarunkowaniach systemu obronnego RP teoria współczesnej sztuki wojennej może się pomyślnie rozwijać tylko w ścisłym związku z jej praktyką oraz gdy uwzględnia aktualną i prognozowaną sytuację militarną i polityczną, możliwości ekonomiczne i naukowo-techniczne zarówno własnego kraju, jak i kraju (krajów) potencjalnego przeciwnika, tj. wtedy, kiedy podstawę i sprawdzian jej rozwoju stanowią rzeczywiste potrzeby obronne.

Teoria sztuki wojennej musi wyrastać z potrzeb praktyki i w niej znajdować swoje potwierdzenie. Jedynie taka osadzona w obiektywnej rzeczywistości wojskowej teoria strategii, sztuki operacyjnej i taktyki może być teorią trafnie ukierunkowującą postęp praktyki w bliższej i dalszej przyszłości.

2. We współczesnych warunkach, jak nigdy w przeszłości, bliskie i trwałe związki myśli taktyczno-operacyjnej z wojskową myślą naukowo-techniczną mają wielkie znaczenie dla ich rozwoju i obronności państwa. Istotnym zadaniem teorii wojskowej jest określanie postulatów i wymagań w zakresie doskonalenia technicznych środków walki i opracowania nowych systemów uzbrojenia. Z kolei rozwój uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego oraz kształtujące się w nim tendencje wywierają wpływ na założenia taktyczno- -operacyjne i strategiczne oraz na prace prognostyczne dotyczące obrazu przyszłej wojny.

Stan i tendencje rozwojowe uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego określają kierunki rozwoju sztuki wojennej oraz materialnych wysiłków obronnych państwa.

3. W czasie pokoju praktyka sztuki wojennej - racjonalnego działania dowództw i sztabów, wykorzystania bojowego wojsk, sprawdzenia wartości uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego są przede wszystkim różnego rodzaju ćwiczenia. Na poligonach, w

specjalnie przygotowanych ośrodkach dowodzenia i szkoleniowych, w czasie ćwiczeń dowódczo-sztabowych, gier wojennych, w tym "gier komputerowych", ćwiczeń z wojskami tworzy się modele przyszłej walki zbrojnej, różnych jej rodzajów i form, stron i fragmentów.

4. Jeśli uwzględni się doświadczenia uzyskane w drugiej wojnie światowej i współczesnych konfliktach zbrojnych, opracowując wynikające z nich wnioski, jeżeli się zważy, jak złożony i kapitałochłonny jest proces aktualnych przygotowań obronnych, to trzeba stwierdzić, że działania w kierunku intensywniejszego wykorzystania badań są nieodzowne i są niezbędnym elementem dalszej racjonalizacji i zwiększenia efektywności tych przygotowań. Nic nie jest bardziej praktyczne niż dobra teoria - głosi znane powiedzenie. Dobra teoria sztuki wojennej może powstać wtedy, gdy oprze się na doświadczeniu i praktyce ćwiczeń. Ćwiczenia umożliwiają znalezienie właściwych rozwiązań taktycznych i operacyjnych oraz ustalenie problemów, które po opracowaniu teoretycznym powinny być sprawdzone w praktyce ćwiczebnej. Spełniają zasadniczą rolę inspiratorską w podejmowaniu nowych problemów naukowo-badawczych zarówno w dziedzinie taktyczno-operacyjnej jak i technicznej. Wobec tego niemal każde ćwiczenie taktyczne, taktyczno-operacyjne i strategiczne należy traktować nie tylko jako przedsięwzięcie szkoleniowe, lecz także w równym stopniu jako warsztat badawczy teorii sztuki wojennej, jako pole eksperymentowania i doświadczeń.

5. W okresie drugiej wojny światowej, we wszystkich armiach i na wszystkich frontach, szczególnie wysoką rangę nadawano badaniu, studiowaniu, uogólnianiu i wykorzystywaniu doświadczeń wojennych (bojowych). Było to jedno z podstawowych zadań dowódcy, sztabu, a przede wszystkim oddziałów, wydziałów i oficerów powoływanych specjalnie w tym celu. A zatem, nawet ta rzeczywista praktyka jaką była wojna, wymagała doskonalenia poprzez wzbogacanie teorii opracowanej na podstawie badań i studiów doświadczeń wojennych.

Zwycięstwo na froncie coraz bardziej zależało od rozwoju teorii, uwzględniającej w pełni potrzeby skutecznego działania zarówno naczelnego dowódcy, jak i pojedynczego żołnierza. Osiągnięcie celu walki zbrojnej kosztem najmniejszych strat własnych wymagało szybkiego, właściwego i mądrego uogólnienia doświadczeń wojennych (bojowych) oraz stosowania uogólnionych zasad i założeń teoretycznych w praktyce bojowej. Teoria zdobyta w ogniu bitewnym najlepiej służyła zwycięstwu. Dlatego tak bezwzględnie wymagano rzetelnego studiowania i racjonalnego wykorzystania doświadczeń wojennych[6/].

6. Jeżeli w okresie niezwykle napiętych i krwawych zmagań wojennych, teoria wynikająca z uogólnionych doświadczeń praktycznych spełniała tak ogromną rolę, to tym bardziej powinna ją spełniać obecnie. Źródłem tworzenia, wzbogacania i rozwijania teorii sztuki wojennej, polem konfrontacji jej założeń i zasad teoretycznych, inspiracją do podejmowania racjonalnych badań i weryfikacji obowiązujących ustaleń powinny się stać w pełnym zakresie przede wszystkim ćwiczenia. Ich wielopłaszczyznowe i wieloukładowe treści oraz różnorodne formy i rodzaje stanowią o możliwości rozwoju teorii służącej doskonaleniu rozwiązań praktycznych.

7. Teorię sztuki wojennej można badać w czasie specjalnie organizowanych ćwiczeń doświadczalnych oraz ćwiczeń prowadzonych w celach szkoleniowych na każdym szczeblu dowodzenia. Wyniki badań prowadzonych na ćwiczeniach zależeć będą przede wszystkim od:

- właściwego sformułowania celu badań, sprecyzowania odpowiednich problemów badawczych w stosunku do celu i zagadnień szkoleniowych ćwiczenia;
- sformułowania trafnej hipotezy roboczej (naukowej);
- racjonalnej organizacji ćwiczenia i umiejętnego nim kierowania;

6/ Załącznik B przedstawia oryginalny dokument 1 Korpusu WP na Zachodzie szkolenia sztabów (15.09.1944 r.), gdy korpus nieustannie prowadził działania bojowe.

- odpowiedniego zorganizowania, wszechstronnego przygotowania i skutecznego działania zespołów i grup badawczych;

- opracowania planów badań i określenia racjonalnych metod badawczych;

- umiejętnego kierowania badaniami, gromadzenia materiału badawczego, właściwego jego uogólnienia, opracowywania i weryfikacji;

- racjonalnego upowszechniania i konsekwentnego wdrażania dorobku badawczego do praktyki.

8. Szczególne znaczenie w realizacji założeń badawczych w czasie ćwiczeń ma organizacja i przygotowanie zespołów (grup) badawczych. Doświadczenia w tej dziedzinie wskazują, że:

Po pierwsze - zespołów (grup) badawczych nie można organizować doraźnie. Konieczne jest stworzenie sprawnie działającego, etatowego systemu organizacyjnego - od Sztabu Generalnego do pułku włącznie.

Po drugie - oficerowie zajmujący się badaniem, studiowaniem i wykorzystaniem doświadczeń ćwiczeń muszą być specjalnie przygotowani pod względem taktyczno-operacyjnym i metodycznym i wykazywać odpowiednie predyspozycje badawcze.

Po trzecie - za organizację badań, ich właściwe uogólnianie i racjonalne wykorzystanie powinni odpowiadać dowódcy (szefowie) wszystkich szczebli dowodzenia.

9. Jako zadanie bliższe należałoby określić powołanie i przeszkolenie oficerów, którzy stanowiliby jądro zespołów badawczych na szczeblu dywizji, okręgu wojskowego, dowództw rodzajów sił zbrojnych i szefostw rodzajów wojsk (i ewentualnie szefostw służb). Oficerowie ci działaliby w istniejących pionach organizacyjnych. Planowaliby badania, organizowali je i kierowali nimi oraz odpowiadali za gromadzenie materiałów badawczych i ich wstępne opracowanie.

Odrębnego bardzo poważnego potraktowania wymaga gromadzenie materiałów badawczych od szczebla dywizji wzwyż oraz ich opracowanie, a po zatwierdzeniu przez Sztab Generalny WP - upowszechnianie w formie informującej lub obowiązującej.

10. Przeszkolenie oficerów do prowadzenia badań w czasie ćwiczeń może być prowadzone według następującej tematyki:

a) metody prowadzenia badań naukowych w ogóle, a podczas ćwiczeń w szczególności;

b) wykorzystanie doświadczeń historycznych, w tym wniosków z wojen lokalnych, dla konfrontowania ich z rezultatami badań prowadzonych w czasie ćwiczeń;

c) organizacja ćwiczeń doświadczalnych i ćwiczeń szkoleniowych, w których będą prowadzone badania;

d) wykorzystanie elektronicznych maszyn cyfrowych do badania teorii wojskowej;

e) główne założenia i zasady współczesnej strategii wojennej, a przede wszystkim sztuki operacyjnej i taktyki wojsk własnych i nieprzyjaciela;

f) możliwości i perspektywy rozwoju środków walki - uzbrojenia i bojowego sprzętu technicznego;

g) hipotetyczny obraz przyszłych działań wojennych, operacji i walki;

h) metody stosowane podczas prognozowania w siłach zbrojnych.

Właściwe i ukierunkowane prowadzenie działalności badawczej w poważnej mierze zależy od odpowiedniego opracowania programów (planów) badań oraz przygotowania kierownictwa i zespołów (grup) badawczych. Możliwe warianty i układ takiego planowania zostały przedstawione w odpowiednich załącznikach.

Bibliografia

1. *Boveridge W.*, Sztuka badań naukowych. Warszawa 1963.
2. *Biełow M.*, Właściwości przygotowania i przeprowadzania ćwiczeń doświadczalnych. Myśl Wojskowa, nr 11, 1973.
3. Czynniki rzutujące na opracowanie, organizowanie i prowadzenie ćwiczeń taktycznych. Praca zbiorowa. Akademia Sztabu Generalnego WP. Warszawa 1975.
4. *Hellwig Z.*, Kontrowersyjne problemy organizacji badań zespołowych. Życie szkoły wyższej, nr 2, 1975.

5. *Kotarbiński T.*, Traktat o dobrej robocie, Warszawa 1975.
6. Methodik der militarwissenchaftlichen untersuchung bei ubungen. Berlin 1977.
7. *Pieter J.*, Zarys metodologii pracy naukowej. PWN, Warszawa 1975.
8. *Pietrasiński Z.*, Problemy badań systemowych. Warszawa 1973.
9. *Seiler R.E.*, Badania naukowe i prace rozwojowe. Metody zarządzania i ocena efektywności. Warszawa 1964.
10. *Szczepański J.*, Zagadnienia organizowania zespołów w pracy naukowej i kierowanie nimi. Warszawa 1971.
11. *Schmidt R., Lebachner R.*, O prowadzeniu wojskowych badań naukowych w czasie ćwiczeń. Myśl Wojskowa, nr 1, 1977.
12. *Walther A.*, Omawianie ćwiczeń związków taktycznych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny, nr 3, 1970.
13. *Zakrzewski Z.*, Wdrażanie prac naukowo-badawczych do praktyki. Warszawa 1986.
14. *Zieleniewski J.*, O organizacji badań naukowych. Warszawa 1975.
15. Zasady badania teorii wojskowej w czasie ćwiczeń, ASG WP, 1981.

Załącznik 1

ZATWIERDZAM

.....

P L A N

kalendarzowy przygotowania badań na temat: .....

w ćwiczeniu: .....

1. Cele szkoleniowe ćwiczenia:
2. Cele badawcze ćwiczenia:

I. Przygotowanie badań

Lp.	Data		Wyszczególnienie przedsięwzięć	Kto opracowuje	Odpowiedzialny	Uwagi o wykonaniu
	Rozp.	Zak.				
1	2	3	4	5	6	7

II. Prowadzenie badań

Lp.	Data		Przedsięwzięcia badawcze	Skład zespołu (grupy) badaw.	Odpowiedzialny	Uwagi o wykonaniu
	Rozp.	Zak.				
1	2	3	4	5	6	7

III. Opracowanie wyników badań

Lp.	Data		Wyszczególnienie problemów lub przedsięwzięć badawczych wojsk	Zespół opracowujący	Odpowiedzialny	Końcowy rezultat badań	Uwagi
	Rozp.	Zak.					
1	2	3	4	5	6	7	8

KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO

.....

Załącznik 2

ZATWIERDZAM

.....

P L A N

prowadzenia badań problemów operacyjno-taktycznych

w ćwiczeniu na temat: .....

(wariant "A")

Lp.	Główne problemy badawcze	Hipoteza badawcza	Metoda badań	Na jakim szczeblu i w jakich ogniwach prowadzone są badania	Skład zesp. badawczego	Termin przedstawiania wyników badań	Uwagi

I. Pierwszy etap badań:

II. Drugi etap badań:

itd.

KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO

.....

Załącznik 3

ZATWIERDZAM

.....

P L A N

prowadzenia badań problemów operacyjno-taktycznych

w ćwiczeniu na temat: .....

(wariant "B")

1. Cel ćwiczenia: .....
2. Cel badań: .....

I. Prowadzenie badań

Lp.	Zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia	Problemy badawcze	Hipoteza	Wykonawcy						
				dca i sztab A	dcy i sztaby DPanc DZ itd.	dca i sztab pułków	Rodzaje wojsk			
							WR iA	W Inż.	W OPL	Tyły
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

1. Pierwszy etap ćwiczenia: .....
2. Drugi etap ćwiczenia: .....

itd.

II. Tryb zbierania i opracowywania materiałów badawczych w czasie ćwiczenia

Lp.	Nazwa materiałów i z jakich jednostek	Odpowiedzialny (zespół, grupa)	Komu i w jakiej postaci przedst. mater.	Termin	Uwagi o wykonaniu
1	2	3	4	5	6

III. Tryb i sposób opracowania materiałów badawczych

po zakończeniu ćwiczenia

Lp.	Nazwa materiału, kto opracowuje	Komu i w jakiej postaci przedst. wyniki	Odpowiedzialny	Termin	Uwagi o wykonaniu
1	2	3	4	5	6

KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO

.....

Załącznik 4

ZATWIERDZAM

.....

P L A N

przygotowania zespołów (grup) badawczych do pracy

w ćwiczeniu na temat: .....

1. Cele ćwiczenia szkoleniowe i badawcze: .....
2. Cele przygotowania zespołów (grup) badawczych: .....

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Czas trwania		Kto organizuje	Kto prowadzi	Miejsce	Uwagi
		od	do				
1	2	3	4	5	6	7	8

KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO

.....

Załącznik 5

ZATWIERDZAM

.....

P L A N

pracy zespołu (grupy) badawczego nr 1 przy dowódcy i sztabie ..... armii

1. Cele badawcze:

   a) .....

   b) .....

I. Prowadzenie badań:

   I etap ćwiczenia: .....

   Cel etapu: .....

Lp.	Data		Ewentualnie czas operacyjny	Zagadnienia szkoleniowe	Problemy badawcze w I etapie	Odpowiedzialny za badania	Sposób zebrania i opracowania wst. mat.	Termin przekazania mat.	Uwagi
	dzień	godzina							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

II etap itd.

KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO

.....

Załącznik 6

ZATWIERDZAM
KIEROWNIK ZESPOŁU
(GRUPY) BADAWCZEGO

.....

A R K U S Z

BADAŃ DOKUMENTÓW OPRACOWANYCH PRZEZ SZTAB .....
W OKRESIE PRZYGOTOWANIA OPERACJI OD ..... DO .....

Okres działania	Nazwa dokumentu	Rodzaj dokumentu		Czas opracowania	Kto uczestniczył w opracowaniu dokumentu			Wykorzystano środki techniczne	Kto, kiedy i w jakim celu wykorzystywał dokument	Uwagi
		graficzny	piseminy		ofic.	kreśl.	maszyn.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej i przegrupowanie do rejonów wyjściowych	1. Korekta planu przegrupowania opracowanego w okresie pokoju 2. Opracowanie rozkazu bojowego 3. Opracowanie zarządzeń przygotowawczych 4. Opracowanie planu operacji, itp.									

Oficer prowadzący badania

.....

Załącznik 7

ZATWIERDZAM
KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO
(GRUPY BADAWCZEJ)

A R K U S Z

badań współdziałania organizowanego przez dowódcę .....
w planowanej operacji ..... w okresie od ..... do .....

1. Kto uczestniczy w organizacji współdziałania:

2. Dokumenty przygotowane do organizacji współdziałania i sposób ich wykorzystania:

3. Czas rozpoczęcia i zakończenia organizacji współdziałania:

4. Miejsce organizacji współdziałania:

5. Metoda pracy dowódcy armii:

6. Główne problemy omawiane podczas współdziałania:

7. Aktywność uczestników w czasie organizowania współdziałania:

8. Rola i czynności oficerów sztabu:
   a) w przygotowaniu współdziałania:

   b) podczas organizowania współdziałania:

   c) w czasie realizacji współdziałania:

9. Rola i czynności szefów rodzajów wojsk i służb:
   a) w przygotowaniu współdziałania:

b) podczas organizowania współdziałania:

c) w czasie realizacji współdziałania:

10. Czy i w jakim stopniu było uzupełniane współdziałanie:
    a) z chwilą rozpoczęcia operacji:

    b) podczas prowadzenia operacji:

11. W jakim stopniu i w jakich dziedzinach wystąpiły zakłócenia we współdziałaniu podczas prowadzenia operacji:

12. Metoda uzupełnienia lub odtwarzania współdziałania podczas operacji zaczepnej:

13. Wpływ konkretnych warunków terenowych na zachowanie ciągłości współdziałania i zmiany w treści poszczególnych zagadnień:

14. Rola i czynności oficerów sztabu w uzupełnianiu i odtwarzaniu naruszonego współdziałania:

15. Przydatność planu współdziałania opracowanego przed operacją:

16. Przydatność planów współdziałania opracowanych przed operacją przez szefów (oficerów) rodzajów wojsk i służb:

17. Wnioski i propozycje:

Oficer prowadzący badania

.....

Załącznik 6

ZATWIERDZAM
KIEROWNIK ZESPOŁU
(GRUPY) BADAWCZEGO

.....

ARKUSZ OCENY

SYTUACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNEJ NR 1, 2 i 3 W DWUSZCZEBLOWYM DWUSTRONNYM ĆWICZENIU NT.:
"PRZEJŚCIE KA DO OPERACJI OBRONNEJ W WARUNKACH NIEOCZEKIWANEGO ROZPOCZĘCIA AGRESJI PRZEZ PRZECIWNIKA"

Taktyczno-operacyjna charakterystyka sytuacji, w której bada się problemy			Rozwiązywane problemy taktyczno-operacyjne	Ocena możliwości ZT i oddziałów		Wskaźniki rozmachu działania		Ilość ładunków jądrowych		Zapasy materiałowe ogólnie i w ZT		Jakościowe i ilościowe stosunki sił
na lądzie	w powietrzu	w eterze		npla	wojsk armii	npla szer.pasów,gł. dział. tempo czas	wojsk A szer. pasa obrony głębodość ugr.czas	npl	wojska A	npl	wojska własne	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Sytuacja nr 1 czas od ..,.... do ..... charakterystyka itd.												

Oficer prowadzący badania

.....

Załącznik 9

ZATWIERDZAM
KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO

.....

ARKUSZ

BADAŃ WYKORZYSTANIA LOTNICTWA WYKONUJĄCEGO ZADANIA NA KORZYŚĆ ZWIĄZKÓW TAKTYCZNYCH WOJSK ... W OPERACJI OBRONNEJ OD... DO ...

Okres działania	Zadania wykonywane przez ZT wojsk I rzutu armii	Zadania przekazane do wykonania przez lotnictwo	Kto przekazał zadanie i komu	Siły lotnicze wyznaczone do wykonania zadania (ilość i rodzaj)	Czas			Uzyskane rezultaty		Ocena wykorzystania lotnictwa		Wnioski i propozycje
					przekazania zadania	rozpoczęcia wykonania zadania	zakończenia wykonania zadania	przez lotnictwo	przez ZT wojsk armii I rzutu oper.	przez lotników	przez dowódców ogólnowojskowych	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Oficer prowadzący badania

.....

Załącznik 10

ZATWIERDZAM
KIEROWNIK ZESPOŁU
(GRUPY) BADAWCZEGO

.....

ARKUSZ

BADAŃ PRZEJĘCIA DOWODZENIA WOJSKAMI KA SĄSIEDNIEGO OW PODPORZĄDKOWANYMI ...
W OKRESIE TWORZENIA ZGRUPOWANIA UDERZENIOWEGO DO PRZECIWNATARCIA

Czas otrzymania informacji o podporządkowaniu armii ... DZ ...	Komu i w jakim czasie przekazano zadanie przygotowania niezbędnych dokumentów	Skład grupy operacyjnej udającej się do .... DZ	Czas		Charakterystyka			Ocena pracy grupy operacyjnej	Wnioski i propozycje
			wyjazdu ze sztabu armii	przybycie do sztabu ..... DZ	czasu trwania	przedsięwzięć organizacyjnych	metod pracy grupy operacyjnej		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Oficer prowadzący badania

.....

ZATWIERDZAM
KIEROWNIK ZESPOŁU BADAWCZEGO
(GRUPY BADAWCZEJ)

A N K I E T A

przeprowadzona z oficerami sztabu (szefami rodzajów wojsk) ...
po zakończeniu ćwiczenia dowódczo-sztabowego na temat:

.....

(wariant)

1. Czy układ i przebieg ćwiczenia, jego tło operacyjne (taktyczne) należycie przedstawiały obraz i charakter współczesnych działań bojowych.

2. Propozycje problemów (zagadnień), które należałoby wprowadzić do merytorycznej treści ćwiczenia, aby podnieść jego walory szkoleniowe i poznawcze.

3. Wymienić, które fragmenty ćwiczenia przyczyniły się w największym stopniu do wzbogacenia teorii taktyki i sztuki operacyjnej oraz ugruntowania nawyków dowodzenia.

4. Propozycje usprawnienia metody prowadzenia ćwiczenia.

5. Problemy taktyczno-operacyjne, które nie zostały w ćwiczeniu właściwie rozwiązane; podać przyczyny.

6. Problemy taktyczno-operacyjne wymagające sprawdzenia lub zbadania w następnych ćwiczeniach.

7. W jaki sposób wykorzystywane są urządzenia małej mechanizacji i EMC do usprawnienia dowodzenia i pracy sztabu.

8. Racjonalność wykorzystania czasu pracy oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk i służb.

9. Obieg informacji wewnątrz sztabu, między sztabami podległymi, sąsiednimi i sztabem przełożonym.

10. Które decyzje i rozwiązania taktyczno-operacyjne budziły wątpliwości i zastrzeżenia; podać przyczyny.

11. Wpływ terenu na rozwiązania taktyczno-operacyjne.

12. Wykorzystanie dokumentów opracowanych przed ćwiczeniem i podczas jego trwania. Które dokumenty okazały się najbardziej przydatne, a które w mniejszym stopniu.

stopień, imię i nazwisko ankietowanego
(lub tylko funkcja w czasie ćwiczenia)

Załącznik 12

IDEOWY SCHEMAT PRZYGOTOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZENIA W KTÓRYM PROWADZONE SĄ BADANIA

I ETAP

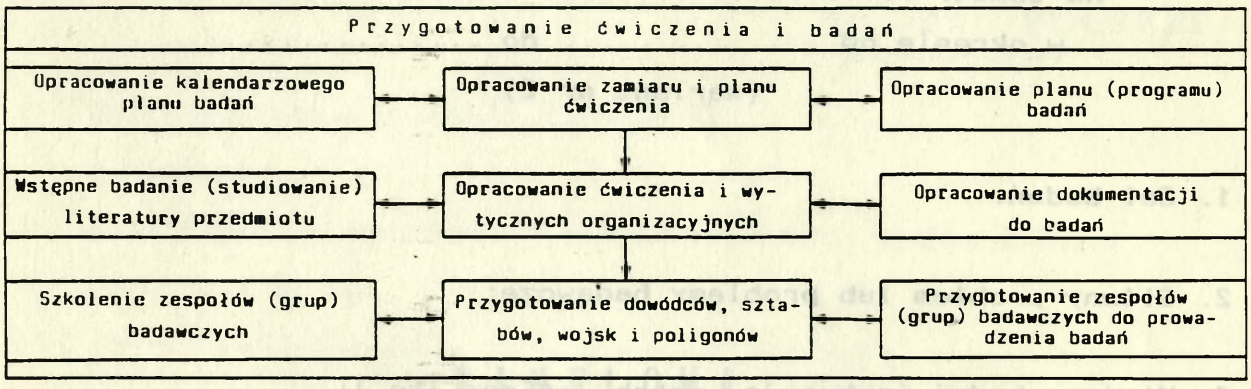

II ETAP

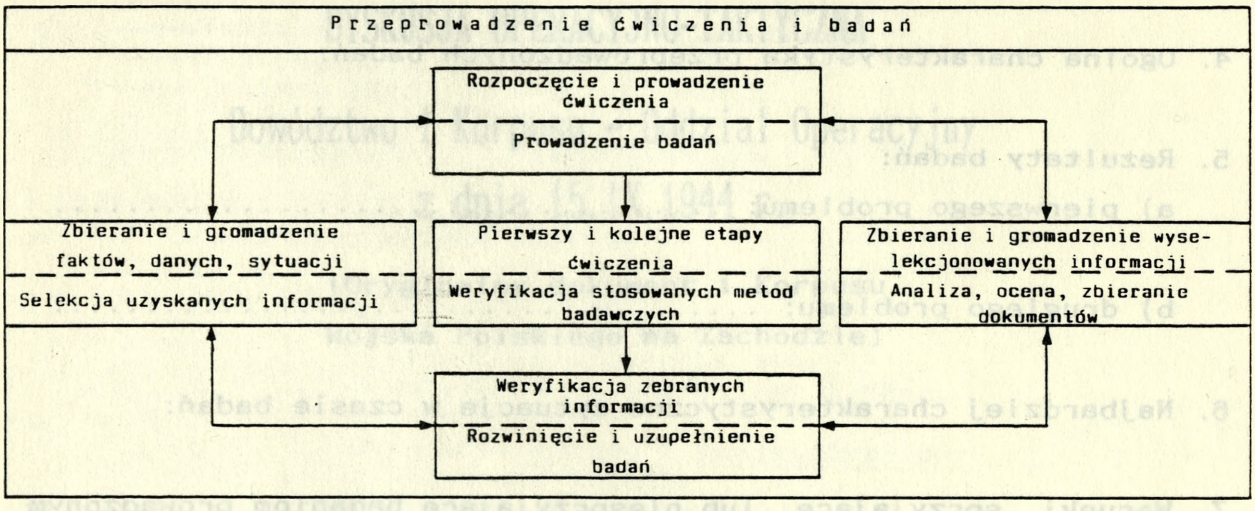

III ETAP

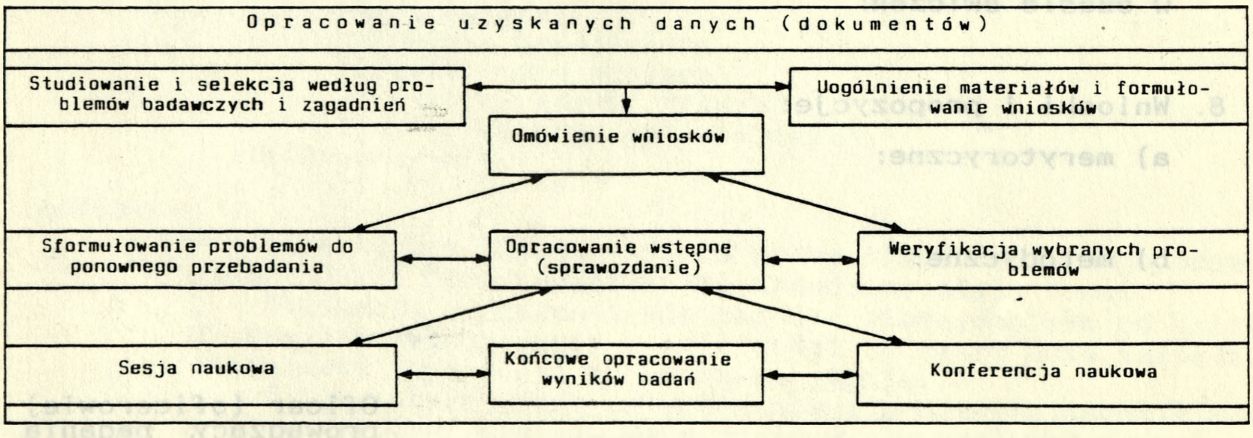

IV ETAP

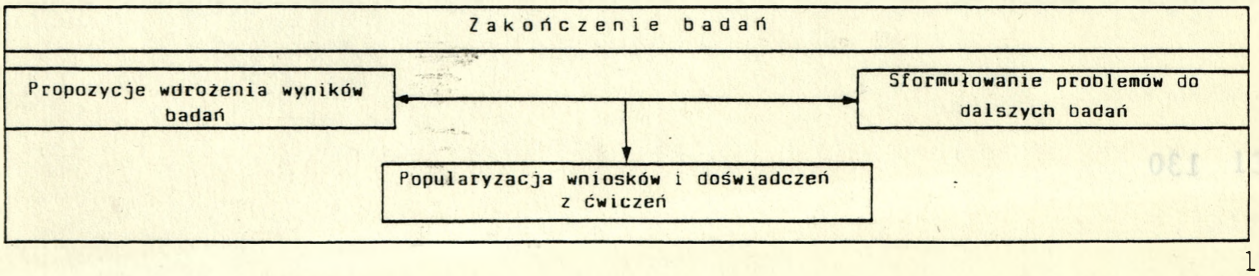

Załącznik 13

SPRAWOZDANIE

Z PRZEPROWADZONYCH BADAŃ PODCZAS ĆWICZENIA

na temat: .....

w okresie od ..... do .....

(wariant nr 2)

1. Cel badań:

2. Główny problem lub problemy badawcze:

3. Miejsce badań (sytuacja, sztab, oficer itp.):

4. Ogólna charakterystyka przeprowadzonych badań:

5. Rezultaty badań:

   a) pierwszego problemu: .....

   b) drugiego problemu: .....

6. Najbardziej charakterystyczne sytuacje w czasie badań:

7. Warunki sprzyjające lub niesprzyjające badaniom prowadzonym w czasie ćwiczeń:

8. Wnioski i propozycje:

   a) merytoryczne:

   b) metodyczne:

Oficer (oficerowie)
prowadzący badania

.....

Załącznik B

P A N E L O W A

DYSKUSJA OPERACYJNO-TAKTYCZNA

Dowództwo 1 Korpusu - Oddział Operacyjny

z dnia 15.IX.1944 r.

(Oryginalny dokument 1 Korpusu
Wojska Polskiego na Zachodzie)

...o 1.Korpusu
...i Operacyjny

...dnia 15.IX.1944.

TYLKO DLA KIEROWNICTWA ĆWICZEŃ

kpt. J. LEWANDOWSKI.

DYSKUSJA CENTRALNA NR.2.

WOJSKO POLSKIE
Sztab Generalny

...: Walki odwrotowe w ramach korp.panc.

...: 4 godziny

...N: Będzie podany dodatkowo w planie szkolenia Sztabu 1.Korp.

...Ż W DYSKUSJI wezmą:

...: ——Przewodniczący - płk.dypl.WIECKOWSKI
——Taktyka ogólna - ppłk.dypl.KUNICZAK
——Taktyka piech. - kpt.MACHALLA
——Takt.br.panc. - kpt.LEWANDOWSKI
——Taktyka art. - mjr.dypl.JASKULSKI
——Taktyka sap. - kpt.SULICH
——Taktyka łącz. - kpt.KROKOWSKI
——Taktyka lotn. - rtm.KERN
——Op.Sł.Sztab. - rtm.ZIENCZYK

...A DYSPOZYCJA DYSKUSJI:

I. Wstęp-zjawiska odwrotu

II. Zagadnienia taktyczne
-Wycofanie się z walki
a/przesłona wycofania się,
b/kolejność wycofania się i czas,
c/rejony zbiórek.
-Składanie kolumn i marsz odwrotowy
a/włączenie kolumn,
b/wyciągnięcie kolumny,
c/straże tylne, kolejne linie opóźniania
-Opóźnianie.
a/obrona przejściowa
b/opóźnianie ogniowe
-walka straży tylnych,
-walka oddz.opóźniających.

III. Zakończenie.

...OLNE:

Dyskusja będzie przeprowadzona przez przewodniczącego, odpowiedzi dawać będą poszczególni przedstawiciele broni.

Słuchacze w dyskusji udziału nie biorą, dopiero po całej dyskusji przewodniczący w zależności od czasu może zarządzić udzielanie odpowiedzi na ewent. zapytania.

Celem łatwiejszego orientowania się dyskutujących/kierownictwo ćwiczeń/, w niniejszym opracowaniu zastosowano kolory, wskazujące w jakiej kolejności mają padać pytania i odpowiedzi.

DOWODZTWO I.KORPUSU
ODDZIAŁ OPERACYJNY

dnia 6.IX.1944 r.

DYSKUSJA CENTRALNA.

O D W R O T.

WSTEP.

Przewodniczący. Tematem dzisiejszej dyskusji będzie odwrót. Jest to jedno z najtrudniejszych działań, z jakim się spotyka dowodca i sztab, a bezwzględnie najcięższe dla wojska.

Długotrwały odwrot może załamać nawet najtrwadsze charaktery, najlepsze wojska zamienić w motłoch ludzi, uciekający w bezładzie. Dowodów na to jest wiele. Wspomnę tu tylko kampanję polską 1920 r., gdzie jak wiedzą panowie te same wojska bite i uciekające w odwrocie tak radykalnie zmieniły swe oblicze i tak wysoką pokazały klasę, gdy odwrot zamienił się w natarcie. Niezwyciężona armja Napoleona skończyła się w odwrocie. Wiedzą panowie ile czasu i jakich wysiłkow potrzeba aby złamane moralnie wojska zregenerować psychicznie.

Jakież są istotne przyczyny tych ujemnych zjawisk odwrotowych.

Przyczyn jest wiele. Najważniejsze z nich, które rzucają się ostro w oczy każdemu, kto się choć raz zetknął z odwrotem, postaraliśmy się ująć w tabelę i przedstawić je panom. Dla celow dydaktycznych po drugiej stronie tablicy podaliśmy środki przeciwdziałania tym objawom.

Na pierwszym miejscu umieściliśmy czynniki psychologiczne odwrotu. Dlaczego. Czy przez pomyłkę, czy też utartym zwyczajem, by zacząć od duszy zanim zajmiemy się materją.

Ani jedno ani drugie. Ot poprostu dlatego, że strona psychologiczna odwrotu w tym działaniu wybija się na plan pierwszy. Dlaczego tak się dzieje, że najbitniejsze wojska często uciekają w popłochu trudno nieraz znaleść odpowiedź.

Na ten stan moralny składa się cała gama niżej wyliczonych zjawisk, towarzyszących odwrotowi jak (wyliczyć z tablicy Nr.1.)

TABLICA Nr.1.

Zjawiska ujemne odwrotu.	Środki przeciwdziałania.
1. Czynnik psychologiczny - upadek odwagi-strach, popłoch, zanik zaufania, utrata wiary, upadek dyscypliny, niewykonywanie rozkazow, zatrata ideowości, egoizm, grabież (często z koniecz.)	- wychowanie obywatelskie, - dyscyplina i odporność psych - przykład osobisty dcow, - zapora policyjna.
2. Wyczerpanie fizyczne. Straty w ludziach i sprzęcie.	- odciążenie żołnierza i oddz. - realność wysiłkow, - zaopatrzenie i wypoczynek.
3. Mieszanie się oddziałow i gubienie.	- skupianie się wokoł dcow, - nierozrywanie związkow org. - nierozdrabnianie sił.
4. Trudności dowodzenia - rozkazodawstwo, - łączność	- szybkość decyzyj, - prostota i realność rozkazow - dalekie przewidyw. i wytycz. - kontrola doręczenia i wykon. - swoboda działania dcow różnych szczebli.
5. Zatarasowanie dróg.	- dokładna R.D. - wariantowanie

Zjawiska ujemne odwrotu.	Środki przeciwdziałania.
6. Trudności w zaopatrywaniu i ewakuacji.	- składy drogowe, - eksploatacja zasobów miejscowych, - zaopatrzenie lotnicze, - zwiększone zaop.osobiste, - ewakuacja powietrzna, - pozostawienie rannych pod opieką.
7. Kryzysy psychiczne - często w zależności od czasu trwania wojny.	- jasny cel do osiągnięcia.
CHCESZ ZMNIEJSZYĆ ILOŚĆ TYCH KRYZYSÓW.	ROB RZADKIE A DŁUGIE ODSKOKI.

Ogolna niepewność sytuacji, brak tego uczucia "zwycięscy" jakie daje natarcie i to brak przez czas dłuższy wywołuje początkowo psychozę niepewności, następnie obawy, by potem przez kolejne fazy przemęczenia nerwowego, rozluźnienia dyscypliny, utraty zaufania do przełożonych i wiary w siebie dojść do uczucia strachu, od ktorego krok do popłochu. Stąd to tak ważną rzeczą w odwrocie - to zwroty zaczepne.

Wszystkie tu nagromadzone środki przeciwdziałania nie są lekarstwem radykalnym i psychozy odwrotu nie zmienią. Potrafią jednak bardzo poważnie opóźnić kryzys i zmniejszyć jego skutki, przez co pozwolą wytrwać i doczekać się skutecznej zmiany na lepsze. A o to właśnie chodzi. Odwrot jest bowiem okresem przejściowym, po ktorym przechodzimy do innego działania. Odwrot jest tylko wtedy czasem końcem wszystkiego, gdy wojsko załamie się moralnie zbyt szybko i całkowicie, lub gdy przewaga NPLA jest tak kompletna, jak to widzieliśmy w kampanji polsko-niemieckiej 1939 roku lub 1944 we Fracji.

Przewodniczący.
Pytanie. Po tym krotkim wstępie zapytam się przedstawiciela taktyki ogol. jak przedstawiają się zagadnienia taktyczne w odwrocie - co jest właściwie powodem tego działania.

T. Ogolna Odpowiedź. Powodem tego działania jest nic innego jak "utrata inicjatywy". To krotkie i na pozor tak skromne zdanie mieści w sobie wszystko - t. zn. przykrości taktyczne i skutki moralne. Dlatego cały wysiłek dcy i sztabu w działaniach odwrotowych skierować należy na przejęcie inicjatywy, choćby na krotko, choćby na kilka godzin, by dać odprężenie psychiczne wojskom o ktorym wspominał P. Płk - tą swobodę działania, ktorą paraliżuje przeciwnik a bez ktorej najlepsze wojsko staje się plastoliną. Oto co na ten temat mowi instrukcja brytyjska.-

"Odwrot na szczeblu operacyjnym należy do działań obronnych. Nigdy on jednak nie da dodatnich rezultatow o ile dcow i oddziały nie będzie przenikał duch zaczepny. Należy przechodzić do działań zaczepnych kiedy tylko i jak tylko to jest możliwe. Ruchliwość rozpoznania, walki opóźniające i przeciwnatarcia powinny odebrać inicjatywę nieprzyjacielowi."

Przewodniczący.
Pytanie. No, dobrze, a jak Pan sobie wyobraża właściwie wykonanie odwrotu skoro Pan wspomina raz, że należy on do działań obronnych, a jednocześnie domaga się Pan zwrotow zaczepnych.

T. Ogolna. Odpowiedź. Skoro przed chwilą wspominałem o konieczności odbierania NPLO/I inicjatywy działania, podkreśliłem, że jest to specjalnie konieczne w odwrocie i uczyniłem to rozmyślnie, gdyż odwrot ze wszystkich działań taktycznych jest operacją bodaj najtrudniejszą. Istota leży w tym, że w odroźnieniu od innych działań "jednolitych", jest on działaniem złożonym z trzech rożnych form walki, a mianowicie -

- wycofania się z walk (oderwania),
- manewru odwrotowego,
- opóźnienia. Na to ostatnie pojęcie składa się tak obrona przejściowa jak i opóźnianie ogniowe.

Te formy walki zazębiają się w czasie i wymagają równoczesnego prowadzenia co najmniej dwu z nich, co wymaga podziału sił i zgrania ich działania. To zgranie jest tym trudniejsze, że odbywa się na wielkich przestrzeniach i w sytuacji dla nas pod każdym względem niekorzystnej.

Trudności te nie są zbyt duże, jeśli odwrot jest planowany, t.j.w. czasie dobrowolnie bez nacisku NPLA - np. dla skrócenia frontu. Wówczas działania NPLA, który bezsprzecznie będzie nas ścigał, nie będą groźne, gdyż przeciwnik może nie być do nich przygotowany, a w każdym razie pewna proporcja sił może być zachowana.

Gorzej jest natomiast, jeśli odwrot jest wymuszony przez działanie NPLA. Lecz i tu, jeżeli byliśmy na tę ewentualność przygotowani (spodziewaliśmy się) jeszcze jest pół biedy. Większość odwrotów jest tego rodzaju i tylko niewiele z nich kończyło się klęską.

Jest natomiast wręcz źle, gdy daliśmy się zaskoczyć i odwrot organizujemy doraźnie już w trakcie walki. Taki odwrot, o ile się uda, będzie kosztował drogo. Dlatego nie wolno nam do niego dopuścić i traktować go należy jako ostateczność. Często bowiem większe korzyści odnosimy broniąc się do ostatka na miejscu, niż decydując się na tego rodzaju wycofanie z walki. (Często obserwowane w obecnej kampanji po stronie wojska niemieck.)

W każdym wypadku starać się, by oderwanie udało się przeprowadzić w nocy lub po zapadnięciu zmroku, gdyż tak natarcie NPLA, jak i jego pościg będą utrudnione, a obserwacja ograniczona. Gdyby kryzys nastąpił za dnia, starać się za wszelką cenę wytrzymać do nocy. Oderwanie się w dzień jest bardzo niebezpieczne i może być stosowane tylko w wyjątkowo korzystnych warunkach terenowych i dość sprzyjających warunkach taktycznych.

Piętą achillesową każdego odwrotu - [redacted] może zagrozić odwrotowi. Zawsze należy pamiętać o [redacted] oraz przewidzieć możliwości wariantowania marszu na wypadek, gdyby wybrane poprzednio osie zostały przecięte lub zagrożone.

Największe zamieszanie jak również zużycie nerwowe jak i fizyczne powodowane są w odwrocie przez zbyt częste zatrzymywanie się dla stawiania NPLO.M. oporu. Pociąga to bowiem za sobą stale gorączkową organizację obrony, bo czasu nie wiele i częstem wycofywanie co jest zawsze i trudne i niebezpieczne. To też trzeba dążyć do dłuższych odskoków, aby przestrzeń dała potrzebny czas na stosunkowo wczesne i spokojne przygotowanie obrony.

[redacted] rozdrabniać wojska, a bić się możliwie całością na kolejnych liniach opóźnienia. Bicie się częściami doprowadzi do wyniszczenia tych oddziałów, gdyż pozostawione w zbyt szerokim pasie działania w stosunku do swej siły będą obiężdżane i likwidowane przez NPLA, lub nie zdobędą czasu, będąc zmuszone się przed samym widmem zagrożenia obejściem.

Celem wzmocnienia wartości obronnej pozycji przejściowego oporu - należy ją jeszcze więcej niż w obronie opierać o przeszkody naturalne oraz uzupełniać masowymi niszczeniami i przeszkodami sztucznymi, przedewszystkiem minami. Walka minami w dzisiejszej dobie, wybija się na czoło zagadnień taktyczno-operacyjnych w odwrocie. (Fryc, Hochy). Przestrzeń między kolejnymi pozycjami oporu, wypełniona [redacted] i ruchliwymi oddziałami [redacted] opóźnianie ogniowe (Kesselschlacht), w połączeniu z walką minową - da nam widoki zysku [redacted] się i poważnie zahamuje tempo pościgu NPLA, czego przykłady mają [redacted] li panowie w kampanji afrykańskiej, włoskiej i ostatnio w Normandji.

Przewodniczący
Pytanie.

A mogłby mi Pan Płk skonkretyzować zadanie W.J.w odwrocie.

T.Ogolna
Odpowiedź.

Z przyjemnością. Zadaniem doy wyższego szczebla w odwrocie będzie zawsze -
- zorganizować obronnie pewien obszar, aby w nim zatrzymać ostatecznie NPLA, by następnie przejść do działań zaczepnych,
- wycofać swe oddziały i materjał do tego właśnie rejonu z jaknajmniejszymi stratami, a rownocześnie jaknajdłużej opóźnić przeciwnika. Wygranie bowiem na czasie będzie jednym z głównych celow odwrotu.

W tym więc celu dokonuje się najpierw wyboru obszaru ostatecznej obrony i przystępuje się do natychmiastowego przygotowania go. Następnie należy zdecydować, ktorych rejonow należy kolejno bronić podczas wycofywania się na ostateczną pozycję, by uzyskać jaknajwięcej drogocennego czasu. Wielkim jednostkom wyznacza się osie odwrotu i zadania dotyczące obrony poszczególnych pozycji przejściowych.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy W.J. pancerne i piechoty nadają się w rownym stopniu do działań odwrotowych.

T.Ogolna.
Odpowiedź. O nie, D.P. bowiem najbardziej nadaje się do zorganizowania i przygotowania rejonow ostatecznej obrony lub obrony przejść, a mniej nadaje się ona do opóźniania zwłaszcza w terenie otwartym. W terenie pokrytym wykonuje to zadanie skuteczniej dzięki wielkiej potędze ognia broni piechoty. W tym ostatnim jednak wypadku musi być wzmocniona przydzieleniem jej środkow transportowych i czołgow.

Natomiast Dyw. Panc. wybitnie nadaje się do działań przesłaniających. Po ukończeniu tego zadania i z chwilą, gdy NPL już związał się w walce ze strażami tylnymi, powinna ona przejść do odwodu i w tym wypadku do zadań jej będą należeć -
- ubezpieczenie zagrożonego skrzydła,
- przeciwnatarcia na pozycji obronnej,
- ewent. obrona ważnego odcinka terenu przez krotki przeciąg czasu.

Przewodniczący
Pytanie.

Proszę mi teraz podać jak wygląda praca w sztabie w związku z przygotowaniem odwrotu.

T.Ogolna.
Odpowiedź.

Odwrot wymuszony czy szczególnie dobrowolny wymaga bardzo troskliwego przygotowania w czasie, ktorym się rozporządza. Czasu tego może być nie wiele. To też powodzenie działania będzie zależało w dużym stopniu od dobrej organizacja pracy tak w sztabach jak i oddziałach. Ponieważ, jak już wspominałem, działania odwrotowe składają się z szeregu faz, sztab nie powinien pracować razem nad wszystkimi fazami, ale podzielić się na zespoły, z ktorych każdy będzie pracował nad osobną fazą działania. Jak w każdym przygotowaniu działania to szczególnie w odwrocie - planowanie ma zasadnicze znaczenie.

Opracowany plan odwrotu powinien opierać się na daleko idących przewidywaniach, powinien być giętki, aby go można było dostosowywać do rozwoju wypadkow. Plan taki musi być oparty na właściwym wykorzystaniu terenu przy jednoczesnym przestrzeganiu zasady ekonomji sił.

Plan odwrotu powinien zawierać:
- organizację rozpoznania,
- organizację przesłony i ubezpieczenia,
- wyznaczenie oddziałow wydzielonych,
- wybor osi marszu odwrotowego,

Rysunek nr 2.

I

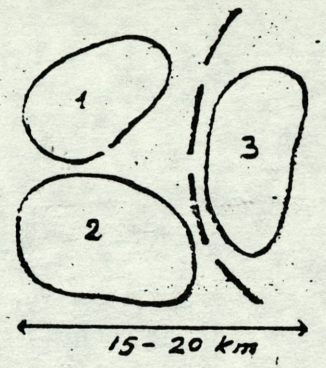

Każda W.J. odchodzi po swoich osiach

straże tylne

kolumny główne

II

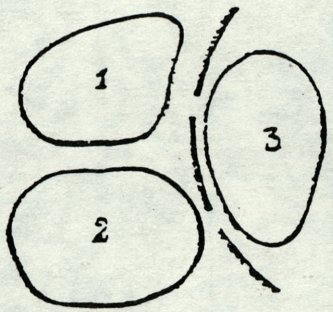

W. J. drugiego rzutu odchodzi pierwsza

1
2
3

III

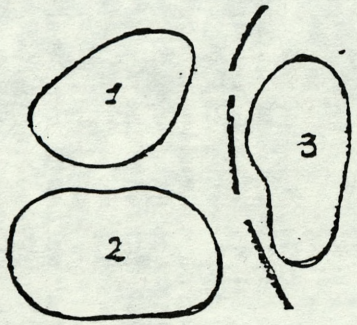

W. J. pierwszego rzutu odchodzi w I-szej kolejn.

1
3
2
W. Korp.

- określenie kierunków opóźniania,
- organizacja współdziałania oddziałów opóźniających,
- wyznaczenie osi - zgrupowaniom taktycznym i ustalenie składu tych zgrupowań,
- ustalenie i organizacja rejonu dla przejściowej obrony,
- ustalenie kolejności oderwania się (miejsce składania kolumn, linja przejścia, obliczenie przejścia ogonów kolumn),
- organizacja rejonu właściwej obrony (jeśli nakazana),
- uregulowanie spraw kwatermistrzowskich (przesunięcie roj.adm., likwidacja składów mat., wyposażenie na czas marszu oddziałów, zwinięcie rozwiniętych elementów służb i.t.p.).

W planie odwrotu można uwzględnić również możliwości opóźniania ruchu NPLA przez działanie małych, specjalnie szkolonych oddziałów, pozostawionych na tyłach NPLA - w czasie odwrotu albo zrzuconych z samolotów na tyły czołowych oddziałów NPLA. Działanie tego rodzaju możliwe są jedynie w obszarach, ktorego mieszkańcy są przychylnie ustosunkowani i tam gdzie działania partyzanckie będą miały poparcie dobrze zorganizowanej ludności n.p.we własnym kraju. Oddziały takie wyposażać należy w radiostacje, powinny one umieć posługiwać się specjalnymi ładunkami wybuchowymi, minami i pułapkami minowymi. Powinne być doskonale przeszkolone w przeprowadzaniu dywersji na tyłach NPLA.

WYKONANIE ODWROTU.

Przewodniczący
Pytanie.

Przejdźmy teraz do samego wykonania odwrotu. Jak Par sobie wyobraża wykonanie odwrotu przez Korpus Pancerny.

T. Ogolna
Odpowiedź.

Korpus pancerny tak jak każdy inny Korpus wykonywać może odwrot w/g następujących 3-ch schematow (rys. Nr. 2.) wyjaśnić

1 wypadek - kiedy każda z W.J. odchodzi po swoich osiach, wypadek stosowany bardzo rzadko, na szerokim froncie i w-tedy każda W.J. opóźnia w przydzielonym jej pasie działania.

2 wypadek - gdy W.J. drugiego rzutu odchodzi jako pierwsza - jest wypadek, kiedy Korpus w końcowym swym zadaniu przejść ma do obrony lub kiedy będziemy opóźniać NPLA przez t.zw. obronę przejściową.

3 wypadek - gdy W.J. pierwszego rzutu odchodzi pierwsza i wtedy cały ciężar osłony odwrotu przejmuje W.J. drugiego rzutu.

W każdym z tych przykładow - siły główne W.J-tek wycofują się zwarcie i samodzielnie pod osłoną swych straży tylnych z jednego obszaru obronnego do następnego - w/g z góry ustalonego planu. W planie tym, mogą być objęto ponadto objekty o znaczeniu zasadniczym - jak lotniska, bazy itp. Będą to punkty specjalnie silnie bronione w czasie odwrotu, a obrona będzie zorganizowana często oddzielnie niezależnie od sił opóźniających NPLA.

Przewodniczący.

Przejdźmy teraz do bardziej szczegółowego rozpatrzenia przykłady Nr. 2, to jest wypadek kiedy W.J. drugiego rzutu odchodzi pierwsza, gdyż wydaje mi się, że będzie to wypadek mające najczęstsze zastosowanie w przeciętnym terenie.

Jest rzeczą jasną, że wycofanie się W.J. drugiego rzutu nie natrafi prawdopodobnie na żadne trudności. Odskoczy ona na pozycję obrony przejściowej ok. 25 - 30 km. w tył, lub odrazu na pozycję właściwej obrony, gdzie przystąpi natychmiast do jej zorganizowania, a ciężar zyskania na czasie - spadnie na W.J. pierwszego rzutu, ktore wycofywać się będą w przydzielonych im pasach działania.

Rozpatrzymy więc teraz jak się będzie przedstawiała praca w jednej z czołowych dywizji.

Kto ma prawo powzięcia decyzji wycofania na szczeblu dywizji.

T.Ogólna
Odpowiedź.

Prawo powzięcia decyzji wycofania wojsk i odwrotu - przysługuje wyłącznie temu dcy - który nakazał przeprowadzenie danego działania tj.w tym wypadku dcy dywizji.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy wycofanie dywizji będącej w styczności z NPLEM będzie czynnością łatwą, czy też jest to sprawa skomplikowana.

T.Ogólna.
Odpowiedź.

To nie sprawa porosta. Na takie wycofanie złoży się szereg faz, które uszeregują się jak mniej więcej następująco:

1. Oderwanie się oddziałów będących w styczności z NPLEM,
2. Przesłonę wycofania wykonają oddziały specjalnie do tego wyznaczone,
3. Zbiórka i zejście odds. z pozycji i odejście ich do rejonu załadowania,
4. Zebranie oddziałów w zgrupowania marszowe.

Żeby to panom należycie zobrazować pozwolę sobie przedstawić następujący szkic.

TABLICA Nr.3.

SCHEMAT WYCOFANIA DYWIZJI.

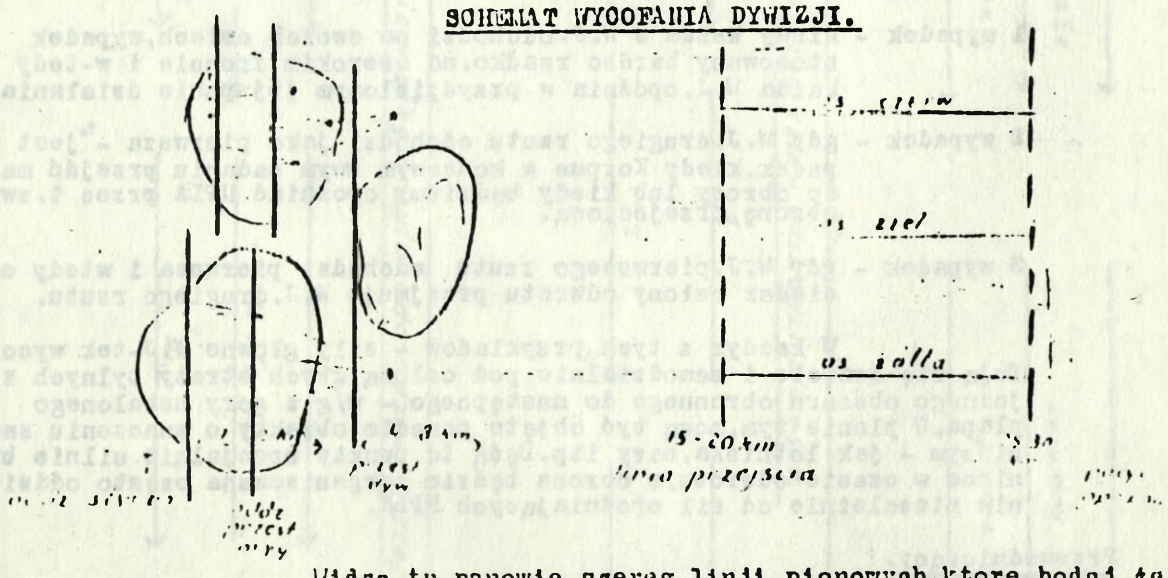

Widzą tu panowie szereg linji pionowych, które bodaj że najlepiej ilustrują technikę odwrotu.

- Linja pierwsza - to linja oddziałów styczności. Są to małe oddziały piechoty wzmocnione działkami ppanc, zmożdzierzami, pozostawione przez oddziały będące w bezpośredniej walce z NPLEM. Zadaniem ich jest - ubezpieczyć odejście baonów (pułków) lub kompanji (nawadr.) czołowych, poczym same wycofują się za nimi.

- Linja druga - to linja brygadowa przesłony. Są to straże tylne brygad, kryjące ich rejony zbiorek i miejsca załadowania oraz uruchomienie kolumn. Znajduje się 1 - 2 km. za frontem, chociaż może być głębiej. Wycofują się one na końcu kolumn.

- Linja trzecia - to linja dywizyjna przesłony. Znajduje się na głębokości 4 - 8 km. za frontem normalnie przed stanowiskami odwodów i artylerii. Przesłania ona odejście kolumn dywizji i oddziały przesłaniające wycofują się w pewnej odległości za strażami tylnymi, o ile nie otrzymały zadania opóźniania ogniowego. Zwykle przeznacza się do tego P.R. Część jego może być wysunięta na wysokość oddz. styczności, czy straży tylnych i stanowi jakby placówki dla reszty P.R. Oddziały przesłony powinny być ruchliwe, a przy tym mieć dostateczną siłę i wsparcie artylerii.

- Linja czwarta - to linja przejścia. Powinna ona leżeć kilka kilometrów poza rejonem włączenia artylerii do kolumn - ogólnie ok. 15 - 20 km. za frontem.

- Linja ostatnia - to pierwsza linja opóźniania. Nie powinna ona znajdować się bliżej aniżeli linja przejścia, gdyż jest zwykle przygotowania zawczasu i zabezpieczona polami minowymi z pozostawionymi tylko przejściami na drogach. Dlatego też wojska powinny ją przekraczać w kolumnach, a nie bezładnie.

Linie podłużne ilustrują schematycznie drogi oderwania się komp., baonów, brygad i wojsk duwizyjnych.

Na oderwanie się dywizji w przeciętnych warunkach należy liczyć około 5 - 8 godzin czasu, przyjmując, że tyły i część taborów boj. wysłane zostały wcześniej.

Dywizje wzgl. brygady otrzymują rejon załadowczy, drogi dojścia i osie marszu, punkty przejścia i godzinę przejścia wzgl. blok czasu, oraz zawsze czas oderwania się.

Dywizja w odwrocie wykonuje swe zadanie w ten sposób, że w ciągu nocy odchodzi na wybraną wzgl. nakazaną linję opóźnienia, gdzie organizuje obronę przejściową.

Dla opóźnienia podejścia NPLA pod tą pozycję, pozostawia słabe a lotne oddziały opóźniające lub straże tylne, które prowadzą opóźnienie ogniowe, połączone z masowymi niszczeniami i przeszkodami zap., a to w celu zdobycia czasu na zorganizowanie właściwej pozycji obronnej gdzieś w tyle, bądź przez własne oddziały, bądź przez inne oddziały.

Przewodniczący
Pytanie.

Po naświetleniu nam zagadnień ogólno-taktycznych chciałbym wiedzieć jak wygląda zagadnienie kwatermistrzowskie w tym działaniu.

Może naświetli nam sprawy kwatermistrzowskiw pan.....

Sł. Op. Sztabu
Odpowiedź.

Zagadnienie kwatermistrzowskie w działaniach odwrotowych jest trudniejszym problemem ze wszystkich rodzajów działań.

Występują tu trudności może nie tyle w zaopatrywaniu oddziałów, ile w ewakuacji rannych, uszkodzonego sprzętu, mat. oraz nagromadzonych materjałów potrzebnych do żywienia walki.

Czas, jakim będzie dysponował kwatermistrz jest znacznie krótszy, niż czas jakim będzie dysponował Oddział Operacyjny w Korp. wzgl. oddział taktyczny w dywizji.

A dlaczego czas, jakim dysponuje kwatermistrz jest krótszy - postaram się wyjaśnić.

- Otóż po powzięciu przez dcę decyzji o odwrocie i wydaniu wytycznych, Oddz. Op. musi rozpracować plan dla zgrupowań przeznaczonych do poszczególnych zadań-
1. osłona oderwania się,
2. zgrupowania opóźniające,
3. zgrupowania przeznaczone do organizacji obrony na nowej linji obronnej i dopiero po rozpracowaniu tych planów przez Odds. Op. sztab kwat. może przystąpić do opracowania swoich szczegółowych planów i wprowadzić je w życie.

- Z drugiej strony musimy pamiętać, że wszystkie służby, oraz oszelony, zbędne w walce muszą być wycofane przed rozpoczęciem ruchu przez wojska, w celu uwolnienia dróg dla odchodzących zgrupowań wojska.

Tak bardzo ograniczony czas - specjalnie uwydatni się wtedy kiedy odwrot będzie wymuszony, w odróżnieniu od wypadku kiedy przeprowadzać będziemy odwrot planowany.

Musimy sobie zdać sprawę z tego, że wszystkie służby będą musiały przeprowadzić ewakuację, a jednocześnie zaopatrywać w dalszym ciągu wojska, oraz przeprowadzać zwinięcie swoich rozwiniętych elementow i przerzucić je w nowy rejon, co w sumie wszystko pochłonie znacznie więcej czasu niż formowanie i oderwanie się pewnych zgrupowań wojska. Przy tym należy pamiętać, że służby muszą rozpocząć swoje odejście znacznie wcześniej od oddziałow wojsk., by uwolnić dla nich drogi, o czem już wspominałem.

Cały plan Kwatermistrza w działaniach odwrotowych musi być podzielony na trzy zasadnicze fazy, ktore będą wykonywane kolejno z uwzględnieniem pilności i kolejności.

1. Zaopatrzenie i ewakuacja oddziałow przeznaczonych do osłony oderwania się, oraz straży tylnych poszczególnych zgrupowań, oraz odciążenie tych oddziałow od niepotrzebnej ilości wozow w walce eszelonu "A".

2. Zaopatrzenie i ewakuacja zgrupowań przeznaczonych do działań opóźniających (czy ewent. obrona przejściowa) oraz odciążenie tych zgrupowań z ess. "B" jeszcze przed rozpoczęciem ruchu przez te zgrupowania.

3. Ewakuacja rannych, uszkodzonego sprzętu mot., nagromadzonych zapasow mat., przesunięcie służb całego Korpusu, oraz zorganizowanie zaopatrzenia i ewakuacji dla Korpusu na nowej linji obronnej.

- Ponadto nie poruszam tu zagadnienia R.R., ktora ma tak bardzo doniosłe znaczenie w działaniach tego rodzaju i rozciąga się zarówno tak na usprawnienie ruchu wojsk jak i służb, gdyż zagadnienie to wymaga osobnego omówienia.

Przewodniczący
Pytanie.

Może nam pan powie - jak pracuje sztab kwatermistrza. Czy przeprowadza on plan odrazu w całości, czy też kolejno.

Sł. Op. Sztabu.
Odpowiedź.

Ze względu na brak czasu, oraz rożnorodność poszczególnych faz tego działania, ze względu na pilność - Sztab Kwat. tak samo jak Sztab Op. powinien być podzielony na trzy części, z ktorych każda będzie planowała i wprowadzała w życie poszczególne fazy - i tak -

1-sza - Zaopatrzenie, ewakuacja straży tylnych i oddziałow osłaniających oderwanie się W.J. oraz odciążenie z niepotrzebnych wozow w walce eszelonow "B" i "A" tych zgrupowań i przydział niezbędnych elementow służb potrzebnych w walce, jak służba zdrowia i służba warszta.-naprawcza.

2-ga - Zaopatrzenie i ewakuacja zgrupowań wojsk przeznaczonych do opóźniania na przewidzianych pozycjach opóźnienia - odciążenie tych zgrupowań z eszelonow "B" oraz ewent. zorganizowanie składow am. i mat. na osiach opóźnienia.

3-cia - Ewakuacja rannych z rozwiniętych elementow służby zdrowia Korpusu i dywizji, ewakuacja sprzętu mot. z warsztatow polowych ewakuacja nagromadzonego materjału z ośrodka zaop. Korpusu.
- Przesunięcie służb Korpusu i dywizji w nowy rejon.
- Rozplanowanie zaopatrywania i ewakuacji n nowej linji obronnej Korpusu.

Jak z powyższego wynika, to wszelkie zarządzenia związane z tymi czynnościami, będą wprowadzone w życie stopniowo i regulowane w formie krotkich odpraw, rozkazów przygotowawczych i szczegolnych, co jest charakterystyczną cechą rozkazodawstwa w takim działaniu, w odróżnieniu od innych działań, gdzie rozkaz ogolny ujmuje większą część planu działania.

Przewodniczący.

Dziękuję Panu. W ten sposob dowiedzieliśmy się o szeregu zasad ogolnych i nasuwa mi się wiele pytań, dotyczących zadań i roli poszczególnych broni w odwrocie. Panowie, przedstawiciele tychże czekają z niecierpliwością, żeby coś powiedzieć.

Pytanie
Taktyka piech.

Może mi pan kpt. zechce wyjaśnić jakie zadania może przypaść piechocie w działaniach odwrotowych.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Piechocie mogą przypaść następujące zadania w działaniach odwrotowych.
- wycofanie się z pola walki,
- ubezpieczenie odejścia sił głównych (walka w składzie straży tylnych, bocznych, przednich) przez oddziały przesłaniające,
- opóźnianie,
- obrona przejściowa na pozycjach opóźniających,
- udział w przygotowaniu i wykonaniu obrony właściwej na tylnej granicy opóźniania (jeśli Korpus po odwrocie sam będzie przygotowywał dalszą obronę).

Przewodniczący
Pytanie.

Czy oddziały piech. związane w walce z nacierającym NPLM mogą rozpocząć wycofywanie się.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Zasadniczo - nie - natarcie NPLA musi być wpierw zatrzymane przy zastosowaniu nawet przeciwuderzeń, czy przeciwnatarć i dopiero po odzyskaniu w ten sposob swobody działania - może nastąpić wycofanie tych oddziałów.

Przewodniczący
Pytanie.

A na czym polega organizacja wycofania oddz. piechoty.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

a) po przygotowaniu wsparcia ogniowego dla tych oddziałów,
b) po wydzieleniu i usadowieniu w terenie odda. osłonowych,
c) po wycofaniu straży tylnych i rozmieszczeniu ich w terenie,
d) po wyznaczeniu rejonów zbiorek i zaladowania oraz rozpoznaniu dróg do tych rejonów,
e) po ubezpieczeniu rejonów zaladowania,
f) po wyznaczeniu miejsca i czasu złożenia kolumn marszowych,
g) po wyznaczeniu trasy marszu i miejsca przeznaczenia.

Przewodniczący
Pytanie.

W jakim czasie i w jakiej kolejności powinny wycofywać się oddz. piech. z walki. (szkic Nr. 4.)

Wycofanie powinno z zasady rozpoczynać się dopiero po zapadnięciu zmroku,

Tablica Nr.4.

SCHEMAT WYCOFANIA SIE BRYGADY PIECHOTY Z WALKI.

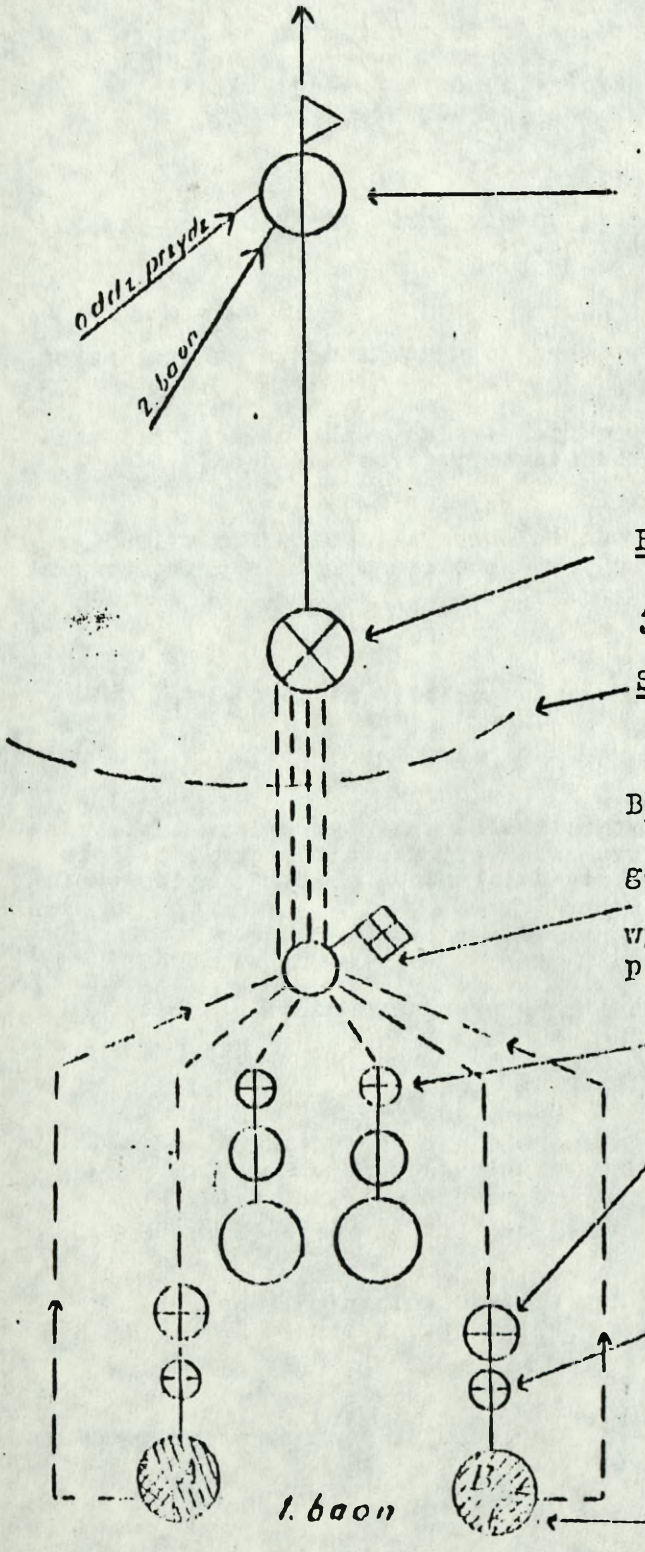

Brygadowy pkt.kontrolny.

Może się pokrywać z bryg.pktem wyjściowym lub też może być umieszczony w punkcie, gdzie zbiegają się drogi domarszu oddziałów.

Baonowy rejon załadowania.

Z rejonu tego baon rusza albo jako całość, albo pojedyńczymi komp.

Straż tylna brygady.

Baonowy pkt.kontrolny.

Znajdować się winien w pkcie, gdzie zbiegają się drogi domarszu komp. Tu znajduje się - dca baonu, ofic. wyw. i gońcy (pozostają tu dopóki nie przejdzie cały baon bez odds. styczn.

Komp.rejon zbiorki.

Miejsce zbiorki komp. Tu plutony zabierają swe wozy. Stąd komp. maszeruje jako całość.

Komp.pkt.kontrolny.

Tworzy się w tedy, gdy istnieją duże odległości między dotychczasowymi stanowiskami a miejscem zbiorki komp. Wówczas znajduje się tu dca komp.

Oddziały styczności.

Po wycofaniu załadowują się w baonowym rej. załadowania lub w innym miejscu. (pierwsze rozwiązanie lepsze, bo ułatwia kontrolę).

b/odejście oddziałow musi być stopniowe, uregulowane w szczegołach i rozplanowane w czasie, w/g mnie w następującej kolejności -
- gros oddziałow strz. z ozęścią dział ppanc. i ciężką bronią piech.
- reszta oddz. strz. z bronią ppanc., ubezpieczonych carriersami wzgl. czołgami.

Aby uniknąć zamieszania, należy o ile możności nie zmieniać składu dotychczasowych zgrupowań, wyznaczać oddzielne rejony załadowcze i oddzielne drogi do marszu dla baonow -
- ze stanowisk do rej. załadowania, i
- z rej. załadowania do punktu wyjściowego brygady.

Drogi te powinny być wytyczone. Musi być zorganizowana R.R. i dobrani przewodnicy (piloci).

Przewodniczący
Pytanie.

Tu mowi pan o rejonach załadowania - przedtym zaś wspominał pan o jakichś rejonach zbiorek, co one oznaczają, co się na nich dzieje.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Rejony te oznaczają miejsca, gdzie zbierają się poszczególne plutony, kompanje. Powinny one leżeć najbliżej poza linją ubezpieczeń oddz. straży tylnej tj. około 1 - 2 km. poza 1-szą linią. Z tych rejonow zbiorek - piechota maszeruje dopiero do rej. załadowania.

Przewodniczący
Pytanie.

W jakiej odległości są te rejony załadowania.

Takt. Piech.
Odpowiedź. - około 4 - 5 km. od linji frontu.

Przewodniczący
Pytanie.

Z ktorych oddziałow wyznaczamy oddziały styczności.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Oddziały styczności powinny pochodzić z oddziałow, ktore prowadziły dotychczas walkę. Muszą być wyznaczane i zajmować swe stanowiska zawsze przed rozpoczęciem wycofania sił głownych.

Op. Sł. Sztabu.

Pan Płk pozwoli, że tutaj dodam coś ze swej strony. Przed chwilą wycofania się sił głownych powinna być ukończona ewakuacja rannych, oraz musi nastąpić odesłanie do tyłu zbędnego w walce personelu, sprzętu, materjałow i pojazdow.

Przewodniczący
Pytanie.

Na czym polega ubezpieczenie odejścia sił głownych przez piechotę.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Na przejęciu ciężaru walki przez wyznaczone straże tylne.

Przewodniczący
Pytanie.

W jaki sposob ubezpiecza piechota odejście sił głownych.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Są dwa sposoby wykonania osłony. Wybor zależeć będzie od położenia, w jakim się w danej chwili znajdują oddziały i od otrzymanych rozkazow.
a/pierwszy sposob - oddział wyznaczony jako straż tylna po wzmocnieniu go innymi broniami walczy na dotychczasowych stanowiskach do

czasu wycofania sił głównych, poczym odrywa się pod osłoną swych oddziałów styczności i oddz. tylnego straży tylnej.

b/drugi sposob - oddz. wyznaczony jako straż tylna pozostawia na dotychczasowych stanowiskach silne oddziały styczności, zaś swym gros obsadza (w formie obrony przejściowej) teren nieco głębiej położony, w ktorym będzie mogł najskuteczniej osłonić odejście sił głównych, poczym sam wycofuje się pod osłoną oddziału tylnego straży tylnej.

W obu tych wypadkach siła i skład straży tylnej będzie zależna od położenia. Jako normę należy przyjąć - baon na brygadę, kompanja na baon, pluton na kompanję.

Tu wspomnę o nowej tendencji uzbrojenia pola walki przy pomocy broni bez obsługi. Jest to sieć ciężkiej broni piechoty, a można nawet artylerię użyć - w system zautomatyzowany dla krotkich napadow ogniowych i mylenia przeciwnika.

TAKTYKA BRONI PANC.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy zerwanie styczności z NPLEM nasuwa broni panc. duże trudności.

Takt. Br. Panc.
Odpowiedź.

Zależy to przedewszystkiem od rodzaju wojsk, ktorymi dysponuje NPL, t. zn. czy są to wojska panc., zmotoryzowane, czy tylko piechota, ponadto rodzaj czołgow pod względem szybkobieżności nie może być pomijany w kalkulacjach.

Ogolnie jednak biorąc oderwanie się czołgow od NPLA jest stosunkowo łatwe.

Odwrot W. J. piechoty ułatwia obecność brygady czołgow przydzielanej zwykle przez Armię. Czołgi piechoty rożnią się znacznie od czołgow, ktorymi dysponują obecnie dywizje panc. i wskutek tego sposoby działania ich są też rożne.

Sposob w jaki działa się rożnymi rodzajami czołgow, - pozwoli Pan Płk., że wyjaśnię poźniej - przedstawiając chronologicznie czynności w działaniach odwrotowych.

TAKTYKA ARTYLERII.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy artyleria natrafia na większe trudności przy wycofaniu się z walki.

Takt. Art.
Odpowiedź.

Artylerię można stosunkowo łatwo wycofać z pola walki, dzięki temu, że-
- stoi ona dość daleko w tyle (z wyjątkiem części art. ppanc., przydzielonej do piechoty) i ma swobodniejsze drogi,
- tworzy zgrupowanie zwarte i stosunkowo nieliczne, przez co łatwiejsze nią dowodzenie, zebranie w kolumny i uruchomienie,
- jest poza zasięgiem ognia piech. NPLA, co daje jej większą swobodę poruszeń,
- czas jaki artyleria potrzebuje na zwinięcie stanowisk i P.O. jest stosunkowo bardzo krotki.

Przewodniczący
Pytanie.

Jaka wobec tego część artylerii powinna pozostać aby wykonać powyższe zadanie.

Takt. Art.
Odpowiedź.

a/tyle ile potrzeba, aby wykonać konieczne ognie, oraz
b/ale nieprzyjaciel by się nie zorjentował, że ilość art. zmniejszyła się.

ad c/Stałej ilości nie da się z góry ustalić, trzeba kalkulować dla każdej sytuacji osobno. Zależy to od nacisku NPLA, oraz ilości i sił oddz. przesłaniających odwrot. Przeciętnie liczyć należałoby dyon art. na baon piechoty. Ponadto zależy to od szerokości zajmowanego przez oddziały przesłaniające odcinka, oraz ilości możliwych kierunków uderzenia NPLA.

Przeciętnie dla wykonania potrzebnych ześrodkowań i zapor ogniowych trzeba przynajmniej pozostawić 3 dyony art. lekk. na dywizję. Mogą one pochodzić (i przeważnie będą z różnych jednostek, gdyż będą walczyć na podstawie już istniejących układów strzelniczych).

ad b/Trzeba, by z każdego kierunku, z którego strzelała własna art., strzelała ona nadal. Osiągniemy to pozostawiając część sprzętu art. I rzutu w miejscu, skąd ona strzelała. Natomiast art. II rzutu można wyciągnąć całą, gdyż NPLOWI trudno będzie ocenić w tak krótkim czasie głębokość, z której strzela art. (Można uzupełnić zautomatyzowanym pozostawieniem).

Pragnę tu jednak zaznaczyć, że w sytuacjach ciężkich, gros, nawet czasami i cała art. będzie musiała kryć ogniem oderwanie się własnych wojsk - wycofując się dopiero tuż przed strażami tylnymi.

Przewodniczący
Pytanie.

A może pan mjr. przedstawi nam kolejność wycofania art.

Takt. Art.
Odpowiedź.

Proszę bardzo - zazwyczaj jeszcze za dnia możliwe będzie wycofanie eszelonów "B", a nawet części eszelonów "A".

Jako jedna z pierwszych - zaraz po zapadnięciu zmroku odjechać może cała art. ciężka - ogólnie biorąc strzela ona rzadziej, niż art. lekka szczególnie w nocy kiedy odpada zwalczanie art. NPLA - to też nic dziwnego, że jej odejście nie zwróci odrazu uwagi przeciwnika.

Następny rzut wycofania - to cała reszta art. (lekkiej, ppanc. i plot.), która w osłonie oderwania się udziału nie bierze.

Trzeci rzut będzie stanowić art. pozostawiona dla osłony oderwania się. Wycofa się ona rzutami wspólnie z oddziałami, które wspiera i będzie ona do nich przydzielona.

Przewodniczący
Pytanie.

Dlaczego artyleria tak uparcie czeka na zapadnięcie zmroku, kiedy istnieją możliwości wycofania jej wcześniej. Czy nie za dużo art. zbiera się na ten wrażliwy w odwrocie okres.

Takt. Art.
Odpowiedź.

Ruch oddziałów art. jest znacznie łatwiejszy do wykrycia niż n.p. piechoty. Trzeba być bardzo ostrożnym, żeby swych zamiarów nie zdradzić przedwcześnie. Ponadto, ponieważ gros art. będzie ugrupowane w tylnych osłonach kolumn, wobec tego niema potrzeby zabierania jej zbyt wcześnie ze stanowisk ogniowych.

TAKTYKA SAPERÓW.

Przewodniczący
Pytanie.

Proszę - p. kpt. przedstawi nam rolę saperów w odwrocie.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

Zasadnicze prace saperów spadają na nich dopiero w opóźnianiu.

W okresie wycofania się z walki mogą dojść jedynie nieznaczne prace dodatkowe jak -

- zaminowanie pewnych kierunków (n. p. dla zabezp. skrzydeł)
- wzmocnienie pewnych przeszkód już istniejących, oraz

- porobienie przejść w przeszkodach w głębi pozycji, o ile takie krępowały swobodę odejścia.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy straże tylne mają przydzielonych saperów.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

Tak jest. Do straży tylnych należy wydzielać pewną jednak nieznaczną ilość saperów. Albowiem przydzielony oddział nie może już być brany w rachubę przez Dcę Sap. w ramach realizowania niszczeń wykonywanych przez W.J., które to niszczenia wykonują odds. sap. centralnie kierowane przez dcę sap. Przydzielony zaś oddział wykonuje niszczenia i przeszkody pomocnicze, które tylko towarzyszą i ułatwiają wycofanie się strażom tylnym.

TAKTYKA ŁĄCZNOŚCI.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak przedstawia się łączność w okresie wycofywania się z walki.

Takt. Łącz.
Odpowiedź.

W okresie wycofywania się z walki - łączność opiera się na sieciach telefonicznych i radiowych, czynnych w dotychczasowych działaniach.

Sieć telefoniczna powinna być czynna jak najdłużej i wykorzystana przez oddziały przesłaniające wycofanie się. Wobec tego trzeba się liczyć z możliwością utraty części kabla.

Przewodniczący
Pytanie.

A co z radjem.

Takt. Łącz.
Odpowiedź.

W okresie odrywania się utrzymywać się powinno bez zmian natężenie korespondencji radiowej, aby nie zdradzać NPLOWI własnych zamiarów. Z tych samych powodów powinno się unikać jaknajdłużej korespondencji radiowej po opuszczeniu dotychczasowego rejonu postoju radiostacji, aby radiowywiad NPLA nie mógł zbyt wcześnie stwierdzić wycofania.

Sieci radiowe zasadniczo powinny pozostać bez zmian i to tak na czas odrywania się jak i na czas marszu odwrotowego, przedewszystkiem ze względu na trudności przestrajania stacji.

Ze względu na płynność sytuacji - gońcy będą mieli duże zastosowanie.

ZŁOŻENIE KOLUMN I MARSZ ODWROTOWY.

Przewodniczący.

W ten sposób przeszliśmy przez okres odrywania się. Przystępując do następnej fazy t.j. złożenia kolumn i marszu odwrotowego chciałbym zauważyć sam, że jak mi się wydaje, jest to okres bodaj że najbardziej wrażliwy. Wojska w tym momencie są prawie bezbronne, skupione, podatne na zaskoczenie, stanowią cel dla lotnictwa i art. NPLA. O zamieszanie i popłoch nie trudno. Stąd też realność kalkulacji marszu oraz drobiazgowa i najdalej przewidująca R.R. jest tu kwestją zasadniczą i można powiedzieć, że od ich sprawności i celowości zależy powodzenie odwrotu wogóle.

Stąd też sądzę, że nie od rzeczy będzie, gdy znów dotknę tu Szanownych Oddziałów Operacyjnych i zapytam p. pułkownika.

Pytanie.

Czem się Panowie kierują przy wyborze rejonu załadowania i formowania kolumn.

Takt.Ogólna
Odpowiedź.

Do sprawy tej podchodzimy mając na uwadze.
1. zagrożenie ze strony NPLA,
2. ugrupowanie własnych wojsk,
3. warunki drogowo-terenowe,

Przewodniczący
Pytanie.

Co stanowi zagrożenie ze strony NPLA.

Takt.Ogólna
Odpowiedź.

W odpowiedzi ująć muszę 2 podstawowe czynniki zagrażające oderwaniu się t.j.ruch NPLA i jego ogień.

Jeśli chodzi o jego ruch należy dobrze rozważyć, gdzie nacierający może się znaleść w chwili kiedy będziemy się ładować i wobec tego miejsce załadowania musimy tak wybrać, aby leżało ono w bezpiecznej odległości od przypuszczalnego rejonu, w którym mógłby się znaleść przeciwnik.

Jeśli natomiast chodzi o zapewnienie bezpieczeństwa przed ogniem art.NPLA, to z uwagi na jej zasięg nie możemy wybierać rej. załadowczych poza jej donośnością. Nie należy bowiem zapominać, że każde 3 a nawet 2 km. pieszo w nocy, i w takiej sytuacji, dla piechoty - to stracona godzina czasu. Nie znaczy to jednak, by wogóle tej rzeczy nie doceniać - mogłoby się to bowiem tragicznie skończyć. Owszem będziemy się starać formować kolumny możliwie daleko od frontu, jednak nie za daleko, by przez niepotrzebną stratę czasu nie narazić się już w zaraniu działań na niepowodzenie.

Przewodniczący
Pytanie.

Jaki wpływ ma formowanie kolumn wywiera ugrupowanie własnych wojsk.

Takt.Ogólna
Odpowiedź.

Miejsca włączenia oddziałów w kolumnę powinno się wybierać (o ile drożnia na to pozwala) w rejonach dotychczas przez wojska nie zajętych, leżących na kierunkach naturalnego odpływu tych oddziałów, które chcemy zebrać w kolumny. Nie ma mowy o przechodzeniu oddziałów jedne przez drugie, skrzyżowań ich, oraz o tych rejonach do których art.NPLA jest już wstrzelana i prowadzi już ogień.

Jako zasadę należy przyjąć, że przed miejscem włączenia artylerii w kolumnę oddziały piech.i broni panc.muszą być już połączone w kolumny batonowe lub pułkowe.

Przewodniczący
Pytanie.

A co robi sztab w tym okresie.

Takt.Ogólna
Odpowiedź.

Okres wycofania się z walki na szczeblu Korpusu, czy dywizji nie jest okresem jednolitym, jak to parokrotnie podkreślałem. Kiedy jedne oddziały odrywają się pod osłoną pewnych oddziałów, to inne załadowują się, a jeszcze inne - wykonują już marsz odwrotowy. To zazębianie się tych faz wyraźnie następuje w jednostkach panc.-mot.

Stąd proporcjonalnie do nasilenia tych działań idzie rozdział pracy w sztabie. Część oficerów ma powierzone zadanie składania kolumn, część pracuje nad zagadnieniem oderwania się i część planuje obronę, która ma być w niedalekiej przyszłości.

Dca Korpusu i dcy dywizji znajdzie się tam, gdzie ważniejsze zadanie - w okresie początkowym oderwania się będzie raczej w sztabie, gdyż w wielu kwestjach trzeba będzie decydować. W okresie późniejszym może być najważniejszym punkcie składania kolumn.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak wygląda sam marsz odwrotowy.

Takt. Ogólna
Odpowiedź.

Marsz odwrotowy jest podobny do marszu bojowego czołowego. Nasuwają się przytym następujące zasady -
- ubezpieczenie ze wszystkich stron,
- marsz zgrupowaniami zdolnomi do walki,
- gotowość do zwarjantowania ruchu,
- konieczność obrony ciaśnin, mostów i przejść na drogach marszu przed atakami lotnictwa, spadochroniarzy i dywersantów.

Ponadto chciałbym tu zwrócić uwagę na zagadnienie gęstości marszu w początkowej fazie odwrotu. Bardzo często bowiem konieczne będzie (na skutek silnego naporu NPLA) zastosować odpływ oddziałów osłonami wzgl. nawet grupami wozów, w miarę jak tylko będą gotowe do marszu. nawet 10 m. woz za wozem. W tym wypadku na każdą dywizję, czy brygadę należy wyznaczyć t. zw. miejsce pierwszego przeznaczenia, skąd po zebraniu się całego zgrupowania ruszą one do marszu już w odległościach normalnych. Wyznaczenie takiego pktu jest konieczne, by zachować dowodzenie w kolumnach i uchronić je od zbytniego rozciągania lub zmasowania.

Przewodniczący.

Zastanowmy się teraz jak wygląda działanie poszczególnych broni w tej fazie odwrotu.

TAKTYKA PIECHOTY.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak piechota wykonuje bojowy marsz odwrotowy.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Piechota posuwa się w baonowych zgrupowaniach marszowych, lub rzadziej brygadowych, zdolnych zawsze do podjęcia walki. Ponieważ w pościgu NPL będzie dążył przedewszystkiem do przecięcia drogi odwrotu (n. p. zagony broni panc., spadochroniarze, dywersja) każde zgrupowanie marszowe, proca wydzielenia straży tylnej musi ubezpieczać się z bokow i od czoła. Oddział tylny straży tylnej powinien składać się z najbardziej ruchliwych oddziałow zdolnych do prowadzenia walki nie tylko po drogach, ale i w terenie. Będzie się on składał z plut. rozp., baonow, części piech. z ciężką bronią i działami ppanc., oraz z pewnej ilości saperow.

Odległości taktyczne pomiędzy poszczególnymi częściami zgrup. marsz. będą zasadniczo takie same, jak w marszu bojowym czołowym.

TAKTYKA ARTYLERII.

Przewodniczący
Pytanie.

Jaką zasadą kieruje się artyleria w marszu odwrotowym jeśli chodzi o jej użycie.

Takt. Art.
Odpowiedź.

Na czas marszu i opóźnienia artyleria będzie zdecentralizowana. Dowodzenie będzie zcentralizowane możliwie jaknajszybciej po zajęciu przez jednistki pozycji przejściowej obrony lub obrony właściwej na tylnej granicy opóźnienia.

W odwrocie przydziela się art.do oddziałow opoźniających, czy przykrywających odwrot,oraz do poszczególnych osłonow i zgrupowań kolumn marszowych.

Przydział zależny jest od szeregu czynnikow jak -
- siła naporu NPLA i jego rodzaj,
- teren,
- siła oddziałow wydzielonych lub ubezpieczających.

W strałach tylnych będzie to najczęściej dyon na baon lub pułk.Zwiady art.straży tylnych muszą wyprzedzać strał tylną dla rozpoznania przypuszczalnych rejonow dla rozwinięcia artylerii.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak ugrupowana jest artyleria w marszu odwrotowym.

Takt.Art.
Odpowiedź.

Im bliżej ogona kolumn,tym zagęszczenie artylerią wzrasta, za wyjątkiem art.plot.,której gros będzie tam,gdzie osłe punkty i gdzie większe zmagowanie wojsk.

Artyleria sił głownych musi maszerować blisko końca kolumn aby w razie potrzeby wzmocnić ogień artylerii straży tylnej. Dysu- (powinni) sunięci obserwatorzy artylerii sił głownych powinni znajdować się przy straży tylnej.Artyleria będzie się posuwała w kolumnach,zdecentralizowana,przeważnie dyonami przy baonach piech.lub pułkach pane.,a to ze względu tak na własne jej bezpieczeństwo,jak i konieczność usamodzielnienia poszczególnych osłonow kolumn pod względem taktycznym.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak uregulowane będzie odejście artylerii.

Takt.Art.
Odpowiedź.

Jeśli chodzi o odejście artylerii to Dca Art.Korpusu i jego sztab,jak a resztą i sztab Dcy A.D.zajmie się przedewszystkiem artylerią nieprzydzieloną,gdyż przydzielona - znajdując się w dyspozycji różnych dcow taktycznych,podlega automatycznie ich rozkazom i od nich zależeć będzie włączenie jej w kolumnę.

Co do artylerii nieprzydzielonej - to znamy dwa sposoby jej wdrożenia.
- Sposob pierwszy - Dca Art.Korp.wzgl.poszczególni Dcy A.D.w dywizjach otrzymują drogi i czas do dyspozycji i w tych ramach ich sztaby organizują przemarsz samodzielnie,lub
- sposob drugi - sztab Dcy Art.Korp.i sztaby A.D.w dywizjach dają potrzebne dane kalkulacyjne oddziałowi operacyjnemu,który organizuje przesunięcia artylerii w ramach marszu całości Korpusu, czy dywizji.

Wybor sposobu zależy od planu działania.przewidywanego rozwoju wypadkow i drożni.

TAKTYKA ŁĄCZNOŚCI

Przewodniczący
Pytanie.

Jak wygląda organizacja łączności w marszu odwrotowym.

Takt.Łącz.
Odpowiedź.

Jak wspomniałem uprzednio,na czas marszu odwrotowego - sieci radiowe powinny zasadniczo pozostać bez zmian,ze względu na trudności w przestrajaniu.

Wydzielenie O.D.podległych bezpośrednio Dcy Korp.,którym trzeba będzie zapewnić łączność z przełożonym i sąsiadami - spowodują konieczność przeorganizowania niektorych stacji,i to stanowić będzie jedyną zmianę w organizacji dowodzenia.

Ponadto pożądane jest posiadanie w Korpusie kilku radiostacji rezerwowych zestrojonych w sieci dowodzenia, ktore mogłyby być użyte w nieprzewidzianych wypadkach, względnie użycie do tego celu radiostac. ofic. łącznik., ktore są wstrojone w sieć dowodzenia.

Nie wolno zapominać o zapewnieniu łączności dla celow R.R., aby moc sprawnie zestawić kolumny i wykonać marsz oddziałow.

W wypadku kiedy brak jest dostatecznej ilości środkow na zorganizowanie sieci radiowych i telefonicznych dla celow R.R. muszą być wykorzystane w tym celu wszytskie stacje radiowe sieci dowodzenia i istniejąca sieć telefoniczna.

O ile na osiach marszu znajdują się centrale telef. i linje stałe trzeba je rowniez wykorzystać i to przedewszystkim dla celow R.R.

Po zatym, organizacja łączności w marszu od zrotowym budowana jest na zasadach podobnych, jak w marszu czołowym.

O P O Ź N I A N I E.

Przewodniczący.

Przejdźmy z kolei do opóźniania. Z rozważań wstępnych przypominają sobie panowie, zapewne ogolne zasady i formy opóźniania. Teraz zobaczymy jak zachowują się w tym działaniu poszczególne bronie.

TAKTYKA PIECHOTY.

Przewodniczący.
Pytanie.

W jaki sposob wykonuje piechota zadanie opóźniania.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Piechota opóźniać może w dwojaki sposob.

1. w formie obrony przejściowej na wyznaczonej lub wybranej pozycji opóźnienia,
2. w formie opóźniania ogniowego, prowadzonego na pewnej przestrzeni przez małe oddziały.

Wybor formy walki uzależniony jest przedewszystkim od terenu i środkow jakimi dysponujemy i od wielkości jednostki przeznaczonej do wykonania zadania.

Obie te formy walki mają jeden i ten sam cel - opóźnić do maksimum ruch NPLA, a zatem zyskać poważnie na czasie.

Przewodniczący.
Pytanie.

Jakie są zasady i na czym polega organizacja obrony przejściowej przez piechotę.

Takt. Piech.
Odpowiedź.

Obrona przejściowa powinna być zorganizowana w takiej odległości od przeciwnika, by oddział wyznaczony do tego zadania nie był narażony na długotrwałe natarcia przeciwnika (rozwinięcie NPLA powinno nastąpić pod koniec dnia) i żeby stanowiska obronne nie znajdowały się w zasięgu ognia artylerii NPLA z tych samych rejonow stanowisk co na pozycji poprzedniej.

Pozycja opóźniania powinna odpowiadać następującym warunkom -

- silna przeszkoda na przedpolu,
- dobra i daleka obserwacja,
- dogodne do odejścia zaplecze,
- dalekie podstawy wyjściowe do natarcia na NPLA,
- osłonięte skrzydła.

Wybranie, organizacja i walka na pozycji opóźniania odbywa się w/g zasad obrony z tą różnicą, że ugrupowanie sił może być szersze i płytsze (na baon 3 km.).

Zorganizować należy zawsze zwarte ośrodki oporu, zwiększając jedynie luki między nimi.

Pozycję opóźnienia należy ubezpieczyć czatami, jak w obronie. Na dalszym przedpolu należy rozpoznawać i stosować niszczenia i zasadzki przy pomocy małych oddziałów. Z oddziałami przesłony dyw. cwnet. Korp. utrzymać łączność.

Odejście z pozycji opóźniania odbywa się w/g zasad wycofania i musi być z góry objęte planem tak odnośnie ubezpieczenia jak załadowania, jak i kierunków odejścia oddziałów. Obrona przejściowa jest najwłaściwszą formą opóźniania dla D.J. piechoty. W obronie tej odcinki są szersze, duże luki pomiędzy odcinkami bronionymi tylko ogniem, znacznie mniejsza głębokość. Należy zachować możliwie silny odwód dla -
- zwrotów zaczepnych,
- ubezpieczenie skrzydeł,
- ułatwienia odejścia obsadzie pozycji.

Przewodniczący Wybranie.

Proszę nam podać zasady i organizację opóźniania ogniowego.

Płk. Piech. Odpowiedź.

- Teren w którym mamy prowadzić opóźnianie powinien się przedewszystkim nadawać do tego rodzaju działania, a więc powinien posiadać wiele przeszkód terenowych, na osiach oddziałów opóźniających;
- pod osłoną wykonanych zniszczeń, naturalnych przeszkód terenowych - oddziały do opóźniania rozmieszcza się wzdłuż osi opóźniania na całej głębokości pasa, tworząc zagęszczoną sieć punktów oporu,
- głębokość i szerokość pasa opóźniania zależna jest od rodzaju i charakteru przeszkód naturalnych i sztucznych, siły i składu oddziałów opóźniających (na oddział w sile komp. piech. pas opóźniania w dogodnych warunkach nie powinien przekraczać 2 km. szerokości i 6 km. głębokości),
- walka oddziałów opóźniających przybiera formę całej serji kolejnych zasadzek i oporów począwszy od czoła, aż do ostatniego punktu oporu, skąd dalsze działanie przejmują inne oddziały opóźniające wzgl. stosuje się inną formę walki,
- kolejne wycofywanie się oddziałów opóźniających po spełnieniu zadania musi być osłonięte ogniem i powinno posiadać dogodne zaplecze. to też odpowiedzialnie dużą rolę w opóźnieniu ogniowym - odgrywa artyleria,
- opóźnianie ogniowe piechoty może być stosowane w specjalnie sprzyjających warunkach, w przeciwnym bowiem wypadku - szybszy NPL zmotoryzowany lub pancerny wymanewruje lub przepędzi piechotę opóźniającą.

Stąd do walk opóźniających specjalnie nadają się dywizje pancerne.

Nadaje się również D.P. przewożona, o ile jest wzmocniona czołgami. Krótki zwrot zaczepny czołgów na boki w odpowiednim miejscu zapewnia swobodę wycofania zgrupowań brygadowych z walki.

Dla Dyw. Piech. bez środków motorowych, przy obecnym zagrożeniu pancernym, działania opóźniające są zadaniem specjalnie trudnym o ile nie beznadziejnym.

Przewodniczący Wybranie.

Kto w świetle usłyszanych zasad - wykonuje opóźnianie w ramach D.J.

Takt.Piech.
Odpowiedz.

Opóźnienie wykonują z zasady Oddziały Wydzielone, zdolne do samodzielnej walki, silne ogniowo i przeciwpancernie. Mogą to być pułki rozpoznawcze lub też baony strzelców o dużym usamodzielnieniu ogniowym (dyon, czasem pułk art.lekkiej, dyon ppanc., saperzy i.t.d.). Wzmocnienie czołgami znacznie im ułatwi zadania - opóźniania.

Takie oddziały otrzymają zadanie opóźniania na kierunkach.

Zadanie opóźniania w pasie działania w określonym czasie może otrzymać tylko dca D.

TAKTYKA BR.PANC.

Przedmówca
Pytanie

Skoro przedstawiciel taktyki piech.polecił nam tak broń pancerną do działań opóźniających to samo przez się narzuca się pytanie dla Taktyki Br.Panc. Jakie pan kpt. widzi możliwości wykonania opóźniania przez broń panc.

Taktyka Panc.
Odpowiedź

Broń panc. dzięki swej szybkości i zdolnościom manewrowym nadaje się szczególnie do działań odwrotowych.

Duża siła ognia jaką dysponują czołgi w połączeniu ze zwrotnością - daje kolosalne plusy tej broni w tego rodzaju walkach.

Musimy pamiętać jednak, że broń panc. ma wtedy powodzenie, kiedy użyta jest masowo.

Wskutek tego na czoło wybijają się zasady, których musimy przestrzegać- aby działać skutecznie,

a/dążyć do działania całością brygad,
b/wydzielać tylko konieczną ilość broni panc. do wsparcia oddziałów piechoty,
c/współdziałać zawsze z piechotą i przy jak najsilniejszym wsparciu artylerii,
d/nie dać się związać przez NPLA,
e/uderzać niespodzianie bądź na przedpole na nacierającą NPLA bądź na boki ze skrzydeł,
f/wykonywać krótkie wypady z dużą siłą i wycofywać czołgi za osłony piechoty.

Przedmówca
Pytanie

Sądzę, że zachodzi tu jakieś nieporozumienie i Taktyka Piech. twierdzi, że czołgi przesłaniają odejście piechoty a pan znowu chce by piechota chroniła czołgi.

Proszę nam wyjaśnić.

Takt.Piech.
Odpowiedź

I rzeczywiście - na pierwszy rzut oka wygląda to tak, jak gdybym to powiedział przez nieporozumienie, jednak żadnego nieporozumienia tu nie ma, gdyż działanie odwrotowe składa się z całego szeregu różnych działań, w których współpracują ze sobą wszystkie bronie.

Aby kwestię tę jasno przedstawić pozwolę sobie podać panom przykłady działań gdzie współdziałanie to wystąpi bardzo wyraźnie.

Oderwanie się od NPLA.

A - wykonanie uderzenia na przedpole celem powstrzymania natarcia NPLA i danie czasu na wycofanie się piechoty
B - czołgi wydzielają na stanowiska piech. pierwszej linji na podst. osłonowe i prowadzą ogień do NPLA starając się zatrzymać ją, a piechota w tym czasie może się wycofać.

Podam obecnie zalety i wady obydwu wariantow.

Wariant A - zalety.

- pozwala na długie zatrzymanie NPLA,
- zalecje na duże straty,
- umożliwia wycofanie się piechoty,
- daje czas na odejście piechoty i broni ciężkiej.

Wady

- może doprowadzić do zwięzania się czołgow z NPLA,
- uniemożliwia [illegible] uszkodzonych czołgow,
- naraża własne czołgi na duże straty.

Wariant B - zalety.

- nie doprowadzi do zwięzania się czołgow,
- pozwala na ewakuację częściową czołgow uszkodzonych
- daje możność wycofania się broni ciężkiej piech.,
- daje możność wycofania się czołgom,
- angażuje mniejsze siły broni panc.

Wady

- na krotki czas powstrzymuje NPLA,

Przewodniczący Zapytanie.

Od czego zależy wybor sposobu użycia czołgow.

Pułk.Br.Panc. Cz.[illegible]

Na przedpolu - uderzać będziemy wtedy, jeśli zaistniała sytuacja stwarza wszelkie widoki powodzenia i jeśli dca oceni, że osiągnięte powodzenie pomimo strat, przyniesie korzyści, lub sytuacja jest tak groźna, że bez względu na straty dca zdecyduje się odrzucić i zatrzymać ruch NPLA czołgami.
Najczęściej jednak będziemy stosowali wariant drugi ze względu na korzyści podane poprzednio.

Przewodniczący Pytanie.

Omowił pan sam moment oderwania się od NPLA. Teraz proszę wyjaśnić czy broń panc. będzie brała udział jeszcze w innych fazach w działaniach opóźniających.

Pułk.Br.Panc. Cz.[illegible]

Oczywiście, że tak.
W czasie samego odejścia część broni panc. będzie w składzie straży tylnych, prowadząc opóźnianie ogniowe wykorzystując kolejne skoki, współdziałając z piechotą, saperami i artylerią straży tylnych.
Siły jakie do tych zadań przeznaczymy, będą to kompanje czołgow w składzie straży tylnych.
Większej ilości czołgow nie należy przydzielać do straży tylnych, gdyż dca sił głównych musi posiadać odwod czołgow w swym ręku do działań ważniejszych.

Przewodniczący [illegible]

Jak będzie wyglądało współdziałanie czołgow z piech. i sap. w straży tylnej i komu czołgi będą podległe.

Pułk.Br.Panc. Cz.[illegible]

W składzie czołgi będą przydzielone do straży tylnej czyli dowodzić nimi będzie dca straż tylnej.
Do łączności z piechotą czołgi piechoty [illegible] posiadają radiostacje 38 wzmocnione w czołgi.

Pamiętać należy, że czołgi w dyw.panc.nie posiadają radiostacji do łączności z piechotą, więc dowodzenie będzie wyglądało zupełnie inaczej.

W wypadku przydziału czołgów z dyw.panc.do strefy tylnej (rzadko) należy przydzielić i radiostacje, w innym wypadku łączność będzie tylko pomiędzy Dow.baonu i dow.szwadronu czołgów. Jasnem jest że współdziałanie w tym wypadku napotka na dużo trudności.

Współdziałanie będzie wyrażało się w podziale zadań do wykonania.

- piechota obsadza kolejne przedmioty na ktorych organizuje punkty oporu,
- prowądzi z tych stanowisk walkę ogniową, otwierając ogień bądź to na najdalsze odległości, bądź stosując napady ogniowe na bliskie odległości,
- saperzy wykonują zniszczenia,
- czołgi stosują napady ogniowe z bardzo bliskich odległości,
- wykonują krotkie zwroty zaczepne,
- dozorują skrzydeł,
- osłaniają wycofanie piechoty z kolejnych linji opóźnienia.

Pamiętać należy, że ścisła współpraca czołgów z piechotą i saperami stworzy harmonijne działanie i pozwoli wykonać powierzone zadanie.

Saperzy nie mogą wykonać zniszczeń wyprzedzających na osi opóźniania, zanim czołgi nie wycofają się. Wskutek tego odpalacze pozostawiają oddziały sap.na przedmiotach przygotowanych do wysadzenia podając im dokładnie kto im wyda rozkaz do wysadzenia.

Najczęściej odjeżdżające czołgi nakazują wysadzenie i osłaniają odejście odpalaczy.

Przypuszczam, że dla wykonania zniszczeń komunikacyjnych czy innych wołtów MILOWI - dla osłony saperów trzeba będzie pozostawić pewne elementy czołgów.

Pamiętać należy, że przy wycofaniu się przez cieśniny nie należy ryzykować pozostawienia czołgów w bezpośredniej styczności z MILOWI, gdyż jeden uszkodzony czołg zatarasuje zupełnie drogę odwrotu czołgom następnym.

Przewodniczący Rytanie.

Czy będzie różnica w użyciu i zadaniach czołgów - o ile do opóźniania zamiast CHURCHILL będą przydzielone czołgi dyw.panc.

Takt.Br.Panc. Odpowiedź.

Tak jest będzie.

Musimy pamiętać, że dyw.panc.jest wyposażona w czołgi szybkobieżne SHERMAN, STUART i CROMWELL (pułk rozp.) podczas gdy dyw.piech.jeśli jest wzmacniana czołgami - to otrzymuje CHURCHILL, powolne, ciężkie i o dużym opancerzeniu.

Na skutek tych różnic nie będziemy powierzać czołgom CHURCHILL wykonywania wypadów na przedpole, nie będziemy wykonywać manewrów i problematyczne byłoby ich użycie dla ubezpieczenia skrzydeł. Do tej roboty nadają się w jednostce Pułki Rozpoznawcze.

CHURCHILL'e natomiast są doskonałe do wsparcia piechoty, do osłony wycofania, do przeciwuderzeń i przeciwnatarć wykonywanych razem z piechotą.

U nas w Korpusie Panc. nie będzie to miało miejsca, gdyż nie posiadamy CHURCHILL'i. Reszta z jednostek wypowiadają się w tej dyskusji przedstawiciele Br.Panc. czują się w obowiązku powiedzieć wszystko co dotyczy użycia czołgów.

Przewodniczący Pytanie.

Słyszeliśmy od reprezentanta Takt.Piech.,że jedną z form walk opóźniających jest obrona przejściowa.
Jakie więc zadania przypadłyby czołgom w takiej fazie walk.

Takt.Br.Panc. Odpowiedź.

W obronie przejściowej czołgi będą użyte do-
- przeciwuderzeń na korzyść ośrodków oporu,
- przeciwmatarć na korzyść całej pozycji,
- do ubezpieczenia i przesłony organizacji pozycji obronnej,
- do dozorowania skrzydeł,
- do wykonywania manewrów celem pobicia oddział ni PIL.,
- do osłony w czasie oderwania się piechoty od NIEJ,
- do przerwania styczności oddz. piech.z NIEJ.

Oczywiście,że rolnica czołgów wsparcia piechoty (CHURCHILL) i dyw.panc.pozostaje w dalszym ciągu i nie wymaga już dalszych wyjaśnień.

Przewodniczący Pytanie.

Jakie zadania spadną na broń panc.w dalszym wykonywaniu odwrotu.

Takt.Br.Panc. Odpowiedź.

Przedstawiłem panom możliwe formy walki broni panc. w odwrocie.Ilość pozycji opóźniających i obron przejściowych jest oczywiście ograniczona i to w pierwszym rzędzie wymogami terenu i samej broni,zaopatrzeniem,jak również z czynnikiem czasu jaki mamy wygrać.
Po zakończeniu działań opóźniających i zależnie od przewidywań dcy broń panc.może być skierowana na tyły pozycji obronnej do rejonu przeznaczenia.
Tam musi nastąpić uzupełnienie sprzętu,amunicji,odpoczynek by być znowu zdolną do dalszych działań.

Przewodniczący Pytanie.

W takim razie zajmiemy się obecnie dalszym rozpatrywaniem zagadnień działań opóźniających.

Takt.Br.Panc. Odpowiedź.

Pan Pułkownik pozwoli,że jeszcze przedstawiciel kwat.poda na jakie trudności napotkają oddziały panc.W związku z działaniami odwrotowymi,sądzę,że to bardzo pomoże w całokształcie obrazu działań czołgów.

Przewodniczący.

Zgadzam się z panem w zupełności,gdyż moim zdaniem zaopatrywanie w tego rodzaju działaniach jest bardzo trudne i wymaga specjalnych przygotowań.
Służba op.sztabu proszę zabrać głos w tej sprawie.

Kwat. Odpowiedź:

Zaopatrywanie oddziałów panc.nieco różni się od zaopatrywania piechoty zmot.wzgl.przewożonej.Oddziały panc.jak wiemy zużywają znacznie więcej mat.pędnych,ze wzgl.na duży procent posiadanego sprzętu gąsienicowego.W działaniach odwrotowych oddz.panc.mogą wykonywać szereg ruchów wstecznych /p-uderz.manewr itp./,co pociągnie za sobą duże zużycie mat. pędnych.Będzie tu chodziło o rozwiązanie problemu,by oddz.panc nie stanęły w polu na skutek braku paliwa.Drugą troską w oddz. panc.-to będzie zaop.w odp.ilość amun.-problem ten będzie rozwiązany podobnie jak z mat.pędnymi.Wreszcie trzeci problem to odp.zorganizowanie ratownictwa sprzętu panc.P.Pułk.pozwoli jednak,że temat ten omówi obszerniej przy dyskusji [illegible].

Przewodniczący
Pytanie.

Aby wyczerpać zagadnienie Broni Panc. proszę jeszcze o podanie w punktach zasad działania w odwrocie.

Takt. Br. Panc.
Odpowiedź.

Zasady są następujące-
- używać czołgów w masie i we właściwym miejscu i czasie,
- nie narażać niepotrzebnie na straty,
- starać się ewakuować uszkodzony sprzęt,
- nie robić zbyt skomplikowanych manewrów,
- współdziałać zawsze z piechotą,
- walki opóźniające prowadzić na kolejnych przedmiotach i linjach opóźniania,
- ogień prowadzić na bliskie odległości - celny, silny i raptowny,
- na stanowiska wyjeżdżać w ostatniej chwili,
- strzelać z czołga w miejscu,
- dbać o zaopatrzenie,
- nie używać czołgów do niewłaściwych zadań (przykład, rysunek).

Przewodniczący
Pytanie.

Jaką rolę w opóźnianiu spełnia Pułk Rozp. Korpusu.

Takt. Br. Panc.
Odpowiedź.

Pułk Rozp. Korpusu przy dużej łatwości odrywania się posiada dużo możliwości opóźniania zwłaszcza NPLSKą piechotę, ale to tylko piechoty i to przedewszystkim wzdłuż dróg, oraz w ciaśninach. Będą to -
- działania ogniem z miejsca najlepiej przy przekraczaniu przez NPLA przepraw i ciaśnin,
- wypady na boki i bliskie tyły NPLA samochodami panc. i carrierami, w celu szarpania go i niepokojenia,
- osłona pracy saperów oraz samodzielne wykonywanie rożnorodnych drobnych przeszkod, zniszczeń, zapalanie oraz kładzenie min.

Przewodniczący
Pytanie.

A jak się przedstawia ta sama sprawa z pancernymi pułkami rozp. w dywizjach.

Takt. Br. Panc.
Odpowiedź.

Jak Panowie wiedzą skład panc. pułku rozp. jest inny niż Korpuśnego P.R. - jest on identyczny w organizacji z pułkiem panc. Bryg. Panc. z tym, że jest on wyposażony w czołgi szybkie typu C.K.M.M.I. Jest więc jednostką gąsienicową, posiadającą jedynie niewielką ilość scout-car'ów, oraz tabor kołowy.

Pancerny Pułk Rozp. cechuje -
- łatwość poruszania się w terenie,
- duża szybkość,
- duża siła ognia.

Cechy te pozwalają panc. P.R. na sprawniejsze wykonanie zadań niż P.R. Korp. - oczywiście w ramach dywizji panc. Pułk taki wzmocniony piechotą, art. i art. ppanc. może skutecznie opóźniać NPLA zmotoryzowanego a nawet pancernego.

SZKOŁA ARTYLERII.

Przewodniczący
Płk.Dąb.

Jaka rola przypadnie artylerii w działaniach opóźniających.

Płk.Art.
Wł.Wróblewski.

Ustaliliśmy uprzednio, że W.J. wykonuje opóźnienie, przechodząc z jednej pozycji przejściowej obrony do następnej. Każda z tych pozycji musi być zawczasu rozpoznana i częściowo zorganizowana przed opuszczeniem poprzedniej. Opuszczanie zajmowanej pozycji i przejście na następną, jak to już powiedzieliśmy, odbywa się zasadniczo w nocy. Na niższych zaś szczeblach opóźnianie jest wykonywane przez oddziały wydzielone, składające się z wszystkich rodzajów broni.

Stąd na pozycjach przejściowej obrony, art. będzie działała jak w normalnej obronie, t.zn. centralnie w rękach jednego dowódcy.

Do O.K. przydziela się zasadniczo dyon art. na baon piechoty.

Ognie art. w opóźnianiu będą miały na celu -
- opóźnienie posuwania się NPLA oraz zmuszenie go do jaknajwcześniejszego rozwinięcia się,
- osłonę wycofujących się oddziałów styczności,
- ułatwienie oderwania się własnych oddziałów od NPLA.

ARTYLERIA PPANC.

Decydując o użyciu art. ppanc. trzeba przedewszystkim rozpatrzeć teren (pokryty czy otwarty), oraz bezpieczeństwo skrzydeł.

W pierwszym wypadku potrzeba mniej art. ppanc. - w drugim więcej. Zadaniem tej art. będzie uzupełnienie luk w obronie ppanc. piechoty.

Trzeba pamiętać jednak, że znaczna ilość art. ppanc. musi pozostać w dyspozycji Dcy Art. dla rzucenia jej tam, gdzieby się NPL przerwał, zwłaszcza zaś dla osłony skrzydeł. Jako przeciętną można przyjąć dyon art. ppanc. na brygadę piechoty.

ARTYLERIA PLOT.

Wyposażenie w art. plot. zależy w dużej mierze od składu i wielkości oddz., które mają być bronione. N.p. obecność większej ilości art. w kolumnie spowoduje silniejszy przydział art. plot. W każdym razie maksymalnie dyon na brygadę.

Jednakże często będzie słabszy przydział i główny ciężar opl spadnie na sprzęt 20 milimetrowy.

Całość omówionej art. - będzie przydzielona do danego oddziału wydzielonego piech., czy br. panc. na tak długo, dopóki wycofując się nie przejdzie dany oddział za linję obronną, gdzie z powrotem wejdzie pod rozkazy Dcy Art, aby zadość uczynić zasadzie, której wyrazem jest stała dążność do scentralizowania dowodzenia art., jaknajszybciej i przy każdej nadającej się okazji.

Przewodniczący
Płk. Dąb.

W jaki sposób dcy przydzielonych oddziałów art. zapewnią należyte wsparcie tej art. na czas, na wybranych linjach oporu.

Płk. Art.
Wł. Wróblewski.

Aby być gotowym na czas dcy ci muszą zarządzić wczesne rozpoznanie stanowisk co się łączy oczywiście z odpowiednio wczesnym powzięciem decyzji przez dcy taktycznego, co

do zarysu wybranej pozycji.

Prowadzący

Na jakich zasadach będzie zorganizowane wsparcie art. na tylnej pozycji opóźniania.

Słuchacz

W bardzo dużej mierze na zasadach, które znamy z obrony, a najistotniejsze z nich pozwolę sobie przypomnieć Panom.

a/ art. - centralizacja dowodzenia,
- rozpoczęcie walki ogniowej na najdalszych już odległościach dla opóźnienia NPLA i zadania mu strat,
- zadanie jaknajwiększych strat NPLO/I silnymi środkowaniami tak na jego podstawach wyjściowych, jak na głównych kierunkach jego natarcia,

b/art.ppanc.
- przydział baterji wzgl.dywizjonów do czołowych organizacji obronnych,
- odwód w dyspozycji dcy całości,

c/art.plot.
- dowodzenie o ile możności scentralizowane,
- obrona stan.art., rejonów i zgrupowań odwodów, przejść, ciągnia, węzłów drogowych na tyłach,
- czołowe rzuty wojsk zasadniczo będą bronione przy pomocy działek 20 m/m.

Prowadzący

Jak artyleria zrealizuje te piękne zasady.

Słuchacz art.

Dużą pomocą dla dcow artylerii będzie uzyskanie możliwie wcześnie decyzję taktycznego dcy, co do przebiegu pozycji, ugrupowania sił na niej. Na tej podstawie art. przeprowadzi możliwie jaknajwcześniej rozpoznanie. Musi się ono odbyć za dnia.

Bardzo wcześnie muszą być rozpoczęte prace topogr., dla powiązania całości art., która działać będzie na danej pozycji.

Artyleria, która wycofała się w pierwszych rzutach zajmie stanowiska na następnej pozycji w biegu nocy, tak by od świtu być gotową do działania. Reszta art. będzie je zajmowała w miarę napływania, tak by cała art. była gotowa do zmasowania ognia wtedy, kiedy ruszy natarcie NPLA.

Prowadzący

Co obejmuje plan użycia artylerii w odwrocie,

Słuchacz art.

Plan użycia art. w odwrocie powinien obejmować:
- działanie art. w czasie oderwania się oddziałów własnych od NPLA,
- przydział art. do oddziałów opoź. i do zgrup. marszowych,
- ugrupowanie pozostałej art. w marszu odwrotowym,
- organizacja łączności na pozycji opóźniania, podział art. i zadań,
- zadania dla jednostek przydzielonych po wykonaniu zadania opóźniania,
- przydział samolotów artylerii, lub lotów lotnictwa rozpozn.
- wykonanie prac topogr. przez oddz. pomiarów art.

TAKTYKA LOTNICTWA.

Przewodniczący
Pytanie.

P.rtm.KERN zapewne niecierpliwi się wobec czego proszę o wyjaśnienie na jakim szczeblu dowodzenia wojsk zdecyduje się o stopniu współdziałania lotnictwa na korzyść wojsk.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Na szczeblu Armji.

Przewodniczący
Pytanie.

Co jest podstawą udanego działania lotnictwa na korzyść wojsk w odwrocie.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Planowanie faz wycofania w odwrocie poszczególnych Korpusów armji.

Przewodniczący
Pytanie.

Dlaczego planowanie faz odwrotu Armji musi być przygotowane zawczasu - zanim zaistnieje konieczność jego wykonania.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Ażeby mieć czas na rozbudowę lotnisk, zgodnie z planem odwrotu, co znów zapewni możność użycia lotnictwa w ciągu całego odwrotu a nie tylko jakichś jego fragmentów.

Zmniejszy skutki akcji lotnictwa NPLA, które będzie się starało zamienić odwrot w ucieczkę.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy udział lotnictwa w działaniach odwrotowych jest kwestją zasadniczą, a jeżeli tak to dlaczego.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

"Tak".

1. Z powodów olbrzymiego wpływu na moral żołnierzy. Widok własnych samolotów dodaje ducha i wpływa dodatnio nawet w bardzo krytycznych momentach walki. Widok zestrzelonych samolotów NPLA zabezpiecza przed powstaniem psychozy bezbronności pobec lotnictwa. Ponoszone straty własne oceniane są jako wpływ chwilowej przewagi NPLA a nie jako skutki rozbicia własnych wojsk.
2. Z powodów materjalnych.
   a/ubezpieczenie skrzydeł przez rozpoznanie NPLA uniemożliwia bądź utrudnia zaskoczenie dcow dając im tymczasowy czas na powzięcie decyzji i wykonania przeciwmanewru na NPLA, który chciałby wykorzystać swoje dogodniejsze chwilowo położenie na naszym skrzydle a nawet tyłach.
   b/Osłona zagrożonych kierunków przed intenzywnym działaniem lotnictwa NPLA, a przez to zabezpieczenie i ułatwienie przeprowadzanych przesunięć odwrotowych - co z kolei zabezpiecza w dużej mierze swobody działania.
   c/Wykorzystanie giętkości i szybkości lotnictwa i jego siły uderzeniowej jako odwodu ogniowego dla opóźnienia lub chwilowego zatrzymania ruchliwych jednostek manewrowych NPLA - dla końcowego zyskania na czasie.

Przewodniczący
Pytanie.

Jakie rodzaje lotnictwa powinne być użyte do wykonania tych zadań.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Wykonanie zadań pod a/ i b/ w pierwszym rzędzie będzie należało do jednostek L.G.W.,do zadań pod c/ może być również powołane lotnictwo bombowe strategiczne.

Przewodniczący
Pytanie.

Jaki rodzaj lotnictwa może okazać dużą pomoc przy wykorzystaniu dalekich ogni wzbraniających art.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Powietrzne punkty obserwacyjne.

Przewodniczący
Pytanie.

Jaki inne jeszcze lotnictwo może być bardzo pomocne w działaniach odwrotowych.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Lotnictwo transportowe - dla ewakuacji rannych i personelu.Zaopatrywania oddziałów odciętych.

Przewodniczący
Pytanie.

Co musi zapewnić Dca Armii,aby umożliwić lotnictwu jego pracę.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

a/sieć lotnisk,
b/sieć dowodzenia,
c/ubezpieczenie i obronę lotnisk,
d/zaopatrzenie w mat.pędne,amunicję i żywność.

Przewodniczący
Pytanie.

Jakimi środkami dysponuje.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Ażeby zapewnić dostarczenia lotnictwu wymienione warunki działania - Dca Armji musi mieć -
1.Oddziały konstrukcji lotnisk,
2.Oddziały łączności Dtw lotniczych - i
3.Art.Plot.

Przewodniczący
Pytanie.

Dlaczego giętkość - cecha charakterystyczna lotnictwa - uważania jest za cechę podstawową.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Ponieważ bez konieczności zmiany miejsca rozmieszczenia sprzętu - umożliwia szybkie skoncentrowanie wysiłku dużej ilości jednostek lotnicz.na kierunkach zagrożonych,bądź na tych,na których szukamy rozstrzygnięcia.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy zasięg samolotów ogranicza giętkość lotnictwa, jeżeli tak,to jak rozwiązać problem tego ograniczenia.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Tak,ale da się ten problem rozwiązać - przez dobre rozplanowanie i rozbudowę odpowiedniej sieci lotnisk.

Przewodniczący
Pytanie.

Co zapewnia szybkość reakcji lotnictwa w razie zaistnienia konieczności jego interwencji.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Dobrze zorganizowana sieć łączności pomiędzy dowm żądającymi a Dtwem Armji,oraz dobra sieć dowodzenia lotnictwa.

Przewodniczący
Pytanie.

Jaki oddział w dyspozycji Dca Armji zapewnia dobrą łączność pomiędzy dowm zapotrzebowującymi a Dca Armji.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

Oddział Łączności Wsparcia Lotniczego (ASSV)

Przewodniczący
Pytanie.

Jakie czynniki wpływają na przydział czułek do poszczególnych dowództw.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

a/Zadania przydzielone do wykonania poszczególnym W.J.,
b/Sytuacja w jakiej znajdują się dcy W.J.,
c/Przewidywania co do wsparcia lotniczego,które będzie musiało być udzielone tym W.J.ażeby im dać dogodne warunki wykonania tych zadań.

Przewodniczący
Pytanie.

W jakich warunkach dowodzenia - lotnictwo może być zdecentralizowane na szczebel Dtwa Korpusu i w jakim stopniu.

Takt.Lot.
Odpowiedź.

W wypadkach gdy Korpus otrzymuje zadanie samodzielne na kierunku oderwanym od zasadniczego pasa działania Armji - jeden Dyon Myśl-Rozp.może być wydzielony do zadań bezpośrednio na korzyść Korpusu.W tym wypadku jako doradca lotniczy dcy Korpusu zostanie przydzielony płk.lotnictwa,któremu zostanie przydzielone prawo decyzji co do wykonywania lotów przez Dcę L.G.W.

Będzie on współpracował ściśle z Szefem Oddziału Współpracy z Lot.Sztabu Korpusu,wydając rozkazy bezpośrednio dcy Dyonu Myśliwsko-rozpoznawczego.Sekcja Łącznikowa Dyonu będzie otrzymywała zadania bezpośrednio z Oddziału Współpracy z Lot. Sztabu Korpusu i odwrotnie,będzie bezpośrednio przekazywała raporty pilotów.

Wsparcie bezpośrednie będzie w dalszym ciągu ze względów technicznych zcentralizowane w Ośrodku Dowodzenia L.G.W., z tym,że prawo dysponowania wysiłkiem pewnej ilości dyonów może być przekazane z rąk płk.operacyjnego sztabu L.G.W.do rąk płk lotnictwa przy Sztabie Korpusu.

Wymaga to jednak przeorganizowania częściowego sieci łączności ażeby umożliwić bezpośrednie połączenie Sztabu Korpusu z Sekcją Łącznikową na lotnisku Dyonu Myśl-Rozp., oraz z Sekcją Łącznikową przy Ośrodku Dowodzenia L.G.W. Pozatem trzeba zapewnić łączność pułk lotn. Doracy Dcy Korpusu z Dcą Ośrodka Dowodzenia L.G.W., oraz Dcą Dyonu Myśl-Rozp.

TAKTYKA SAPERÓW.

Przewodniczący
Pytanie.

Jakie jest zadanie saperow w opóźnianiu.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

Pierwszym i najgłowniejszym zadaniem saperow w opóźnianiu to wykonywanie niszczeń i przeszkod, celem zatrzymania wzgl. zahamowania ruchu NPLA, przedewszystkiem na kierunkach wycofywania się. Ponadto umożliwienie wycofania się własnych oddziałow przez utrzymanie komunikacji.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy przeszkody są wykonywane tylko na kierunkach wycofywania się.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

Nie. Przeszkody wykonuje się na kierunkach prostopadłych i równoległych

Przewodniczący
Pytanie.

Czy saperzy przyczyniają się do zorganizowania kolejnych linji opóźniania.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

Zasadniczo tylko przez wykonanie niszczeń i udział w zakładaniu przeszkod minowych.

Przewodniczący
Pytanie.

W jakim wypadku prace sap. mogą być wykonane skutecznie i osiągną zamierzony cel.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

a/ gdy przewidywanie co do niszczeń, a więc i ogólny zarys planu niszczeń zostały wykonane przed otrzymaniem rozkazow do wycofania się,
b/ gdy po otrzymaniu tego rozkazu plan niszczeń zostaje jaknajszybciej uzgodniony w sztabie z planem działania Korpusu i zatwierdzony,
c/ gdy wprowadzenie w życie tego planu jest jaknajszybsze.

Przewodniczący
Pytanie.

Kto musi być powiadomiony o planie zamierzonych niszczeń.

Takt. Sap.
Odpowiedź.

Wszyscy dcy do szczebla dcy baonu i odds. wydziel., oraz sąsiedzi.

Przewodniczący. - Dlaczego?

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Gdyż niszczenia i przeszkody są istotną osłoną planu i mają bardzo duży wpływ na działania oddziałów. Pozatym oddziały wycofujące się muszą wiedzieć gdzie znajdują się niszczenia bojowe, ażeby wycofując się -
- zawiadomiały dow odpalacsy o tym fakcie (wiedziały gdzie go szukać) oraz
- wiedziały poza ktorą linią teronową (linja niszczeń) mają w względne warunki bezpieczeństwa.

Przewodniczący
Pytanie.

Jakiego rodzaju niszczenia wykonują saperzy.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

- wyprzedzające,
- głowne,
- uzupełniające.

Przewodniczący
Pytanie.

Czym kierujemy się przy wyborze objektow do niszczeń.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Tak warunkami taktycznymi stawiania oporu, jak i technicznymi możliwościami ich wykonania.

Osiągnąć to można, gdy odwrot jest przygotowany i dca ma dostateczną swobodę i czas.

Przewodniczący
Pytanie.

A gdy tej swobody działania niema.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

W takim wypadku - objekty do niszczeń należy wybierać na przeszkodach naturalnych, biegnących w głębi obszaru i tak oddalonych od straży tylnych, by oddziały sap. miały zapewniony czas na przygotowanie niszczeń oraz bezpieczeństwo w czasie wykonywania tych prac.

Przewodniczący
PYTANIE.

Jakie powinno być użycie sap. w opóźnianiu.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Scentralizowane.

Przewodniczący
Pytanie.

Co jest celem oddziałow saporowych.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Tworzenie oddziałow zaporowych ma za cel -
- osłonę własnego działania, w szczeg. przed zagrożeniem WPLSKICH jednostek panc.-mot.
- wyekanie na czasie przez wykonanie masowych niszczeń,
- utrudnianie posuwania się oddz. WPLA przez układanie pol i gniazd minowych, oraz robienie wszelkich zapor drogowych.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy skład oddziałów zaporowych jest stały.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Organizacja bryt.nie przewiduje tworzenia oddziałów zaporowych stałych,wzgl.etatowych.Zależne to będzie od zadań i terenu.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak pracują oddziały zaporowe.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Oddziały zaporowe wykonują szybko wszelkie niszczenia i zapory drogowe,jednocześnie umiejętnie wykorzystują teren.

Przewodniczący
Pytanie.

A jaki jest skład oddziałów zaporowych.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

W skład oddziałów zaporowych wchodzą -
- piechota zmotoryzowana,silnie wyposażona w broń maszynową, ppanc. i moździerze,
- artyleria,
- broń panc.,
- saperzy,
- bardzo często jest przydzielone wsparcie lotnicze.

Przewodniczący
Pytanie.

Na jakim szczeblu są użyte oddziały zaporowe i jakie jest ich zadanie.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Oddziały zaporowe mogą być użyte na szczeblu operacyjnym lub rzadziej na szczeblu taktycznym w ramach W.J.panc. lub piech. - o rożnych ilościach saperów w zależności od terenu i zadań dla -
- opóźniania ruchu NPLA albo przez zmuszenie przeciwnika do nacierania se znacznych już odległości wzgl.-
- stawianie czasowego oporu na przeszkodach naturalnych po zniszczeniu na nich wszelkich możliwych przejść.

Przewodniczący
Pytanie.

Kto będzie dowódcą Odds.Zaporowych.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Dca O.Z.może być albo saper albo oficer innej broni.Będzie to zależało od charakteru samego terenu,a mianowicie-
- jeśli opóźnianie będzie oparte przedewszystkiem na przeszkodach sztucznych lub niszczeniach - O.Z.będzie dowodził saper
- jeśli zaś opóźnianie będzie oparte na poszczególnych linjach oporu - O.Z.będzie dowodził oficer broni.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy może mi Pan podać jaki będzie typowy skład Oddziału xxxxxxx Zaporowego.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Podam skład O.Z. w tym wypadku gdy opóźnianie oparte jest na dokonywanych niszczeniach -
- dca O.Z. - dca baonu saperow wzgl. jego Zca,
- Zca dcy O.Z. - Zca dcy dyonu ppanc.,
- szwadron rozpoznawczy,
- pluton łączności,
- baon saperow(3 wzgl. 2 komp.sap.) bez ciężk.kol.sap.,mcost, i.t.p.
- część dyonu ppanc.,
- 1 do 2 komp.O.K.P.
- 1 do 2 komp.strzeleckie,

Może być przydzielony dyon art.lekkiej t.zn.oddz.technicznc do wykonania niszczeń i oddz.broni do osłony.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak wygląda działanie takiego O.Z.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

O.Z.w zależności od osi komunikacyjnych,możliwości działań NPLA oraz możliwości wyszukania i wykonania zapor,dzieli się na mniejsze oddziały,ktore działają na jednej osi.
W skład takiego oddz. - podobnie jak O.Z.wchodzą wszystkie bronie.

Przewodniczący
Pytanie.

Czy Dca O.Z.ma jakiś odwód - jakie jego możliwe zadania.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Tak jest.Powinien on wynosić od 1/6 do 1/4 całości sił O.Z.Zadania -
- opóźnianie NPLA na kier.dodatkowych,
- wsparcie jednego z podległ.oddziałow,
- zastąpienie jednego z podległ.oddziałow.

Odwód powinien znajdować się centralnie w pasie opóźniania.

Przewodniczący
Pytanie.

Jakie elementy od dcy taktycz.powinien dostać dca O.Z.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

Otrzyma -
- siły do wykonania zadania,
- pas do opóźniania,
- dane co do uzupełnienie mat.i ludzi.

Przewodniczący
Pytanie.

Jakie będą zadania saperow w składzie Oddz.Sapor.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

- Rozpoznanie saperskie,
- niszczenia objektow(mostow,drog,urządzeń stacyjnych, telefonicznych i.t.d.),
- układanie gniazd i pol minowych,
- zakładanie pułapek,
- robienie zawal łodnych,
- barykadowania,
- niszczenie brodow,
- umacnianie przepraw od naturalnych,
- ewent.skażenia.

Przewodniczący
Pytanie.

Jak winny być wyposażone odds.sap.,przeznaczone do O.Z.

Takt.Sap.
Odpowiedź.

- powinny być całkowicie zmotoryzowane na wozach terenowych;
- posiadać sprzęt lekki,
- posiadać dostateczną ilość mat.wybuch. i min;
- mieć dobre środki łączności (przedewszystkiem radiostacje).

OPERACYJNA SŁUŻBA SZTABÓW.

Przewodniczący
Pytanie.

Wróćmy jeszcze do Operacyjnej Służby Sztabów.Może przedstawiciel Op.Sł.Sztab.- zobrazuje krotko sposoby zaopatrywania i ewakuacji poszczególnych taktycznych zgrupowań,w zależności od przewidzianych dla nich zadań.

Op.Sł.Sztabów
Odpowiedź.

Żeby naświetlić sprawę ewakuacji i zaopatrywania poszczególnych taktycznych zgrupowań,chciałbym zaznaczyć,że działania odwrotowe przeważnie będą następowały po działaniach obronnych.

Jak Panowie wiedzą,w przygotowaniach obronnych organizujemy składy amunicyjne i materjałów pędnych w poszczególnych ośrodkach oporu.Ponadto będziemy mieli źródło zaopatrywania Korpusu - będzie to prawdopodobnie Wys.Ośr.Zaop.Korpusu z odpowiednią ilością nagromadzonych materjałów.

Służba Zdrowia i Warsztatowo-Naprawcza rozwijają swoje elementy.Znamy punkty zbiorki uszkodzonego sprzętu,będziemy mieli pokaźną liczbę rannych w Pol.Stac.Opatr.,Wys.O.Chir. i w szpitalach polowych.

Postaram się omówić po kolei przebieg zaopatrywania i ewakuacji.Widzę tu jakby cztery zasadnicze fazy działania podyktowane pilnością.

I.faza.Odesłanie zbędnych wozów w walce wszelonow."B" i "A" - zaopatrzenie w amunicję i mat.pędne oddziałów przeznaczonych do przesłony oderwania się.Należy wzmocnić te oddziały pewną ilością samoch.ciężar.,przeprowadzić ewakuację składów amunicyjnych i materjałów,w wypadku niemożliwości całkowitej ewakuacji - pozostałości mat.i amunic.należy zniszczyć.

II.faza .Zaopatrzenie (o ile będą potrzeby) na marsz oddziałów przeznaczonych do opóźniania NIL.

Ewakuacja nadmiernej ilości amunicji i mat.pędn. na przewidziane linje opóźniania.

III.faza.Ewakuacja elementów Służby Zdrowia i Warsztat.-Naprawcz.

Ewakuacja nagromadzonych zapasów amunicji i materjałów z Wys.Ośr.Zaop.Korpusu - ewentualnie przeprowadzenie zniszczenia materjałów i amunic.,których nie da się wywiezć.

Przemieszczenie Służb dywizyj i Korpuśnych w nowy rejon obrony.

IV.faza.Zorganizowanie zaopatrzenia w amunicję i materjały oraz zorganizowanie ewakuacji dla całego Korpusu na nowej linji obronnej.

Przewodniczący
Pytanie.

Proszę Pana chciałbym żeby Pan omowił nieco szczegołowiej poszczególne te cztery fazy.

Sł.Op.Sztabu
Odpowiada.

I.Faza - Zaopatrzenie oddziałow przesłonowych i odciążenie wszystkich oddziałow z eszelonow "B" i części eszelonow "A", oraz ewakuacja rannych i sprzętu.-

- Ewakuacja rannych będzie się odbywała na dotychczasowych zasadach z określeniem do jakiego czasu ranni mogą być wuewakuowani do aktualnie rozwiniętych elementow Służby Zdrowia.Celem dalszej ewakuacji rannych z oddziałow przesłonowych,należy im przydzielić pewną ilość wozow sanitarnych.
- Uszkodzony sprzęt mot. - z chwilą rozpoczęcia odwrotu może być wyewakuowany tylko o lekkich uszkodzeniach i niewymagający wiele czasu przy ratownictwie.Sprzęt o uszkodzeniach ciężkich należy niszczyć.
- Zaopatrzenie oddziałow przesłaniających odwrot,zostanie przeprowadzone najczęściej środkami transportowymi tych oddziałow (w piechocie wozy do przewożenia ludzi) ze składow znajdujących się w poszczegolnych ośrodkach oporu.W wypadku wyczerpania składow amunic.i mat.pędnych zostaną dostarczone ze środkow transportowych drugiej linji.

Puste wozy drugiej linji zostaną skierowane do Wys. Ośr.Zaop.,gdzie po napełnieniu zostaną skierowane w rejon obrony przejściowej wzgl.w nowy rejon obrony Korpusu.

Wozy eszelonow "A" tych oddziałow,pozostają pod rozkazami dowodcow oddziałow osłonowych i przesuwane są na podstawie rozkazow tych dowodcow - z tym jednak,że nie mogą być odsyłane do tyłu przed odejściem gros sił tej W.J.Część wozow eszelonu "A" niepotrzebnych w walce - zostaną zgrupowane na szczeblach brygad i odesłane równocześnie z eszleonem "B".
- Natychmiastowe zarządzenie wymarszu zgrupowań eszelonow "B" w nowy rejon obrony.Zarządzenia do przemarszu eszelonow "B" i "A" wydają Kwatermistrze W.J.Eszelony te,w działaniach obronnych będą znajdować się w tyle w Rejonie Adm.Dywizyj.Czas ich przemarszu do nowego rejonu i przydział osi będzie uregulowany rozkazem Kwatermistrza Korpusu.
- Zniszczenie składow w ośrodkach oporu zostanie przeprowadzone według planow Kwatermistrza W.J.

II.Faza. - Zaopatrzenie w amunicję i mat.pędne oraz elementy służb niezbędne w walce odwrotowej dla zgrupowań przeznaczonych do opóźniania.

Będą to zgrupowania piechoty,wzgl.czołgiw lub oba te rodzaje broni razem.

Jeśli chodzi o piechotę - musi ona posiadać pełną 1-szą linję amunicji i mat.pędnych.

Uzupełnienie tej linji nastąpi rownież ze składow znajdujących się w ośrodkach oporu.W wypadku wyczerpania składow amunicji,1-sza linja tych zgrupowań zostanie uzupełniona 2-gą linją.Wozy puste 2-giej linji,podobnie jak w 1-szef fazie zostaną skierowane do Wys.Ośr.Zaop.Korpusu,skąd po uzupełnieniu będą skierowane w rejon przewidywanych linji opóźniania odpowiedniej jednostki,gdzie ewent.złożą amunicję na ziemię,i jeżeli czas pozwoli,jeszcze raz wrocą do Wys.Ośr.Zaop.Korpusu,skąd po napełnieniu będą kierowane albo w rejon obrony przejściowej,albo do nowego rejonu obrony,co będzie zależało od ogolnej sytuacji taktycznej.
- W oddziałach pancernych - Oddziały panc.na skutek prawdopodobnie przeprowadzonych działań w ciągu tego dnia,będą miały zużyte znaczne ilości tak amunicji jak i mat.pędnych.

Uzupełnienie nastąpi ze składow znajdujących się w rej. ośr.oporu,ponadto z wozow 2-giej linji.Niezależnie od tego, należy stworzyć ruchome punkty zaop.z odpowiednią ilością amunicji i mat.pędnych.Ruchome punkty zaopatrywania oraz eszelon

"A" będą podlegać rozkazom dowodców poszczególnych zgrupowań opóźniających, odejście tych zgrupowań będzie regulowane rozkazami tych dowodców, z tym jednak, że rozpoczęcie ruchu do tyłu może się rozpocząć po odejściu gros sił W.J. z rejonu dotychczasowej obrony.

Ponadto należy zdeponować na linjach opóźniania conajmniej jedną 2-gą linję amunicji i mat.pędnych, tak dla zgrupowań piech., jak dla broni panc., na wszystkie pojazdy mech. tych zgrupować.

Amunicja i mat.pędne na linjach opóźniania - będą czerpane z Wys.Ośr.Zaop.Korpusu.

- Ewakuacja. Ewakuacja rannych z oddziałow opóźniających będzie przeprowadzana do rejonu nowej obrony. Z tego względu należy pamiętać o wyposażeniu tych zgrupowań w odpowiednią ilość wozow sanitarnych.
- Sprzęt mot. - należy się liczyć z utratą znacznego procentu uszkodzonego sprzętu mot. w czasie marszu odwrotowego. Sprzęt o uszkodzeniach ciężkich należy zniszczyć.

Wyratowany sprzęt może być tylko taki, ktory da się naprawić w bardzo krotkim czasie.

Na linji obrony przejściowej można liczyć na ewakuację sprzętu mot. o uszkodzeniach lżejszych, a wymagających naprawy w warsztatach drugiego szczebla, z tego względu należy przydzielić zgrupowaniom opóźniającym odpowiednie elementy Służby Warsztatowo-Naprawczej.

- Żywność. Zaopatrzenie w żywność świeżą tych zgrupowań może mieć miejsce tylko na linjach obrony przejściowej, natomiast w czasie ruchu będą użyte porcje rezerwowe.

III. Faza - Przesunięcie Służb dywizyj i Korpusu w nowy Rejon Adm.
- Ewakuacja zrodła zaopatrywania Korpusu.

- Wysunięty Ośrodek Zaopatrywania wstrzyma natychmiast wszystkie uzupełnienia nadchodzące z bazy w momencie otrzymania rozkazu o zamierzonym odwrocie.

Nagromadzone zapasy amunicji, mat.pędnych i inne materjały, częściowe ~~mzk~~ zostaną wyczerpane celem uzupełnienia 1-szej linji i 2-giej linji W.J., częściowo celem utworzenia składow na linjach opóźnienia. Jeżeli czas pozwoli należy zapotrzebować kolumny transportowe ze szczebla Armji, celem ewakuacji pozostałości składow. W wypadku gdyby całość nagromadzonych materjałow w Wys.Ośr.Zaop. nie została wyewakuowana pozostałość tych materjałow należy zniszczyć.

Plan zniszczenia składow tak w Wys.Ośr.Zaop.Korpusu, jak i ośrodkach oporu W.J. zawsze musi znaleść wyraz w planie organizowania składow bez względu na charakter działania taktycznego (natarcie, obrona i.t.p.).

- Służba Zdrowia. - W działaniach odwrotowych należy liczyć się ze znaczną stratą rannych jak i personelu lekarskiego, oraz części urządzeń. Ranni na ktorych została dokonana operacja, w ciągu ostatnich czterech dni, oraz ranni, ktorzy wymagają natychmiastowej operacji, ze względu na ich stan zdrowotny nie mogą być ewakuowani. Pozostaną oni na miejscu wraz z pewną opieką lekarską, to znaczy, pewna ilość lekarzy i sanitarjuszy wraz z niezbędnymi urządzeniami.

Przy kalkulacji czasu w przesunięciach elementow Służby Zdrowia należy pamiętać, że na zwinięcie Pol.St.Op., Wys.C.Chir. - należy dać czas około 3 - 4 godzin.

Należy podać czas do ktorego może się odbywać ewakuacja na te punkty, oraz podać miejsce ewakuacji rannych po zwinięciu tych elementow Służby Zdrowia.

- Służba Warsztatowo-Naprawcza. - Musi przydzielić elementu ratowniczo do poszczególnych zgrupowań taktycznych. Będzie tu chodziło przedewszystkiem o usunięcie uszkodzonych pojazdow mot. z dróg marszu by nie nastąpiły zatory.

Do oddziałow panc. przeznaczonych do działań opóźniających należy przydzielić wzmocnione elementy Sł. Warszta.-Napr.

by waratować jaknajwiększą ilość uszkodzonego sprzętu panc.

- Warsztaty polowe przeprowadzą ewakuację sprzętu wszelkimi rozporządzalnymi środkami ewakuacyjnymi, przedewszyskiem sprzętu panc. już naprawionego, wzgl. sprzętu, ktory będzie mogł być naprawiony w krotkim czasie.

Na zwinięcie warsztatow polowych należy dać czasu około 3-ch godzin.

Należy podać oddziałom do jakiego czasu są czynne warsztaty polowe w dotychczasowym miejscu i dokąd ewakuować sprzęt po zwinięciu warsztaow polowych.

- Przesunięcie służb w nowy Rejon Adm. o ile wszystkie służby nie są rozwinięte, może się odbyć w 2-ch fazach.

W pierwszej fazie odejdą służby, ktore nie były dotychczas rozwinięte, wzgl. Kompanje Transportowe, ktorych wozy są pełne a nie są one przewidziane do uzupełnienia 1-szej linji.

W drugiej fazie zostaną przesunięte służby, ktore były roziwnięte, oraz kolumny transportowe, ktore były zaangażowane w zaopatrywaniu oddziałow walczących.

- Przesunięcie służb dywizyj będą regulowali Kwatermistrze tych W.J. na podstawie przydzielonych im osi wycofania i czasu, oraz nowych rejonow Adm. przez Kwatermistrza Korpusu.

- Jeńcy wojenni w wypadku braku środkow transportowych, będą ewakuowani pieszo.

- Szwadrony Czołgow Zapasowych, o ile brygady pancerne są przewidziane do akcji opóźniającej, pozostaną pod rozkazami dowodcow odpowiednich dywizyj.

Szwadrony Czołgow Zapasowych znajdujących się w Rej. Adm. Korpusu - zostaną przesunięte wraz ze Służbami Korpusu w nowy rejon obrony.

IV. Faza. w fazie tej pod względem pilności wykonywania czynności należy przystąpić do zorganizowania ratownictwa, ewakuacji i nagromadzenia zapasow potrzebnych do prowadzenia walki w nowym rejonie obrony.

Sprawa ta zostanie rozwiązana częściowo przez ewakuację Wys. Ośr. Zaop. Korpusu, oraz wycofanych służb.

Zasadniczo jednak wykonanie tego zadania zostanie oparte na nowozorganizowanym Ośrodku Zaop. Korpusu, staraniem Armji, z uwzględnieniem uzupełnienia ewent. strat, powstałych w służbach dywizyj i Korpusu na skutek przeprowadzanych działań obronnych i odwrotowych.

- Składanie zapasow mat. i rozwijanie elementow służb w tym rejonie, odbędzie się odpowiednio do czasokresu planowanej obrony.

- Chciałbym tu jeszcze podkreślić, że w momencie zapadnięcia decyzji o odwrocie, Kwatermistrz Korpusu winien wydać jaknajwcześniej rozkazy regulujące czynności i ruch Służb W.J. i dopiero w następnej kolejności rozkazy będą kierowane do Służb Korpusu.

Wynika to ze względu na to, że Służby W.J. będą miały do wykonania znacznie więcej czynności od Służb Korpusnych, oraz są one wysunięte bardziej ku przodowi i będą miały większą przestrzeń do przybycia niż Służby Korpuśne.

PRZEDŁUŻONE ZAKOŃCZENIE.

Podstawowe zasady w odwrocie.

a/Każdy odwrot musi być skoordynowany i planowo przeprowadzony. Odwrotem kieruje wyższy dca. Plan wycofania, odwrotu i walk opóźniających powinien być szczegółowy.
Należy zapewnić sobie swobodę wariantowania tego planu, jak też przez zachowanie odwodów możność reagowania na zaskoczenie.

b/Stosować długie odskoki celem zmniejszenia ilości kryzysów związanych z każdorazowem wycofaniem się z walki.

c/Dążyć do zerwania styczności z NPLM przez gros sił w czasie odskoku (styczność patroli obowiązuje).

d/Nie wycofywać się z poprzedniej pozycji przez zorganizowaniem następnej.

e/Ubezpieczać skrzydła i tyły. Straż tylna i boczna. Czasem trzeba wydzielić straże przednie. Należy dążyć do niedopuszczania NPLA na własne tyły.

f/Unikać błędu opóźniania w całym pasie - opóźnić na kierunkach.
Nie tworzyć kordonowej obrony na przejściowej pozycji.

g/Wycofywać się z walki i maszerować w nocy.

h/Wykorzystać jaknajszerzej przeszkody naturalne, miny i zniszczenia.

i/Stosować zwrot zaczepny o ile tylko to jest możliwe. Wobec zagrożenia pancernego przeciwnatarcia muszą być ściśle przemyślane, ograniczone w czasie i przestrzeni oraz w miarę możności stosowane w godzinach popołudniowych.

j/Wprowadzać w błąd NPLA przez ukrycie wycofania, kierunku ruchu, linji opóźniania i nowej pozycji ~~xxxxxxx~~ obrony.

k/Liczyć się wobec inicjatywy NPLA z ciągłą zmiennością położenia i koniecznością dostosowania własnych planów do sytuacji.

l/Wcześnie zarządzić wycofanie służb i tyłów.

m/Pamiętać, że czynnik moralny ma w działaniach odwrotowych większe znaczenie niż w innych. Żadne inne działanie obniża tak silnie ducha jak odwrot. Przykład osobisty dowodców, ich wytrzymałość, kontrola wykonania podnoszą dyscyplinę. Powodzenie nawet w drobnych działaniach i zwrotach zaczepnych wybitnie poprawia nastroje oddziałów.

Załącznik C

RYZYKO W KSZTAŁCENIU I SZKOLENIU DOWÓDCÓW I OFICERÓW SZTABU

OPRACOWAŁ
prof. dr K. NOŻKO

RYZYKO W KSZTAŁCENIU I SZKOLENIU DOWÓDCÓW I OFICERÓW SZTABU[1/]

Każda decyzja dowódcy, oceny, przedsięwzięcia organizacyjne i planistyczne oficerów sztabu wiążą się z poważnym ryzykiem, tym większym im wyższy jest szczebel organizacyjny (dowodzenia). Bardzo znaczącym elementem ryzyka jest odpowiedzialność za życie ludzi - zarówno podkomendnych, jak i zamieszkujących obszar objęty działaniami zbrojnymi - straty w sprzęcie bojowym i broni oraz zniszczenia dóbr kultury, obiektów ekonomicznych i dewastacja środowiska naturalnego.

Historia sztuki wojennej dostarcza wielu przykładów świadczących o podejmowaniu wyjątkowo śmiałych, bardziej lub mniej ryzykownych działań, zwłaszcza wówczas, gdy siły przeciwnika są większe liczebnie. Przypomnijmy, że w warunkach systemu obronnego RP należy przewidywać, że w większości sytuacji w razie agresji na nasz kraj siły przeciwnika będą liczebnie większe. Stąd wydaje się, że ryzyko w dowódczo-sztabowym działaniu będzie nieodzowne w okresie przygotowywania i prowadzenia operacji oraz walki. Ryzyko wkalkulowane w proces decyzyjny niejednokrotnie prowadzi do błyskotliwych sukcesów, ale również do poważnych klęsk. Powszechnie znane są sentencje: "bez ryzyka nie ma zwycięstwa" lub "im większe ryzyko tym świetniejsze zwycięstwo". Na pewno są one historycznie umotywowane, studiowanie jednak doświadczeń wojen minionych i współczesnych konfliktów zbrojnych skłania do sformułowania pewnych uogólnień.

Po pierwsze: ryzyko w podejmowaniu decyzji i określonego działania, zwłaszcza w walce zbrojnej, prowadzi do sukcesu tylko wtedy, gdy zostanie podjęta z całą świadomością, gdy opiera się nie tylko na wyczuciu, lecz również na rozwiniętej intuicji i wyobraźni, przede wszystkim zaś - na wszechstronnych kalkula-

---

1/ Na uwagę zasługują następujące pozycje traktujące o ryzyku:
P. G. Moore, Ryzyko w podejmowaniu decyzji, Warszawa 1975 r.
R. J. Arrow, Eseje z teorii ryzyka, Warszawa 1979 r.,
W. Samecki, Ryzyko i niepewność w działalności przedsiębiorstwa przemysłowego, Warszawa 1967 r.
K. Nożko, Walka o przewagę, Warszawa 1985 r., s. 77-104.

cjach oraz głębokich ocenach możliwości wojsk własnych i przeciwnika oraz konkretnych warunków terenowych.

Po drugie: ryzyko prowadzące do sukcesu jest uzależnione od odpowiednio ukształtowanej osobowości dowódcy i oficera sztabu, jego walorów charakterologicznych, zwłaszcza odwagi, silnej woli, poczucia odpowiedzialności, głębokiej i rzetelnej znajomości zasad sztuki wojennej oraz umiejętności ich stosowania w procesach decyzyjnych.

Po trzecie: współcześnie ryzyko podejmują nie tylko dowódcy, lecz także - niemal w równym stopniu - oficerowie sztabu, szczególnie w okresie planowania, organizowania i prowadzenia operacji. Oni to bowiem, dokonując kalkulacji i głębokich ocen, uwiarygodniają ryzyko podjęte przez dowódcę. Podobnie jak dowódca ponoszą współodpowiedzialność za ryzyko, w którym nie powinno się przekroczyć pewnej granicy.

W podejmowaniu ryzyka przez dowódców i oficerów sztabu szczególną rolę odgrywa poczucie odpowiedzialności. Doświadczenia wojenne oraz doświadczenia w gospodarce i operacjach finansowych wskazują, że podjęcie ryzyka wzmaga poczucie odpowiedzialności oraz inspiruje do lepszych, skuteczniejszych działań, stymuluje postęp.

Ryzyko w dowódczym i sztabowym działaniu - o czym się często zapomina - ma inne znaczenie niż w każdej innej dziedzinie działalności człowieka, wymaga więc innego potraktowania.

Przyjmując za podstawę rozważań definicję ryzyka podaną w Leksykonie PWN: "... ryzyko - przedsięwzięcie, którego wynik jest nieznany, niepewny, odważenie się na niebezpieczeństwo, ryzykowanie"[2/], poczynić należy kilka zastrzeżeń:

- podejmując świadomie ryzyko, wkalkulowane w zamiar dowódcy lub oceny i syntezy operacyjne oficerów sztabu, zamiast sfor-

---

2/ Leksykon PWN, Warszawa 1972 r., s. 1027.

mułowania, iż wynik zamierzonego działania "jest nieznany", przyjmujemy, że jego rezultat musi lub powinien być przewidziany;

- podjęte ryzyko powinno wynikać z celu operacji lub walki, powinno mu być podporządkowane. Warunkiem podjęcia określonego ryzyka powinna więc być jego celowość, wynikająca z zaistniałej lub przewidywanej sytuacji operacyjno-taktycznej;

- podejmując ryzyko, dowódca lub oficer sztabu muszą zdawać sobie sprawę (przynajmniej w przybliżeniu) z konsekwencji zarówno w razie uzyskania, jak i nieuzyskania powodzenia;

- ryzyko musi wynikać i być oparte na znajomości elementów sytuacji i syntetyzującej ją ocenie operacyjnej, głębokim wyjaśnieniu uwarunkowań aktualnego i przewidywanego strategicznego lub operacyjno-taktycznego działania zarówno wojsk własnych, jak i przeciwnika. Jest to konieczne, aby zdać sobie sprawę z niepewności i rozmiarów niebezpieczeństwa grożącego po przekroczeniu granicy ryzyka, przy jednoczesnym przewidywaniu jego pozytywnych skutków po osiągnięciu powodzenia;

- podejmując ryzyko należy także ocenić i przewidzieć trudności przyczynowo-skutkowe, które będą towarzyszyć realizacji ukierunkowanych zamierzeń. Ryzyko nie może też prowadzić do zwiększenia strat w okresie przygotowywania i prowadzenia operacji i walki, przeciwnie - powinno wpłynąć na zdecydowane ich zmniejszenie.

Z powyższych zastrzeżeń i uwag wynika, że w operacji i walce chodzi nie tyle o ryzyko w ogóle, ile o ryzyko rozumne, odpowiednio umotywowane i wkalkulowane w procesy decyzyjne, prowadzące do osiągnięcia celu operacji i walki przy minimalizacji strat własnych. Oficer Wojska Polskiego powinien mieć świadomość i odwagę do podjęcia ryzyka oraz poczucie odpowiedzialności za jego rezultaty.

Podejmując świadome ryzyko trzeba uczynić wszystko, aby zmniejszyć możliwość niepowodzenia; musi to być ryzyko niejako sterowane - od momentu podjęcia decyzji aż do chwili zakończenia jej realizacji. Trzeba więc z uwagą śledzić skutki ryzyka zarówno w aspekcie negatywnym, jak i pozytywnym; dokonywać pewnych korekt, a tam, gdzie wymaga tego sytuacja - zmian w sposobach realizacji zamierzeń, spotęgować jego wykorzystanie stosując nowe przede wszystkim nieszablonowe sposoby działania.

Świadomość podjętego ryzyka pobudza inicjatywę, wzmaga czujność, zaostrza uwagę, angażuje całą siłę woli do wygrania stawki wkalkulowanej w koszty podjętej decyzji lub określonego działania; zmusza do szukania nowych, niekonwencjonalnych sposobów działania nie tylko dowódcę i oficerów sztabu, od których zależy decyzja o podjęciu ryzyka, lecz również bezpośrednich jej wykonawców, a także przełożonych, którzy ją zaakceptowali.

Decyzja, w którą zostało wkalkulowane ryzyko, pozwala narzucić wolę przeciwnikowi, uzyskać nad nim przewagę przede wszystkim przez zaskoczenie i manewr.

W podejmowaniu ryzyka najtrudniejsze jest ustalenie dopuszczalnej jego granicy, określenie stopnia niepewności i rozmiarów niebezpieczeństwa z nim związanego oraz wyobrażenie sobie jego skutków - zarówno sukcesów, jak i niepowodzeń.

Trudno oczywiście ustalić z matematyczną ścisłością tę granicę ryzyka[3/], której nie wolno przekroczyć. Wprawdzie jest bogata literatura poświęcona problemom ryzyka, nie dotyczy ona jednak ryzyka w działalności dowódczo-sztabowej.

3/ W sposób matematyczny próbuje określić granicę ryzyka prof. P.G.Moore w książce: Ryzyko w podejmowaniu decyzji, Warszawa 1975 r.

Granicę ryzyka w działaniu dowódczo-sztabowym można ustalić - - i to z dużym prawdopodobieństwem - na podstawie oceny i syntezy operacyjnej wielu różnorodnych czynników, a przede wszystkim:

- możliwości działania i przeciwdziałania przeciwnika na lądzie, w powietrzu i eterze, a na kierunku nadmorskim - na morzu;
- możliwości sił własnych stwarzających realną szansę uzyskania przewagi nad przeciwnikiem i racjonalnego jej wykorzystania (dotyczy to przede wszystkim przewagi w kategoriach niewymiernych, uzyskiwanej w rezultacie stosowania takich zasad sztuki wojennej, jak: zaskoczenie, manewr, psychologiczne oddziaływanie, stosowanie fortelu, lepsze i skuteczniejsze wykorzystanie terenu, współdziałanie);
- przewidywanej wartości ryzyka, jego celowości i opłacalności w konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej.

A więc ustalenie granicy ryzyka będzie w dużym stopniu zależało od realności dokonanych ocen, mistrzostwa i finezji w realizacji powziętego zamiaru, wreszcie - od odwagi i silnej woli ludzi ustalających tę granicę, a także wykonawców zadań, w których treść wkalkulowane zostało ryzyko. Współcześnie jest możliwe ustalenie prawdopodobnej granicy ryzyka przy wykorzystaniu symulacji komputerowej operacji i walki. Zapewnić ona może określenie stosunkowo obiektywnych kosztów (strat i rezultatów) powziętego ryzyka.

Praktycznie jednak stosuje się prostą i niezawodną zasadę, zgodnie z którą na skutki ewentualnego niepowodzenia (przekroczenie granicy ryzyka) naraża się tylko ten szczebel organizacyjny dowodzenia, na którym dane ryzyko zostało podjęte. Szczebel nadrzędny natomiast powinien w takim wypadku skutecznie zareagować i nie dopuścić do zwiększenia rozmiarów klęski lub strat. Dlatego też dowódca - przełożony dowódcy podejmującego ryzyko powinien przewidzieć odpowiednie siły i środki na taką ewentualność. Należałoby więc przyjąć zasadę, zgodnie z którą przełożony o jeden szczebel wyżej byłby zobowiązany do odpowiednio skutecznego przeciwdziałania, jeżeli ryzyko powzięte przez podwładnego stało się przyczyną niepowodzenia, ponieważ została

przekroczona (niekiedy nawet świadomie) granica niepewności, która w praktyce okazała się większa, niż przewidywano w kalkulacjach sztabowych.

Pewnym miernikiem wyznaczania granicy ryzyka powinno być również dążenie do tego, aby podejmujący je mógł własnymi siłami i własnym działaniem zapobiec klęsce lub poważnie ograniczyć jej rozmiary bez specjalnego angażowania sił i środków przełożonego, jeżeli przekroczona została jego granica.

Niezależnie jednak od wielkości ryzyka dowódca, który je podejmuje, powinien uzyskać akceptację przełożonego, a poza tym - poinformować go, że świadomie założył uzyskanie przewagi nad przeciwnikiem w wyniku wkalkulowania ryzyka w powziętą decyzję. Przełożony, poinformowany o celu i istocie podejmowanego ryzyka, przewiduje odpowiednie przeciwdziałanie na wypadek niepowodzenia i ponosi za nie współodpowiedzialność. Jego bowiem obowiązkiem jest wykazanie szczególnej troski o zmniejszenie stopnia niepewności i ograniczenia wielkości ewentualnego niebezpieczeństwa.

Można zaryzykować twierdzenie, że w warunkach współczesnych obawa przed podjęciem ryzyka, szczególnie przy stosowaniu wybranych zasad sztuki wojennej, jest bardziej niebezpieczna niż przekroczenie jego granicy, zwłaszcza wtedy, gdy przeciwnik ma przewagę liczebną.

Świadome unikanie ryzyka najczęściej prowadzi do powzięcia tzw. poprawnych decyzji. Polega ona na chęci uzyskania dodatkowych informacji o wojskach przeciwnika, własnych i terenie, które mają zapewnić "optymalność decyzyjną", co w czasie przygotowywania i prowadzenia operacji i walki może się równać poważnemu opóźnieniu przekazywania decyzji wykonawcom. Ponadto każdą taką "poprawność" i "optymalność" bardzo łatwo przeciwnik rozszyfru-

je. Po prostu oceni bez trudu, że działanie będzie takie, a nie inne i będzie miał czas, by skutecznie przeciwdziałać. W tych warunkach nawet jeżeli cel działania zostanie osiągnięty, to na pewno kosztem ogromnych strat. Może zostać wygrana walka, ale przegrana bitwa lub operacja.

"Poprawność decyzyjna" pozbawiona ryzyka najczęściej wiąże się z przekazywaniem wykonawcom długich, zbyt szczegółowych rozkazów i wytycznych. Wówczas nie tylko traci się drogocenny czas, lecz także ogranicza swobodę wykonawców, ogranicza ich inicjatywę, pozbawia się ich prawa do podjęcia ryzyka, zdejmuje odpowiedzialność za wykonawstwo.

Z oceny doświadczeń wojennych wynika również, że obawa przed ryzykiem przeistacza się często w kurczowe trzymanie się wcześniej opracowanych decyzji i planów, mimo istotnych zmian, jakie zarysowały się w danej sytuacji, a których nie przewidziano. Ponadto najczęściej konieczność naruszenia zatwierdzonego planu rodzi lęk przed ryzykiem, przed zastosowaniem nowego sposobu działania, zwłaszcza jeżeli trzeba podejmować decyzję, gdy jest wiele niewiadomych, a odpowiedzialność - w razie niepowodzenia - wzrasta.

Prawdą również jest to, że aby można było podejmować ryzyko, powinno się dużo umieć; potrzebna jest zatem głęboka, wszechstronna wiedza ogólna i operacyjno-taktyczna, a na szczeblach wyższych - strategiczna, potrzebna jest odwaga i poczucie odpowiedzialności.

Wypracowując i podejmując decyzję dotyczącą określonego działania w operacji i walce, należałoby poszukiwać odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie miejsce i jaką rolę w danej decyzji wyznaczyć ryzyku?
- którą zasadę sztuki wojennej należałoby w danej sytuacji zastosować, aby podejmując ryzyko osiągnąć cel operacji i walki przy minimalnych stratach własnych?

- jaki cel, jakim kosztem i z jakim skutkiem zostanie osiągnięty przy podjęciu ryzyka i bez niego?

- jak wielkie jest ryzyko, ewentualnie gdzie jest jego granica oraz jakie będą skutki w razie niepowodzenia i w wypadku odniesienia sukcesu?

- jakie są możliwości zmniejszenia stopnia niepewności i niebezpieczeństwa przy podjętym ryzyku?

- z jaką reakcją i jakim działaniem (przeciwdziałaniem) przeciwnika należy się liczyć i jakie on może podjąć ryzyko w swoich decyzjach?

- w jaki sposób działać (przeciwdziałać), gdy przekroczy się granicę ryzyka?

Oczywiście pytania o podobnym charakterze można by mnożyć. Są one konieczne, aby nie uchylać się od podejmowania ryzyka, lecz powinno to być ryzyko świadome, a przede wszystkim - uzasadnione i celowe z punktu widzenia operacyjno-taktycznego lub strategicznego. Ponadto świadomość podjętego ryzyka zwiększa poczucie odpowiedzialności, mobilizuje i wzmacnia siłę woli, wyzwala inicjatywę i zmusza do szukania nowych, coraz to lepszych sposobów przechytrzenia przeciwnika w działaniu.

Największym "wrogiem" w podejmowaniu ryzyka jest obawa przed jego skutkami i odpowiedzialnością oraz asekuranctwo.

Należy zauważyć, że odpowiedzialności za ryzyko podjęte przez dowódcę i oficerów sztabu nie da się porównać z odpowiedzialnością za ryzyko ponoszone w każdej innej działalności ludzkiej. Jest to bowiem odpowiedzialność szczególnego rodzaju - odpowiedzialność za ludzi i ich życie. Podejmując ryzyko trzeba pamiętać, że wygrana - to osiągnięcie celów i wykonanie zadania przy minimalizacji strat własnych, natomiast przegrana - to oddanie inicjatywy przeciwnikowi, zwiększenie własnych niepowetowanych strat i zniszczeń oraz ogromny wstrząs psychiczny.

Bardzo często ryzyko utożsamia się z brawurą i ryzykanctwem. Oczywiście nie mają one niczego wspólnego z ryzykiem. W dziejach naszego oręża brawurą i ryzykanctwem próbowano niekiedy zastąpić rozwagę i rozsądek oraz braki w przygotowaniu obronnym, w odpowiadających realiach i wymaganiach danego okresu historycznego, założeniach operacyjno-taktycznych i strategicznych.

Ryzyko musi być podjęte z całą świadomością, a jego skutki muszą być przewidywane. Ryzyko świadome pobudza wyobraźnię, rozwija inicjatywę, zaostrza uwagę, wzmaga czujność, mobilizuje do większego wysiłku intelektualnego, angażuje całą siłę woli do osiągnięcia celu operacji lub walki przy minimalnych stratach własnych.

Doświadczenia historyczne dowodzą że ryzyko podjęte przez dowódcę najczęściej było związane z dążeniem do uzyskania przewagi nad przeciwnikiem przez zaskoczenie lub wykonanie nieoczekiwanego manewru.

Dlatego też przed podjęciem decyzji uzwględniającej ryzyko konieczne jest dokonanie wszechstronnej, głębokiej oceny własnych możliwości i sposobów działania oraz możliwości przeciwnika i jego ewentualnych poczynań, które mogłyby stanowić odpowiedź na nieoczekiwane działanie strony przeciwnej.

Warunkiem powodzenia podjętego ryzyka jest dobra znajomość przeciwnika i właściwości geograficzno-topograficznych terenu. Dowódca podejmujący ryzyko najczęściej może całkowicie lub częściowo zapoznać z nim podwładnych dowódców; niekiedy będzie zasięgał ich opinii, wysłuchiwał propozycji i wniosków dotyczących przede wszystkim przedsięwzięć wykonawczych.

Wyjaśnienie podwładnym istoty podjętego ryzyka ma na celu wciągnięcie ich w "grę o wyższą stawkę", zainspirowanie do lepszego, skuteczniejszego, nowatorskiego działania, zwiększenie ich bezpośredniego

zaangażowania w wykonanie postawionego zadania, wzmożenie ich poczucia odpowiedzialności.

Zamiar podjęcia ryzyka wymaga zachowania go w głębokiej tajemnicy, ponieważ większy krąg wtajemniczonych stwarza niebezpieczeństwo przedwczesnego wykrycia przez przeciwnika planu działania.

Podwładni powinni ufać swojemu przełożonemu i być przekonani że podjęte ryzyko jest w pełni uzasadnione. Nic tak bowiem nie mobilizuje do wykonania zadania, jak świadomość celowości wysiłku, pewności własnej siły i poczucia odpowiedzialności za dobre wykonanie zadania.

Podjęcie ryzyka wymaga pewnego przygotowania psychicznego oraz umiejętności właściwej oceny sytuacji. Trzeba się bowiem na nie zdecydować w odpowiednim czasie i miejscu, bez lęku przed jego skutkami i obawy przed odpowiedzialnością. Najpewniej podejmują ryzyko ci dowódcy i oficerowie sztabu, którzy mają głęboką i wszechstronną wiedzę operacyjno-taktyczną, rozumieją istotę ryzyka i mają tyle silnej woli, aby je konsekwentnie wcielać w życie.

Podejmowania ryzyka trzeba się uczyć, po prostu do niego trzeba się przyzwyczajać, dostrzegać w nim możliwość osiągnięcia celu operacji, bitwy i walki przy minimalnych stratach własnych.

Druk AON nr 653/WW

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 60436
II
Akademii Obrony Narodowej